

Anna Preis

Teleki László

Pannonia Books
2 Spadina Road
Toronto 4, Canada

Károlyi József

ÉLŐ KÖNYVEK
*
MAGYAR KLASSZIKUSOK

AZ ELŐSZÓT ÍRTA
GRÓF KLEBELSBERG KUNO

ÉLŐ KÖNYVEK

★

MAGYAR KLASSZIKUSOK

VIII. KÖTET

A BEVEZETÉSEKET ÍRTÁK

Ambrus Zoltán	Kapi Béla	Radó Antal
Baltazár Dezső	Kéký Lajos	Rákosi Jenő
Berzeviczy Albert	Kozma Andor	Ravasz László
Császár Elemér	Lányi József	Sajó Sándor
Dézi Lajos	Négyesy László	Szász Károly
Galamb Sándor	Pekár Gyula	Tordai Ányos
Hevesi Sándor	Pintér Jenő	Vargha Gyula
	Voinovich Géza	

A KISFALUDY-TÁRSASÁG

MEGBIZÁSÁBÓL KIADJA

A FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPESTEN

KATONA JÓZSEF
BÁNK BÁN
*
GRÓF TELEKI LÁSZLÓ
A KEGYENC

HEVESI SÁNDOR BEVEZETÉSÉVEL

A KISFALUDY-TÁRSASÁG
MEGBIZÁSÁBÓL KIADJA
A FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPESTEN

PH
3132
K5
köt.8

Nyomatott finom famentes helykönnyű
papiroson a Franklin-Társulat betűivel.

1090135

BÁNK BÁN ÉS A KEGYENC.

Irta HEVESI SÁNDOR.

A régi magyar drámairodalomnak két ismert és elismert remekműve *Bánk bán* és a *Kegyenc*. Harmadiknak csatlakozik hozzájuk *Az ember tragédiája* és e három drámai költemény, amely három, különböző korszak terméke, bizonyos tekintetben csudálatos egyértelműséget mutat, amennyiben mind a háromnak közös nevezője a *politikum*. *Bánk bán*ban ez a politikai elem tisztán *nemzeti*, a *Kegyencben* világtörténelmi, *Az ember tragédiájában* egyetemes, tehát filozófiai. Mind a hármat csak magyar ember írhatta, akiben a politikai problémák egyéni élménnyé váltak. Mind a három magyar drámaíróban van valami Széchenyi lelkéből s politikai drámák ilyen értelemben a görögök óta alig voltak, mert Shakespeare drámai krónikái egészen más lapra tartoznak.

*Bánk bán*nak és a *Kegyenc*nek egyéb érdekes érintkező pontjai is vannak. A «*Kegyenc*» a tragikus sorsú Teleki László egyetlen drámája s *Bánk bán* az ugyancsak tragikus sorsú Katona Józsefnek szinte egyetlen — számba menő drámája, mert hiszen utána nem következett semmi, előtte pedig csak a költő iskolás kísérletei voltak, utánpótlások, vázlatok, tapogatózások, a melyekkel Katona az útját kereste első, igazi drámájához. Huszonhárom éves volt, amikor *Bánk bánt* megírta, huszonhat éves, amikor mostani formájába átigazította, tehát a kezdet kezdetén állott, abban a korban, amelyben a legnagyobb drámaírók is még csak dadogni tudtak s e hamisítatlan, igazi géniusznak nem adatott meg,

hogy megjárhassa a maga útját, kifejlődjék azzá a magyar tragédiaíróvá, aki a magyar színpadra rányomja a maga örök bélyegét.

Még így is alig akad a magyar drámairodalomban alkotás, amely annyira közel járna az igazi tragédiához, mint Bánk bán. Katona csodálatos ösztönnel megtalálta a legmagyarabb tragédiatárgyat, a magyar létért való küzdelmet, a melynek a magyar lélekben tragikus konfliktussá kell válnia. Bánk bán története Katona előtt is, Katona után is gyakran megismétlődött s az idegen uralkodóházzal való viszonyban állandóan fölmerült. Semmiféle magyar drámai tárgy nem tudott azóta sem vetekedni Bánk bán problémájának szimbolikus erejével. Nem csoda, hogy úgynevezett klasszikus művé lett, amelyet az iskolában is tanítanak, nem csoda, hogy olyan elnék, mint Arany János és utóbb Gyulai Pál valóságos harcot vívtak, hogy igazi értékét a nemzet elismerje és magáévá tegye. Ez a küzdelmük annyiban sikerrel is végződött, hogy a magyar köztudatban Bánk bán úgy él, mint a magyar drámairodalom legelső remeke.

De fölvetődik a kérdés, hogy vajjon a színpadon miért nem tudott igazán gyökeret verni, legalább úgy, mint Németországban Schiller legnépszerűbb drámái, ha már olyan sikerre nem tarthatott is számot, mint *Az ember tragédiája*, amely eddigelé Magyarországon a legtöbb-szor adott komoly drámai alkotás. Igaz, hogy *Az ember tragédiájának* színpadi sikerét és népszerűségét nagyban előmozdította az a körülmény, amely tulajdonképpen hátrányául volna felróható, hogy a legpuritánabb színpadi ábrázolásban is bizonyos fokig revue-szerű látványossággá kell válnia az egymásután fölmerülő történelmi képek tarka forgatagában s számba kell vennünk azt is, hogy a tragédiának ritkán kedvez a kor és a divat, s Bánk bán igazán a legsúlyosabb tragédiák közül való. De kevésbé rózsás színpadi pályafutását ez sem okolja meg eléggé.

Azt hisszük, Bánk bán igazi nagy döntő színpadi

sikerének egyetlen akadálya, az, amit egyik első kritikus, Vörösmarty Mihály igazán éles szemmel vett észre, magának Bánk alakjának kissé bizonytalan megalkotása. Petur és Tiborc nagyszerű megmintázásában teljesen kifejezésre jut Katona csodálatos génusza, Bánk bán tépelődéseiben, habozásában, ellentmondásaiban elárulja magát Katona fiatalsága. Bánk bán alakjában olyan feladatot tűzött maga elé (szinte azt lehetne mondani, hogy Hamlet és Othello problémáját egyszerre akarta megoldani), amellyel pár esztendővel utóbb minden bizonynyal sikeresen küzdött volna meg. S hogy Bánk alatta maradt Peturnak és Tiborcnak, ennek még egyéb oka is volt, amire maga Katona is hivatkozik s ez az a tekintet, amellyel Gertrudis alakját mintázni volt kénytelen. «Tiszteletreméltó állapotja» miatt, mint Katona írja, kinnélnie kellett a királynén s bár az olvasó vagy a néző előtt szinte kényszerítően világos, hogy az udvarban mindenért, tehát Ottóért is Gertrudis felelős, mégis az ötödik felvonásban Bánk bán, mint *alattomos gyilkos* veszíti el maga alatt az erkölcsi talajt, s Petur átkozza el őt, mint *alattomos gyilkost*, mert «a királyné nem tudott Ottó izetlenkedéseiről». Így Bánk bán egész tragikumába valami bizonytalanság, tisztátlatlanság vegyül, mely természetes az elejét veszi a zavartalan, erős, tragikai hatásnak s az egész műnek talán egyetlen szervi hibája, hogy az érdeklődés a hősről inkább a mellékalakokra terelődik át, amelyek mesteri kézzel vannak megalkotva.

Érdekes és jellemző, hogy Bánk bán színpadi pálya-futása is ezt a képet tükrözi elénk. Mióta a Nemzeti Színház fölvette játérendjébe Bánk bánt, hallottunk és olvastunk kitűnő Peturokról, Tiborcokról, Biberachokról, remek Gertrudisokról és Melindákról, de kielégítő vagy megfelelő Bánkról máig sem tud a magyar színjátzás története, mert a nagyúrnak sohasem sikerült igazán hús-vérre válnia a színpadon. Akár a retorika, akár a pszichológia emelkedett túlsúlyra a színész ábrá-

zolásában, Bánk bán alakja tökéletlen maradt, nem tudta soha teljesen magára rögzíteni a nézők figyelmét s minden valószínűség szerint ez legfőbb oka, hogy a dráma nem tudott értéke szerint elhelyezkedni a színpadon.

Bánk bán technikailag is szerfölött érdekes dráma, nemcsak azért, mert ittthon mindenben megelőzi korát, de mert Katona József európai értelemben olyan szintézist kísérel meg, a melyet utóbb Hebbelnél vagy Ibsennél lehet megtalálni, vagyis a shakespearei és a klasszikai dráma szintézisét, a két módszer egybekapcsolását és egyesítését, amelyen később igen kitűnő drámaírók elvérzettek. Katona maga előtt látja Shakespeare vérbőségét, nyelvének áradó drámaiságát, tragikus jelenetek között kibuggyanó humorát s nem is akar erről lemondani, de egyúttal maga előtt látja a klasszikai dráma szoros szerkezetét, alakjainak megszorított számát, redukált epizódjait s e kettős látásából jön létre Bánk bánnak olyan öt felvonása, a hol a felvonásokon belül nincsen színváltás, ami a francia dráma eljárása, nem a németé s amit Viktor Hugo is úgyszólván változatlanul vett át a XVII. század klasszikai drámájától. Más tekintetben viszont Katona sokat merített a kor német drámaírásából, ámbár bámulatos, hogy milyen egészséges és eredeti ösztönnel dolgozta fel az idegen hatásokat. Megkülönböztetni és megállapítani Bánk bán szövegében az idegen, az európai szálakat, nagyon izgató és érdekes feladat, amely még megoldását várja, éppen úgy, mint Katona József drámai nyelvének analízise, a mely eddigéle még nem történt meg, holott e nyelv mögött, amely néhány ismétlődő mondat és kifejezés ellenére is teljesen elűt Katona első darabjainak nyelvétől: igen érdekes fejlődés húzódik meg, amelyre az akkori Európának úgyszólván egyetlen komoly drámai megnyilatkozása sem maradt hatás nélkül.

Katonával szemben Teleki László más kort, más irányt, más szándékot és más stílust képvisel. Teleki Kegyence annyiban sokkal egyszerűbb Bánk bánnál,

nogy egy mondattal teljesen jellemezhető: ez a legnagyobb, a legtipikusabb, a legsikerültebb magyar romantikus dráma, a szónak Victor Hugo szerint való értelmében.

Mit jelent az, hogy a *Kegyenc* Victor Hugo értelmében való romantikus dráma? Mindenekelőtt azt, hogy a költő nem egy adott helyzetből, adott történetből vagy adott emberből indul ki, hanem hogy egy bizonyos történelmi milieu-höz, amelyre nézve előre eltökélt szándékai vannak, elgondol, elképzel, megszerkeszt egy alakot, amelynek a lényege egy lélektani paradoxon. Így képzelte el Victor Hugo a vérfertőző, parázna Borgia Lukréciaiban a szerető anyát, Tisbeben a kalandornőben és kurtizánban az önfeláldozó nőt és szerető leányt, Tribouletben, a lelkiismeretlen bohócban a szerető apát és így tovább. Teleki László is ilyenformán szerkesztette meg a maga hőseit, Petronius Maximust, aki már a császár lehellete által beszennyezetnek érzi hitvesét, akit aztán a császár rimájává tesz, hogy bosszút állhasson a császáron s a diadalmas bosszú után visszavegye az asszonyt s maga mellé ültesse a trónra. De a bosszú kétélű pallos, vele Petronius nemcsak hitvesét, nemcsak a császárt, de önmagát is tönkreteszi s lelkileg akkor omlik össze, amikor a római nép kiáltja császárának.

Petronius tehát konstruált alak s a *Kegyenc* kigondolt és megszerkesztett dráma, de mint ilyen, páratlan az egész magyar drámairodalomban. Teleki nagyszerű festője a politikai erkölcsöknek s drámai lélekzete teljesen egyenrangú Victor Hugoéval, aki mögött elmarad, mint költő, főképp mint szó- és nyelv művész, de akit emberlátás, emberismeret és lélekismeret dolgában magasan túlszárnyal. Tömegjeleneteiben és a politika dramatizálásában Teleki inkább Shakespeare-re emlékeztet, mint Hugora s az a dicséret, amellyel Vörösmarty Mihály e művet közvetlenül bemutatója után elhalmozta, a mai felfogás előtt is szóserint megállhat.

Hogy Teleki Kegyencének színpadi pályafutása Bánk bánét nem érte utól, ennek elsősorban az az oka, hogy Bánk bán minden ízében nemzeti és hazafias dráma, amelyet akárhányszor a hazafias alkalom is színpadra idézett. A Kegyencről, a régi dolgok iránt amúgy is sajnálatosan csekély érdeklődést tanúsító magyar közönséget talán a történelmi távolság is visszariasztotta, annyival is inkább, mert a *Kegyenc* a római császárság történetének nem is a legismertebb vagy legizgatóbb fejezetét viszi a színpadra; azonfelül kétségtelen akadály volt a darab nyelve is, a túlhalmozott, romantikus próza, amely néha annyi felesleges drapériát ölt magára, hogy az szinte elrejtí alatta hatalmas, drámai izmait. Pedig Teleki László prózája minden hibája ellenére is igazi drámai nyelv, amelyben akció [üktet, amelyet a küzdelem] éltet s amelynek fölöslege igen könnyen lehántható.

A Kegyencnek tudvalevőleg nagyon szegényes volt eddigi színpadi pályafutása, de azt kell hinnünk, hogy amint már külföldön is annyi esetben megtörtént, e kiváló drámai alkotás színpadi aktái még nincsenek lezárva s könnyen elképzelhető, hogy lesz még olyan színpadi ábrázolása, amely az eddigieknél jóval nagyobb érdekességet és hatásosságot fog elérni, annyival is inkább, mert ha igaz is, hogy jó Petronius Maximus eddigelé nem akadt a magyar színpadon, ez nem annyit jelent, mint az, hogy jó Bánkot sem tudott a magyar színpad felmutatni. Petronius Maximus esetében a sikertelenségek főoka az lehetett, hogy rendszerint pathetikus, retorikus, öblös színészek birkóztak vele, nem sínanyelvű, símamodorú, kaméleonszerű egyéniségek, holott a szerep éppen a maga megszerkesztett és bonyolult mivoltában ilyen romantikus és paradox ábrázolót kíván s könnyen meglehet, hogy a modern színjátszás technikájával Telekinek ez a végtelenül merészen és érdekesen elgondolt és keresztülvitt alakja sokkal jobban fog érvényesülni a színpadon. A gyengébb sikert ma-

gyarázhatja még az a le nem becsülhető körülmény is, hogy a mű eredeti formájában túlhosszú, néhol terjedős is, minélfogva rövidítések nélkül aligha volna adható s eddigi színpadi formájában állandóan kimaradt az a jelenet, amelyben Petronius Maximus maga adja át nejét Valentinianus császárnak. Igaz, hogy ez a jelenet merész, sőt vakmerő, talán a színpadi lehetőségek szélén jár s könnyen visszataszíthatóvá is válhatik s lehet, hogy a színpad eddigelé éppen ez okból riadt vissza a jelenet ábrázolásától; viszont nem szabad elfelednünk, hogy ez a jelenet úgyszólván a darab magva, az egész cselekménynek egyik csúcspontja, voltaképpen az a jelenet, ahol Petronius Maximus elveti a kockát, tudatosan szembekerül sorsával, sőt, ami a jelenet legnagyobb ereje és szépsége, szembekerül saját magával, mert viszont ez az egyetlen jelenete a drámának (a legvégét leszámítva, ahol Maximus, családi tragédiájának súlya alatt össze roksad), amelyben bepillantást nyerünk Petronius Maximus szívébe s láthatjuk az ő rettentő vergődését, ahol tehát az ő geniálisan megszerkesztett alakja igazán emberi vonásokkal hat meg bennünket.

Annyi bizonyos, hogy nem szólva most Az ember tragédiájáról, amely szintén külön áll a magyar irodalomban, a tragikus dráma nálunk Bánk bán-ban és a Kegyenc-ben emelkedett legmagasabbra s ez nem csupán a drámai koncepció kérdése, hanem az tragikus életérzés, amely a két hatalmas munkát betölti. A tragikus dráma (az igazi dráma valószínűleg mindig tragikus, a tragédia a drámai forma igazi beteljesedése) a legvégsőt szakítja ki az emberből, akinek föltépi a lelkét és akit olyan válságba kerget, a melytől csak a megsemmisülés válthatja meg s amely után csak a *halál* tehet pontot. Az a sajátságos körülmény, hogy Bánk bán-ban is, a Kegyenc-ben is életben marad a tragédia hőse, nem mond ellent a megállapításnak, mert Báuk is, Petronius is teljesen megsemmisülnek, lelkileg utóléri őket a halál, mindketten elveszítettek mindent, ami életöket életté

tehetné, hajóroncsok, amelyek élettelenül úsznak tovább az élet vizein. Kétségtelen, hogy a *fizikai halál* esztétikailag tökéletesebb és megnyugtatóbb befejezés, de nem minden esetben érhető el. Sem Petronius, sem Bánk bán nem lehetnek öngyilkosok, mint Romeo vagy Othello, sőt úgy sem, mint Brutus vagy Antonius; életben tartja őket a lélektani kényszer és igazság, viszont az is bizonyos, hogy fizikai haláluk nem lehetne megrázóbb és megdöbbentőbb, mint életben maradásuk.

Roppant jellemző, hogy e két nagy drámánk közül egyik sem teremtett iskolát, egyik sem vonzotta az utánpótlást. Szigligeti Ede a maga külön romantikus útján járt, a Trónkeresőben már beletévedt abba a jámbikus történelmi drámába, amely a tizenkilencedik század második felében szinte ijesztő módon burjánzott el minálunk, amely a shakespearei és schilleri páthosznak végzetes fölhígítása volt s amelytől Katona is, Teleki is megmenthették volna a magyar drámairodalmat, ha az figyelni tudott volna a mesterek szavára. Bánk bán és a Kegyenc sokkal nagyobb és jelentősebb drámai lehetőségeket nyújtottak, mint amelyek a komoly drámairodalomban (a kevés kivételt leszámítva) csakugyan megvalósultak. De sem az egyik, sem a másik nem lett hagyomány-teremtő, talán nem is válhattak azzá, olyan egyedül voltak s olyan ritkán fordultak meg a színpadon. Pedig mindakettőben volt hagyomány-teremtő erő, mert a magyar talajból sarjadzottak elő s az európai légkör minden elemét fölszítták magukba. De éppen ezért maradandók és halhatatlanok. Kiállották az idő próbáját s velük szemben minden magyar nemzedéknek élő kötelessége, hogy fölvegye őket magába.

BÁNK BÁN

Dráma öt szakaszban

Szerzette

KATONA JÓZSEF

1819

Először adatott Kolozsvárt 1834 szept. 6. és Budán 1835 febr. 27.

SZEMÉLYEK.

II. ENDRE, magyarok királya.

GETRUDIS, királyné.

BÉLA
ENDRE
MÁRIA

} kis gyermekeik.

OTTÓ, Bertholdnak, a merániai hercegnek fia.

Gertrudisnak testvéröccse.

BÁNK BÁN, Magyarország Nagyura.

MELINDA, a felesége.

SOMA, a fiacskájok. Az udvarnál.

MIKHÁL BÁN
SIMON BÁN

} Melinda bátyjai.

Egy ZÁSZLÓS ÚR.

PETUR BÁN, bihari főispán.

MYSKA BÁN, a királyfiak nevelője.

SOLOM MESTER, ennek fia.

BENDELEIBEN IZIDÓRA, thuringiai leány.

Egy UDVORNIK.

BIBERACH, egy lézengő ritter.

TIBORC, paraszt.

Zászlós urak. Vendégek. Udvarnikok, Udvari asszonyok.

Ritterek. Békételenek. Katonák. Jobbágyok.

Történt 1213-ik esztendő vége felé.

SZABADOS KECSKEMÉT MEZŐVÁROSA

NEMES FŐBÍRÁJA ÉS TANÁCSÁHOZ.

Hol hazánk egyik legelső
Vára, ősz Partiscum álla;
Hol Zalán első futása
Győzedelmi halmot ása
Ung-urinknak; hol a Hála
Szent helyét adó Gemelső;
Hol keverve nincs be még a
Szentkori
Pásztori
Kúnmagyar szív — Kedskő-méga! —
Te! mely nekem oly sokat osztogatál,
Anyás kebeled, hol a boltozat áll,
Melyben gyenge
Bölcsőm renga:
Te vedd is ez első szülöttemet el!
Arass (noha szűken is így), ha vetel! —
Gyászos az, mit búja szívvel
Itten egy latorfi mível:
Egy magyar becsületével

Rogy le két ház drága
Földi boldogsága. —
Isten ójon szülötthelyem!
Ezt neked szívből szentelem.
Vedd kegyesen a nevével.

Nemes

Főbíró és Tanács.

ÉLŐ-VERSENGÉS.

(PROLOGUS.)

OTTÓ és BIBERACH.

OTTÓ. (*Örömmel vonja be Biberachot.*)

Ah Biberach! örvendj! bizonynal az
Enyim fog ő — az a szemérmes angyal —
Enyim fog ő lenni, kiért sokat
Oly nyughatatlan szívvel éjtszakáztam!
Oh Biberach, enyim bizonynal ő!

BIBERACH. Hm, hm, ugyan bizony! Melinda? jó!

OTTÓ. Oh mely hideg! — Mit is beszélek én

Ezen megúnt fagyos személy üres
Szívének, aki eddig sem tudá azt,
Hogy mit tegyen *forróan érzeni*.

BIBERACH. Ej, sőt igen nagyon tudom, kegyes

Herceg; ha csak reá talállok is
Gondolni, könnybe lábbad a szemem,
Olyan nagyon tudom heves szerelmünk
Áldott javát savát *megérzeni*.

OTTÓ. Hallgass! — de mégis — halljad csak: Melinda —

Oh addsa halhatatlan életet,
Vagy csak szüntelen álmot, ég! — Örök
Mindenható! hahogy Melinda hold:
Endymion lehessek általa. — —
Halljad csak: ő — Melinda szánakoz
Rajtam, midőn komor tekintetem
Tartom szegezve rajta, azt sóhajtván:
«Mért nem maradtam a hazámba». —

BIBERACH.

Még

Innét az ördög ássa azt ki, hogy
Szeret.

OTTÓ. De sírt, midőn valék vele —
Sírt, Biberach!

BIBERACH. Nevetne vagy pedig
Könnyezni: az mindegy az asszonyoknál.

OTTÓ. Úgy, úgy; de a szemem közé se néz —

BIBERACH. Páh, milliomm! Midőn nekem Luci
Nem néz szemem közé, előre már
Tudom, *Lucim megint csalárdkodik*:
Jó hercegem, vigyázz! talán világnál
Útálat a szerelme — és ha nem: mint
Bánk hitvesétől meglesz a kosár.

OTTÓ. Akkor Melindáról lemondok és
Színlett feláldozásom annyival
Jobban kötöz szívéhez. Oh bizony
Egy asszony álma vajmi gyenge a szép
Hívségről és — Melinda is csak asszony.

BIBERACH. De Bánk — az áldozat-kipótoló —?

OTTÓ. Ej ötlet a nagyúri hivatal —

BIBERACH. El fogja úgy-e majd vakítani?

Oh jó uram, csalatkozol, szerelmes
Bánk bán szemének ily titok nehéz.

OTTÓ. És még ma kell, hogy ő enyém legyen!

Szerelmet érzek én, s csak az meríthet

Vég nélkül édes Elysiumba, hol

Önnön szerelmünk ön királynénk,

Szép életünk világa, valódi jó,

Forrása annak, ami nagy, koporsó

Úrében élet és kívánt jövődönk

Egyetlen egy kezese — az, de az! —

BIBERACH. Kárával a szegény hitesnek? Oh

Te elragadtató szerelem te! a

Mely Éva csábítója volt, ugyan

Ilyen szerelmet érzett az a

Kígyócska. *Prosit* a fölöstököm!

OTTÓ. Embertelen! most oktatásra nincs

Szükségem.

BIBERACH. Ej herceg, hiszen — no — jó.

OTTÓ. Távozz előlem —

BIBERACH. Imhol a királyné — —

GERTRUDIS (*belép*). Ottó, no jőj! látod, leereszkedek,
 S magam jövök hozzád: de mondhatom
 Neked, hogy ez ma udvaromban az
 Ily esztelenkedések közt utolsó
 Fog lenni; mert azért, hogy a király
 Után való bánatjaimat kiverjem
 Fejemből, avagy téged, hercegem,
 Örvendezőbbé tégyelek — soha
 Jobbágyaim kedvét nem áldozom fel! —
 Te holnap utazol —

OTTÓ (*dörmögve*). Csak célomat
 Érjem, — ha a pokolba is — megyek.

(*El, Gertruddal.*)

BIBERACH. Ej, ej, kegyelmes úr, vigyázz, vigyázz; mert
 Egy ily keszeg, sovány fiút az izmos
 Bánk bán — bajúsa egy végére tűz.

(*Utánok ballag.*)

ELSŐ FELVONÁS.

A mulató palotának vendégszobája. Több asztalokon
 kész italok. Gyertyák égnek. Gyakor jön be néhány ven-
 dég, iszik s ismét megy. Kívül tánc-muzsika, mely helyyel-
 helyyel megszűnik.

ELSŐ JELENET.

MIKHÁL egy asztalkánál szundikál.

SIMON (*belép*). Hm; hátha mégis úgy lehetne? Furcsa

(*Meglátván Mikhált.*)

Ej, lássa bár az ember, e bizony
 Alszik megint! — No bátyám! ébredezz!
 Ki s be járnak emberek s reád mosolyogva
 Nézgélnek. (*Mellé ül.*)

MIKHÁL (*felveti szemeit s kezét nyújtja Simonnak*).

Ősz hajam vagyon, Simon,

Jól lelkiismeretem: azért biz én

Nem gondolok velek.

SIMON.

De mégis, én

Velem csak fogsz üríteni egy pohárt?

No — *a bojóthi Mortundorfok!* (*Pohárt emel.*)

MIKHÁL (*eszmélkedve, kezét mellére nyomja s sóhajt*).

Ah

Hazám! szerette jó hazám, *Bojóth!*

De vége! Már nekik is — jó éjszakát!

(*Felkapván az ezüst pohárt.*)

No, éljetez fenn ott, bojóthiak!

Ott, ott van élet; itt csak éjszaka. (*Iszik.*)

SIMON. De hátha mégis úgy lehetne itt is?

MIKHÁL. Olyan csodálatos hangon felelsz,

Simon, reménylesz? — ej, jó éjszakát!

SIMON. Nem gyöttelek, Mikháloom, hát vele

Még gyóntatómnak is csak esküvés

Alatt nyilatkoztathatnám ki; de

Neked — neked, Mikhál, nem: én atya

Vagyok.

MIKHÁL (*feláll*). Simon!

SIMON.

Tán kétségeskedel?

Negyvenhat esztendősnél nem vagyok

Több —

MIKHÁL. Oh Simon, nem hal ki a bojóthi

Gróf-faj! spanyol hazánkba vissza kell

Mennünk — csak ott kell a bojóthi fajnak

Zöldelni —

SIMON.

Vagy Magyarországon. Magam

Is gondolám már s elvégeztem azt,

Hogy *minden országból Bajóthra vinném;*

De itt nem aljasúl el a spanyol —

Elég ha mint megannyi jó magyar

Háznépnek *ők* lehetnek törzsöki.

MIKHÁL. *Ők?*

SIMON.

Hét fiú.

MIKHÁL (*elszomorodva leül.*) De már ez csúnya tréfa.

SIMON. Hallgas meg engem; tegnap estve a
 Vadászaton egy őzet kergeték,
 És — egy banyát találtam. Ő alig
 Látott meg engemet, s leroskadott
 Térdére és tudtomra adta, hogy
 Feleségem immár megszült. Szinte el-
 Indultam; a midőn *hatot* felém nyújt.
 Óh, légy kegyelmes (úgymond) asszonyodhoz,
 Ő egykor egy szegény koldus személyt
 Elkergetett magától s becstelennek
 Nevezte, mert *kettős* szülöttje volt:
 Hogy most az istenség adott *hetet*
 Neki, nyomban emlékébe jött az, amit
 Mondott. Megindulván azon, hogy ne
 Feslettnék ítéltessék, egy fiát
 Megtart magánál — a többit, hogy öljem
 Meg, azt parancsolá —

MIKHÁL. Tigris anyja!

SIMON. Megesketém és titkon általa
 Neveltetem mindnyáját.

MIKHÁL. Hát az anyjok?

SIMON. Mindég keservesen zokog, midőn
 Az *egyet* a kezébe vészi és
 Nem tudja azt, hogy én tudom, miért sír?

MIKHÁL. Aztán mi lesz?

SIMON. Mikor majd nagyra nőnek,

Akkor fogom mutatni csak, hogy ő
 Haljon meg akkor — de örömeiben haljon.

Minő öröm lesz ez! Már elhagyom
 Endrének udvarát s velek leszek. —

Mikhál, miért sírsz oly keservesen?

MIKHÁL. Nem hal ki a bojóthi nemzetem!

SIMON. Nem. Nem. De hát ne sírj!

MIKHÁL (*poharat kap.*) Öröm miatt. —

Ott cimbalom, síp, hárfa zengenek:

Ott azt hiszik, hogy ők örvidenek —

Nem, nem, csak egy az, aki itten örvid,

Mikhál az, a bojóthi. (*Iszik.*)

SIMON. Nézd, ezek nem.

Vendégek jönnek vegyest békételenekkel, kik komoran,
minden valakire való ügyelés nélkül, leüldögélnek,
isznak.

SIMON (*Mikhál mellé ülven, poharat tölt*).

Nézd, mintha orra vére folyna, úgy

Kullog be némelyik. Manó vigye

Vígságtokat, hol a szabad magyar

Érzés az itt erőltetett feszesség

Láncába kénytelen harapni.

EGY BÉKÉTELEN (*rossz kedvvel nyújtja poharát egy-
nek az összeütésre*).

No! —

MÁSODIK JELENET.

PETUR BÁN (*belép, vadon körülnéz, Simon mellett egy
székre veti magát*).

Így? — Ördög és pokol! Bizony majom

Mind egyről-egyig. — Oh te szép *nevű*

Magyar — Magyar? — Hej, félre oktalan

Aggodalom! mit használ itten a fog-

Csikorgatás? (*Főbe üti magát.*) Bolondos agyvelő!

(*Dörmög.*)

Szabad kívánna lenni mindenik,

És torkukon kegyes nagyasszonyuk

Sült-főttje oly mohón rohan le, hogy

Majd szinte megfulladnak. Lévnyalóvá

Lettél dicső *Árpád* gyümölcse te?

SIMON. Bán, hát mi lett?

MIKHÁL. Petur, nem vagy magad,

Nyelvedre vigyázz.

PETUR. Úgy? igaz — helyes, — —

Mikhál, Simon, mért spanyol hazátok —

Bojóthotokban nem maradtatok.

MIKHÁL. Csitt, csitt! ez itt (*szívére mutat*) sebet ver.
Ó fiam!

SIMON. Ember, belőled a rossz lélek ordít!
 Ott élni nem lehet nekünk. Spanyol-
 Ország halálos ágyában nyögött
 Ránk nézve, hogy kiléptünk abból egykor;
 Azóta meghalt.

MIKHÁL. Meg bizony, de csak
 Békével —

PETUR. Átkozott jámbor te! ki
 Békével? Én talán! Ég és pokol!
 A békés egy bolond s az is bolond, ki
 Békételen: de én békételen
 Még sem leszek, míg nem bolondulok meg.
 Oh célra! célra! így különben egy
 Báranyi békeség — mi több, maga
 Epét okádna itt a békeséges-
 Tűrés, kiáltva: *ördög és pokol!*

MIKHÁL. De, ember! Ej! eredj, eredj haza.
 Aludd magad ki — menj! menj!

PETUR. Én?

MIKHÁL. No leg-
 Alább beszélj hát egy kicsinyt alantabb
 Hangon: az emberek néznek —

PETUR (*felugrik, de majd leül*). Ki? Hol? —
 No, jó! — nem is beszélek — még csak egy
 Szócskát se. Mindenik kimondatott szó
 Hazud, s az emberekben nyargaló
 Tüdő csak a hazugság ördögének
 Lakása. Így ni, (*az asztalra könyököl*) hallgatok.

MIKHÁL. S kiálts
 Jó éjtszakát.

PETUR. Jó éjtszakát? igen —
 Majd amidőn egy nemzetség kipusztúl;
 Vagy csontjaimmal a meráni gyermekek
 Fognak tekézni, — akkor — — Most, fogok
 Hallgatni — még ma néma lenni, mint egy
 Carthusianus. (*Ismét dörög.*) Oh mikép tekintett
 Le reánk! csak a merániakra néz.
 Bámulja a harisnyát — a magyar
 Csak hátul áll s sóhajt az ily hazánk

Nagyasszonyán. Haj! Istenemre leg-
 Alább egy vidám tekintetet
 Mutatna hát, ha színből is; nem esne
 Olyan nagyon szívére a magyarnak! —
 Ó is meráni! — —

SIMON. Hát honnét akarsz
 Már most barátokat? midőn sem a
 Meráni, sem pedig magyar — —

PETUR. Ki mondta
 Azt? *Én s meráni?! Hát mikor nevezte*
 Testvérnek a tűz a vizet? — csupán
 Csak bennetek van még egyetlenny
 Bizodalmam! A ti húgotok —

MIKHÁL, SIMON. Melinda?

PETUR. Felesége a nagyúrnak: ő, vele
 Kedvére játszhat; ti pedig húgotokkal.

MIKHÁL. Szegény teremtés vagy, ha célodat
 Csak asszony által gondolod kivinni! —
 Hát nemzeted? — —

PETUR. Ne ingerelj fel! — Oh
 A *nemzet!* — ahány fő, szintannyi ész.
 Kényes becsülete, mint a köntöse —
 Sértsd meg csak, összetörni kész; de adj
 Neki hirtelen vagy egy jó szót, s világot
 Teremtve összerontja ellenségedet. —
 Nézzétek — itt is — ott is — úgy kíváznak
 A többi lévnyalók közül, miképen
 Egy medve több vakondokok közül
 Nem méreg az, mely őket oly komorrá
 Teszi — bánat az, hogy bort adnak nekik;
 De ami egy fillérbe sem kerülne —
 Jó szót, figyelmet, nem találnak itt.

HARMADIK JELENET.

MYSKA bán egy ritterrel jön.

MYSKA *(egy üres ivóasztalhoz megy s tölt).*

Úgy, úgy, vitéz úr: a magyar bor olyan,
Mint a magyar barátság — mentül óbb,
Annál erősebb. *(Leülnek.)*

PETUR *(boszankodva néz reá).* Hogyha nem dohos.

MIKHÁL. Csak a dologra mostan —

PETUR. Ah! soká jön.

MIKHÁL, SIMON. Kit vársz?

PETUR. De el fogjátok-e hát hinni?

MIKHÁL, SIMON. Szólj!

Szólj!

PETUR. A nagyúrt.

MIKHÁL. Bánk bánt?

PETUR. No csak ne oly

Csodálkozást! — Utána küldtem egy jó

Futó legényt titokban. Lássá azt,

Hogy itt mik esnek.

SIMON. Petur, Petur!

PETUR. Csitt! — nektek erről egy kukkot se kell

Ám tudni. Nagy — nagy ami fenn forog

Játékon: a haza és Melinda.

MIKHÁL, SIMON *(hirtelen az asztalon által Petur kezét megkapják).* Mit?

Melinda, mondod?

MYSKA *(poharat emel).* A mi nagy királynénk!

VENDÉGEK. Éljen sokáig!

PETUR *(vad tekintettel s vérrel forgó szemmel felugrik, öklével süvegét szemére nyomván, ordítja).*

A magyar szabadság! *(Iszik.)*

BÉKÉTLENEK *(felugrálva, dörömbölve viszonozzák).*

Éljen soká!

MYSKA s a vendégek bámulnak.

EGY UDVORNIK *(jön).* Utolsó tánc! *(Ismét elmegy.)*

MIND. Jerünk. *(Elmennek.)*

NEGYEDIK JELENET.

BÁNK BÁN úti köntösben, zavarodva, egy zugolyban lévő ajtócskában mutatja magát. Nemes méltóság, mindenben gyanakodó tekintet, fojtott tűz, mely minden pillanatban kitörni láttatik, és minden környüldállás azt árulja el, hogy mindenkor nagyobb indulat dühösködik belőlről.

PETUR meglátván Bánkot, hátra marad.

BÁNK (*midőn mind eltakarodtak, előre siet*).

Petur! hah! — hogy mindent így kellett
Találnom!

PETUR. Jaj, kegyes nagyúr! sokat
Fogsz még te itt találni, ami akkor
Nem volt, midőn elmentél. Oh de hála,
Hogy itt vagy ismét. Orvosolj, ha tudsz.

BÁNK. Hazánk külön-külön vidékein
Jajt s bánatot találtam; s itt ime
Ellenkezőt találok s nem tudom
Melyik tehet rémítőbbé. — Köjön
Táján találja engem a serény
Követ. Petur, miért hivattatál
Te engem vissza? még pedig titokban!

PETUR (*körültékit*).

Titokban, bán, titokban — azonban szólni
Itt nem lehet — hiszen magad tudod, sőt
Látod, (*csúfosan kimutat*)

hogy egy jól megterített
Asztal legyekben nem szűkölködik.
Ezek donognak, és lehet talán, hogy
A titkom is kidonganák —

BÁNK. Titok!

PETUR (*szinte súgva*).

Úgy van, kegyes nagyúr, úgy van, titok,
És még pedig setétbe —

BÁNK (*megijed*). Bán!

PETUR. Te is

Bele vagy keverve, és ha veszteségre
Jön a dolog, tied lesz a nagyobb.

BÁNK. Bán! bán! hamar beszélj!

PETUR. Nem, oh nagyúr;

Mert azt kívánni, hogy megsúgjanak
Mindent az emberek, csak annyi, mint
Abban találni kedvét, hogy ha sok
Írlye — ellensége van: pedig
Mindenkor a legördögebb nadály
A sugdosó maga, — én az nem vagyok; de
Jőjj még az éjjel — itt ha eloszlanak —
Házamhoz. A jelszónk lészen, Melinda! (El.)

ÖTÖDIK JELENET.

BIBERACH, *aki éppen kevéssel előbb, mint valakit kereső, belépett, amint Bánkot meglátja, megijedve vonja egy szegletbe magát és alig hogy Petur elvégzé beszédét — hamarébb kisuhan.*

BÁNK (*elkiáltja magát*).

Melinda!? (*Sok ideig nem tudja magát szóra venni.*)

Az — Melinda — jelszavok!

Melinda szép mocsoktalan neve
Ma szemfedélül szolgál egy setétben
Ólálkodó csoport között! — Titoknak
Lett zára a Melinda szabad neve!

HATODIK JELENET.

TIBORC (*ugyanazon ajtón, melyen Bánk jött, becsúszik*).

Ni, boldog Isten! mégis ő biz' az!

Bánk bán — Nagyúr —!

BÁNK.

Elárultattam?

TIBORC.

Én

Tiborc vagyok, kegyes nagyúr — no, lám!

BÁNK. Tiborc — (*gondolkodva járkál*).

TIBORC.

Igen — mert, szólni kellenék —

Nagy dolgokat —

BÁNK. Melindáról?

TIBORC. Nem arról.

BÁNK. Nem!

TIBORC. Lopni jöttem ide; mivel a szegény
Anya s gyermekek, velem — *(elfojtódik)*.

BÁNK. No jól van — úgy.

TIBORC. Oh, én szerelmes Istenem! hiszen
Nem is figyelmez rám — bán! — bán! — nagyúr

BÁNK. Melinda! és mindig Melinda! — szent
Név! égi s földi mindenem javát
Szorosan egybe foglaló erős
Lánc, úgy elomla törhetetlen élted,
Hogy abból a gazoknak is jutott? *(Fellobban.)*
Mennyben lakó szentséges atyám! ide
Mindentudásod égi cseppeit!
Nekem — nekem, hogy e nagy fátyolon
Átlássak és eszemmel a halandók
Szívébe nézhessek, mint a tükörbe.

TIBORC. Nagyúr —

BÁNK. S ugyan továbbra láttak ők,

Mint a szerelmes? És ezért futom-
É Én az országot, hogy addig itthon
Fojtsák meg üdvösségemet? — talán
Ez a királyos asszony azért tetéz
Munkát a munkákra, hogy szemem
Elkábulásakor, szívemben a benn
Lakó becsületet megölje? Jaj! —
S most már ezen setétben bujdosók
Volnának, akik engemet bolond
Álmomban szánva háborítani
Igyekszenek s a végveszélybe' forgó
Becsületem felett rikoltanak:

«Bán, ébredezz; mert meglopattatik *Bánk!*»

Azonban — ezek talán csak úgy fogadt
Szolgái voltak egy veszett irigy
Embernek, aki nyugodalmamat
Sajnálva, itt *(szívére ver)* szorongást okozni,
S döbbsentni szívemet kívánta — *(megijed)* Meg-
Döbbsenni? ezt előttem egykor úgy

Festék le, jól tudom, mint egyikét a
 Lélek betegséginek, — — — — —
 Az sem lehet, hiszen szünetlen ép! *(reszketve)*
 Bánk! Bánk! te nem mered kimondani
 Talán? Ki csak, ki! hogy kacagja a
 Visszhang is árva gyengeségedet —
 TIBORC. Oh szent teremtető!

BÁNK. *A szerelme-féltő*
Bánk bán! (kacag) Tüdő, hazudsz! hazudsz!
(Fájdalommal fejét kezei közé szorítja.)

Mit nyughatatlanítsz setétes álom-
 Kép! mit gyötörsz incselkedő chimæra?
 Hát a világnak egyik pólusától a
 Más pólusig, szerelmeimben, én
 Miért öleltem mindent egybe? mért
 Mindent? miért te benned, oh Melinda!?
 S egy ember — egy haszontalan por — az
 Űtné ki ötet karjaim közül
 Ötet!? Ki lenne az? Ki lenne az?
 Világot, itt! világot! *(hirtelen)* A setétben
 Ólálkodókhoz elmegyek. *(Elmegy, amerre jött.)*
 TIBORC. No itt hágy. —
 Ah! mintha jönnének — jönnek — csak el! —
 Éheztek, szegény férgek: nem ért
 Még a lopáshoz ősz Tiborc apátok.
(Rettegve Bánk után siet.)

HETEDIK JELENET.

OTTÓ és BIBERACH jönnek.

OTTÓ. Frissen — beszélj — találhattad magát?

BIBERACH *(jelentőleg)*.

Találtam — a galamb helyett oroszlánt.

OTTÓ. Talán haragszik? Mit szólott?

BIBERACH.

Hogy: eljön.

OTTÓ *(örömmel)*. Eljön!

BIBERACH. No csendesen! — Dicsérd csupán
Múltával a napot.

OTTÓ. Hiszen maga
Mondá Melinda, hogy eljön?

BIBERACH (*figyosan elmosolyodik s futva azon ajtóra
veti szemeit, melyen Bánk elment*).

Maga.

(*Hangosan, vélvén, hogy Bánk hallgatózhat.*)

Germanicust, ki elrejté magát,
Hogy majd kilesse, mit beszélnek
Felőle, nem jó ám követni mindig;
Mert a szelíd Germanicus tudá
Az indulatjait mérsékleni.

OTTÓ. Miért beszéled ezt nekem?

BIBERACH. Csak úgy —

OTTÓ. Te indulat nélkül való teremtmény,
Ismerlek-e immár én tégedet?
Vagy egy csodálatos embernek óhajtsz
Látszani úgy-e? — Légy nekem barátom.

BIBERACH. Én nem.

OTTÓ. Nem? és miért?

BIBERACH. Hogy más legyen.

OTTÓ. Derék!

BIBERACH. Azon bolondság, amidőn
Az állapotját elfelejti az
Ember, nevetségesebb, mint ha a
Természetét erején felül feszíti.

OTTÓ. No, adj tehát tanácsot most.

BIBERACH. Miben?

OTTÓ. Te ismered Melindát —

BIBERACH. Tán — Igen.

OTTÓ. Szólj!

BIBERACH. Hm — ! minden, ami a fejérszemélyek
Szív-büszkeségének hízelkedik,
Egyúttal az már tetszik is nekik.
Ők a legundokabb kirugdalózót
Is még dicsőségesnek ismerik,
Ha benne egy kis rendkívül-való van.
Egy herceg — egy királyi néne — egy

Kereszt — aranylánc, mind egérfogók
Az asszonyokra nézve.

OTTÓ. S a derék

Bánk bán, Melindára?

BIBERACH. Férj, kit szeret.

OTTÓ. Elvesztem!

BIBERACH. Oh, dehogy! A férj se várjon

Az asszonyának szívétől soha

Többet, csak amit egy becsületes

Kalmártól: ez bármilyen szentül is fel-

Fogadja a kiválasztott jószáginak

A félretételét — mégis hazud —

Egész örömmel adja által a leg-

Elsőnek, aki érték többet ad.

OTTÓ. Mért könnyezett hát, hogy velem beszélt?

BIBERACH. Ez épen a fő bökkenő! Uram,

Hidd el, hogy asszonyink ravaszbak ily

Esetben, mint az ördög, amidőn

Az elragadni egy bűnöst törekszik.

OTTÓ. Oh, hát enyim Melinda!

BIBERACH. Nem hiszem.

OTTÓ. Nem?

BIBERACH. Mért akarsz elvenni egy szerencsét,

Melyet nem adhatsz vissza?

OTTÓ. Biberach!

Mi lesz tehát ebből? hisz' egyszer így,

Máskor pedig máskép szólsz —

BIBERACH. Mert sem a

Búdban, sem a szerencsédben soha

Ok lenni nem kívánok.

OTTÓ (*felboszankodván; megvetőleg*). Ostoba! (*El.*)

BIBERACH (*egyedül*). A repkedő kicsinyke lelkek oly

Sokan donognak a világba', mint

A szúnyogok; de vajjon hol van az

Az ember, ki abban elhítené

Magát, hogy ő *közikbe tartozik?*

Sokszor derék, ha egy ily ostobát

Jól megzavarhat az ember, ámde úgy,

Hogy ő megint mást légyen kénytelen

Zavarni. Rajta csak, kegyelmes Ottóm:
 Ugorj! de Biberachod hátra áll.
 S ilyen szegény egy ember? és pedig
 Uralkodó ember! mégis kezében
 A nénje szíve, akit egy nagy ország
 Fél —! Tartományok hát csak *machinák*,
 Amelyeket kis gyermek is megindít,
 Ha *félelem* s *reménység* mindenik
Kereket helyén maradni kényszerít. (*Gondolkozik.*)
 Itthon vagyon tehát — Melinda a jel —!
 Jó, jó! — de csak vigyázva. Meglehet
 Bánkhoz szegődöm. *Ott van a haza*,
Hol a haszon — s miért ne húzzam azt?
 Hisz' aminek meg kell történni, az
 Anélkül is megtörténik. (*Kitekint.*)
 Ha! Más
 Oldalra a palásttal, Biberach.

NYOLCADIK JELENET.

IZIDÓRA (*sietve jön*). Ó volt az! úgy-e ő —?
 BIBERACH (*vállat vonít*). Kisasszony! én
 Száraz reménnyel nem tudlak tovább
 Éltetni —
 IZIDÓRA. Mit? — Leselkedő! ezért
 Csaltad tehát ki titkomat —?
 BIBERACH. Hisz' Isten
 Én nem vagyok — ha mást szeret.
 IZIDÓRA. Való
 Tehát? Melinda —
 BIBERACH. És te is tudod?
 IZIDÓRA. Ha mások észre vehetik, én legyek csak
 Vak? — Biberach, oh, szólj, tudná magát
 Melinda elfelejteni?
 BIBERACH. Talán. Hisz' asszony.
 IZIDÓRA (*dölyfösen*). Asszony? Te érzéketlen ember!
 Te is tudod közről e nemet (és
 Ismerni —

BIBERACH. Megtanultam, emberi

Elmém ezernyi baklövésivel.

IZIDÓRA. Melinda e szerint —?

BIBERACH.

Asszony.

IZIDÓRA (*méreggel*).

S azok —?

BIBERACH. Az ördögökkel is elenyelgenének,

Ha nincsenek körülöttök férfiak. (*Kitekint.*)

Jönnék! (*A legnagyobb hidegséggel ott akarja hagyni.*)

IZIDÓRA (*szemeit tenyerével elfedi*).

Jaj a szemeknek, melyek ezt

Látják — jaj a szívnek, mely érezi! —

Oh Biberach, ne hagyj el!

BIBERACH (*visszaballag*). Érted azt

Is megteszem. — De térj ki most előlök!

Egyetlenegy tanácsadásom ez:

Kövesd Melindát, szép kisasszonyom,

S ne ess' utána Ottónak nagyon.

Sok férfiak — tudom magamról — az

Olyat, ki könnyű győzedelmet ígér,

Azért se' szívelik; de legyen a

Meghódítás nehéz, már akkor ők

Csak pusztá büszkeségből is belé

Szeretnek.

IZIDÓRA (*megsértetve*). Ah te szemtelen! (*Elsiet.*)

BIBERACH (*könnyű vállvonítással*).

Szegényke!

(*Szünet után.*)

Kár ilyen egy csinos főért, hogy

Velő hibáz belőle! Benne van

Szép két szem, amely hódítón beszél:

Szép ajkak, édesen beszélnek;

És még egy elcsábíthatón beszélő

Szajkói nyelv — és minden, ami csak

Beszélhet, azt beszéli, hogy:

Az ész hibázik, a fejecske kong. (Elkullog.)

KILENCEDIK JELENET.

MELINDA s OTTÓ belépnek.

MELINDA. Távozz'!

OTTÓ. Melinda!

MELINDA. Távozz, mondom!

OTTÓ. Egy

Szót csak, Melinda —!

MELINDA. Édes Istenem,

Mi lett belőle! —

OTTÓ. Én belőlem?

MELINDA. Ál-

Orcádból, undok ember! oh szerelmes

Jó Istenem, beh megcsalatkozték!

OTTÓ. Oh én is — én is megcsalatkozték!

MELINDA. Kiben?

OTTÓ. Melindában. Midőn bejöttem ez

Országba — mindjárt szemembe tűntél,

Egy szív után esenkedék, hogy e

Szívem' felosszam. A sok udvari

Szívek között — bocsáss meg — a tied volt

Legegyügyűbb, ártatlanabb, Melinda!

MELINDA. Úgy, úgy! ezért kellett tehát nekem

Ide jönni és ezért nem ille Bánk

Bán hitvesének a magányba' lakni?

Mert udvarunknak nagy szüksége volt

Tapasztalatlan együgyű szívekre. Oh

Ez fáj — kimondhatatlanul.

OTTÓ. Midőn

Fülöp király ölettetése végett

Gyanúba jövén, szenvedésemet

Elébeszéltem, oly szerelmes érzés

Csillámla kedves könnyeidben —

MELINDA. Jaj, jaj tehát azon könnyeknek!

OTTÓ. Engedj

Meg! vak valék, mivel szerettem. Ottó

Többé nem az, ki volt. Ottó oda

Maradt Merániában: más terme itt

Már általad Melinda. Akkoron
 Levék teremtvé, amidőn először
 Megláttalak; mint gyertya által a
 Világ lesz — úgy valék melletted, úgy
 Követtelek; s *levésemnek* legelső
 Pillantatában eltűnt *lételem*.
 Vétek-e ez?

MELINDA. Oh én csak sírhatok!

OTTÓ. Melinda, kíméld könnyid' záporát!
 És mégis — esküszöm — drágák ezek
 Előttem és vigasztalói meg-
 Átkoztatott jövődömnek —! (*magában*) Helye-
 Mondád, ravasz kölyök! [sen

MELINDA. Sajnálak. — Oh
 Herceg! Szerelmem által egy lehet
 Csak boldog és szerencsés — az pedig
 Bánk.

OTTÓ. Oh bizonynal az ő — egy boldog ember!
 (*Sóhajtvá Melinda lecsüggő keze után hajol s azt
 hosszasan homlokához nyomja.*)

TIZEDIK JELENET.

BÁNK (*az ajtócskán ismét visszajön*).

Vad indulat, mért kergetsz vissza ismét?

(*Meglátván őket, tenyerét szeméire csapja.*)

Oh véghetetlen szent könnyörületesség!

(*Erős muzsika; Bánk megijedve szédeleg ki, vissza
 az ajtón.*)

MELINDA. Ah, oszlanak!

OTTÓ. Csak egy szót még, Melinda!

MELINDA. Bocsáss!

OTTÓ (*szavakat láttatik keresni*). Melinda: Oh mért
 Oly nagyon szeretni, mint soha [kell nekem
 Még nem szerethetett egy szív is! Oh
 Mért kell nekem csak nyögni ott,

Hol minden érző szív megrészegedne
 Örömébe! — Mért hogy reményem szerencsém'
 Vígágait haladja, és szerelmem
 Oly vágyakat nevelni kénytelen,
 Melyek talán elmémtől fosztanak meg —! (*Heve-*
Lennél csak egyszer enyim, Melinda, úgy [sen.]
 Az álmod útálnám, mivel szemed
 Szememtől elvenné — a szelet, mert elragadná
 Tőlem lehelleted' — s a napvilágot,
 Mert képedet csókolná tőlem el.
 Eszelős szerelmem egy egészen új
 Világot álmod örülségiben,
 Melynek csak Ottó a lakója és —
 Melinda. (*Letérdel.*)

MELINDA (*megretten*). Térdepelsz?!

OTTÓ.

Előtted, akit

Imádok. Oh engedd meg gyermeki-
 Báb-módra minden gondolatjaim'
 Enyészni, és csak a Melinda édes
 Nevével agyvelőm betölteni.

MELINDA. S ő térdepel! — Bánk, Bánk, emlékezek
 Szavadra —

OTTÓ (*felemelkedik*). Bánknak a szavára?

MELINDA.

Arra.

Midőn kezem' megkérte, nem rogyott
 Ő térdre —! szép se volt igen; de egy
 Alphonsus, egy Cæsar állott előttem!
 «Szabad tekintet, szabad szív, szabad
 Szó, kézbe kéz és szembe szem, — minálunk
 Így szokta a szerelmes: aki itt
 Letérdel, az vagy imádkozik, vagy ámit.»
 Ő mondta ezt, ámitó! és bizony
 Bánk nem hazud: s ezért megvet Melinda.

(*Egész boszúval el akar sietni; de szemközt jön
 Gertrudis.*)

TIZENEGYEDIK JELENET.

GERTRUDIS *az udvari asszonyokkal megjelen, s hol a boszús Melindát, hol a magát feltalálni nem tudó Ottót nézvén, egy ideig megáll hátulról; végre szúrósan felszólal.*

GERTRUDIS. Hogy sokszor oly hivatlan érkezik

Az ember: és — *(indulattal)* mi volt ez itt, Me-

MELINDA *(keserűn)*. Édes — mulatság —! *[linda?*

GERTRUDIS. Nem reményleném!

MELINDA. Mindent lehet. Köszönöm, nagyasszo-

Hogy oly kegyes valál s átláttad azt, *[nyom,*

Hogy a bojóthi Melindának *nem illik*

Falun magányban lakni, mert nagyúrné,

S alkalmatosságot szerzél nekem

Ezzel (Ottóra mutat) sok édes mulatságra is —

Oh, mert hiszen Melinda együgyű!

(Szinte illetlenül elsiet.)

GERTRUDIS *(ajkát harapva néz utána)*.

A kis majom harap *(szünet)*. Negyed napig

Előmbé nem bocsájtatik.

(Járkál, végre az udvariakhoz szól.)

Magam

Fogok maradni — *(Azok elmennek.)*

TIZENKETTEDIK JELENET.

GERTRUDIS. Ottó! hát mi volt ez?

OTTÓ. Kedves király néném!

GERTRUDIS. Félre azzal!

OTTÓ. Ó, ő —

GERTRUDIS. Mit ő? mi ingerelte oly

Nagyon fel őtet?

OTTÓ. Szívem.

GERTRUDIS. Szíved?

OTTÓ. Az.

GERTRUDIS. Ottól

OTTÓ. Mi lelt?

GERTRUDIS. Azt kérded, bíborunk
Bemocskolója?

OTTÓ. Istenemre —!

GERTRUDIS. Mit?

OTTÓ. Túrtesd magad —

GERTRUDIS. Ki vagy te? és ki én?

Az én anyám s hazám Meránia

Szült téged? a nagy Berthold vére így

Fajúlt el?

OTTÓ. Egyszer minden utakat

Számomra készítet — azután pedig meg-
Gyalázol!

GERTRUDIS. A célod nem; de módjaid

Útálhatom. Magam készíték utat,

Mivel beteg testvérem megvidámítása

Volt késztetőm; nem tiltottam soha

Tőled szerelmet! vidámság, öröm,

Minden csak a szolgálatodra volt:

S most fajtalan véred tilalmas úton

Melinda bírására csörgedez.

Itt áll ím a gyűlöltetett; s az a

Szép győzedelmes, kit meg kellett volna győzni,

Amott megy — utálván ezt, engem is

Kerül.

OTTÓ. De hallgass meg!

GERTRUDIS. Meráni herceg —

Egy férfiú nem tud kifogni egy

Asszony személyen; s egy Gertrudis — egy

Asszony tud országok felett megállni.

OTTÓ. No jó! tehát lemondok róla.

GERTRUDIS. Le-

Mondasz? s te tudhatnád azt tenni? úgy

Lelkemre mondom, hát nem is szeretted.

OTTÓ. Szerettem, esküszöm; de most eszem

Szólt fel.

GERTRUDIS. Hazudsz! — Az a tűz, melyet a

Természet alkotott az asszonyok

Szemébe, oly sebesen elragad,

Hogy azt csak egy nyájas szó is dühös
 Lángokra gerjeszti s az erőtlén ész
 Elhallgat: ekkor már az észbe bízni
 Csak annyi, mint egy nagy tüzet csupán
 Buzgó imádság által oltani.

OTTÓ. De könnyeit tekintvén —

GERTRUDIS (*elkomorodik*). Sír is!

(*Keserűn elmosolyodik.*) És

Te róla mégis le akarsz mondani?
 Nem ösmered tehát az asszonyi
 Szív gyengeségeit? sem a hanyatló
 Virtusnak e fogásait? — Hiszen
 Könnyezni kell, hogy áldozatja színlett
 Becsét nagyítsa és a könny az a
 Gyöngy, mellyel a halálos-ágyba' fekvő
 Szép virtus ékesíttetik! Ki ekkor
 Is még lemond, az oktan — bolond.

OTTÓ (*unatkozva*). Néném, tehát mi lesz kedved

Majd bíborunk bemocskolása, majd [szerint?

Megvetttetett szerelmem által a
 Rád háromolható szégyen gyötör.

GERTRUDIS. Tudd meg, kicsiny lelkű, hogy e dolog,

Ha Melinda érdemét temette volna
 El, úgy kikergettetni kész lehetnék
 Országaimból — és mégis, ha azt
 Megérni kellene, hogy reám mutatva
 Susogni hallanám: *ni itt megyen*
Gertrud, az öccse, kinek kontár vala
Melinda elszédítésében — Ottó!

OTTÓ. De Istenem! tehát szólj, mit tegyek?

GERTRUDIS. Te engemet megláncolál s magadnak

Egy gödröt ástál, mostan mégis én —
 Én húzzalak ki abból?

OTTÓ. Csak te, oh

Gertrudis! add tanácsodat nekem
Hogyan lehessen enyim Melinda szíve?

GERTRUDIS (*elsárgulva visszarezzen*).

Hallatlan! (*járkál; végre kikiált*).

Asszonyok! — — Megyek.

OTTÓ.

Kegyes

Néném! (*Ölelni akarja Gertrudist.*)

GERTRUDIS (*visszalöki*). Hah! vessz el itt arany
 Ürében, árva bíboros teremtmény — [kalitkád
 Mit gondolok veled! (*Elsiet, az asszonyok követik.*)

OTTÓ.

Hah!

(*A bosszúság és szégyen közt habozván, végre kikiált.*)

Biberach!

TIZENHARMADIK JELENET.

BIBERACH belép és parancsolatot vár.

OTTÓ *valamit akar mondani, de ismét abban hagyja, ki
 is akar menni, de nem bír magával, és végre az elmoso-
 lyodó Biberachon akad meg kérdő szeme.*

BIBERACH (*vállat vonít. Ottóhoz akar menni, de a
 kis ajtó figyelmetessé teszi. Végre megfogja Ottó kezét
 és az ellenkező oldalnak elejére kivezetvén, ezt súgja*).

Eredj utána — mutass előtte ki-
 Derült tekintetet — kérj engedelmet —
 Mondd, hogy sokat hallottál a magyar
 Feleségek állhatatosságáról — ez
 Csak próba volt. Örömében még maga
 Fog a királyné elvezetni hozzá,
 S a résztvevésig úgy is megpuhult
 Melinda tán öleléssel is köszön
 El nem rabolt bizodalmaért. Kikérsz
 Elutazásod vég pillantatán
 Egy János-áldását üríteni.
 Ott én leszek majd a pohárnok; a-
 Vagy légy magad — ne, itt egy kis hevítő;

(*porokat ád által*)

Emez pedig nénédnek altató.
 Ha ezt az álom elszólítja onnan,
 Te vissza is mehetsz Melindához megint —

(*Elmosolyodik.*)

OTTÓ (*megrázkodik az öröm, félelem és Biberach iránt való utálat s szeretet között*).

Irtóztató! — de köszönöm. Úgy van! ő
Enyim bizonnyal. — (*Akirályné után siet.*)

BIBERACH. Hogyha bőkezűbb
Lettél s fizettél volna, jobb tanácsot
Is adhaték. Most jobb lesz tartani,
Jó herceg, a magyarsággal. — No csak menj!
(*Le akar egy székre ereszkedni, de mintha valami jobb jutott volna eszébe, halkal felemelkedik és a belépő Izidórának Ottó után mutatván, a más oldalon elmegy.*)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

IZIDÓRA *fájdalommal néz mind a kettő után, azután elsiet Ottó után.*

BÁNK BÁN (*elé jön a rejtek ajtóból meztelen fegyverrel; magánkívül sok ideig tipeg-tapog.*).

Hogy e tetem fagyos, hogy e szemek
Vakok, hogy e fülek dugulva nem
Valának! — Egy királyné és — Melinda —
Oh, oh!

(*Hidegülve.*) Megint lehelhetek, megint,
És érzem azt, hogy élek. A homály
Eloszla — megvirradt — felébredék,
Irtóztató kilátás a jövő
Nappalra! — Vondd ki, lelkem, most maga
Azon setét ködből, mely eltakarta
Előled a világot s emberi
Vak bizodalomba szőtt! — És ilyen asszony
Őriz meg, oh magyar hazám? Hah! egy
Förtelmes asszony, kit hogy ördögi
Érzésiben ne lephessen meg a
Jobb ember, érthetetlenül beszéli
Kétféleképen gondolatjait. —
De, hát Melinda! oh! hát a haza!
Itten Melindám, ottan a hazám —
A pártütés kiáltoz, s szerelmem

Tartóztat. — Énrám bíz a szunnyadó
 Gondatlan — énreám tevé le a
 Szegény paraszt elfáradt csontjait:
 Nem vélik ők a zendülést, mivel
 Bánk a király személye — esküszöm
 Meg is fogok felelni ennek, és
 Habár tulajdom síromon fog is
 A békességetek virággani. —
 Szedd rendbe, lélek, magadat és szakaszd
 Szét mindazon tündéri láncokat,
 Melyekkel a királyi székhez és
 A hitvesedhez, gyermekidhez, oly
 Igen keményen meg valál kötözve!
 Úgy állj meg itt, *pusztán*, mint akkor, a-
 Midőn az alkotó szavára a
 Reszketve engedő káosz magából
 Kibocsájta. — Két fátyolt szakasztok el:
Hazámról és becsületemről. A
 Bocsánatot hörgés közt is mosolygom,
 Ha ölettetésem ezekért lészen! — Egy
 Mennykőcsapás ugyan letépheti
 Rólam halandóságom köntösét; de
 Jó híremet ki nem törölheti.

MÁSODIK FELVONÁS.

Setét boltozat Petur házában, hátul középen egy fekete.
 asztal, mely körül Mikhál bán, Simon bán s a békéte-
 lenek ülnek, sokan pedig körülöttök állanak. Petur bán
 az előülő; a feje felett a falon kép függ, melyen egy a
 trónuson büszkén ülő asszony látszik. Mindenik béké-
 telen mellett a székhez befedett paizs van támasztva.
 Nagy függő lámpás világít. Az előbbeni éjtszaka.

ELSŐ JELENET.

PETUR. A hajnal érkezik, s még mind csak ily
 Határozatlanúl? — Szorongatást
 Okoz talán a jó szerencse? vagy

Csak összetett kezekkel várakoztat,
 Hogy majd helyettünk fog dolgozni a sors? —
 Hát nem ti voltatok, kik oly mohón
 Kapátok érc-pohártokat, midőn
 Vagy három órával ezelőtt ivék a
 Magyar szabadság hosszú életére!?
 Úgy, úgy! hiszen, meg kellett volna azt
 Gondolni, hogy csak akkor mernek a
 Kis gyermekek mást megfenyegetni, a
 Midőn hiszik, hogy azt nem tudja senki.

SIMON. Boldog, ki hisz: mert meg nem váltja a
 Jelenvaló kisebb rosszat talán
 Rosszabb jövővel. Mi lesz hazádból
 Akkor?

PETUR. Megállja még az a sarat.

SIMON. De mégis — úgy lehet, hogy elmerül.

BÉKÉTELENEK (*dörmögve*).

Igaz.

PETUR. Hah! ördög és pokol, biz' úgy
 Kívántok itt villágosíttatást, mint
 Ha a dolog csak engem érdekelne,
 És bőrtökre tán építeni
 Magamnak egy uralkodást akarnék.

SIMON. Mikhál, te szólj.

MIKHÁL (*aki szundikált*). — No mit? csináljatok
 Mit tetszik, és ahol közegyezéssel
 Megállapodtok, ott megegyezek. (*Ismét szundikál.*)

SIMON. Hm! csálhatatlan a közegyezés?

BÉKÉTELENEK (*dörmögve*). Kérdés!

PETUR. Tehát ti szüntelen csak a
 Visszhangig vagytok e szörszálhasító
 Fontolgatásinak? Mért jöttetek
 Ide hát? vagy a pillanatnak közel-
 Létébe' kívánnátok visszamászni?
 Oh gyáva lelkek! mondom: a jövő
 Éjjelre.

SIMON (*homlokát dörgölve*). És olyan hamar.

BÉKÉTELENEK (*nyughatatlansággal*). Hamar.

PETUR. Zárt néki, míg nekünk nem adja ő.

Tő asszonyok kezébe, nem királyi-
Pálcánk — le onnan, édes asszonyom!

(A felette lévő képet ellöki.)

Egy oly teremtés, akinek nem ez

Hazája — cinteremjeinkben a-

Kinek lenyugodott szülői nem

Tevék le csontjokat — ki gyermeki

Játékainkban is nem osztozott volt:

Bennünket az vajjon szerethet-e?

BÉKÉTELENEK *(elevenebben)*.

Nem, nem!

SIMON. De hátha mégis úgy lehetne?

PETUR. Hallgass, Simon! — Nem érdemes talán

Az, ami játékon forog, hogy a

Kockák vetésén kissé karjaink

Fárasszuk?

(Felkapván a mellette levő paizsot, arról a takarót lerántja és a címer rajta egy a trónus alatt vérében fetrengő asszony.)

Im, csak ide tekintsetek!

Nem érdemes mászásra e derék

Szöllőgerezd? nem érdemes, hogy a

Király megint király legyen? s nyakunkra

Ne hágjon a dölyfös Meránia?

(Mind bámulva vonják le mellettek levő paizsokról a takarót s mindeniken az előbbeni címer látszik.)

Egy véres asszony a királyi szék alatt — — —

Nincs senki is? — no menjetek haza

Tehát s vegyétek fel magatokra a

Töredelmeseknek köntösét, ha ez

Vétek; s zokogjatok, mint a bolondok,

Kik vétkökért csapra ütik véröket —

BÉKÉTELENEK *(felzúdulva kardot rántanak s az asztalra csapják)*.

Sokáig éljen a magyar szabadság!

MIKHÁL *(felütődik)*. Mi az? mi végződött?

SIMON *(ingadozva)*. Én nem tudom.

PETUR *(egy szegletbe dobván a nála levő paizst)*.

Le a királyi székből, asszonyom!

BÉKÉTELENEK. Véresen is!

MIKHÁL. Mit? Oh nagy Istenem!

PETUR. Mi lelt, öreg? — vagy úgy! Hát, a jövő

Éjjelre —

BÉKÉTELENEK. Pártütés!

MIKHÁL *(felugorván, egyik széktől a másikra tántorodik)*.

Hah! Pártütés?!

PETUR. Utálatos beszéd! nem pártütés —

Kicsikart szabadság! — csak nyugodj', öreg.

MIKHÁL. Oh nyughatatlan éjtszakám! Simon,

Petur — ti — emberek! — Irtóztató

Álomba rengettetek el engemet.

Mikhál — öreg! mi lett belőled? — ébredj!

(Magát mellénél rázza.)

PETUR. Csak csendesedj! neked semmit se kell

Csinálni —

MIKHÁL. Oh, bán, bán, ez már gyalázat!

Simon! Simon! te is közöttök? oh nem!

SIMON. De hátha mégis —

PETUR. Ő is fegyveres

Társunk —

MIKHÁL. Csalárd vagy bán: az én öcsém ő!

Uram teremtem, szánj! mire

Jutottam? *(térdre esik)* Irgalom, meg irgalom,

Irgalmas Isten! Ah, hová jutottam! *(Elhanyatlík.)*

SIMON *(felfogja)*. Bátyám!

PETUR. No hagyd el, üljetek le csak.

A vének olyak, mint a gyermekek,

Kik mindenért sírva fakadnak. Nem is hal

Ő meg.

SIMON. De hát mégis úgy lehetne —? *(kívül az Őr.)*

Ki vagy?

SZÓZAT. Szabad magyar.

AZ ŐR. Mi jelszavad?

SZÓZAT. Melinda.

PETUR. Jön.

BÉKÉTELENEK. Ki az?

SIMON. Melinda?

MÁSODIK JELENET.

BÁNK (*betöppan*). Bánk.

Az Isten e gyülekezet álmodott

Céljával, ha az elsül, és igaz, jó!

PETUR. Nem álmodott ez, elsül, és igaz, jó.

BÁNK. Ugy hát szerencsét kívánok.

PETUR s a BÉKÉTELENEK. Köszönjük.

MIKHÁL (*feleszmélkedvén, Bánkhoz siet*).

Bánk, kedves, édes öcsém! Isten hozott

Egy ősznek oltalom-pajzsúl! Te ments

Meg engem e haramiák közül.

BÁNK (*kardjához kap*). Haramia?

BÉKÉTELENEK. Hogy-hogy?

PETUR. Semmitől se tarts, bán!

BÁNK. De hát mért reszket ez az ősz?

PETUR. Mivel

Csak gyermek.

MIKHÁL (*égre vetett szemekkel*). Oh, uram, bocsásd magadhoz

E gyermeket s adj neki jó éjtszakát!

BÁNK. Öreg! világosíts meg e dologban.

MIKHÁL. Úgy vélekedtem, hogy Peturnak egy

Vitézi társaság lesz célja, mint-

Hogy a *Kalandosok* már elhagyatnak.

Azonba' képzelhedd érzésimet

Midőn felébredék s kiáltani hallom:

Le a királyi székből! — Pártütés!

BÁNK (*egészen kirántja kardját*). Való tehát?

PETUR. Nem egészen. Csak hogy egy

Asszonynak engedelmeskedni nem

Fogunk.

BÁNK. S miért?

PETUR. Miért? miért? te kérde

Azt, bán? szegény lélek, sajnálhatom

Szép gyengeséged.

BÁNK. Gyengeségemet?

PETUR. Ne erőszakoskodjál magadon! Tudom

Én jól, hogy elvesztette lelked egy

Részét arany nyugalmanak. — Panaszát

Nem hallod elnyomattatott

Hazádnak és nem látod, mint potyog

Hazádfiának arcáján le könnye? —

Ez a merániaknak izzadoz;

Amaz merániaknak a hasát

Hizlalja vérverejtékével; ez

Bőrét siratja, mert merániak

Takargaták be abba testöket.

Román ugyancsak zendítő vala,

Meg is fizette Zavichosztnál halállal;

De a szegény Miczislavicz Miczisláv

Mit véte, e meráni büszke asszony

Hogy tartományait kívánja el?

Bánk bán! barátim! a szülők Polyák-

Ország felé néznek kisírt szemekkel,

Mert tán fiuk Endrével ott veszett,

Azért, hogy egy öt esztendőes gyerek

Nyerhesse a galici tartományt. —

Légy boldog, Endre! ha te királyi pálcád'

Kezébe adtad asszonyodnak és

Jóságodat dícsérni hallván, úgy veszed

Incselkedését, mint jó pénzt — ime:

Alattvalóid így segítenek.

BÁNK. S mit véte nektek e meráni asszony?

PETUR. Oh bán! ez a derék asszony nagyon

Értett azon közönséges szokáshoz —

De engemet csak nem fog lépre csalni —

Jól tudta ő azon mindennapi

Fogást, mikép kelljen az alattvaló

Nagyoknak orrára az édes reménység

Üvegszemét nevetve tenni fel;
 De úgy, hogy azt ők észre se' vegyék —
 Az olyanoknak, mint te vagy, nagyúr,
 Ő rang, ígéret és aranyhegyek
 Zacskóba zárt *szelével* el tudá
 Mázos kegyelmét osztogatni,
 S a jó bolondok, hogy helyét találják,
 Kiveték zsebökből ön vagyonjokat.

BÁNK. Amit magok vetettek el, királyok

Vérén vegyék meg azt ismét?

BÉKÉTELENEK. Nem úgy van.

PETUR. Mi a királyt imádjuk — ám de egy
 Endrében — egy férfiú királyt imádunk.

Meráni asszony nem kell itt soha.

BÉKÉTELENEK. Nem, nem!

PETUR. Görög, gubás, bojér, olasz,

Német, zsidó, nekem mihelyt fejét

A korona díszesíti, mindegy az;

Mert szent előttem a királyom és az

Asszonyt becsülöm — ah, de mégis annak

Én engedelmeskedni nem tudok.

Nem, nem tudok, mint Endre a királynak! —

Midőn Pozsonyvárbán Erzsébetet

Általvevé Lajos thüringi herceg

Számára a követség — oh mikép

Állt ottan ő! Egész ország csupán

Nyelvén lebegni láttatott: «Köszöntöm

Úratokat (így szólt), mondjátok neki,

Hogy ezen csekélységgel elégedne meg;

Ha Isten éltet, még idővel a leg-

Több drágaságokkal fogom tetézni.»

S kirakta a szörnyű sok kincseket,

Amelyeken Thüringia elvakúlt.

Hogy állta ottan Endre, hátul egy

Szögletben — Endre, a magyar király! —

Pirúlva morgott a magyar, s te, Bánk,

A köntösét rántád, hogy előbbre menjen. —

Sírt bennem a lélek, hogy a pazarlást

Szemléltem és minden magyar szeme

Könnyekbe lábbadt. — Honnan volt az a kincs? —
 Bánk, nem felelsz? — Tulajdonunkat el-
 Vevé s od'adta a hazájabéli
 Cinkosinak, kihúzta a szegény
 Magyarak a kezéből a kenyért s azt
 Megette a meráni fegyveres.

Lerontatá atyáink várait
 S meráni fegyverest rakott oda.

Elszedte hivataljainkat és
 A pusztá bán névvel cifráza fel.
 Egbert, az öccse, alig törölte le
 Fülöp királynak a vérét kezéről,
 S itt a scepusi földet elnyeré.

Berchtold az üstökét se' tudja még
 Befonni s már érsek, bán, vajda s Bács-
 Bodrog megyékben főispán leve,
 Bánáti Bertalan kihal fímag

Nélkül: s ez asszony egy jött-ment Jerindó
 Di Vegliát atyjafiává teremt —

BÁNK. Igen — de Ráskai Demeter, pohárnok —?
 PETUR *(megütközik s ajkát harapja)*.

A sógorom? Hm! a derék s haszont-

Hajtó pohárnok a vámot valóban

Elnyerte Ujfalun, mert szorgalommal

Töltötte a királyné kancsóit. — Sokáig éljen!

(Egy kancsót magasra felemel, azután kiönti a földre.)

MIKHÁL. A gyermekek tapossanak anyjokon,

Midőn az atyjok messze tartományban

Fárad szerencséjük miatt? — Gonoszság! —

PETUR. Minő szerencséért? hogy enged egy

Asszony kevély áhítózásinak

S Kálmánnak, a fiának, hogy dobot

Vagy egy kicsiny kürtöt nyerhessen — üzi

Galiciából el Micziszlaviczot?

BÁNK. És így hazátok elbúsúltjait

Játszani akarjátok s királytokat

Úgy tenni a királyi székre, hogy

Gertrudis estén szíve megrepedjen?

Fájdalmiban megölni érzeményit,
 Hogy társitoknak könnyeit soha-
 Se lássa többé — egyszersmind szeretni
 Is, ölni is szándékoztok; mivel
 Gertrudis éppen a király maga!

PETUR. Ne élne vissza hát azzal s ne kapna
 Vasas marokkal a magyar javak
 Közé; mivel részemről én bizonynyal
 Orrára kész vagyok koppintani.

BÉKÉTELENEK. Mi is!

BÁNK. De ő azért csak mégis az marad.

PETUR. No nekem ugyan nem az! ha egyszer ő
 Rabló, királyném is megszűne lenni —
 Ezt esküszöm, míg Endre élni fog.
 Meg kell erősítenie régi (szent
 Első királyunktól kitett) szabadság-
 Beli jussainkat; vagy ha megmutatja,
 Hogy a hazám boldogságán segít
 Ezen szabadság eltörlése — egy szót
 Se szólok: ámde míg ez a szokás,
 E század, Árpád vére, a magyar
 Érzés, magyar javak virágzanak,
 Mindaddig azt fogom kiáltani: üsd az
 Orrát, magyar, ki bántja a tied'!

BÉKÉTELENEK. Üsd, üsd!

BÁNK. S ezen szokást tekintve, mi
 Szükség setétben bódoorogni? Ha
 Törvény s szokás szerint cselekszetek, nem
 Csak én, hanem minden magyar segítő
 Kezét sietve nyújtaná —

MIND; *Peturon kívül (mintha hályog esne le szemökről)*. Igaz.

BÁNK *(csendességgel)*. Az őseink becsülettel s vitézi
 Lélekkel estek egykor el kicsiny
 Vagyonoknak elnyeréséért, vagy inkább
 Értünk: s mi azt mostan magunk javára
 Tartsuk hazánknak omladékain?
 Azokon: mivel hogy zendülésbe' nem
 Fog-e kiömleni az ártatlanok-,

A felebarátjainknak vére is? mely
 Bugygása közben fogja a szabadság
 Jajos tüzét átkozni — hörgeni —
 És tagja légyek e rossz társaságnak
 Itt én is? ártatlan vért ontani
 Segítsek? és abban eszköz legyek, hogy
 Jajgasson a szabadságunk miatt
 Szegény magyar hazám? —

Az élteket s a nyugodalmokat
 Kockára tégyük polgártársainknak,
 Kik, mint szülőinket, bennünket is
 Tápláltak! — És miért? mivelhogy ez
 Asszonynak a hatalma büntetetlen
 Teszi azt, mit a közönséges zsivány
 Talán fizetne életével is?! —

Vétkül tulajdonítsuk azt neki,
 Hogy a felekezését jobban szeretné,
 Mint a magyarságot? — Ha németek
 Között közületek király lehetne
 Egyik, nem előbb volna-e előtte
 Még ott is a magyar?

BÉKÉTELENEK (*gondolkozva, dörmögve*). Hisz az való.

BÁNK. És ennek ellenét kívánja még-
 Is mindenik; sőt azt akarja, hogy
 Úgy tégyek én is. — Nem, magyarok! soha
 Azt tenni nem fogom. Való, hogy engem
 Az emberek bolondozása meg-
 Mulattat; oh, de a vérökbe és
 Az életökbe forró ösztönöm
 Markolni nem kíván, se játszani. —
 Hogy Bánk leüljön a setét szövetség
 Gyász-asztalához, ahhoz nem csekélyebb
 Mint banki sértődés kívántatik.

BÉKÉTELENEK (*egymásra nézván*). Jól, jól beszél.

PETUR. Nem jól beszél, ha mondom

SIMON. Ispán! de hát ha mégis úgy lehetne —?

BÁNK. Ha oly hatalmatok lehetne is,
 Mint volt Leventa- vagy pedig Kupának —
 De nekik is elsült-e?

SIMON. Mikhál! gyerünk!

MIKHÁL *(örömmel)*. Öcsém!

BÉKÉTELENEK *(mind felemelkednek)*. Gyerünk!

PETUR. Pokolba! hát talán nem

Esküdtetek meg itten?

BÉKÉTELENEK *(ismét le akarnak telepedni)*. Az való!

BÁNK. Kérlek, ne bántsd őket! különben én

Tőlök fogok kívánni egyet itt

Mindjárt. Ne engedj jönni annyira —

Úgy is felelned kell még egyre — *egyre*,

Mely örülésre hoz: de félre ezt

Most egyszer! — Emberek, jertek velem!

Előbb való a hit parancsolatja:

Istennek a kenettje egy királyi felség.

BÉKÉTELENEK *(Bánkhoz állanak)*.

PETUR *(eleikbe futván)*.

Az Istennek kenettje Endre; nem

Gertrud! ez a rabló az nem lehet!

Azért csak érjem el, torkon fogom,

S királyi széke kárpitjának a

Zsinórral fojtom beléje lelkét.

Mint vízözön zúgok mindenfelé,

S ahol találok, ottan rontom össze

Ez asszony annyit átkozott fejét.

BÁNK. Várdán, belőled most a nemzeti

Rút gyűlölet, nem az igazság beszél.

Jertek velem magyarok! szánjátok őtet,

Mert nem gonoszságért gyűlöl, hanem

Azért, mivel más más köntöst visel.

MIND. Gyerünk!

PETUR. Kiholtak szabadtóid, oh

Te vasra vert hazám? no nyeld le a bilincsed

Jajgatva s edd magadnak a halált! —

Nem kényszerítelek — magam is tudok

Hóhérja lenni azon utálatosnak! *(El akar)*.

BÁNK. Megállj! — Ezen haza- s felségárulót

Láncokba verjétek — parancsolom,

Én a király személye, én — maga

Parancsol, Endre, a király! —

PETUR (*Bánk lábaihoz hajol*). Királyom!

BÁNK (*elérzékenyedve felemeli*).

Petur, Petur, kedves bátyám, ölelj meg!

Látod, hová tud téged csak neve

Is vinni Endrének! látd, mint buzogsz

Érette, mégis a szívét akarnád

Kitépni! — Hát jut-e eszedbe még a

Testvéri háború? Te ott is Endre

Pártján valál, — s midőn jószágodat

Elszedte Elmerik király —

PETUR.

Eressz!

BÁNK. Hozzám jövel szökésed éjjelén,

Még egyszer elmentünk a cinterembe

Együtt — lerogytál ott atyádnak a

Sírája s azt montad: «igazad vala

Atyám — az Isten nem segít soha

Felkent királyok ellen! Nem maradt

Semmi, csak egy szívem: már legyen a

Föld, melybe' nyugszol, akárkié; de sirod

Ölelése s e mondás enyim marad.»

PETUR (*Bánk nyakába esik*).

Öcsém! — az Isten nem segít soha

Felkent királyok ellen! — Már legyen —

Akárkié a föld és a vagyon —

Egy szív *marad*; s így — szent Haza, *békesség!*

MIND (*Bánkhoz tolakodnak*). Az — békeség! —

MIKHÁL.

Öcsém! Uram teremtőm!

BÁNK (*mintha mind egybe akarná ölelni*).

Oh Endre! győzedelmeskedj te bár

Országokon; de ilyen győzedelmet

Mint Bánk neked nyert most, nem nyersz soha!

Az ŐR (*kívül*). Ki vagy?

Szózat.

Szabad vitéz.

Az ŐR.

Jelszód?

Szózat.

Melinda!

BÁNK. Melinda! oh, ki gyógyít engemet meg?!

MIND (*egy oldalra tolódnak*). Hah! árulás!

HARMADIK JELENET.

BIBERACH (*jön*). Csak Biberach.

BÉKÉTELENEK.

Hah! halj meg!

BIEBRACH (*nyugodtan visszalép*).

No lassan! ejnye milliom! biz úgy

Nekem estek, én helyettem hogyha itt

Más állna, tán a nyavalya is kitörné.

Kedves vitézek, csendesesen! biz' az

Ördög nem alszik! — ej, szégyen, gyalázat

Kardot ragadni! (*Csalja alázódással*).

Egy magyar csak egyik

Bajusza végével pokolba úzhet

Egy ily szegényke németet.

SIMON.

Melinda!

MIKHÁL. Hol loptad el húgomnak a nevét?

BIBERACH. Ahol magát más lopta: a királyné

Dombérozó mulatságában.

BÁNK, MIKHÁL, SIMON. Ember!

BIBERACH. No hadd beszéljem hát magam' ki; de —

(*Igazán megszeppenve.*)

Ördögbe is! valóban most eszem

Fel kell tekerni — átkozott hajón evez szerencsém

S elül, hahogy reája nem vigyázok.

BÁNK. Kóbor! hogyan jött a Melinda név

Nyelvedre?

BIBERACH. Páh! tehát még sem tudod? —

De igaz! hisz a királyné prűszkölő-

Becs-rang-porától egész bolondulásig

Elszédültél te. No de, szó ami szó,

Ők szépen is fogának a dologhoz,

Úgy mint: «Nagyúr — ej — Bánk bán — így, meg

Nem illik, ország első nagyja, hogy — [így!

Így meg-meg így.» — Felhozta hát ide

Szép együgyű feleségét a nagyúr,

Bármint dörömbözött szerelme-féltő

Nagy szíve.

BÁNK.

Ember!

BIBERACH.

Csak csendesen, oh

Bán! most az egyszer úgy kell már viselni

Magamat, hogy a hajlandóságodat

Megérdemeljem; mert ebül leszek.

Ládd, bán, sokan tudták ezt a regét;

És ha igazat kell szólni, addig én is

Sípot faragtam nádatok között,

Míg benne ülhettem s hiú szemekkel

Néztem magam körül — nevetve más.

Véletlen így tanultam azt ki, a-

Mit szorgalommal sem tudtak sokan. —

Ispán uram, te oly merőn tekintesz

Reám s nem tudod, hogy csak ezen éjszakát

Lett volna szükség el nem lopni Bánk bán

Nagyúrtól, és hogy addig, míg ti itt

Vele vagytok — otthon Ottó és Melinda —

MIKHÁL, SIMON. Melinda, húgom? } (egyszerre.)

BÁNK. Fattyú! megöllek!

BIBERACH.

Ezt ugyan bizony

Szolgálatomra nem reményleném.

Ládd, bán: királyod a kezédbe adta

Egész hatalmát; s így hogy egyikének,

Vagy másikának útjában ne légy,

El kelle ország-vizsgálásra menned.

PETUR (*mérges kacajjal emeli fel ökleit*).

Gyalázat! ellágyúlhattam! — No Bánk,

Hát nem kacagsz velem?

BÁNK (*összezsapván kezeit*). Pokolbeli

Irtóztatóság büntetései —

Földünkre jöttetek hát már? hiszen

Ni itt világos egészen, amit én

Üres fejű ki nem tudtam találni? —

El, a királyhoz, a — császárhoz — a

Pápához elmegyek s hogy elpirúljon,

Lerántom e parázna bíborosról

A szép álorcáját kacagtatón.

Oh, légy velem, hideg vér, légy velem!

Ne hagyj el állhatatosság! hogy merően

Nézvén szemök közé, becsületes

Tekintetemnél elvakúljon a
 Szentségtörő. Meggyilkolom ott előtte
 A bíboros gazembert; és ha a
 Vesztőpiacra hurcolnak, kiáltom:
 Azért jutott hóhér kezébe Bánk, mert
 Hitvese virtusát bosszúlta meg.

BIBERACH. Páh, milliomm! bizony tán nem tudod,
 Hogy csóka csóka társának szemét
 Ki nem kaparja? mert ám mintsem oly
 Nagyot bakázzon a bíbor, bizonynal
 Előbb feláldoznak tíz Bánkot is.
 De gyilkod is haszontalan fened:
 Az utakat jól tudjuk elállani;
 Vesztőhelyet se fogsz te látni, hogy
 Ottan rikolthassál — az ily rikoltót
 Titokba szokták ám eloltani.

BÁNK. Német! te megnyitottad a szemem!
 S ily kábaságot akartam tenni? — Nem!
 Szeggel szeget! hisz a *tilalmas* és
Megengedődhető ravaszkodás
 Úgy állnak el, mint a *hazug* s *igaz*.
 Megmenthetem talán még — nemde, oh
 Szólj Biberach, lehetne még talán
 Meggátlanunk? szólj, szólj!

BIBERACH (*öklét összeráncolt homlokához nyomván,*
igen mély, de rövid gondolkodás után).
 Talán. — Gyerünk!

BÁNK. Ember! ha még késő nem volna — oh
 Angyal! szerezd meg üdvösségemet. —
 Ne menjetek széjjel mindjárt, barátim.
 Hogy megtaláljalak, hahogy talán
 Lehetne szükség rátok — (*Mikhálhoz*) Ősz, re-
 Egy nyúgodalmas éjtszakát. [mélj]

MIKHÁL.

Uram,

Szent isten! adj te!

MIND (*morogva*). Amen. Úgy legyen.

SIMON. Szabadítsd szerette húgomat, Melindát.

BÁNK. Csak egyszer ötlet a kezem közé
 Vehessem, oh mikép fogom kacagni

A gyáva herceget; s ha húsomat
 Lerágja a kerítő asszony akkor,
 Még csontomon is elviszem Melindát.
 Egy elhagyatott helyen legyen
 Inkább kenyéren s vízen, mintsem itt
 Pompában, bíbor és a hermelin
 Bemocskolásra eszközül vettessen,
 S szolgáljon egy bujának, akinél még
 Drágább s becsesb előttem a kutyám. (El.)

BIBERACH *(maga eleibe dörögve, követi)*.
 És — jó ez is. Egyik csak nyerni fog! (El.)

PETUR *(egy ideig merően nézi mindnyájukat, kik elgondolkodtak)*.

No — üljetek le hát — azt mondta, hogy
 Maradjatok. —

MIND *(székekhez ballagnak, leülnek s az asztalra békétlenül könyökölnek. A többiek köröskörül a fal mellett lévő padokra telepednek vagy térdökre bókólnak, vagy fejüket hanyatl a falnak támasztják)*.

Jó, jó! Maradhatunk.

MIKHÁL. Bojóth! Bojóth! — Kopácsolásokat
 Lelkem menyasszonyi ágynak gondolá;
 Pedig becsületünknek egy koporsót
 Szegeztek. Oh Melinda!

(Bánatosan lehajtja fejét s végre elszunnyad.)

SIMON *(mellé ül)*. Még hiszem,
 Tán jóra fordulhat minden!

De hát

Ha nem? Kevély spanyol szív, hol maradsz? —
 Hamar tűnő örömmemény, mi vagy
 Te? játszi képze a kívánczó
 Észnek — mosolyg s — meghal —

PETUR *(az ablaknál egy székre vetette magát)*. Jó éjt-
 [szakát!

MIND *(anélkül, hogy megmozdulnának, dörögik)*. Jó
 [éjtszakát!

PETUR *(magába morog)*. Virrad.— Nem úgy, nem úgy
 Ti földi istennők! ne gondoljátok azt,

Hogy minden irtózik hatalmas hangotoktól!
(*Hirtelen visszatekint.*) Hát alszotok?

MIND (*lassabban*). Jó éjtszakát! —

PETUR. Aludj'

Mohón kilobbant hazafiság! —

(*Elragadtatva néz ki a hajnalcsillagra.*)

Dicső fény-

Csillag! (*Hirtelen gúnyolva.*)

Lopott fény! — ej! — (*Lassan.*)

Jó éjtszakát!

HARMADIK FELVONÁS.

Melinda szobája.

ELSŐ JELENET.

BÁNK (*az asztalnál állva kezére bókolt*). Hazudsz!

MELINDA (*előtte térdepel*). Igen; mióta hitvesed

Megszűnt Melinda lenni, mindenik

Vétek lehetséges. Hazudni? oh!

Oh vajha angyalom lehetne az.

BÁNK. Mit térdepelsz? az Isten nincsen itt —

Állj fel! beléphet egy meráni állat,

És azt hihetné: őtet illeti. (*El akar menni, de ismét*

Hát nem cselekszed? (*visszajön.*)

MELINDA (*térdein eleibe csúszik*). Ölj meg engemet,

Bánk! ölj meg engemet —

BÁNK. S egy semmi asszonyt!

MELINDA. Oh Istenem! de én nem az vagyok.

BÁNK. Ártatlan? és az udvar nyelve e

Névvel nevezte-e becsületem?

MELINDA. Nem, azt ne mondja az udvar, mert hazud

Mindenkor — ez ne mondjon engem annak.

Ah én szerencsétlen személy vagyok! (*Lerogy a
[földre.]*)

BÁNK (*felemeli*). Szegény szerencsétlen Melinda!

(*Merően néznek egymásra.*)

Mit

Akarsz? mi kell? tehát te engemet, mint
Egy Tantalust az el nem érhető
Végcél után csak hagysz kapkodni? — Sírsz?
Felelj; de szóval és ne így! hiszen
Szép könnyid elbúsíthatná az ég
Lakóseit s az angyalok magok
Szánnák kigördülését. Elveszek, s én
Így férfi nem vagyok. (*Eleresztí.*) Mégsem hi-
Ottó s Melinda, egyaránt örültek! — [szek. —
MELINDA (*térdeiit kulcsolja*).

Bánk, Bánk! taposs meg legalább engemet!
Én büntelen vagyok. Oh ne mondd meg ezt
Testvéreimnek: nem feleség — anya.

BÁNK (*belők egy oldalajtót*).

Te átkozott kis alvó, mit mosolyogsz?

MELINDA (*sikoltva felugrik*).

Ember, tudod te, mit mondtál fiadnak
Most? — Átkozott! — (*Merően néz maga elébe.*)
Atya-átok egy anyáért!

BÁNK. Mint a vándor a hófúvásokban, úgy

Lelkem ingadoz határtalan
Kétség között s eszem egy nagy óceánban
Lebeg, veszejtve minden csillagot.

MELINDA. Atya-átok egy anyáért! — Kábaság!

Ha a szegény hold férjhez adja szép
Leányait, mondjátok, hogy királyi
Lakodalma van két nyíl-lövésnyire.

BÁNK. Boldogtalan! —

MELINDA. Jó név. Pokolbeli

Tűz ége csontjaimban s a királyné
Aludni ment — álmos volt. Ébredsz!
Add vissza gyermekem, te nagy királyné! (*Elsiet*).

BÁNK. Menj, menj, hová a történet viszen! —

Úgy, úgy! aludni ment — álmos vala.
Helyes, helyes, meráni asszonyom! — Nap!

Küldd oktalan Phaétonod, hogy a
 Világot össze meg össze rontván,
 Pörköljön engem is pokolra le!
 De istenemre, lehetetlen mégis ez —
 Nem! nem lehet! Tanácsot álmod e
 Szív s a kimérhetetlen irgalom
 Által susogja azt a jó reménység
 Lelkembe: nem lehet. — Sötét remény!

(Karjait kinyújtja az ablakon, ölelve.)

Ne rontsa ezt el a világod, oh
 Auróra!
 Hiszen Melinda úgy se tudja, mit
 Beszéle — — ég és föld! de hát ki az
 Oka, hogy szegény nem tudja, mit beszél?!
 És a királyné álmos volt! — Nem-e? *(Megijed.)*
 Mely gondolat lesz agyvelőmben első [Hah!
 Zsengéjckor már meghatározás? — —
 Épülj fel! izmosodj meg, gondolat! —
 Veled épül ismét csak fel, örök lenyugtóm
 Felett, megéledő becsületem! *(El akar.)*

MÁSODIK JELENET.

IZIDÓRA *(felszakaszt egy oldalajtót s dőlőfösen kilép).*

Kiállhatatlan! . . . Elfelejtkezél
 Rólam, gyalázóm? Úgy hát zárodat
 Kitörve karjaimmal, megmutassam
 Hogy Bendeleiben Egenolf vére foly
 Ereimben? és — nagyúr, ki adta azt a
 Hatalmat, engemet hogy itt bezárj?

BÁNK *(csak maga elébe néz).*

Ha engemet Prometheusom csak egy
 Hangyának, és az égi tüzet talán
 Még abban is sajnálva, egy hideg
 Szerszámnak alkotott meg volna, — úgy
 Szolgálatodra tán lehetne hangom —

IZIDÓRA. Nagyúr! *királynénak barátja* a nevem.

BÁNK (*elébe mutat*).

Nézd, nézd az árnyékot — hallgass, oroszlán,

Az a királyné — oh hazug! csak árnyék.

IZIDÓRA. Bán! bán, mi lelt téged? — Nagyúr, mi

Könyörületességből felelj — [lelt?

BÁNK.

Ki innen!

IZIDÓRA. Megengedek, mert meg vagy háborodva.

(*El akar.*)

BÁNK. Egy szót csak, irgalmas lélek: hiszem,

Az éjjel Ottóval még a multság

Után soká beszéle a királyné —?

IZIDÓRA. És a kegyelméből csaknem kijött:

De majd Melinda megbékélteté. (*Elsiet.*)

BÁNK. Kígyói nyelv! — — Megbékélt; álmos is volt!

Szépen kidolgozott csalárdkodás —

Így megcsalatra egy pokolbeli

Kisértet által, akitől levésekor

Már úgy megundorodott az alkotó,

Hogy félben hagyni dolgát kénytelen volt.

HARMADIK JELENET.

TIBORC (*bizodalom s félelem közt besompolyog*).

Bánk bán, nagyúr! jó reggelt.

BÁNK.

Útonálló!

TIBORC. Igazán? lehet meglátni képemen?

BÁNK. Minek is becsület emberek között!

TIBORC. Való igaz; megőszült a fejem.

BÁNK. Miért?

TIBORC. Időm eljárt, jaj s panasz közt.

BÁNK. Azért teremtettem —

TIBORC.

Köszönöm. Ma már

Nem háborogsz úgy, mint az éjtszaka.

BÁNK. Munkálkodó légy; nem panaszkodó —

TIBORC. Oh, Istenem! tekintenél csak egyszer

Házamba — élve látnád a panaszt

Előtted. Mért valék becsületes!

Holott gazember lévén, mostan is
Tied lehetnék.

BÁNK. Mily boldogtalan

Az, akinek bármely bilincsei

Boldogtalan módon oldóznak el!

TIBORC. Oh, mint örültem, hogy *szabad levék!*

BÁNK. Mikép örültem én *bilincseimnek!*

TIBORC. Hiszen való, hogy jó is az; de már

Mióta a merániak —

BÁNK. Hah! — oh!

TIBORC. Sok pénzre van szükségök: és mivel

Mi annyit adni nem tudtunk, tehát

Sovány nyakunkra izmaelitákat

Ültettek — ez már égbe kiált.

BÁNK. Piha!

TIBORC. Míg tűrhetém, tűrtem becsületesen:

Most már gazember is lennék; de késő —!

Ősz fő, kiszáradt kar: hová megyek?

BÁNK. Haramia — nincs itt más kigázolás.

TIBORC. Ma éjtszakán először kezdtem el

Próbálni azt a mesterséget; oh

Hiszen beteg feleségem és öt éhes

Porontyaimnál szívem majd kiugrott.

De látja Isten, hogy nem értem azt.

Lenn a királyi ház előtt soká

Ólalkodék. Vígán valának abban,

És sokszor azt vettem csak észre, hogy

Nyelvem kiöltém, mintha azt akarnám

Felnyalni, amit ott fenn ellocsoltak.

Akkor lopózkodtál be a kapun —

Hallám az őrzővel beszédedet —

Én is tehát utánad mentem és

Mivelhogy azt meg tudtam mondani:

Ki ment be oly titokba? mindenik

Azt hitte, hogy Bánk bánhoz tartozom.

BÁNK. Pih! Minden e szerint tehát hamis

S megcsal — keresse bár az ember, a-

Hol akarja — legtisztábbnak mutassa

Magát: de egyben mégis mocskos az.

TIBORC. Mért bélyegez meg a szükség vele.

BÁNK. De hogyha jól meggondolom: maga

A tiszta hívség, oh! — de, ej, mi meg-
Gondolni is való van itten? a

Hívség? Kísértet, melyről minden ember
Fecseg; de még nem látta senki is.

TIBORC. No, édes Istenem, ismét azt hiszem, hogy
Velem beszél —

BÁNK. Beszélj, beszélj; igen

Jól hallom én panaszod; de a magam

Panasza is beszél —

TIBORC. Uram teremtmőm,

Még a nagyúrnak is van? — No hát

Nem vétek a szegény Tiborcnak, egy

Titkos szövetségben hitét letenni.

BÁNK. Ha! — ezt hogy elfelejthetém — Istenem!

TIBORC. Van más kigázolás? — vitézkedést

Ugyan ne várjanak tőlem; de hisz'

A háborúban szabad fosztani.

E gondolat legjobbnak látszatott.

BÁNK (*búsan néz ki az ablakon*). Magyar hazám! —

TIBORC. A jó merániak

Azt háború nélkül is megteszik; mert

Hisz' a zsidók eleget fizetnek; a

Kiket tulajdonképen tán nem is

Lehetne embernyúzóknak nevezni, —

Nyúzásra bőr kíváztatik, holott

Azt a merániak magok lehúzták

Már csontjainkról; így tehát ezek

A húsba kénytelenek bemetszeni —

Igaz, hogy a metéltetett sikolt; de

Hisz' arra nem szükség hallgatni, csak

Haszon lehessen. — S a nagy asszony — ?

(*Keserű megvetéssel lódítja el a kezét.*)

BÁNK (*fejét az ablakfához nyomván*). Oh!

TIBORC. Ő cifra és márványos házakat

Épített; és mi — csaknem megfagyunk

Kunyhónk sövényfalai közt —

BÁNK.

Átkozott!

TIBORC. Ő csorda számra tartja gyülelész

Szolgáit! éppenséggel mintha minden

Hajszála egy őrzőt kívánna; sok

Meráni, olykor azt hinné az ember,

Hogy tán akasztani viszik, úgy körül

Van véve a léhűtőktől, s mi egy

Rossz csösz alig tudunk heten fogadni.

Ő táncmulatságokat ad szüntelen,

Úgy, mintha mindég vagy lakodalma vagy

Keresztelője volna: és nekünk

Szívünk dobog, ha egy csaplárlegény az

Utcán előnkbe bukkanik, mivelhogy

A tartozás mindjárt eszünkbe jut.

A jó merániak legszebb lovon

Ficáncolódnak, — tegnap egy kesej,

Ma szürke, holnap egy fakó: — nekünk

Feleség- s porontyainkat kell befogni,

Ha veszni éhen nem kívánczunk.

Ők játszanak, zabálnak szüntelen,

Úgy, mintha mindenik tagocska bennök

Egy-egy gyomorral volna áldva: nekünk

Kéményeinkről elpusztulnak a

Gólyák, mivel magunk emésztjük el

A hulladékot is. Szép földeinkből

Vadászni berkeket csinálnak, a-

Hová nekünk belépni sem szabad;

S ha egy beteg feleség vagy egy szegény

Himlős gyerek megkívánván, lesujtunk

Egy rossz galambfiat, tüstént kikötnek;

És aki száz meg százezert rabol,

Birája leszen annak, akit a

Szükség garast rabolni kényszerített.

BÁNK. Hogy úgy van!

TIBORC.

Ők monostort, templomot

Építenek, hol úgy sípolnak, úgy

Megzengenek, hogy a zarándokok

Táncolni kénytelenek a sáros utcán;

Nekünk pedig nincs egy jó köntösünk,

Melyben magát az ember egy becses
Védszent előtt mutathatná meg a
Templomban.

BÁNK. Oh, buzogj vér! csak buzogj!

TIBORC. Hahogy panaszkodni akarunk, előbb

Meg kell tanulnunk írni ; mert az ily
Szegény paraszt az úr elébe nem
Mehet be többé — úgy rendelte Béla
Király, s merániak hasznát veszik.
Hisz összekarmolázná a szegénynek
Patkója a szép sima padlatot!
S ha tán utolsó fillérünkre egy
Törvénytudó felírja a panaszt :
Ki írja fel keserves könnyeinket,
Hogy jó királyunk megláthassa azt. — —

BÁNK. Te Isten!

TIBORC. El kellene pirúlniok,
Midőn ezüst-arannyal vart övek
Verődnek a lábszáraikra, mert
Véres verejtékünk gyümölcse az.
Lelkemre mondom, egy halotti fátyolt
Kötnének inkább a hasokra — leg-
Alább csak úgy külsőkép is mutatnák
A gyászt azon szegény nyomorúltakért,
Kiket kiállhatatlan sajtolásaikkal
A sírba döntenek —

BÁNK. Tűrj békességgel —

TIBORZ. Tűrj békességgel, ezt papolta az
Apáturunk is sokszor : boldogok
A békességesek, mert Isten fiainak
Hívatnak — úgy de tömve volt magának
A gyomra. Istenem! mi haszna? ha
Szorongat a szegénység : a pokolt
Nem féljük — a mennyország sem jön oly
Szép színben a szemünk elébe.

BÁNK. Kirontjuk a korlátokat, — lezúzzuk

A jó barátot, ellenséget ; és
Aztán ha célra értünk, sírni kell csak :
Szánom keserveiteket, emberek!

TIBORCZ *(nevetve)*.

Te szánsz, nagyúr? oh a magyar se gondol
Már oly sokat velünk, ha a zsebe
Tele van — hisz' a természet a szegényt
Maga arra szánta, hogy *szülessen, éljen,*
Dolgozzon, éhezzen, sanyarogjon és —
Meghaljon. Úgy van, úgy! ismerni kell
Az élnetetlenek sorsát, minek-
Előtte megtudhassuk szánni is.

BÁNK *(haraggal tekint reá, de szeme Tiborcز homlokán
levő sebhelyen akad fel.)*

TIBORCZ *(észreveszi s kevés hajával igyekszik eltakarni).*

Huszonhat esztendő előtt vala ez
Még gyenge ifjanc voltál — Jáderánál
Egy rossz velencei akart tégedet s
Atyádat — Ej, hisz' az régen vala

BÁNK. *(Tiborcز homlokát, megölelve, melléhez szo-
rítja, majd egy erszényt nyom a markába.)*

Engem s atyámat — menj, menj, menj, Tiborcز.

TIBORCZ. Szép pénz : de adhatsz-e hát mindenik

Szűkölködőnek? visszaadja-e

Ez a halottakért hullt könnyeket?

Ha mást nem adhatsz, úgy annál, kinek

Adsz, még szegényebb vagy. Vigyázz, hogy egy

Zsivány, tömött erszéneyiddel együtt,

Ne lopja el nagylelkűségedet.

BÁNK *(méltósággal)*. Tiborcز! Tiborcز! kivel beszélsz?

TIBORCZ *(térdre rogyik)*.

Uram

Isten! hisz' azt akarom, hogy *vesszek el.*

Én nem vagyok gonosztevő — azért nem

Bátorkodom magamat előlni, mert az

Isten haragjától félek.

BÁNK.

Tiborcز!

Menj, menj; keresd fel asszonyomat, s ha meg-

Találtad, úgy jőj s várakozz reám.

Haza megytek — ott megmondhatod, hogy *él*

Még Bánk!

TIBORCZ.

Igen — kedves szomszédok! *él*

Még Bánk, atyánk — fogom kiáltani. (Sírva elmegy.)

BÁNK. *Atya?* — úgy — ez is még hátra van —
(*Megáll a belökött ajtónál.*)

Hah! fel,
Fel puha ágyadból gyermek, nehogy
Megvesztegessen udvarunk szele. (*Bemegy.*)

NEGYEDIK JELENET.

BIBERACH (*jön*). Bán! asszonyod magánkívül futott el.
(*Az oldalszobába besiető Bánk után néz; azután egész maga alkalmatosságával le akar ülni, de a visszajövő Bánk tekintete visszatartóztatja.*)

BÁNK (*az álmos kis Somával jön vissza*).

Ne sírj, ne sírj, gyermek; hisz' egyszer akkor
Ébredni kell. (*Vezetvén ki felé.*) Menj tigrisek, fene-
Vadak közé, szelidíts hiénát,
S ha mindened feláldozván nekik,
Hálaadással megnyalják kezed —
Öleld, szorítsd melledhez és kiáltsd
Örömmel: oh mégis találtam embert!

BIBERACH. Bán! örülést mutat tekinteted!

BÁNK. Tudom, tudom; de hallom is közel-
Létét eszem lerontása hír-
Kürtjének, és azért kívánom azt
Használni addig, míg egészen el nem
Veszejtem. (*El a fiával.*)

BIBERACH. És magam maradjak itt!

(*Utána néz, azután járdogál.*)

De nem hiszem biz' én, a gyáva herceg
Hogy boldogult. — *Gyanú kínozza Bánkot.* (*Leül.*)
Egy sincsen a sok emberi indulat
Közt, melynek oly kevésbe kerüljön a
Képzelt lehetőség általöltözése
Az igazra, mint a szerelemfáltásnak.

(*Maga elébe nézvén, egymásra tett lábait lógatja.*)

Bíz' úgy.

ÖTÖDIK JELENET.

OTTÓ (*lihegve fut be*).

Jó, hogy talállak — oh de mért hogy itten
Talállak? itten, Biberach?

BIBERACH (*felemelkedik*). Igen.

Oly sárga a herceg? hogy jött ide?

OTTÓ. Tudom-é hogy? — és te Biberach is itt?

BIBERACH. Igen. Te reszketsz, jó uram! mi baj?

OTTÓ. Segíts, segíts!

BIBERACH. Hogy-hogy?

OTTÓ. Néném kerestet.

BIBERACH. Az semmi sem.

OTTÓ. De hátha mégis —

BIBERACH. Úgy

Hát menj el. —

OTTÓ. Ő kerestet; érted ezt?

BIBERACH. Értem.

OTTÓ. Melinda ott van. Bánk is itthon.

BIBERACH. Láttam.

OTTÓ. Melinda — reszketek.

BIBERACH. Soha

Bizony —

OTTÓ. Nem a nagyúrtól — nem az egész

Országtól ; én csak rettentő királyi

Nénémtől irtózok ; mért hogy gyanút

Ne tenne, Myska bán által kerestet.

Elmenjek-é? hová menjek?

Ne tenne, Myska bán által kerestet.

Elmenjek-é? hová menjek?

BIBERACH. Csak amely

Hely legközelebb van hozzá: ott nem is

Keresnek. — Édes hercegem, de hát

Mért félsz? talán vétetted ellene?

OTTÓ. Te kérde az, tanácsadó? te?

BIBERACH. És

Volt annyi lelked azt követni, herceg?

OTTÓ. Csúfolsz, csavargó?

BIBERACH *(szepegeve)*. Megegett a dolog?

OTTÓ *(elfogódva szegezi a földre szemeit)*.

BIBERACH. Hallgatsz? — no — élj szerencsésen.

OTTÓ. Hová?

BIBERACH. Elég nagy a világ.

OTTÓ. Engemet akarsz

Elhagyni? — rémítón fogok fizetni

Gazemberes tanácsodért.

BIBERACH. No még

E volna szép! — Én szabad ember vagyok.

OTTÓ. Reszkess!

BIBERACH. Miért nem? gondolod, hogy a

Felháborított tengert meg fogod

Állítani, hogyha egyszer egy habocskát

(magát érti)

Vessződdel el tudsz széjjel ütni? . . . mit? —

No nézd ezen kevés haját.

(Maga hajából igen keveset morzsol újjai közé.)

Nem is

Méltó azon kis fáradságra, mellyel

Ki lehetne rántani — ha most ennyivel meg

Tudnám szerencséd váltani, hidd el, azt

Nem tartanám méltónak e csekély erőre.

(A legnagyobb hidegséggel.)

Még gyermekekhez nem bocsájtkozék le,

Mióta csak megszüntem hinni azt,

Hogy a tanítómnak vesszőitől

Reszketne minden ember. Jobban ismersz,

Jó hercegem, mintsem hogy azt reméld,

Egy Biberachot egy mesés manó is

El fogja tán mindjárt rémíteni.

Első bejöttem a világra megölt

Már egy anyát s bús tékozló atyám

Gyűlölni kezdett — én is rajta kezdtem

Gyűlölni minden embert. Néha jól

Megöklözém. Egyszer végre feladott.

Bűnöm bocsánatjáért, ölni, a

Szent földre kellett volna mennem; és
 Az atyám megitta volna addig otthon
 Minden vagyonkámat. Nem mentem. Akkor
 Bedugtak egy klostomba, hogy pedig
 Még életemben szentté lenni kedvem
 Nem volt, kiszöktem a falak közül.
 Minden vagyon nélkül, köszönhetem,
 Hogy ott tanultam; s így az emberi
 Vakságból éltem; — elég az ostoba! —
 Ritter, paraszt, szegény, úr, hercegek
 Lettek barátjaimmá, és csak egyszer
 Forrt szinte a torkomra. Nem kívánom
 Hogy többet úgy legyen. (*Menni akar.*)
 OTTÓ (*eláll szeme, szája*). De oly hideg
 Vérel?

BIBERACH. Miért nem? Én beüthetem hűs
 Vérel Lucim nyakába kardomat,
 Hát tégedet miért ne tudjalak
 Hűs vérel itten hagyni? — Hogyha úgy áll
 Elöttem egy valaki, mint férfiú,
 Bíz' úgy ijedni meg tudok magam
 Is — most nem.

OTTÓ. A nyugalmat tekintsd
 És adj tanácsot e zavarban, kérlek.

BIBERACH. Hahogy te is szavadnak embere
 Lettél s beteljesítted volna a szép
 Igéretid — legengedelmesebb
 Lett volna Biberach. A sok jutalmat
 Özönnel ígérted, mely egykor a
 Vénségemen segítsen: és — nem úgy lett.
 Tudván, hogy a hasonló emberek
 Kények szerint várják meg a tanácsot,
 Kétféleképen adtam még is azt,
 És rajtad állt abban választani.
 Most hát sziszegj azon gödörben, a-
 Melyet magad véstél magadnak. Azt
 Csak meg fogod nekem bocsátani.
 Hogy érted én is abba esni nem
 Kívánczok?

OTTÓ. S valóban oly gödörben
Lennék? Tanácsolj, Biberachom! Oh
Ha vallomásomat kívánod — ím
Megesmerem, hogy vigyázatlan
Voltam ; de nem, sőt oktalan.

BIBERACH. Mi, mi?
Még oktalan? — Ti földi istenek,
Soha oktalan nem teszték semmit is ;
Az égi isten adja nektek az
Ó csalhatatlan bölcsesség-malasztját ;
Kérdezd s megesküszik reá akár-
Mely embered. — Te mindenféle földi
S mennybéli bölcseségek összesége!
Így hát hogyan lehetsz te oktalan?

OTTÓ. Ember! csak egy szó még, vagy egy nyomot
Tovább, s fejed lábadnál fog heverni.
Bolondokat lelhetsz ; de engem a
Szerencse itt uraddá tett —

BIBERACH (*kissé megdöbben*). S miért
Tartóztatod tehát intésedet, hogy
Végére járjon életemnek? Úgy,
Úgy! ölni tudtok, ó urak : bezzeg
Ha életet tudnátok adni, akkor
Érdemlenétek meg az uralkodást.
Még eddig egy kevésre becsültelek,
De most idétlen rémítésedért
Megvetlek. Utálnám magam, ha abban
A hiedelemben hagyhatnálak el,
Hogy testi-lelki híved voltam : — engem
Csak a haszon kötött hozzád —

OTTÓ. Vitéz!

BIBERACH. Ne félj, uram ; hiszen nem esz meg a
Nagyúr — való, hogy éktelen dühös
Lett, amidőn a dolgot felfedeztem —

OTTÓ (*kardot ránt*). Még ezt is? ördög! —

BIBERACH (*mosolyogva kardmarkolatjára teszi kezét.*)

OTTÓ (*gyengülve ereszti le kardját. Biberach megy.*
Ottó segítségért akar kiáltani). Hej!

BIBERACH. Ne szólj — uram!

(Hidegen visszatér.)

Én elmegyek. Te megfogathatol ;
De jól tudod, hogy én egyedül tudom :
Ki volt Fülöp királynak gyilkolója! — —
(Megy.)

OTTÓ *(elhanyatlík).*

Várj, Biberach — ne menj! várj! várj!

BIBERACH *(elballagva).*

Soha!

OTTÓ *(rimánkodva siet a hátra se néző után).* Várj!
[várj!]

(midőn utólérte, ledöfi)

Pokolba veled, alávaló! —

A holt Fülöp nem fog reám kiáltni. *(Elsiet.)*

BIBERACH *(visszafordulván, kardot rántott Ottóra;
de elgyengülve botlik azon keresztül a földre).*

Pih! ez gyalázat. — Átkozott! halálos

Ágyad felett kétségbeesésedet

Kacagja árnyékom. — Gyilkos! segítség! —

HATODIK JELENET.

MYSKA BÁN *(jön többekkel).*

Rejtsd el magad, herceg, kér a királyné.

Hol van? szavát hallottam. — Hej! mi ez?

BIBERACH. Ottó dőött le — hátul — oh segíts —

Gyógyíts — azért nagy dolgokat fogok,

Bán, felfedezni, melyek a királynét

S hazádat illetik.

MYSKA. Hazámat? — oh

Hozzátok ötet frissen hát utánam!

(Felemelik Biberachot, ki a kezök közé hanyatlík.)

NEGYESEDIK FELVONÁS.

A királyné szobája.

ELSŐ JELENET.

GERTRUDIS *(az asztalnál ül mély gondolatban. Az udvorniknak — ki az asztal megett áll s egyik kezében egy már megolvasott levelet tart, a másikban pedig egy világtörténet könyvét, kinyitva — a levelet kivevén kezéből, feláll, megnézi s ismét visszaveti az asztalra).*

Csak szűnyogok — csak szőnyeget nekik. —
Elég!

UDVORNIK *(beteszi a könyvet és néz a királynéra).*

GERTRUDIS. De hol van Ottó? — Törnek ő-

Rá; mert öcsém. *(Az udvornikhoz.)*

Már elmehetsz.

UDVORNIK *(leteszi a könyvet az asztalra s meghajtván [magát, elmegy).*

GERTRUDIS *(az ablakhoz menvén, kinéz). Napest! —*

(Az asztalhoz megy, felvevén a könyvet, végig pergeti újjain s ismét leveti.)

Hogy nem lehet Solon s Lycurgus — asszony!
Immár ki háborgat megint?

MÁSODIK JELENET.

IZIDÓRA *(jövén, távol meghajtja magát).* Kegyelmes
Nagyasszonyom — —

GERTRUDIS. Leány! szerencse, hogy

Te vagy — megint büntetnem kellene.

(Kezét nyújtja.)

IZIDÓRA *(megcsókolja azt).*

Köszönöm, Igaz, hogy rendelésedet

Tudtam, mivel bé nem bocsájtatik
Még maga Melinda is. De egy kegyelmet
Jövék kikérni —

GERTRUDIS. Szólj.

IZIDÓRA. Bocsáss hazámba.

GERTRUDIS. Izidóra!

IZIDÓRA. Én ez országodba úgy

Jöttem be egykor, mint egy asszonyi
Szép érdemünkkel büszke leány, de az
Ma meggyaláztatott ; azért tehát
E büszkeségem megmaradt darabját
Engedd hazámba visszavinni még!

GERTRUDIS. Ha hazudsz leány —

IZIDÓRA (*letérdepel*). Nem, istenemre, nem!
Nem!

GERTRUDIS. Szólj!

IZIDÓRA. Szerettem Ottót —

GERTRUDIS. Mit beszélsz ---

A herceget?

IZIDÓRA. Nem. Ottót a vitézt; de a
Vitéz bemocskolá magát s azért
A büszke német lány a bíborost
Is megveté.

GERTRUDIS. Leány, az én öcsémet?

IZIDÓRA. Azt.

GERTRUDIS. Állj fel!

IZIDÓRA (*megteszi*). Oly igen szerethetém

Még akkor is, hogy megcsalt engemet :

De már ma félénk gyilkossá leve.

GERTRUDIS. Az én öcsém félénk gyilkos leve?!

IZIDÓRA. Szemérmemet meggyőzve, mindenütt

Nyomába voltam estve óta. — Hogy

Téged, nagyasszonyom, Melinda mellett

Az álom elfogván feküdni mentél —

Előmbe jött lihegve Biberach ;

S midőn lefektedet megtudta, kért,

Hogy menjek el Melindához, mivel

Italt adott mindkettőtöknek Ottó.

GERTRUDIS. Hah!

IZIDÓRA. Én futottam ; nem hozzád, mivel
 Ez altató volt csak — futottam Ottó
 Herceghez és Melindához hamar. —
 Rendetlenül láttam kifutni onnét
 A herceget. Szemmel tartván, alig
 Értem Melinda ajtajához, amidőn
 Egy durva lábdobogás riaszta fel.

GERTRUDIS. No —

IZIDÓRA. Vállamat ragadta egy erős
 Kéz — bélökött Melinda ajtaján,
 S előttem állott Bánk bán.

GERTRUDIS (*megmerevedik, végre halkkal mondja*).
 A nagyúr?!

IZIDÓRA. Melinda felsikoltva elhanyatlott —
 Én fagyva álltam, mint egy úta-
 Az égnek első dördülésekor.
 Mindent kivallottam : melyért bezárt egy
 Oldalszobába, — szabadulásomért
 Ott várakoztam hasztalan. Segítség
 Után akartam az ablakon kiáltni
 Már ; s ím kacajt hallottam fel. Szemem
 Világa elveszett. — Hajnalban egy
 Idegen szobában — rajtam a kacaj!
 Iszonyú erőt éreztem karjaimba-
 És felszakasztám Bánknak ajtaját.

GERTRUDIS. Bánk itthon —

IZIDÓRA. Oh királyné! ez gyalázat
 Eressz hazámba : hiszen ez itt marad.

GERTRUDIS. Ottó!

IZIDÓRA. Kevés időre alattomosan
 Megölte ritter Biberachot —

GERTRUDIS. Ezt is?

Ottó ! —

IZIDÓRA. Szerencsétlenségembe' kezdem
 Ismerni udvarod — milyen mohón
 Kap a gyaláza-
 tion, hogy gúnyolódjon !

GERTRUDIS. Ottó! Meránia!

IZIDÓRA. Midőn elvivé

Leányod a követség — engemet
 Itten hagyattál —

GERTRUDIS. Berthold nemzete!

IZIDÓRA. Jó Bertha, légy leányom anyja, mint
Kegyess nagyasszonyom! hazámba vágy
A szívem és az ott vagyon, hol a
Holtteste nyugszik annak, a kinek
Az életem s lelkem felébredését
Köszönöm.

GERTRUDIS. Dicső kinézésem!

IZIDÓRA. Nagyasszony!

Hidd el, királyi udvarodra nem
Vagyok én teremtvé. Itt nekem hideg,
Lármás, világos minden, oly nagyon —

GERTRUDIS. Izidóra!

IZIDÓRA. A magányosságnak édes

Ölében voltam én nevelve, ott
Tanultam ismerni egy jobb világot. Ottó!

GERTRUDIS. Átok reád, fiú, ki örök mocsok
Közé keverted a hazádat!

IZIDÓRA. Ott
Fogok talán én megnyugodni; vagy
Könnyezni, elfelejteni.

GERTRUDIS. Izidóra!

Jőjj máskor el. —

IZIDÓRA. Remélhetek?

GERTRUDIS (*kezét nyújtja, a nélkül, hogy elfordítaná
egy helyről szeméit*).

IZIDÓRA. Királyné!

GERTRUDIS (*széjjel néz s valamin nagyon látszik gon-
Az egy halál —* [dolgozni]).

IZIDÓRA (*mohón megcsókolja a kezét*). Minden keser-
Elúzi és a sírban a sebek [veinket
Is mind begyógyulnak. — Mosolygj, remény! (*El.*)

HARMADIK JELENET.

UDVORNIK (*jön*). Nagyasszonyom —

GERTRUDIS (*egy futó pillantással*). Jőjjön Melinda.

UDVORNIK. De —

MELINDA. Mi? kérdezed? Nem, nem! lehetetlen az!
 GERTRUDIS. Micsoda?

MELINDA. Hogy álmos a — rabló!

GERTRUDIS. Esze-

Vesztett! megengedek. —

MELINDA. Késő az immár!

Add vissza egy anyának gyermekét —

Add vissza testvérnek testvéreit —

Add vissza férjét e tökéletesen

Megrontatott beteg lelkemnek is.

GERTRUDIS. Szánlak.

MELINDA. Köszönöm, hogyha elhihetném.

Nincs, aki szánjon — nincs, nincs, nincs. — Midőn

Kifutottam a sárkány elébe, még

Bánkom se jött utánam — szegény!

Azt vélte tán, hogy nála nélkül is

Elmenni tudnék lakodalomba. — Oh jaj!

(*Fejét kezei közé szorítja.*)

GERTRUDIS (*megijedve néz rá*).

Hah! istenem — Melinda!

MELINDA. Csak ne lennél

Az, ami vagy: megátkoználak. Oh

Ti a szegény Melinda jó nevével

Ma egy egész familiát töröltetek

Az üdvözülhetők sorából el.

Átkozza férjem azt az esküvést,

Mely engemet hitvesévé teve —

Átkozza a szerette gyermekeit,

Mert a bojóthi Melinda szülte azt —

GERTRUDIS (*csenget*). Udvarnik! A nagyúr! —

UDVORNIK (*bámul*). Itthon?

GERTRUDIS. Siess.

UDVORNIK (*el*).

GERTRUDIS (*szelíden*). El kell az udvarunk' hagynod,

MELINDA. El, el? helyes? [Melinda.

GERTRUDIS. De minden láрма nélkül.

MELINDA. Semmit se félj, hogy pompásan hagyom

El! — Gazdagon jövék abba; és

Koldusi módra költözök ki abból —

GERTRUDIS. Szegény Melinda!

MELINDA. És — te tudsz így szólani?

GERTRUDIS (*kezét nyújtja a csókolásra*).

MELINDA (*nem fogadja el*). El ezzel a szennyes kézzel.

GERTRUDIS. Melinda!

MELINDA. Nem csókolom — nem is csókolhatom

Azon kezet, mely útat nyithatott

Lelkem kirablására. Úgyde hát

Ki állhat a pestisnek ellene,

Hogy el ne terjedjen?

GERTRUDIS. Te oktalan!

Tudod, hol és kivel beszélsz?

MELINDA. Veled,

Koronák bemocskolója! aki meg-

Loptad királyi férjedet — kitépted

Kezéből a jobbágyi szíveket —

Árúba tetted a törvényt — nyomád a

Nyomorúltakat — mártírrá tetted az

Erkölcst és (*sírva fakad*) testvéri indulatból

Egy szennytelen nyoszolyának eltörése

Végett, királyházban bordélyt nyitottál.

GERTRUDIS (*az oldalajtón kikiált*).

Hah! asszonyok!

MIKHÁL (*szava kívül*). Melinda!

MELINDA (*térdre esik*). Istenem! . . .

Ne hagyd bejönni őtet — csak ne most —

Ne hagyd királyné! (*Eleibe mászik*.) Mind csak

Oda kinn, *miért sírok*, s fehér hajával [kérdezé

Törölte könnyeit, hogy nem tudá

Meg tőlem azt. Ha benned emberi

Érzés vagyon, ne öld meg őtet ön-

Gyalázatoddal! (*háborodva*) mondd, hogy a me-

Két nyíllövésnyi — az Bánk és Melinda. [nyegző

GERTRUDIS (*a bejövő asszonyokhoz — méltósággal, de mégis valamennyire szánakozva*).

Vigyétek e szegény tébúltat el!

MELINDA. Mindenható, ments meg kerületéből

Minden tapasztalatlan szíveket! (*Mennek*.)

ÖTÖDIK JELENET.

MIKHÁL BÁN *(betör — néhány Udvarnikok visszatart-
Gyilkoljatok meg, hogyha sírva kell az (ják).
Ajtó előtt itt az igazságnak el-
Aludni, amíg bébocsájtatik.
Meg kell ezennel tudnom, hogy mi lelt
Melinda —*

MELINDA. Félre! Félre! eresszetek!

(Kiszalad. Az asszonyok követik.)

MIKHÁL. Hurcoljatok hát sírba engem is! *(El akar
[menni.]*

GERTRUDIS. Maradj! *(int az udvarnikoknak, kik eltá-
[voznak.]*

Hová ragadott indulatod?

MIKHÁL. Mi lelte húgomat? miért szalad
Előlem el — mint atyját, úgy szeret,
És mégis elfut —

GERTRUDIS. Nem tudod miért! *(Szünet.)*

Tehát miért kéredzkedél be hozám!

MIKHÁL. Ni, szinte elfelejtém — Istenem!

A húgom, és — ez —

GERTRUDIS. Ez? mi, ez?

MIKHÁL. Követség —

GERTRUDIS. Micsoda követség?

MIKHÁL. Oh, jaj, jaj! az eszem

Mint éjtszakáim, felzavarva van

A környülállások boldogtalan

Örvényin. *(Hirtelen.)* Óráim kiszabva vannak!

Csak egy szavadba fog kerülni és az

Irtóztatón megindult Sors golyóbisa

Más jobb nyomon fog hengeredni el. —

Tekintsd magad — tekintsd országodat —

GERTRUDIS. Miért?

MIKHÁL. Hogy azt még kérdezed! — Kezem
Reszketve tészem össze.

GERTRUDIS. Talán

Miattam? — én nem reszketek.

MIKHÁL.

De én

Országodért: te reszkess életedért.

GERTRUDIS. Mit? életemért? Tán nem vagyok ki-
[rályné?

MIKHÁL. Légy hát azoknak anyja is, kik engem

Hozzád bocsájtottak —

GERTRUDIS. Kik?

MIKHÁL (*megütközik*). Kik? — kik a

Hazaszabadító névvel bélyegezték

Meg magokat.

GERTRUDIS. Undokság!

MIKHÁL. Úgy hittem ez

Előtt csak egy órával én is ezt: de

Kik már azóta elérték volna a

Célt, várakoznak kérésemre.

GERTRUDIS. Pártos!

MIKHÁL. Az nem vagyok; mert itt nem állanék.

Oh, töltsd be kérésöket, és egyrólegyig

A lábaidnál láthatod.

GERTRUDIS. Mi kérést?

MIKHÁL (*letérdepel*). Nézd — így fogok beszélni. Nem

Magyar, tehát nem is gondolhatod, [vagyok

Hogy részrehajlás vagy haszon beszél

Belőlem: oh ad vissza híveidnek

Azt, amit elraboltál —

GERTRUDIS. Balgatag!

MIKHÁL. A nyugodalmat, békességet és

Az életemen való gyönyörködést —

A volt vagyont, a testi lelki meg-

Elégedést, fazékok mellől a

Fát, ételökből a húst és ágyokból a

Szalmát —

GERTRUDIS. Hah!

MIKHÁL. Mert biz ezt raboltad el,

S od'adtad a saját hazádbeli

Udvornikidnak.

GERTRUDIS (*felkapja a levelet — erősen megnézvén*

Mikhált — ismét visszaveti. Csendesebben).

Állj fel és beszélj,

Mint ember emberhez.

MIKHÁL (*feláll*). De jobban is
 Megmondhatom: Te ok nélkül bocsátád
 El hivataljaikból a magyar
 Alattvalóidat s tiéidet tevéd
 Helyükbe — és lerontatád az ősi
 Szép várakat s od'adtad a tulajdon
 Felekezetednek.

GERTRUDIS (*szünet után fél utálattal*). Oh, nem ismer-
 Te a magyart még! [red]

MIKHÁL. Sőt igen: sem a meg-
 Bántást, sem a jótéteményt soha
 El nem felejtí a magyar — de főkép
 Felekezetednek.

GERTRUDIS (*fellobban*). Ősz ember, kik a
 Békételenkedők?

MIKHÁL. Meg akarsz ijesztetni —
 Pedig tekintesz ősz hajszálaimra.

GERTRUDIS. S ha arra én tekinteni nem fogok? —

MIKHÁL (*megdöbben*). Úgy — elbeszélem, mért őszült
 Itt van az előljáró beszéd — [meg így:

(*Áradó könnyeit törölgeti.*)

No már
 Jó éjtszakát szívem vég nyúgodalma! —
 Nem hinni látszol s tántoríthatatlan
 Megállni, mint minden kevély eszű.

GERTRUDIS. Úgy?

MIKHÁL. Ez lopá el tőlünk mindenünket.
 Nem volt utolsó a bojóthi faj
 Spanyol hazámban és pajzsunkon a
 Taréjos egyfejű sast ismeré
 Régtől sok ellenség. Már férfiak
 Valánk öcsémmel, amidőn anyánknak
 Születtetett ez a Melinda. Szép
 Volt, mint az Erkölcs. Akkor szült nekem
 Is egy fiat feleségem. — Oh ti szép
 Napok! ti édes éjtszakák! — Ehol
 Jövének egyszer a Mohádik, és
 A maurusok hatalma a spanyol

Földön megint egészen eltenyészett.
Minden csak azt kiáltá: «a Mohádik! — —
Nem messze vannak a Mohádik!» — Én
Szunnyadtam és — de hátha csak mese?
Mondá az én nehezen hívő öcsém.

Így egyszer egy boldogtalan éjtszaka
Elvette mindenünket — nemzetünket —
Barátainkat — ős Bojóthot és *(elfojtódik)*
Egyetlenegy fiamat, reményemet,
Lelkemnek egy gyönyörűségét, virágzó
Ifjú korában. Boldogok szülőink,
Kik már előre elköltöztek! — A
Hajam kitepve, futottam a halál
Elől, mivel Simon megölt fiamnak a
Testével oldalam mellett futott.

Nem akarta eltemetni; mert soha
Sem hitte, hogy meghalt: de ah! midőn
Melinda elfáradván, jajgatott

A test felett — midőn erőtlenül
Én ott feküdtem és ő gödröt ásott —

GERTRUDIS. Ember! ledőlsz — erősödj!

MIKHÁL

Majd — igen.

(Tenyerével mázolgatván legörgő könnyeit.)

Fájdalma meghaladta a saját
Fájdalmamat — kezével véste a
Sírt, mintha csak maga akart volna abba
Belé feküdni. Így találta ott
Bennünket egy magyar, ki Elmerik
Királynak a spanyol Constantiát
Vivő követségéhez tartozott —
Kunrád, a nagyúrnak édesapja.
Alig tudták Simont felvonni onnét —
Fájdalma meghaladta a saját
Fájdalmamat! s én azt mostan neki
Háláadatatlansággal —

GERTRUDIS *(belevág szavába)*. Egyike

A pártosoknak!

MIKHÁL.

Hát ki mondta azt? — —

Szegény öcsém! én voltam árulód! —

GERTRUDIS. Fedezd fel őket!

MIKHÁL. Hallgatásra tettem

Le esküvésemet.

GERTRUDIS. Hát mégis egy

Az összeesküdtek közül —?

MIKHÁL. Fiam

Sírára esküszöm, hogy nem vagyok.

De ők mohón kívántak banni a

Dologgal és — Melinda volt eszemben —

Kértem, hogy addig csak halasztanák,

Míg nem beszélle nék veled: hanem

Meg kelle esküdnöm, hogy egyikét

Sem árulom közülök el —

GERTRUDIS. Oktalan!

Első hited mindég királyodé.

(*Udvornik belép.*) Órizetet! — Tüstént Simon

Bán elfogattasson.

(*Udvornik, beszélítván őrzőket, elsiet.*)

MIKHÁL. Ha megtalálják

Ezt látni —

GERTRUDIS. Lássák és irtózzanak —

Gertrudis ingadozhatatlan áll...

Vigyétek!

MIKHÁL. Engem? asszony!

GERTRUDIS. Esztelen!

Nem fogsz talán csak átkozódni, hogy

Az életemet kívánom örzeni?

Öcséd kivallja majd, (*gúnyolva*) mivelhogy ő

Nem esküdött meg. Ah így megcsalva

Saját teremtményemtől — a magyar

Se tette volna ezt... Vigyétek!

MIKHÁL (*néhányszor előre vont hajfűrtjét nézván; vissz-*
[szaveti]). Ősz

Fejem! ily gyalázat — oh Simon! —

GERTRUDIS. Hisz' ötet

Átkozhatod —

MIKHÁL (*magát rendbe szedvén*). Fiamnak sírja mel-

Fájdalma meghaladta a saját [lett

Fájdalmamat. Jó éjtszakát! te nagy
Sorsodban elvakúlt kevély eszű,
Reszkess szerencsédtől — jó éjtszakát.

(Az őrizet közt ellézeng.)

GERTRUDIS (*merően néz utána*).

Reszkessek a szerencsémtől? miért?

Gertrudis a szerencsétől legyen

Reszketni kénytelen —?

UDVORNIK (*bejön*).

A nagyúr.

GERTRUDIS (*döbög*).

Ne még — ! —

Jőjjön.

(*Udvornik el.*)

GERTRUDIS. Szerencsémtől — —? (*Kinéz az ablakon.*)

Vitézi módra méssz

Le, szép nap! Ah, — hol ily halál? Eredj,

Eredj; utól nem érlek — én csak asszony

Vagyok.

HATODIK JELENET.

BÁNK (*belép morogva*). Helyesen, Istenemre, az! —

Itt van Melinda, azt mondad, Tiborc?

GERTRUDIS (*remegve néz a földre*). Bánk? a nagyúr?

BÁNK

Parancsolt a királyném. —

GERTRUDIS.

Én-é?

BÁNK.

Igen. —

GERTRUDIS.

Vagy úgy! igen.

BÁNK.

Parancsolj!

GERTRUDIS. A hitvesed —

BÁNK.

Miféle hitvesem!

GERTRUDIS. Nagyúr!

BÁNK.

Való, hogy én házas vagyok:

De hitvesem nincsen —

GERTRUDIS (*egy ideig nézi, végre elsiet*).

BÁNK (*kardját félig kirántva*). Jó angyalod

Susogta ezt neked! — Tiborc! Tiborc!

TIBORC (*ki Bánk bánnal jött és leghátul maradván, csak egy szegletben vonja meg magát s kucsmáját gyömmöri*). Uram: iszonyú ezen hideg magad-
Viselete!

BÁNK. Nagyravágyás, büszkeség,
 Kecsegtetés, hízelkedés, csupán
 Csak csillogó fények; s hogy mégis az
 Asszonyt becsalhatják a bűn fenék
 Nélkül való mocsáriba — —!
 Lelkemre mondom, a nevelésnek egy
 Jó magva sem marad szívökbe' meg,
 Mivelhogy a növésekkor tüzelő
 Indulatoknak pestises szele
 Kifújja mind. Szegény, szegény! de szánni
 Méltó teremtmények! hisz ismerem
 Én gyengeségeket: de hogy ily nagyon
 Ki legyen a romlandóságnak az
 Tétetve, nem hihettem még soha — —
 Előttem, esküszöm, szentebbek is
 Lesztek ti, mint egy jó fiúnak a
 Szülőitől maradt ereklje. A
 Lehelletem fogom mérsékleni,
 Nehogy törékeny erkölcsök virágit
 Lelökje. Asszony! asszony! asszony! — — És
 Ők ezt tudák! ezt ők is jól tudák!
 Mégis vasas marokkal körmölének a pók-
 Hálóba. — Meg fogok tán nem sokára
 Nektek fizetni, jó név gyilkolói!
 Egész szegény nemzetségem megölt
 Nevébe' kívánok majd számadást.
 Oh, semmi sincsen oly gyalázatos,
 Mint visszaélni az asszonyi gyengeséggel!
 Az alkotónak szentségébe be-
 Törés ez — és kigúnyolása, hogy
 A legcsekélyebb férgecskének is
 Teremte oltalom-fegyvert, csupán
 Az asszonyállatról felejtkezett el.

TIBORC *(a zuglyában térdre esik)*.

Uram, bocsásd meg, mert nem tudja, mit
 Beszél! Tudod, hogy ájtatos vala
 Mindég: ha tán asszonyt nem ismert volna, úgy
 Ő angyal is lett volna földeden!

GERTRUDIS (*jön*) MELINDÁVAL.

Itt van.

BÁNK (*elfásulva*). Melinda!

MELINDA. Kösd be a fejem,

Bánk! (*felkiáltva*) Gyermekem!

GERTRUDIS. Nagyúr! add vissza azt

Anyjának —

BÁNK. Anyjának?

MELINDA. Hol van Soma?

BÁNK. Biztos helyen.

MELINDA. Megölted?

GERTRUDIS. Istenem!

BÁNK (*eliszonyodva*). Hiénaszívet vélni egy atyá-
(*Hirtelen kimutat az ablakon.*) [ban?!]

Látjátok azt az ősz embert?

GERTRUDIS. Hah! (*Elfordul.*)

MELINDA. Bátyám! —

BÁNK. Tömlöcbe vettetik.

MELINDA. Kezénél a fiam —

BÁNK. Ott, ott. Az elhanyagló nap nem ad

Oly tiszteletreméltó fényt maga

Körül, mikép ezen öreg fejér

Hajfürtjein sугárol. Oh királyné,

Tekints ki, kérlek! nézd, hogyan dőcög!

Csak egy tekintetet! Így megy egy király,

Ki elvetette a királyi pálcát,

Mivelhogy azt becsébe nyomorúlnak

Találta. (*Szemeit törli*). Mikhál, látod e vizet?!

GERTRUDIS (*boszús elkeseredéssel*). Távozzatok! —

BÁNK. Jobbágyaid vagyunk.

(*Meghajtván magát, elindulnak.*)

GERTRUDIS (*Bánkhöz*). Maradj te!

BÁNK (*falhoz tántorodva*). Vége! vége már neki!

Tiborc! vezesd hát asszonyod. Soká

Nem kések én is — úgy-é, jó királyném? —

Menj, menj, Melinda, ezen becsületes

Paraszttal és ne szégyeld el magad —

Ó Jáderánál egykor igen sokat

Tett — menj csak! a nap elnyugtával az
Örvendezők is elnyúgodnak.

MELINDA *(ki érzéketlenül állván, mellén levő pántlikáját tépegeti, végre leveti a földre).*

El-

Hervadnak a mennyegzőben — kihalt az
Atyaátok — oh Bánk, látlak-e megint?

BÁNK *(szorulva).* Megint

MELINDA. Igen — megint! mély síromon
Túl a halál szép halvány angyala
Meg fog mutatni megint. *(Gertrudishoz féleszelősködéssel.)*

Nevetsz, te kis

Ártatlan? oh vesd el koszorúdat! az
Öröm csak egy pillanatnak szülöttje
S anyjával együtt meghal. Élj! az isten
Bocsássa meg, mit oly istentelen
Cselekedtetek vélem. Nem volt italtok
Méreg de elszáritá lelkemet. — —
Bánk, jőjj hamar!

BÁNK *(öleli).* Köszöntsd helyettem ősi
Váram — vezessen békével szerelmem!
Siess, Tiborc!

MELINDA *(rebegve ténfereg kifelé).*

Bánk, jőjj hamar! csak egy-
Két nyíllövésnyi — jőjj hamar.

TIBORC *(elvezetvén, az égre tekint).* Hamar!

HETEDIK JELENET.

GERTRUDIS *(szünet után).* Bánk itt maradt?

BÁNK. Igen.

GERTRUDIS. A megsértetett vagy a
Sértő?

BÁNK. Igen vagy nem, csak egyre megy.

GERTRUDIS. Adj számot —

BÁNK. Én? —

GERTRUDIS. Te mint egy éjjeli

Tolvaj jövé! foglalatosságaidból
Az udvarunkba vissza. Illik ez?

BÁNK.

Nem.

GERTRUDIS. Te rangodat, sőt önnen rangomat
Megmocskolád — hát ez illik-e?

BÁNK.

Nem.

GERTRUDIS. Leventa! egy ártatlanságot el-
Zárván, gyalázatba kevertél — becsület-
É ez?

BÁNK. Nem. Oh az én becsületem

Melinda elbúcsúzásával el-
Búcsúza; Mikhál bánnal és fiammal
Elzáratott: ha még mi megmaradt,
Ezernyi sok szegény között hazámban
Felosztva van — minek az is?!

GERTRUDIS (*méltósággal*).

De türtesd

Magad!

BÁNK. A becsületes kínoztatik.

Megostoroztatik, kipörkölik
Szemeit s midőn minden kitelhető
Csapást kiállt, akkor törik kerékbe;
És így, ha későn is, megismeri,
Hogy ugyan becsületeset kell játszani,
De valóba' lenni mégis oktalanság.
Minő dicső ellenben becstelennek
A sorsa, csakhogy tudja a közönség
Jó véleményét meghódítani.
Akkoron azonban, hogy a becsület ál-
Orcája mellett büntetetlen el-
Követhet undokságokat, vakon
A hír legemberebbnek szenteli —
Fő hivatalra lép; ottan rabol
Mindent el a szegény bohóktól, ahol
Akarja; minden emberek vele
Óhajtanak egybeköttetésbe' lenni
Gazdag s hatalmas léte barátinak
Lehet javokra; sőt a mennyet is
Gyakorta úgy megnyerheti
Részére, gazdaságából kitelő

Több áldozattal, hogy sokkal becsesebb
Lesz még előtte, mint az a szegény
Becsületes, ki semmit sem tud adni.

GERTRUDIS. Istentelen, távozz'!

BÁNK (*közelebb lép*). Nem. Avagy azt
Hiszed, hogy nem maradtam volna itt
Parancsolásod nélkül? meglehet — (*magában*).
Tán nem maradtam volna mégis itt!
Nagyasszonyom! Melinda helyett köszönni kell!

GERTRUDIS. Jobbágy!

BÁNK. Nem úgy van, asszonyom! — Én urad
S bírád vagyok; míg a király-oda
Lészen, királyod is vagyok —

GERTRUDIS (*a csengetyűhöz akar nyúlni*).

BÁNK (*elkapja s zsebébe veti*).

GERTRUDIS. Udvor...

BÁNK (*kardját félig kirántva*). Egy
Szót! — Ül le! — hasztalan kiáltsz te most,
Mert nem szabad bejönni senkinek
Is; úgy parancsolá Bánk bán, Magyar-
Ország királya.

GERTRUDIS. Bánk!

BÁNK. Bejártam az
Országot és mindenfelé csak az
Elbúsulást találtam. Udvarod'
Átkozza minden és hazádfiút —
Szerette jó királyunk. Endre! hogy
Fogod találni népedet? Polyák-
Országot elnyered s tán a magyart
Vesztetd helyette el! — Midőn ti leg-
Először, asszonyom, hazánkba jöttetek,
A békességnek édes istene
Pannoniára monda akkoron
Egy átkot és a romlás angyala
Mormogta rá az áment.

GERTRUDIS. Ember! azt

Mondom, ne törj túl a korlátidon!

BÁNK. Egy szájjal, egy lélekkel azt kiáltá
Minden magyar hozzám: «Ez egynehány

Keserves esztendők alatt magyar
Törvényeink magyar hazánkon úgy
Fityegnek, a miképen egy pelengér-
Oszlopra állítottan mocskos tettinek
Táblája».

GERTRUDIS. Oh hazug! miért nem úgy szól
A hír tehát?

BÁNK. A hír csak esztelen
Kongás — ha a hordó üres, leginkább
Kong; mégis — a hír a királyi szék
Fő Bélje; ennek oltárára kész a
Magyar lerakni mindenét; való
Hogy azt is a dicső udvornikid
Emésztik el; de hangzik is az ország
Négy része, megdicsértetésitől
A bőkezű adakozónak —

GERTRUDIS (*elbámulva*). Talán úgy?

BÁNK. Vak voltam én is udvarodba; de
Már látok. Egykor egy öreg paraszt
Akadt előmbe — szárazon évé
A megpenészedett kenyért. — Igaz s hív
Szolgája volt hazánknak, mondja, negyven
Esztendeig: de nyugalomra ment.
Miért? helyet kellett csinálni egy
Hazádfiának — (*összecsapja kezét*) Istenem! Iste-
[nem!]

Egy tiszteletre méltó ősz kezébe, negyven
Esztendeig való szolgálatért,
Száraz kenyért nyújtasz, magyar hazám? —
Tűrt a szegény. — Végtére egy követ
Hírül hozá, hogy itt mik esnek. Ál-
Köntösbe visszajöttem és találtam — (*nyögve*)
Oh többet is, mintsem remélheték! (*szünet*)
Azt, büszke lélek, fel nem érted ésszel,
Hogy gyermekem miért adám amaz
Öregnek? Asszonyom! ha útam innen
Hóhér kezébe vinne engemet? — —

GERTRUDIS (*elsárgulva támaszkodik az asztalra*).

BÁNK. Ugyan ne gondoskodjon egy eszes
Atya gyermekéről? —

GERTRUDIS (*székébe rogyik*). Bánk! mit akarsz velem?

BÁNK. Te engemet magadhoz hivatál,
Szikrát okádó vérem éktelen
Dühében. Itt előszobádba' láttam
Mikhált gyalázatán keseregni —
Oh, egy tekintet, mely az ördögöt
Magát is arra bírta volna, hogy
Egy megszorúlt szentet segíteni
Siessen. Így — od'adtam a fiam; mert
Tudom, hogy ő előbb saját kezével
Megfojtja kedves húga gyermekét,
Mintsem hogy azt csak tőle elvegyék is.

GERTRUDIS. Itt is talán hibáztam még?

BÁNK. Neked

Csak egy szavadba kerülne, mégis a hit-
Szegést előbbvalónak gondolád —
Neked csak egy kicsiny reményt vala
Szükség hazudnod — egy csekély ígéret
A zendülést elnyomhatná; de az
Erőszakos rimázkodás szokatlan
Nálad. Te híveidnek a porig
Alázatosakat véled, kik úgy
Mosolyganak, mikép parancsolod:
Nem látod azt, hogy többnyire a saját
Hasznokra egy kalitkát építettek
A büszkeségeden, hízelkedéssel,
Hol elveszel.

GERTRUDIS. Ha úgy találna lenni!

BÁNK. Azt képzeled, hogy isten vagy, mivel
Letérdepeltek hiveid, midőn
A láncokat reád rakták. Magyar
Nem volt neked soha embered, mivel
Hallatlan Endre idejéig az még,
Hogy a teremtőjét kivéve, más előtt
Is térdre essen egy magyar.

GERTRUDIS. Ha a
Királynak a hitvese nem nycr is

Alattvalójától becsületes maga-
Viseletet — add meg azt, levente, egy
Asszony személynek!

BÁNK. Aki nem érdemes

Hogy a szerette jó királyom áldott
Szívét kezében tartja; a ki lábat
Ád a bujálkodónak, és tovább
Az áldozatra így tekint le — ő,
Holott nem érdemes, hogy a saru-
Síjját megoldja; mert kenőcsli testét,
Lelkét — —

GERTRUDIS (*megsértett büszkeségének legnagyobb dühé-
vel felugrik*).

Gonosz hazug! ki tette azt? —

Légy átkozott Melindáddal! legyen
Örökre átkozott az a kölyök, kit
Gyalázatomra szült Meránia!

BÁNK. Melinda jó nevét te hagytad az
Udvarnak a nyelvére tenni: légy most
Isten s hitesd el vélök, hogy Melinda
Bánk bánra érdemes; úgy letérdelek
S imádlak, én, kit ők nevetnek.

GERTRUDIS (*keserűen*). Úgy? —

Csak hadd nevéssenek; hisz a hasonló
Történet életünknek azon szokott
És kedves ízetlenkedésihez
Tartozhat, amely megnevettető —
Már úgy születettünk, mint a szegény
Emberbarátink kárán tapsolók;
Hiszen ha hét az utcán hétszer el-
Esett, azon szint'annyiszor kacagjuk
Magunkat el — (*komoran néz Bánkra*) s a szánás
[akkoron

Jön csak, midőn látjuk, hogy egyike
Többé felállni nem tud.

BÁNK. Szörnyeteg! kész

Lennél te is kacagni? —

GERTRUDIS (*kiált*). Emberek!

OTTÓ (*az oldalszobából jön*).

Néném! az istenért — *(megijedve)*
Bánk bán!

(Visszaszalad s becsapja maga után az ajtót.)

BÁNK *(hasztalan igyekeztén a bezárt ajtón utána rontani)*. Hah! fattyú!

Hogy e dühösség, mely a testemet
Emésztí, százezer mértékbe fussa
El lelkedet! hogy a kín, a maga
Egész minéműségében, csekélység
Legyen tulajdon kínaidra nézve! —
Az ételednél undorodásba jőj
És férgesedjen az italod — gyötörjön
Éhséged annyira, hogy a sírból a
Halottakat kívánd kirágni! El-
Csúfíttatott árnyékom mindenütt
Kövesse és véresen álljon ott,
Ahol lefekszel, ott, ahol felébredsz!
Örökre átkozott légy, átkozott!
És átkozott a hely, melyben születél!

GERTRUDIS *(Ott megjelenésével undorodva rogyott székebe, majd az ablakhoz szalad; végre használni akarván az alkalmatosságot, el akar sietni; de Bánk utolsó szavára, mint egy tigris, neki dühödve, tört kap és Bánkba akarja ütni)*.

Hítvány, ne bántsod hazámat!

BÁNK.

Én? — Kerítő!

(Megfordulván, kitekeri kezéből a gyilkot.)

GERTRUDIS *(sikoltva fut az asztalig)*.

BÁNK *(utóléri s agyon szurdálja)*.

Sziszegj — sziszegj, kígyó! te itt maradtál.

GERTRUDIS *(lerogy)*. Ah!

BÁNK *(merőn áll, reszketve egyenesíti ki ujjait — a tör kiesik kezéből, melynek zördülésére felijed)*.

Vége! volt — nincs; de ne tapsolj, hazám —
Ni! — reszket a bosszúálló —

(Kívu!l zörgés s több kiáltás.) Hamar!

BÁNK *(megijedve néz az ablak felé ki)*.

Örvendj, becsületem, lemosta mocskod
 A vérkeresztség — oh Melinda! — ki!
 Ki! a tető mindjárt reám szakad (*Elvánszorog.*)
 GERTRUDIS (*fel akarja emelkedni*).
 Meghalni — nem királyi széken — ah!

NYOLCADIK JELENET.

MYSKA BÁN (*még kívül kiált*).
 Mentsd meg magad, királyné! Pártütés!
 Ezt mondta a haldokló. (*Bejön.*) Istenem,
 Késő!
 GERTRUDIS. Nem érdemeltem. — Gyermek —
 Hol vannak a gyermekeim? — még ne is
 Láthassam őket? — Endre — Gyermek —
 MYSKA (*kezei közé szorított süvegét az ég felé emelvén*).
 Uram teremtöm! hallatlan Magyar-
 Országban ily eset!
 GERTRUDIS. Ottó! (*Kívül lárma, verekedés.*)
 MYSKA. Zendülés!
 OTTÓ (*berohan*). Gertrudis — oltalmazz, megölnek!
 Oh jaj!

(*Ordítva rogy mellé, midőn meglátja.*)

Gertrudis!
 GERTRUDIS (*elfordított ábrázatját a földhöz nyomja*).
 Ottó! Ottó! gyilkosom!

MYSKA. Ottó?

OTTÓ. Nem az! nem az!

MYSKA. Nagy királyné!

Így kell kimúlnod —?

GERTRUDIS. Így — ártatlanul... (*Meghal.*)

PETUR BÁN (*kívül*). Az egész nemet kiirtsátok!

MYSKA. Mit? az

Egész nemet? hol vannak a király-

Fiak? — Velem légy, istenem! segíts!

Azoknak élni kell! — megmenteni —

Meg kell, kik egykor még királyai

Lesznek fiának, unokáimnak is! (*Elsiet.*)

OTTÓ. Vigy el magaddal, Gertrud! — Biberach!

Mért nem követtelek? —

(*El akar szaladni; de szembe jönnek Petur bán, Simon bán, békételenek.*)

KILENCEDIK JELENET.

PETUR.

Megállj —!

OTTÓ (*viasszaszalad s Gertrudisra borul*). Segíts!

SIMON. Én nem megyek tovább! hol van Melinda?

PETUR (*erősen fújva, néz Gerturdisra*).

Elég is. Itt hever már; s a dühös

Tenger magát örömmel engedi

Egy kis gödörbe elszorítani,

Csak ottan is zúzhassa a hajókat.

(*Ottót megragadván felrántja s egy békétlenhez lódítja.*)

Fel innen, ördög! úgy is számtalanszor

Térdeple sírva itt az emberi

Szeretet: de senki sem nyitott neki

Ajtót — keresztények valának ők,

Kik csak tanúságul szemlélték az

Imádtatott keresztre; látni — hogy

Ők is mikép feszegethessék az embert,

Először elrabolván mindenét.

(*Kívül kiáltás, lárma.*)

SIMON. Mi az?

SOLOM MESTER (*kívül*). Ti csillapítsátok!

OTTÓ (*kiáltva*).

Szabadság!

PETUR. Kínokra hurcoljátok!

OTTÓ (*kétségbeesve, midőn vinni akarják.*)

Oh, hogy oly

Irtóztató legyen majd sorsotok

Egykor — legyen bár akkor, amikor —

Hogy a meráni csontokat siratva

A földből is kaparjátok ki s mint

Megannyi szent ereklyét légyetek

Imádni kénytelenek — s hogy minden el-

Szánt törekedéstek önvédelmetekre

Olyan siker nélkül való legyen,
Mint kínozásom után esenkedéstek.
(*A Bánk által elejtett tört felkapja s magába akarja ütni.*)
PETUR (*elkapván tőle, kitekint*).

Vágjátok össze! — — A királyi nép!

SOLOM (*berohan katonákkal*).

Alattomos királyi gyilkosok! (*Viaskodás.*)

PETUR. Hazudsz, hazudsz, istentelen gyerek!

Sohasem alattomos a magyar.

OTTÓ. Szabadság!

Gertrudis, engedj meg — hisz' elűz Magyar-Ország!
(*Elszalad.*) [tek!

PETUR (*kivágván magát, kiált a társainak*). Kövesse-

SOLOM (*dühösen utána fut, kiáltván a katonáknak*).

Kövessetek!

ÖTÖDIK FELVONÁS.

A királyi nagy palota, melyből hátul a középben egy nagy bolthajtás egy másik szálára vezet, mely eleintén földig érő fekete kárpittal el van fedve.

ELSŐ JELENET.

UDVORNIKOK, NÉP, *majd a KIRÁLY több ZASZLÓS urakkal, IZIDÓRA, asszonyok.* (Mind gyászban.)

UDVORNIK. A népet immár tartóztatni nem

Lehet a halottnézéstől. A király, azt

Mondják, hogy lováról is lefordúlt —

De sérelem nélkül mégis. Egyéb-

Íránt, barátim, a vén Myska bán

Legtöbbre ment; mert elnyeré Zalában

Zelegelh jószágot, fiastól együtt.

Hm! mintha más szintúgy megmenteni

Nem tudta volna a királyfikat.

(*Kívu! lassú zúgás hallik: a király! a király! A bolthajtás kárpitjai kétfelé nyílnak, melyeket végig két udvarni-*

kok tartanak. Látszik, miképen Gertrudis királyi pompával nagy emeleten egy koporsóban fekszik. Mellette az epekedő Izidóra a királyfiakkal. Az emelet lépcsőin körül az udvari asszonyok. A király az emeleten állván, egy ideig csendes magaalávetésével a sorsnak, összekulcsolva kezét, néz a halottra.)

UDVORNIK *(lassan a többiekhez).*

Szánom szegény királyunkat —

(Király meghallja. Egy nehéz sóhajrással magát hidegségre erőlteti. Már lejött a lépcsőkön, midőn gyermekeit utána indulni észreveszi. Szívrehatólag öleli egybe a hármat.)

IZIDÓRA.

Csak azt

Tudnám, ki volt azon gonosztevő! Oh

Mert kész lehetnék e fájdalmaimban

Öngyilkosommá lenni! — Ah igaz,

Hogy a királyné kedves nem vala;

De ezt ugyan mégis nem érdemelte!

(Király, ki azalatt gyermekeit magától elhárítván, azok Izidorához visszamentek, most elfogódva kijön előre. Néhány zászlós urak követik.)

UDVORNIKOK *(magok közt).* Sír a király.

KIRÁLY *(hirtelen közikbe tekint).*

Ki mondta azt? — Nem úgy van.

Csak víz — *(tenyerével eltakarja).*

UDVORNIK *(tartózkodva közelít hozzá).*

Királyom, mért takartad el?

KIRÁLY. Mert nem szabad.

UDVORNIK.

Dehogy nem!

KIRÁLY.

Én király

Vagyok.

UDVORNIKOK. De ember is —

KIRÁLY.

Érzem. — Egy királynak

Kell látni minden könnyeket: magának

Könnyezni nem szabad.

UDVORNIK.

Ne kéne bár!

KIRÁLY. Ó Isten. Istenit kívánva néz
 Reája minden. Éppen akkor sírhat egy
 Szegény, midőn királya; s a király
 Nem látja azt meg a könnyek miatt. — —
 Gertrudis! így kellett találni meg!

(*Székbe vánszorog s lebókol.*)

MÁSODIK JELENET.

SOLOM MESTER (*bejön, mélyen meghajtván magát, egy
 véres kardot tesz a király lábaihoz.*)

Engesztelődjél sorsoddal, királyom!
 Elérte bosszúálló fegyvered
 Karom által a gyilkost

KIRÁLY. Ifjú vitéz!

IZIDÓRA (*égre vetett szemekkel*).

Oh nyűjts borostyánt bosszúlónk fejére!

SOLOM. Királyom azt parancsolá: siessek
 Előre, mint győzedelmes érkezése hír-
 Mondója. Tűzben s vérben leltem itt
 Mindent. Atyám is a királyfiakkal
 Futott előmbe: alig küldhettem el
 Egy biztos ember által őket. Az
 Apám kiáltá vissza még: «megölték
 Nagyasszonyunkat, és ártatlanul».
 Tüstént rohantam fel s a gyilkos Ottó
 Hercegre mondta épen a halált.

KIRÁLY. Ottó! tehát még ő is?

SOLOM. Elfutott;

De nem tudom hová. A zendítők
 Kitértek. Én nyomokban voltam a
 Legényeimmel és körülvevék egy
 Házat — meg is jutalmazám: azon
 Vason Petur bán vére gőzölög.

KIRÁLY. Petur?

UDVORNIKOK (*lassú zúgással viszonozzák*): Petur.

SOLOM. Királynénk asztalán ezen
Levelet találtam, hogy jövék.

(*Király mohón elkapja a levelet, de halkkal adja azt
egyik Zászlós úrnak.*)

I. ZÁSZLÓS ÚR (*olvassa*). «Glogonca:
1213. Kilencedik hava 20-án, mint Sz.-Lestár nap-
Áldás s szerencse néked, nagy királyné! [ján.
Országod alsó részei nemsokára
Inkább mutatnak egy kovácsműhelyt,
Hol vízre lesz csak szükség a tüzet
Öntözni, melyben most a kardokat
Edzik. Nagyasszonyom! vegyen Kegyelmed
Kormányozásban más szabásokat —
Itt pártütéstől félhetünk. — Igaz
Ember tanácsol —

Pontio di Cruce,

Templomvitézitek nagymestere s
jóvoltotokból itt az illyrek között
királyi helytartótok.»

KIRÁLY. Úgy van!

ZÁSZLÓS ÚR. Mi van úgy, királyom?

KIRÁLY. Ő hibás; hiszen

Másképp nem ölte volna meg magyar.

SOLOM. Az Istenemre, akit imádok; ősz
Atyám fejére esküszöm — magyarról
El nem hiszem, mert az előbb a világ
Láttára tenné, mint alattomosan.

KIRÁLY. Remény! remény! becsületes hazug,
Mely egy ígéretet sem teljesít,
És végre gúnyolódva hagysz el ott,
Ahol csak egy-két könnyet tudhatunk
Hullatni éktelen kárunkon.

SOLOM. Engedj!

(*Elsiet, majd bevezeti Simon bánt.*)

HARMADIK JELENET.

SOLOM. Ez itt az összeesküdtek közül

Egy. Lásd, mitévő léssz. (*Háttra áll.*)

KIRÁLY. Háláadatlan.

SIMON (*kard nélkül, szomorúan*). De hát mégis —

KIRÁLY. Látod ott!

SIMON (*megilletődve néz a halottra, azután fejével int.*)

Igen.

KIRÁLY. Minden tökéletességgel ruházta

Fel ötet a természet — benne csak

A halhatatlanság hibája: itt

Kétségbe lévén, azt irigyelétek.

SIMON. Mi? Uram király!

2. ZÁSZLÓS ÚR. Petur.

SIMON. Petur? esküszöm,

Hogy nem Petur bán ölte meg a királynét.

2. ZÁSZLÓS ÚR. Pártos.

SIMON. Talán az sem vagyok —

ZÁSZLÓS ÚR. Miért

Vagy elfogatva?

SIMON. Az való! de én

Csak a folyó szerint úsztam. Petur bán

Gyűlölte a királynét, s mégis, a

Midőn öreg bátyám rimánkodék,

Hogy várokozzanak csak addig, amíg

Ő a királynéval beszélle —

Megtette még azt is Petur; de egy

Kevés időre Mikhált láttuk a

Tömlöcbe kísértetni — melyre az

Égész gyülekezet összeháborodva

Rontott ki s megszabadítá.

KIRÁLY. S a királynét?

SIMON. Már halva leltük —

KIRÁLY. És Ottó?

SIMON. Petur bán

Halált kiálta a fejére. Ez

Ifjú vitéz betört ránk akkor és meg-

Mentette. — Majd Peturtól elszakadtam. —

Mentemben egy fedél alatt nyögést
Hallottam: épen az volt ez, kinél
Nagyasszonyunk (mint e polgár maga
Vallá ki) hétezer márk aranyat el-
Tett bérbe. Ottó azt erőszakosan
Ragadta tőle el; magát pediglen egy
Halált-hozott sebbel jutalmazá.

KIRÁLY. Gertrudis! — Ottó —

SIMON.

Hogy Peturt veszély

Közt lenni hallám, védelmére mentem;

És e vitéz ifjú ott elfogott — —

KIRÁLY. Háláadatlanok! ne szóljatok!

Miért akartok már megfosztani

A holtakért való bánattól is? —

Vigyétek el!

NEGYEDIK JELENET.

MIKHÁL BÁN *a kis SOMÁVAL jön.*

MIKHÁL. Király — — Uram — —

KIRÁLY.

Te is?

MIKHÁL. A jó nevében összerontatott

Ősz én vagyok. Hogy ezt meg kelle érnem! — —

Ha egykor ősz hajad leszen, fogod

Érezni, hogy minő keserves annak

Megmocskolása. — A Mohádik el-

Vették szerencsém, nyugalmam, fiam —

Azt gondolám, hogy mindenem: nem én

Még nem valék szegény, Gertrudis azzá

Tett.

KIRÁLY. Mit beszélsz?

MIKHÁL.

Késő vénség fehérlik

Fejemen — mocsok nem volt rajtam soha

Más, mint kiontott vére a haza

És szent igazság ellenségeinek;

Most mint közönséges tolvaj vitettem

Tömlöcbe és a külső nemzetet

A nélkül is megútált nép szeméttel
 Dobála. Ezt Gertrudisod tévé,
 Mert nem akarám testvéremet megölni.

SIMON. Érettem ennyit —

MIKHÁL *(elragadtatva)*. Fiamért annyit!

Simon, hogyan felejthetném el azt? *(Öleli.)*

KIRÁLY *(magába, kiüszködve)*. Útálatos beszédek!

Csak a szememből minden könnyeket, [lopjatok

Ki, melyek oly édesen törlik a

Fájdalmamat szívemből el. Miért

Kell félelemnek a bánat helyére

Férkezni? meg volnék rabolva? meg? —

Oh félre, félre! a nyájas halott,

Mely fekszik oly vig ábrázattal ott,

Nem törheté ki azt a támasztot,

Melyhez királya úgy ragaszkodott. *(Fenn.)*

Vigyétek el! vigyétek el! hazudnak!

MIKHÁL. Igen! megyünk. — Állandóság, öcsém,

Nincs e világon. Átok fekszik a

Bojóthi Mortundorf fajon! — Minck-

Előttemmennék: király! ne ez. *(Somát elébe vezeti.)*

Melinda gyermeke. Atyja adá ide;

Csak Endre az, kinek kezére bízni

Bátorkodok. *(Megöleli a gyermeket)*. Ha az anyád

kérdezi,

Hogy hol vagyon Mikhál? mondd meg, hogy ő

Simonnaelment számkivetésbe. Élj. *(El akarnak.)*

ÖTÖDIK JELENET.

BÁNK BÁN *(egész elszándással belép)*.

Hová? *(meglátva Somát, a király mellől elkapja.)*

Szerencsétlen, mi vitt ide?

UDVORNIKOK *(dömmögik)*. Bánk!

BÁNK. Gyermekek! szerette gyermekek!

(Körülnézi magát.)

Mi bennem ilyen bámulásra méltó?

Zavart eszem? nem. Borzadó hajam?

Király! magyarság! jól emlékezem.

Hogy atyja vétke végett egykor a

Kis Béla elvesztette két szemét —

MIKHÁL *(hirtelen magához kapván Somát, mind a két kezével elébe szorítja).*

Gyermek! *(Mind zúgnak.)*

BÁNK. Király! Gertrudisod koporsó-
Aljára vágom a hatalom jelét — *(nyakláncát oda-*
[veti]

Ott van. Vereslik is még vére rajta. *(Nagy zúgás*
[van.]

IZIDÓRA *(bosszút szomjúhozásának elaludt reményével a testre hanyatlik).*

Oh!

KIRÁLY *(elfedett ábrázattal az asztalra borul s onnét egy nehéz sóhajrással székébe sikamlík).*

BÁNK. Vége. — !! —

MIKHÁL. Meg van a bojóthi faj

Átkozva — eltört végistápjá is!

BÁNK. Szükségtelen beszélni tetteit:

Felért az égre a sanyargatott

Nép jajgatása s el kellett neki

Akármikép is esni, hogy hazánk

Ne essen el polgári háborúban.

KIRÁLY. Polgári háborúban —

BÁNK. Zendülés

Lappanga mindenütt s csak ő vala

A gyűlöletnek tárgya; a legelső

Magyar, ki a hazáját kedveli,

Megtette volna rajta áldozatját.

KIRÁLY. Magyar?

BÁNK. Vagy azt hiszed, hogy az engedi,

Mint egy kifestett kép, magát néhány

Szoros vonás közé szorítani?

Nagy volt az a hatalom, melyet kezembe

Tettél le. Itt dörgött markomban egy

Ország felébe mért ménkőcsomó;

S mégis kezét csókoltam volna a

Gyilkosnak, aki véretem megölte,

Csak azért, mivelhogy gyűrűjére egy
Rangbéli címer volt felmetszve?

KIRÁLY.

Gyilkos?

BÁNK. Az. Több. Ha tízszer, harmincszor megölt,
Ha kincsemet rabolta el, ha széjjel-
Szakgatta gyermekimet, feleségemet —
Még tán megengedhettem volna; de
Ő jó nevét ölé meg nemzetemnek
Rút öccse által s a feláldozott
Becsületet kiüzte udvarából.

KIRÁLY. Hallgass! *(Magába küzködve.)*

Ez a győzedelmi pompa, mely
Galíciából jöttömet fogadja?
Reszketni kell Endrének hitvese
Holtteste mellett önmagyarjitól!
Gertrúdis, ennyit érdemeltem én,
Hogy győzedelmes jöttöm ünnepén
Romlásodat könnyeznem sem lehet!? — — *(Na-*
Vigyétek el, míg el nem érkezik *[gyon.]*
Bírāja!

BÁNK. Az te nem lehetsz, szerette
Királyom! Árpád és Bor vére közt
Folyó dologban bíró csak Magyar-
Ország lehet. Jobban be van neved
Mocskolva, mint az enyém. *(Kimutat az ablakon.)*
Nézd azt amott!

Hurcoltatik Petur bán és egész
Háznépe lófarkon. S azt kurjogatják,
Hogy: éljen a király!

KIRÁLY *(az ablakhoz akar, de véletlen Solomon akad-
nak meg szemei).*

SOLOM.

Uram király!

Ezt, istenemre mondom, nem tevém. *(Elsiet.)*

BÁNK. Azok tevék ezt, akiket te külső
Földekről országodba csődítél.
Mint pártosok feje és nagyasszonyunk
Gyilkosa úgy ölettetett le, és
Midőn alig mozogva ott hevert,
Házára törtek ismét és nevedben

A gyilkolásért e bosszút veszik:

Holott csak én öltem meg a királynét!

KIRÁLY (*maga eleibe néz*).

Még azt akarják, hogy kivesssem itt

A kedvesért való fájdalmamat

Szívemből és egy pártoson kesergjek! —

BÁNK. Midőn te bátyád, Elmerik király

Ellen kikelvén, Kheenevárban el-

Zárattatál; jut-é eszedbe még,

Mit szenvedett ő érted? és ezen

Egész az örülésig téged kedvelő

Ember hideg gyanúból veszi el

Irtóztatólag éltét s házanépét:

Pedig én, csak én öltem meg a királynét!

SOLOM (*visszajön*). Késő! kiszenvedett már — gyer-

Kérdezte. Egy átkot nyögött ki még [mekit

Nagyasszonyunkra és az alattomos

Gyilkosra; téged áldott csak, királyom,

És a hazát — nem hallá többet egy

Szavunkat is — lelkét kiadta ott.

KIRÁLY. Tépjétek el csak mind mellőlem azt,

Amelyhez a sors édesen ragaszt —

Tépjétek! én is embernek születtem.

BÁNK. Petur engem átkozott alattomos

Gyilkosnak —

MIKHÁL. És a nagyasszonyt.

SIMON (*magába felsóhajtva*). Petur! —

KIRÁLY. Nincs senki a jelenvaló leventák

Közül, ki e szennyet nagyasszonyán

Nem undorodna hagyni? . . . senki sincs?

MIND (*gondolkodva szegzik le szemeiket*).

BÁNK. Petur engem átkozott alattomos

Gyilkosnak — ámde őt is átkozá!

KIRÁLY. Nincs senki a jelenvaló leventák

Közül, midőn Árpád s Bor vére közt

Folyó dologban bíró csak Magyar-

Ország lehet? hiszen úgy szerettelek

Titeket szüntelen, mint szintén magam.

Minden javam tinektek engedém,

Királyi székem koldussá tevém —
 Azt hittem: a jobbágynak csak legyen;
 Úgy addig a király se lesz szegény!
 Szegény, szegény király! be megcsalatkozá!

(Könnyes szemekkel elfordul.)

IZIDÓRA (*sírva fakad s kitakarja Gertrudist*).

Nézzétek e halottnak arculatját:
 Hol itten egy hamis vonás? hol itten
 A gyáva lelkiismeret nyoma?
 Ezen szelíd arcával hagyja el
 Az összebékült ellenségeket
 A békítő vitéz — ezen mosolygó
 Vidám ajakkal vál egy zarándok
 A jóltevőitől s ezen vonással
 Megy vissza egy eltévelyedettnek a
 Vezére kedves kunyhójába — s egy
 Se volna?

KIRÁLY (*magában*). Nincs, egy sincs. Jobban remeg
 Előtte minden, mint előttem. — Endre!

Te gyenge Endre! (*Egy kardot kap.*) Magyarok!
 Endrét tehát lássátok vívni meg- [Második
 Holt hitvesének jónevére. (*Bánkhoz.*) Állj ki!

BÁNK. Királyom! én veled nem harcolok!

Szent vagy te én előttem — Istenem
 S hazám után a legszentebb.

(*Kardját leoldván, elébe teszi.*)

Megölhetsz.

SOLOM (*tisztelettel előlép*). Tehát velem.

KIRÁLY.

Fiam!

IZIDÓRA.

Segítsd vitézedet,

Elköltözött! —

BÁNK (*merően nézi*). Kedves fiú, miért

Akarod fejed bezúzni egy gonosz
 Asszony miatt? Szánd e tüzet hazánknak.
 Kétségbe kéne esnem, hogyha egy
 Meráni asszonyért hasítanék
 Ilyen nemes szívet ketté. Eredj! —

SOLOM. «Ártatlan» ezt nyöge utolszor az
Elhúnyt szerencsétlen, hallotta ezt ősz
Atyám — az ő szavára megvívok.
Gyerünk!

BÁNK Gyerünk, szegény buzgólkodó! (*Kiindulnak*).

MYSKA BÁN (*sietve jön*). Fiam, hová?

SOLOM. Megvívni a nagyúrral
Nagyasszonyunk haláláért.

MYSKA. Megállj!

Az orozva-gyilkoló hát ő?

BÁNK. Orozva?!

MYSKA. Igen; mivelhogy a nagyasszonyunk
Ártatlan.

KIRÁLY. Az?!

MYSKA. Semmit sem is tudott

Ottónak ízetlenkedésiről.

Meghittje Biberach, ki a saját

Házamban holt meg, azt vallotta. Ő

Hörgése közt tevé az újjait

Keresztre és lelkét kiadta e

Végszóval: «esküszöm, hogy a királyné

Ártatlan!» — Ő mindent tudott — bizony

Mindent tudott! az ördög is igazat

Mondana halála óráján, bizonynal.

SOLOM. Úgy hát átkozott legyen, ki a nemes

Kardot bemártja egy alattomos

Gyilkosnak a vérébe — (*Félre veti.*)

KIRÁLY. Oh igaz!

Ártatlan ő! ártatlan áldozat! —

Mindent bocsáss meg, vérző szív, csak ezt

Ne hagyd magadtól elrabolni.

ZÁSZLÓS ÚR. Őrzők!

Vigyétek el fiával együvé!

MIKHÁL. Fiát is? ezt bocsájtani nem fogom

Király! király! ne hagyd el e szegény

Árvát: vagy aminő igaz, hogy isten

Van, mintsem ő az ősi szokásnak áldozatja

Legyen — hüvelykemet nyomom feje

Lágyába inkább —

KIRÁLY. Nem — nem áldozott

Le szennyel a nap szent koronám felett.

Ártatlan ő! Király! férj és atya!

MIKHÁL. Légy atyja hát e gyermeknek, király! —

Magyarok! velem jön számkivetésbe és

Öcsémel, e szegény kicsi — mindenét

Itt hagyja nektek, csak az egy életért

Rimánkodik.

KIRÁLY. Nem a tiéd —

MIKHÁL. Enyim,

Melinda s atyja bírta rám: nem is

Adom ki senkinek. Tűz, víz, veszély

És gyilkosok közt is karomon viszem,

És rongyokat s kenyért fogok neki

Koldulni. Ez szegény, nem vétkezett, mint

Az atyja, — ezt fogom kiáltani —

Magyarok! nem ölte ez meg a királynét,

Nem pártütő ez, mint az atyja; oh,

Engedjete csak egy araszt helyet

Ez árva gyermeknek, hová fejét

Hajthassa — (zokog) kérlek, adakozzatok,

Ezen kicsiny mártirnak — oh!

KIRÁLY (mélyen gondolkodván, halkkal szól). Vigyé-

Csak fére egy kissé — [tek

BÁNK (aki mindeddig oszlop módra állott, földre szegezett szemekkel; most hirtelen felkapja kardját).

Kit? mit?

ZÁSZLÓS ÚR.

Hah! kardot

Emelt —

UDVORNIKOK. Királyi-gyilkos! el vele!

(Hirtelen messziről egy pásztori síp szomorúan hallatszik — mind közelebb, közelebb. — Álmélkodás.)

BÁNK (elcsuklik a karja, red támaszkodik a kardra, de az is végre kisikamlík alóla s a földre esik; melynek zördülésére mintegy álomból felébred).

Mikhál! Simon!

SIMON (aki földre szegezve szemeit, csak hallgatja).

Melinda éneke.

BÁNK *(fájdalommal)*. Melinda! — Sírján ezt fuvas-
 Enyelge sokszor. Oh Melinda! eltűnt [sam, így
 A szép idő — te fúvasd síromon.

KIRÁLY. Gertrudisén!

*(Mintegy magát elfelejtve, siet a holttest felé; de szemébe
 akad Tiborc.)*

HATODIK JELENET.

TIBORC *(ki kevészel előbb bejött, csak a szegletbe húzza
 magát)*.

KIRÁLY. Ki vagy?

BÁNK *(oda tekint)*. Jaj! ismered te?

Nem ismerem — nem ismerem.

TIBORC *(csak ott marad)*. Tiborc.

BÁNK. Nem igaz. Tiborc ez nem lehet. Tiborcnak
 Becsületesebb ábrázatja volt.

MIKHÁL és SIMON *(megréműlve)*. Melinda?

TIBORC *(kucsmáját rágja)*. Hol?

BÁNK. Hová

Tetted? ki ott az, akit erre hoznak
 Oly lassan? *(Merően néz az ablakon által ki.)*

Oh, hogy egy zivatar le nem

Csavarja szemfedelét képéről! Éktelen

Lakossa a pokolnak, mit gyötörsz?

TIBORC. Ha kénytelen —

BÁNK. Mit? úgy? — Te sírsz? no hála

Istennek, amíg sírnak az ördögök,

Addig talán az emberiség örülhet! *(Ki akar.)*

*(Néhány jobbágyak összekötött botokon hoznak egy beta-
 kart halottat és a szín hátulja közepén leteszik.)*

BÁNK *(visszarezzzen s a parasztokat mint ismeretesekeket
 merően nézi)*.

IZIDÓRA *(nagy várakozással egy lépcsővel lejjebb jön az
 emeletről)*.

TIBORC *(tipeg-topog, nyögdéssel)*.

BÁNK (*reszkető kézzel vonván le a szemfödelet — nem hisz szemeinek és elcsukló inain erősen akar megállani.*)

IZIDÓRA (*öröm s fájdalom közt Gertrudisra borulni Melinda!* [visszasiet].)

BÁNK. Oh, felelj te mindenütt
Jelenvaló! ki tette ezt? (*Lerogyik előtte.*)

MIKHÁL és SIMON. Melinda!

(*Oda futnak és mögötte térdre esvén, reáborulnak.*)

KIRÁLY (*ki azalatt visszament az asztalhoz*). Ki tette [ezt?

TIBORC. Azt kiabálták azok,
Hogy: «éljen Ottó — nénje bosszulója!»

KIRÁLY. Ottó!

TIBORC. «Hogy a határon várja őket
Ottó, jutalmazással.»

KIRÁLY. Mindenütt

Ottó! az, akit én olyannyira
Szeretni kénytelen valék — kiért
Szintén alattvalóim gyűlölésit
Vontam magamra — Ottó! átkozott!
Örökre zárva lesz előtted az
Országom!

BÁNK. Oh, hogy néked is csak egy
Volt életed, te is hogy sebhető
Valál! Hol a könny, amely ennyi kárt
Fel tudna olvasztani? Szaggassatok
Homloktokon sebeket s vért sírjatok;
Letépetett az Istennek remekje.

(*Somát, ki anyja fejénél térdel, magához vonja.*)

Gyermek! te is sírsz? — könnyű a te könnyed,
Mint egy határtalanságban repülő
Porszem: te kis szegény, hiszen nem is
Tudod, mitől fosztottak meg — nem — Oh
Melinda! serkenj fel; hisz' ismeréd
Te Bánkodat — nem ezt akartam én —
Nem ezt! — siket fül — szem homályosul —
Hasadj ki, szív — (*Fejét a földhöz nyomva görgeti.*)

SIMON. Melinda! nincsen a
 Testvéreid számára egy nyögésed? —
 Világot érő szép szemed berogy, —
 Melled hideg, mint a márvány — nem éleszt
 Többé fel egy jajszó is tégedet!

MIKHÁL. És mégis ez még hátra volt! Ezért
 Kellett kifutni a hazánkból? ezt
 Még hátra hagyták a Mohádik!?
 Miért, hogy egy mennydörgés nem csapott
 Belé fiam gödrébe, hisz' a keservek
 Is édesebbek otthon a hazában!

KIRÁLY. Szólj!

TIBORC. Rám parancsolt, hogy vigyem haza.
 Kevés idő múlván körülvevék *Bánk*
Házát. Tüzet hánytak mindenfelé.
 Nagyúr rokonjait lángok közé
 Szórták — alig tudám szerette asszonyom
 Testét kimenteni. Még élt akkor egy
 Kissé — csak azt monda: *Bánkomhoz*, és
 Én eltökélém, hogy hozzá viszem,
 Akárhol is legyen.

BÁNK (*szemei előtt kapkodván*). Itt — itt — itt világ.
 A könnyek eltakarják azt előlem.
 Nincs a teremtésben vesztes, csak én!
 Nincs árva más több, csak az én gyermekem!

KIRÁLY (*magába — indulatoskodik*).
 Nincs? — — Mostan érzi veszteségemet.
 Ó boldog ember! enyhülést szerezhet;
 Szabad folyáson úszhat a dühe:
 Hallgatni kell nekem — király vagyok.
 Fájdalminak lehetne istene;
 De ember is lehet, ha tetszik: én
 Isten vagyok csak lenni kénytelen;
 Azonban ember lennem nem szabad. —
 Ti, akik oly halványan állotok
 Körülöttem — itt, ártatlanul megölt
 Szerette hitvesemnek teste mellett
 Kérdez királyotok, hogy mit tegyen
 Most ő —?

IZIDÓRA. Igazságot, az árván hagyott
Királyfiak nevében.

MYSKA (*halkkal*). Vannak oly
Esetek, hol a kegyelem irtóztatóbb.

BÁNK. Az ég siket fájdalmaimra —
Vég semmiség az én ítéletem —
Az Isten engem büntetésre nem
Tart érdemesnek; — az angyal, mely jegyezte
Botlásaimnak számát, ily következt
Húzó legelső lépésemkor el-
Rémült dicső helyén és félre fordúlt
Könnyes tekintettel törölte ki
Nevemet az élet könyvéből.

KIRÁLY. Csak egy
Szót most — mulandó egy szót; és oda
Ő visszahozhatatlanúl! Megáll
Egy szóra a természetnek folyása.
Atyám! halálos ágyadon nyögéd
Még gyermekid fülökbe: «Legnagyobb
Fájdalmatokban is királyi széktek
Előtt jelenjen meg tekintetem
És intsen emberi uralkodásra.»

*(Nyájasan visszafordul; de Gertrudis látásán jellobban,
midőn Izidóra a lépcsőkön félig lejt, mintegy könyörögve
a királyfiakkal.)*

Ottan hever meggyilkolt hitvesem,
És gyilkolója azon törvényt
Tapodta, melyek édes tartományimat
Zöldeltetik. Buzogj te meglopattatott
Szív, árva gyermekid kiáltanak!
Serkenj fel, összerontatott Igazság;
De én elégtételt veszek. — Vigyétek.

(Merően néz maga elébe.)

TIBORC *(csak egy lépéssel előre jön s térdre esik és*
Uram! beteg feleségeim s éhező [*rémülve kiált*).
Öt gyermekim kínos nyögések az
Istennek irgalmáért felmenő

Végső fohászkodásodat ki fogják
Zavarni a mennyekből, ha megölöd
Gyámoltjokat.

SOLOM (*szánakozva Bánkra mutat*).

Nézd, uram, e csüggedést! — Király

A büntetés már ennek irgalom.

KIRÁLY (*semmire sem figyelmez*).

Nincs a teremtésben vesztes, csak ő —

Nincs árva, úgymond, csak az ő gyermeke.

Jól értelek; kivetted a kezemből

Pálcámat; — én imádlak! — Így magam

Büntetni nem tudtam — (*magában*) nem mertem

Magyarok! előbb, mintsem magyar hazánk — [is—

Előbb esett el méltán a királyné!

IZIDÓRA (*a lépcsőn hagyja a királyfiakat, s Gertru-*

Gertrudis! a gyilkos szabad! [*disra borul*].

MIKHÁL.

Szabad!

BÁNK (*alig érthetőleg*).

Engedd meg illendően eltemettetnem.

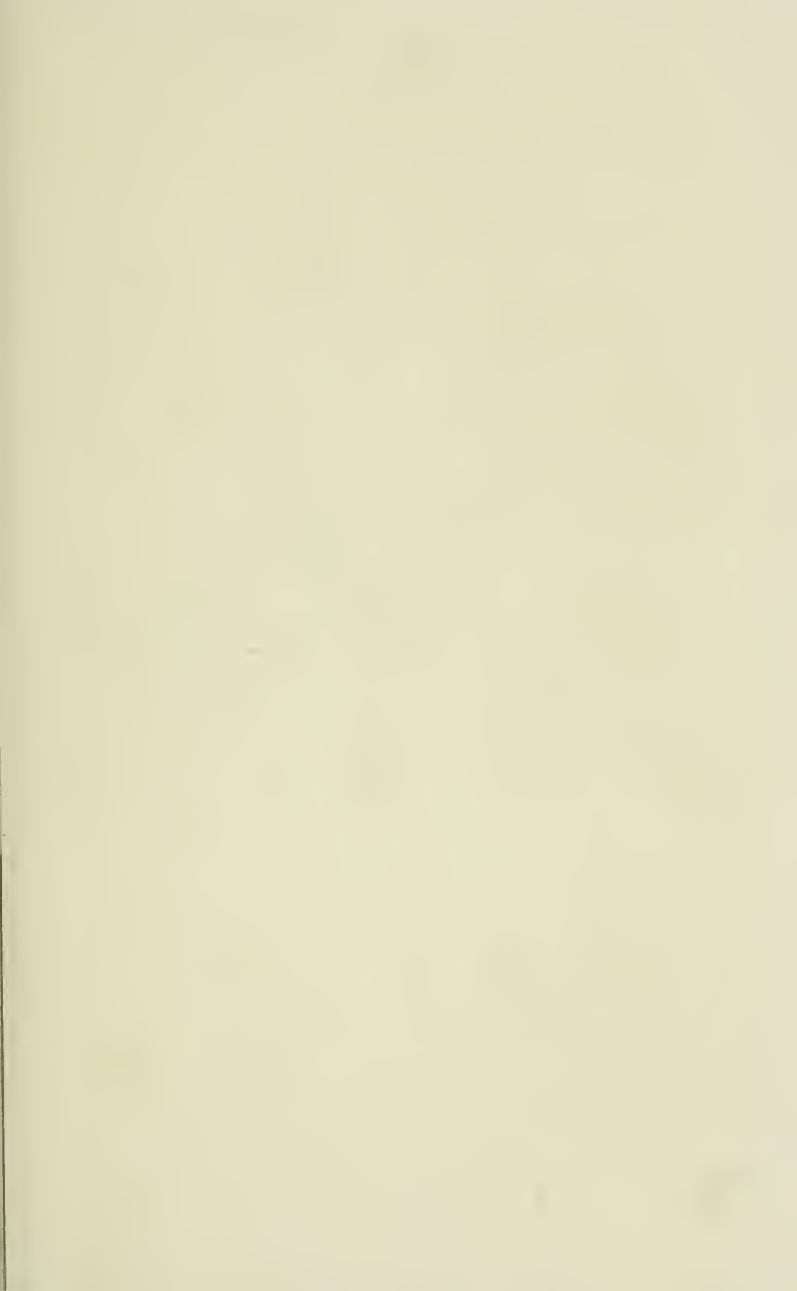
SOLOM (*mély tisztelettel hajtja meg magát. Mindenik
azt követi s kardjaikat a király előtt lerakják*).

KIRÁLY. Magyarok! igen jól ismerem — szeretnek,

Enyimek! — Hogy ily nemes szívekkel egybe

Férkezni nem tudtál, Gertrudisom!

(*Fel akar sietni a holthoz; de eleibe akadván a lépcsőkön
álló gyermekei, azokhoz, általölelve, letérdepel.*)

Uleki László

KEGYENC

Szomorújáték öt felvonásban

Írta

GRÓF TELEKI LÁSZLÓ

1841

Először adták Pesten 1841. szept. 6.

— — deinde ut magis magisque lapsi sint,
tum ire cœperint præcípites, donec
ad hæc tempora, quibus nec vitia
nostra, nec remedia pati possumus
perventum est. *Tit. Liv.*

— — abundantes voluptates desiderium
per luxum atque libidinem pereundi
perdendique omnia invexere.
Tit. Liv.

E kiadás a darab első kiadásának (1841) hű lenyomata; csak a római neveket (*Aetius, Valentinianus*) állítottuk benne vissza (*Aet, Valentinian* helyett), mivel a római neveknek akkor divatos rövidítései nem váltak közkeletűekké. Továbbá a *parancsár* helyett *alkótört* tettünk. Egyebekben megtartottuk a szerzőnek stílbeli különösségeit.

SZEMÉLYEK.

III. VALENTINIANUS CAESAR.

AETIUS, római nyugotbirodalmi patricius s fővezér.

GAUDENTIUS, fia.

BOETHIUS, az őrség főnöke.

PETRONIUS MAXIMUS	}	szenátorok.
AVIENUS		
TRIGETUS		
BASILIIUS		
CAJUS		
FULGENTIUS, quæstor		

PALLADIUS, Maximus fia, Caesarné udvarnoka.

HERACLES, eunuch.

SIDONIUS, ægyptusi jós.

VIGILIUS	}	Aetius párthívei.
ORESTES		

CAUSTINUS	}	udvaroncok.
JULIANUS		
AVENARIUS		
MARCUS		

EUDOXIA, Caesarné.

PLACIDIA, leánya.

JULIA, Maximus hitvese.

Szenátorok, udvaroncok, őrség, nép.

Időszak: ötödik évszázad közepe.

Hely: Róma.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

(Valentinianus Caesar, Eudoxia, Placida, Aetius, Gaudentius, Boethius, Petronius, Maximus, Avienus, Trigentus, Basilius, Cajus, Fulgentius, Heracles, Sidonius, Vigilius, Orestes, Caustinus, Julianus, Avenarius, Marcus több más szenátorok és udvaroncok többnyire pamlagokon hevernek: ki-ki bal karjára támaszkodva szomszédja háta mögött elnyújtott lábakkal, egy nagy és közönségeseknél alacsonyabb asztal körül, mely mindenféle étkekkel és italokkal sűrűen meg van rakva. Elül játszóasztalok köbökkel, körülöttök székek s pamlagok. A vendégeskedők mögött szolgák állongnak s futkosnak nagy számmal s cifrán öltözött gyermekek tölt serlegekkel kezeikben, melyeket a megürültek helyett nyújtogatnak a vendégeknek, az egész jelenet alatt. Minden vendégnek fejét s vállait virágkoszorúk s füzérek övedzik körül, az asztal is virágokkal van fölékesítve. Az öltözet fehér. — Amint a kárpit lassan fölemelkedik, zene hallatszik, melyet hangos örömujjongatások szakasztanak félbe.)

VALENTINIANUS CAESAR. Komolyan ismétlem, cimborák, e nagy napot, a catalauni babérokét, illőbben ünnepelni nem tudnám! — A patricius fia enyém leend — leányom övé.

EUDOXIA (*nagy indulattal magában*). Ennek is tehát meg kelle történni! Theodosius unokája alán nővé! (*Mindenünnen «éljen» kiáltások: Hosszú élet, dicsőség, áldás a hős patriciusnak! Attila legyőzőjének! Itália nemtőjének! Caesar nászának!*)

GAUDENTIUS (*ki Placidia mellett ül*). Én boldog! ily isteni hölgyet! (*Megfogja Placidia kezét, ki egészen elhalványult.*)

EUDOXIA (*Placidiára tekintve*). Leányom színe elváltozott! mi ez?

PLACIDIA (*tört hangon*). Magam sem tudom, anyám. — Futó gyöngélkedés — szenvedek. —

EUDOXIA (*élesen*). Látom, a lakoma ártott meg. Jer kedves, jer. (*Fölkél Placidiával.*) Urak! jó időtöltést. (*A vendégek mind csodálkozva fölkelnek.*)

VIGILIUS, ORESTES S TÖBB MÁSOK. Az ünnep királynéja eltávozik!!

PLACIDIA (*magában*). Királynéja, vagy áldozatja!!!
Egyszerre { GAUDENTIUS. Szép Placidia! (*Könyörögve
kulcsolja össze kezeit.*)
AETIUS. Ennyire megszomorítasz?

EUDOXIA. Ilyen ő mindig; kérve parancsol, s parancsolva kér — álnok!

CAESAR. Nem távozol; — csak képzelt baj.

EUDOXIA (*halkan Caesarhoz*). Ha eladtad leányod, legalább ne öld meg. — Nézz reá! (*Fenn.*) Sajnálom urak — leányomnak nyugalom- s ápolásra van szüksége. — Viszontlátásig. — (*El Placidiával. A társaság több beszélgető csoportokra oszlik, melyek mind csodálkozást jelentenek.*)

JULIANUS (*Avenariushoz*). S ő is, a fürge udvarnok? —

AVENARIUS (*halkan Julianushoz*). Ki?

JULIANUS. Caesarné udvarnoka, Palladius, nem látad? oly savanyú arccal távozott el innen, mintha borsot nyelt volna.

CAUSTINUS (*Julianushoz*). Balga!

MARCUS (*ki a beszélgetést hallotta, magában*). Nem balga, csak szánandó!

GAUDENTIUS (*Aetiushoz halkan*). Mily idegenséget mutat irántam!

AETIUS (*Gaudentiushoz*). Semmi! hajlania kell vagy törnie — amit választ. Csak kövesd tanácsomat; csendes, de vizsga légy, tudod-e? Hasznosb beszéltetni, mint beszélni. — Ügyelj jól minden suttogóra. (*Egymástól távoznak.*)

CAESAR. Vendégeim! A nők eltávoztak ne zavarja nagy örömröket; annál szabadabban édelhetünk. Bor és asszony nem egyszerre valók, ezt mondta egy

görög bölcs, nem tudom melyik, de jól. (*Zene hallatszik.*) Heverjünk le ismét. — Étel, ital, zene, kinek mi kell!

JULIANUS, AVENARIUS S TÖBB MÁSOK. Tartsa meg az ég a mi jó urunkat! (*Némelyek pamlagra jeküsznek, mások körülök csoportoznak, poharakat üritve s beszélgetve. Táncosok s táncosnők mulattatják a társaságot.*)

CAESAR (*jélbeszakítja a zenét*). Most veszem észre! néhány becses társak üdvözleteink sorából kimaradtak. Pótoljuk ki a hiányt. — Billikomokat, gyermekek! (*A gyermekek serlegeket nyújtanak. Caesar fölemeli serlegét.*) Éljen Petronius Maximus! kit vendégszerető, jó konyhát tartó derék embernek ösmertünk mindig! Reménylem, hosszas távolléte nem változtatta meg szokását. — Éljen! s maradjon az, ki volt! (*Hangos «éljen» — isznak. Caesar ismét fölemeli serlegét.*) Avienus, Trigetus, Basilius! nektek is tiszteletül! — Igaz bölcseknek tartalak, becsemre mondom! nem azért, mivel Platót s Epicurt megemésztétek, hanem mivel kinézem belőletek, ha szinte nejeitek az ellenkezőre esküdnének is meg, hogy bort, leányt, lovat egyaránt ösmértek s becsültök. (*Nevetés. «Éljenek».*) Serleget ismét. (*Egy gyermek serleget ad. Caesar ismét fölemeli.*) Említetlen maradt azon jeles tiszte is udvaromnak, kinek köszönünk minden drága falatot; jókedvünknek s elménknek fenntartója ő. Egészséget Quintus Márónak, érdemes szakácsunknak! (*Nevetés, morgás.*) — Hát Baka és Kiki? Mit vétett az Afrikából érkezett varázsló majompár? a bohósan eleven két békejel, hogyne tisztelnők meg egy korttyal! — Kedvem volna, régi divat szerint, egy billikomot üritetni minden betűire nevüknek, megérdemlik! (*Éljen! kacagás, zúgás.*)

MAXIMUS (*szomszédihoz fordulva*). Ez minden fogalmat túlhalad.

AVIENUS (*gúnnyal*). Jóízű furcsaság.

AETIUS (*halkan Caesarhoz*). Elég titkos ellenségünk van már. Nem jó volt számukat nevelni. (*A zúgás néhány percig tart.*)

JULIANUS (*Avenariushoz*). Mily illetlen morgás! — Mindjárt eszméletre juttatom. (*Fenn, poharat emelve.*) Uraim! valódi dicsőség Bakának és Kikinek! ezt tőlük el nem vonhatjuk. Kitűnő tulajdonaik elősorolásával nem akarok türelmet fárasztani; csak egyre figyelmeztetek: midőn egykor dicső emlékü Caesarnak, kedves ménit a köztársaság konzulává tetszett ki-nevezni, nem tisztelte-e azt minden úgy, mint akár-melyik elődjét? Hát kevésbbé fényes időkben élünk most? — kevésbbé hatalmas Caesar alatt? Tanácslom, urak! adjuk meg mindenkinek, mi övé: — ezt mondja püspökünk is.

SOKFELŐL. Úgy van! úgy! Éljenek! (*Köznevetés.*)

FULGENTIUS. Nagy Róma! ha! ha! ha! ha! csupa nevetség!

CAESAR (*Maximushoz*). Petronius barátom! két esztendei távollétednek, mint látom, nagy foganatja volt. — Te oly csendes, komoly e víg lakomán — mintha — Pedig gondolom, eleget ápoltunk mind ételekkel, mind dicsérettel.

HERACLES (*ki néhány udvaronccal beszélgetett, jenszóval Caesarhoz*). S hallaná csak, mit mondanak itt, még akkor híznék ám!

MAXIMUS. Én beszélgetés tárgya?

HERACLES. Te is, családod is.

CAESAR. Most jut eszembe. — Hisz te másodházas-ságra léptél! Hogy fér ez meg a bölcselkedéssel?

MAXIMUS. Úgy találom, fejedelmem! hogy ezt tenni volt a legjózanabb bölcselkedés.

HERACLES. Legalább jóízlettel párosult bölcselkedés. — Szebb nőt nem igen láthatni.

CAESAR. Jól el tudád rejteni, féltékeny! Két hete, hogy itt vagyok, s még egy szemmel sem láttam őt. Zár alatt tartod?

HERACLES. Ezt is bölcselkedésből; ma azonban, ha ügyelsz, láthatád vala a körszínházban. — Nem vevéd észre? a zenekartól harmadik pad, ötödik hely, egy korosabb asszony mellett.

CAESAR. Ördögöt! hát az ő volt? — Maximus, sze-

rencsértetek ; ugyan jól megválasztád! (*Gondolatokba merül, Egy szolga suttog Boethiussal, ki végre fölkel és kisiet.*)

BASILIVS (*Cajushoz halkán*). A nők Maximusunkat mindig kedvelék. Nem csoda, ha jól választhatott. Emlékszel-e még néhány régi mondákra — róla egy magas állású nőről?

CAJUS (*szinte halkán*). Igen, hallám. Mint mondják, egykor Caesarnénak igen tetszett, s kevésbe múlt —

BASILIVS. Hogy Caesar helyett nem őt tisztelte meg kezével. Na! de erről hallgatunk. — Ki tudja egyéb-iránt, igaz-e? (*Ezalatt közzsibongás.*)

BOETHIVS (*hirtelen berohan, levelekkel kezében*). Véletlen csapás! Genserich hadai már Calabriában s Siciliában! — mindkét helyt egyszerre kötöttek ki. Syracus, Agrigent, Tarent elfoglalva! Itt a levelek Verrestől, meg Plautustól a messinai parancsnoktól. (*Átadja Aetiushoz a leveleket. Meglepetést fejeznek ki mindenarcok.*)

SOKAN. Na! lesz már dolga a patriciusnak!

AETIVS (*nyugtalanossággal bontja föl s olvassa a leveleket*). Sejdítém! — Marcellinus oly megfoghatatlan könnyelműséggel folytatá hivatalát. A hajóhad mindenfelé szétszórva, mintha örök békére számolhatnánk ; pedig többízben vetettem szemére. — Az esztelen, csak kárán tanulhatott! (*Caesar mélyen elmerülve, föl s alá jár.*)

BOETHIVS (*Aetiushoz*). Ostiánál s Brundisiumban — mindenütt egy-egy csoport katonaság.

AETIVS. Igen s a megaponti s cotroni légiók is erre nyomulnak. Hamar központosíthatjuk minden erőnket. — (*A többít a közzsibongás miatt nem hallani; csak látszik, hogy beszélgetéseket folytatják.*)

MAXIMUS (*Avienushoz halkán*). Fegyvereinkben nagy bizalmam nincs. A békekötés útja is bizonytalan, nem tudom, mi helyes? Időt kellene nyerni. — Ni, Caesar maga is mily gondolkozóvá lőn!

AVIENUS (*Maximushoz*). Talán egy új kaland tervén aggódik. — Ágyas, körszínház, lakoma — hidd el, föllebb nem emelkedik.

HERACLES (*Caesarhoz közelítve, halkán*). Fejedelem! a szép nő bájai, úgy veszem észre, nagy hatással voltak.

CAESAR (*csodálkozva*). Heracles! te bűvészi ügyességgel bírsz! Előtted semmi sincs rejtve!

HERACLES. Oly nagy csoda volt ezt kitalálni? Nem kötelessége-e minden szolgának, ura arcvonására s pillantására figyelni, hogy kívánsága kijelentéseit megelőzze?

CAESAR. Most találékonyságod gyümölcsöt nem terem.

HERACLES. Miért ne?

CAESAR. Nem, — esztelen örökösödés lehetetlenséggel küzdeni! Míg csak láttam őt, nem tudva, ki — addig, megvallom, volt reményem; gondolám: te ezermester minden lehetőben módot találsz, — talán már tudod, ki a nő s hol lakik, s ha nem, a legelső közjátéknál ismét megjelenend, s akkor célt érünk. De így — mi cselszövény nyithatná meg nekünk Maximus lakát?

HERACLES. Udvarhoz édesgetjük.

CAESAR. Ha ide hozná is, féltékenysége vigyázóvá teszi őt, — mindig szemmel tartandja. (*Aetius és Boethius közt halk beszélgetés.*)

AETIUS. A frankokat semmi esetre belé nem elegyítjük! ily frigyos mindig több bajt hoz, mint hasznót — (*folytatja beszédét, de nem hallani*).

HERACLES (*néhány percnyi gondolkodás után Caesarhoz*). Hát ha ennek is kitaláltam volna módját?

CAESAR. Nem hinném!

HERACLES. Itt kezem! — pedig ilyesekben nem szokásom vaktában ígérni; kövesd tanácsom, s a szép Julia tiéd, — még ma.

CAESAR. Fejedelmi leend jutalmad, ha teljesül. — De ennyit előre hinni!

HERACLES. A siker igazoljon. Tüstént dolgunkhoz foghatunk. — (*Körültekint.*) Oszlani kezdenek; itt kell tartani, legalább Maximusnak elmenni nem szabad. Javallj játékot; nagy pénzben. — A közbés

gyöngéje. — De szükség, hogy nyerj. — Tudod, néhány jó fogás, meg a köbök, melyeket számodra készítettem ; — majd elhozom. Látod kezén ama gyűrűt? (*Maximusra mutat.*) azt kell kezünkre kerítenünk. — Csak ügyelj intésemre, minden egyébért állok.

CAESAR. Remek ember! Bízom szavadba. Fülelj, mint előzi meg jutalmam tettedet. (*Fenn a társasághoz.*) Ne széledjünk még el! egy ünnepélyes nyilatkozatom van teendő.

AVIENUS (*társaihoz halkán*). Mi ez? Caesar legelőbb szólal föl a biralom ügyében!

TRIGETUS, MAXIMUS (*magukban*). Meglepő!

CAESAR. Hív szolgák érdemít jutalmazni a fejedelem legszentebb kötelessége, helyes kormányzás alapelve, melyt én is fejthajtva követek. Ily példás alattvaló ez itt! (*Heraclesre mutat.*) Mesés öntagadással fordítja ő évektől fogva minden ügyekezését arra, miként napjaim mentül üdvteljesebbekké tegye. Feje csupán számomra gondolkozik s kezei mindenben kívánságom szerint munkások. Enyém ő testtel s lélekkel!

AVIENUS (*szomszédihoz halkán*). Nagy bajára a férjeknek s apáknak.

TRIGETUS (*halkán*). Igen, meg a kerítőknek nagy örömére, kiknek régtől fogva oly jó keresetük nem volt.

CAESAR. Barátok! Ő megszerezte magának egész fejedelmi kegyemet. Nincs Rómának jelesb polgára! Ennek nyilvánítására kívánom, helye, szava legyen a főtanácsban. — Atyák, beirandjátok őt a névsorba. (*A szenátorok közt nagy zúgás.*)

FULGENTIUS (*szomszédihoz halkán*). Szegény, szánandó köztársaság!!

(*Aetius szólni akar, midőn Julianus, Caustinus- s Avenariustól követve, eléáll s ünnepélyes hangon megszólal.*)

JULIANUS. Dicső Caesar! nagy patricius! Látom, jövő nemzedékeknek tanuságul kívánjátok, ugyanakkor vegye hazafiérem jutalmát, midőn Róma leg-hatalmasb ellensége fölötti diadala évnapiját ünnepli.—

Legsikereseb serkentés ez erényre s hősi tettekre, s ezen alapítjuk mi is, közmegegyezésből eleitekbe terjesztendő kérelmünket ; én s két barátom. (*Caus-tinus- és Avenariusra mutat.*) A Camillusok, Appiusok, Catók, Valeriusok, Fabiusok, Scipiók vére pezseg ereinkben.

CAUSTINUS. Igen, s Brutus, gőgös Tarquinius megbuktatója, — Sulla, a diktátor —

AVENARIUS (*félbeszakasztva az előtte szólót*). Merész Marius, — istenként imádott Julius maga s több dicsőült örökösi, ha nem is törvényes, legalább mel-
lékes úton, eldődink.

JULIANUS. Hazafi buzgóságunknak mi is elég jelét adtuk már ; istenként tiszteljük Caesart s téged is, hős patricius! magas helyzeted szerint. — Készek voltak mindig ökleink hatalmas dőlésre a nyomorú pór ellen, ki tiszteletlenül mert rólatok szólani. S imé! más jutalmat nem várunk, mint hogy vennétek szellemünk hasznát a közelgő barbárok ellen. Oh! adjatok vezérletünk alá sergeket, melyekkel a hon oltárit védve, az ellenség vakmerő reményét semmivé tehes-sük! — Meglátjátok, az ivadék elődihöz méltó leend!

AETIUS. Hála égnek! közülünk többeknek még furcsalkodásra is maradt elméjük ennyi vész között! Erős, edzett lelkekre mutat ez. — Bámulatos kétséget fejeznek ki arcaitok, szenátorok! nem fogtátok föl Caesart? Úgy tehát én nálatok jobban ösmerém. Titeket mély aggodalomba merített a rögtöni gyász hír. De ő, ki tudja, miként bátor ügyekezetnek minden lehetséges, s csak annak orvosolhatlan helyzete, ki önmagát hagyja el ; — ő, látjátok, közelcsüggedéstől környeztetve, csendes, vidám maradt, meg akart kevéssé kacagtatni, hogy czáltal eszméletre jussatok. Oh ne féljete! — nagy Theodosius unokájának emberi becsről tiszta fogalma van ; s igen jól tudja, miként lehessen jutalmazni egy Heraclest is, a biralom lealázása nélkül.

CAESAR (*bosszankodván*). Aetius! mi ez?

AETIUS. Hiában színlesz oly remekül, Caesar! Ben-

ned kétkedni nem tanulandok meg. — Ha ilyet hihetnék! gondolod, oldalomon függne még a fegyver? S a föld legsötétebb zárdája, hol közmegfeledkezés fátyola borítna el örökre, nem bírna reám nézve több keccsel, mint e fejedelmi csarnok itt?

HERACLES (*magában*). Hah! cudar! így mer sértegetni mindenkit!

AETIUS. De bocsánatot, ez talán sok szó is volt egy tréfa fölött. (*Julianus- s társaihoz fordulva.*) És ti is! ha! ha! ha! ha! ha! ti is ingerkedtek polgártársaitok rémületivel? Mondhatom, szép ötlet! mert valónak csakugyan nem hihetem — annyi jótékony hölgyet, színházt, lakomát oda hagyni! Miért? Egy ocsmány csataért! Mily ledérség volna, még a gyönyörhöz sem maradni hű! Igaz ugyan, mindenkiben lappang egy kis fenevadi tulajdon! de kiben az felébredt, s a mellett oly régi római, nemes, hős vérrel bír, miért vágyódnék idegen korcs vérre? A sebésznek egy kis érvágása mindenként elégséges. Ily csillapító után, szőke hajfürtök fésülése, illatos kenőcsök, szép nő kegye, zajos éji tobzódás, nappali kényelmes nyugalom puha ágyban, ismét visszanyerik előbbi becsüket. — Látjátok, még én is tudok vidám lenni, bár elmém most komoly tárgyakkal van elfoglalva. (*Az udvarnokok megszegyenülve hátra vonulnak.*)

CAESAR (*Heracleshez*). Ezúttal célt nem érheténk. — Majd másszor jobb kedvében találjuk. — Ne nehez-
telj!

HERACLES. Megelégedésed elég jutalmam, szeretve tisztelt fejedelmem. Mi hatalmadon túlvág, azt kívánom balgaság volna.

CAESAR. Most tervünkhöz, úgy-e?

HERACLES. Rajta tehát!

AETIUS. Holnap indulnom kell, addig még sok rendelésim vannak teendő. Caesar! vedd legőszintébb jobbágyi tiszteletem kijelentésit. — Reménylem, örvendeztetőbb körülmények közt találkozunk. (*A szenátorokhoz.*) Virradatkor rendkívüli tanácsot tartandok. (*A vendégek széledni akarnak.*)

CAESAR. Barátok, nem hagylak távozni! Holnap elég idő lesz mogorva fontolgatásra. Mi? Sicilia e mély aggodalmak tárgya? Hány Siciliát lehetne abból alkotni, mi megmaradt? Patricius! ne zavard örömmüket! Én kockázhatnám.

FULGENTIUS (*magában*). Valóban jól van megválasztva az idő játéokra!

CAESAR. Maximus! neked csoda szerencséd, — megszeretnék veled mérkőzni.

MAXIMUS. Bocsáss meg uram — de —

CAESAR. Semmiellenvetés! (*Karjánál fogva egy játszóasztalhoz vezeti.*) Ül le! Erőszakos vagyok, nemde? — Urak! ide, vagy amoda (*az asztalokra mutat*), csak ne el. — (*A vendégek nagyobb része az asztalok körül csoportozik.*)

HERACLES (*ki azelőtt kifutott volt, visszajön s Caesar asztalához siet*). Mily kopott köbök! — cselédség vigyázatlansága. (*Más köbökkel cseréli ki az asztalon levőket.*)

AETIUS (*Caesarhoz*). Reményilem, minket elbocsátandsz. Én s Boethius nem sokat értünk közbzéshez, — csak rontanánk.

CAESAR (*gondatlanul*). Amint tetszik.

AETIUS (*Virgiliust s Orestest inti magához*). Ügyelettel legyetek mindenre. Látjátok azokat? (*az udvaroncokra mutat*) néhányan közülök elvonták arcaikat; kis veszély ugyan, de rendszerem mindent számbavenni. Tehát, mint mondám, azokra ott, különösebben pedig emerre itt. (*Heraclesre mutat. Orestes és Virgilius értőleg intenek. — Aetius Boethiustól és Gaudentiustól kísérve el.*)

AVIENUS (*Trigetus- és Basiliushoz*). Mentsük meg mi is éjünk nyugalalmát. (*Társaival együtt kilopódzik az ajtón.*)

(*A jelenlévők négy vagy öt asztalnál játszanak; a legkisebbiknél Caesar Maximussal, másnál Julianus, Caustinus s több udvaroncok, — Sidonius és Heracles a harmadik s negyedik asztalnál. Egynéhány percnyi szünet, mely alatt köbök lökése hallatszik. Hangos zene.*)

JULIANUS (*Caustinus- s Avenariushoz fordulva köb-
zés közt*). Szép kifejezésekkel illete minket!

CAUSTINUS (*halkan*). Tűrhetlen bánásmód!

AVENARIUS (*szintúgy*). S ki mer így szólni Róma legelőbbkelő nemeseivel? — ki nagyapjáig sem tudja fölvenni fáját. — (*Kockát vet. Fenn.*) Én nyertem.

JULIANUS (*halkan*). Micsoda név! ki volt apja? fő-
rend? nem. — Római? nem. — Itáliai? az sem —
alacsony pór!

AVENARIUS. Igen — szittya — vend — alán vegyü-
lök! — (*A másik asztalnál ezalatt Maximus több ízben
vesztett.*)

MAXIMUS. Rosszul kezd folyni. (*Ismét aranyokat
tesz az asztalra.*) No még ezt.

FULGENTIUS. (*Maximushoz közeleg s fülibe halkan.*)
Hagyd el a játékot; nincs napod. — Ki tudja, mi a
cél mindezekben.

MAXIMUS. Ne félj! a kocka változó.

FULGENTIUS (*mérgesen magában*). Itt minden ember
vagy bolond vagy ámitó. Tovább nem nézhetem!
(*Kifut.*)

AVENARIUS (*szomszédéhoz halkan*). Ennek változni
kell! Gondoljunk valamit. (*Elveti a köböt. Fenn.*)
Tizenkettő!

JULIANUS (*fenn*). Jól vetél. — (*Halkan.*) Egy kis
összeesküvést eleink módjára. — Mit mondasz hozzá?
(*Vet. Fenn.*) Csak tizenegy!

AVENARIUS (*halkan*). Helyes, Róma vár reánk! de
hogyan? —

JULIANUS (*vetés közben*). Még módját nem tudom,
elég, hogy összeesküszünk. Majd ad tanácsot a szép,
a kacér Berenice : neki ilyesekre nagy hajlandósága. —
Meglátjátok, mind örülend ennek Berenice!

VIGILIUS (*a beszélgetőkhöz siet*). Mindig szerelem-
rül? Berenicérül volt szó úgy-e?

CAUSTINUS (*halkan társaihoz*). Istenért vigyázzunk!
Ezt a patricius legbizottabb emberinek ösmerém.

VIGILIUS. Na! s mirül akartok vele tanácskozni?

JULIANUS. Új divatot szeretnénk behozni, mihez ő

mennyeien ért. (*Magában.*) Huh! rosszul érzem magamat! (*Fenn.*) Magasztalt daliák, Itália arszlánya mikor induland el Rómából?

VIGILIUS. Mint monda, holnap.

MAXIMUS (*ki ezalatt folyvást veszített*). Megfoghatatlan szerencsétlenség! 500 darab pénz — mind elkölt. Nem folytathatom.

CAESAR. Nem akarlak a viszonzás jogától megfosztani.

MAXIMUS. Megbocsáss! hitelbe nem játszani szélységem.

HERACLES (*Maximushoz siet*). Mint látom, még hitelre nincs szükséged. (*Maximus kezére mutat.*) Ily gyűrű sokat ér.

MAXIMUS (*zavarodva*). E gyűrű — úgy de attól — attól megválnom lehetetlen — emlék ez —

HERACLES. Emlék? — jegygyűrű! hisz megösmérni. — Ugyan mit félted? Senki sem akar tőle megfosztani; csak zálog gyanánt teszed ki.

MAXIMUS. De mégis. (*Heracles Ceasarnak int.*)

CAESAR. Talán a szép hitves szemrehányásit rettegjük? Hogy képes — oly erős lélekkel! — No, bizonyosan megengesztelődik. (*Megfogja Maximus kezét nevetve.*) Ide vele! — Magad tudod, ez közszokás; míg játszónál ily belső értékű kincs marad, addig hitelről nem szólhat. (*Leveszi Maximus kezéről a gyűrűt.*) Mennyiben álljon? — ezer darabban, s öt lökés mindkét részről? — Nem? (*Ismét kockázáshoz fognak.*)

HERACLES (*Sidoniuszt félrevezeti s vele suttog*). Ajánlom, szedd össze minden ügyességed.

SIDONIUS. Nem lesz hiba benne! — úgylis örök frigyet kötöttünk egymással.

MAXIMUS (*néhány lökés után*). Már ezt is elvesztém.

CAESAR (*a gyűrűt felvéve az asztalról*). Enyim tehát holnapig. —

(*Heracles Caesarhoz közelg, tőle a gyűrűt titkon átveszi és sebesen elsuhan.*)

CAESAR. Maximus! látom, nagy kedved volna gyűrűd visszanyerésére szerencsét próbálni.

MAXIMUS. Parancsolod?

CAESAR. Nem, Maximus, nem. Maradjak én a győztes ez estvén. Ha! ha! Elpártolhatna tőlem a szerencse. *(Szemeit Maximusra függesztve, tréfásan.)* Nyugtalanoságod mulattat. — Csak nem esel kétségbe?

HERACLES *(berohan s Caesarhoz halkán)*. A nő tüstént itt lesz.

CAESAR *(helyéről felkelve)*. Engedj meg, Petronius, siető dolgom van. Mindjárt itt teremek : addig Heracles kipótolandja helyem. *(El.)*

(Maximus menni készül. Heracles visszatartja, megfogja karjánál.)

HERACLES. De várd meg hát Caesart! — Meglátod, mily időtöltő leszek én. *(Nevet.)* Jer vélem, jer ; szép s új történetet beszélek neked egy csalatott féltékeny férjről. *(Ismét nevet. Mindketten kimennek a jobbfelőli ajtón.)*

JULIANUS. Caesar lenyugodott. Mi is menjünk mulatni máshova. *(A vendégek mind elszélednek a közép ajtókon.)*

MÁSODIK SZÍN.

(Maximus laka.)

(PALLADIUS lassú léptekkel jön be s egy asztal mellé ül, hol mécses pislog ; de mindjárt ismét fölkel, az ablakhoz megyen s a függönyt széthúzza. Külső világ lövell bé.)

Istennek köszönet, már virrad! keresztüléltem hát e végtelen éjt. *(Magában gúnyolva.)* Mily örvendetes! mintha ama bíborpiros mosoly, a zajos nappal együtt, enyhet is ígérne bajomnak. Ha úgy volna! — A kertben, mondá, terebélyes boglárfa alatt várand reám. Mit hallok majd ott? egy vigasztaló szót? Hisz ki van reánk mondvá az ítélet ; hol ez ellen menekvés? — Fejedelmi önkény s fejedelmi gyöngeség egyesülend-nek vesztünkre. Jól körülsáncolák őt : gőg, dicsvágy, hóshíri méltóság, hogy a lányka sóhaja oda be ne hasson, hol keservével talán egy hangzó húrt pendítne

meg. *(Szünet.)* S a patricius mondna le? a lányka könnyeiért, az ifjú virágos ábrándiért mondna le az, ki csak trónról s világalomról tud álmodni? Mennyi lényecsoport vonaglott már lábai alatt — s e csekélység hátráltatná lépteit? Esztelen gondolat! de ki vagyok én?

MAXIMUS *(sebesen jön be)*. Fiam! már itt? — oly hamar kialudtad az éji mámort? Im én csak most jövök. — Nem dicséretes éjkóborlás, úgy-e? Jó, hogy nem követed apád példáját, — magam sem ajánlom. *(Leül egy székre s nyújtózik.)* Há! mint el vagyok fáradva.

PALLADIUS. Egyedül jössz? anyámat hol hagyád?

MAXIMUS *(csodálkozva)*. Kit?

PALLADIUS. Nődet tehát, ha így inkább akarod ; kit mást?

MAXIMUS. Fiú! téged bor vagy álom zavart meg! menj nyugonni.

PALLADIUS. Igaz, nyugtalan éber éjt töltöttem én is ; de azért eszmélek.

MAXIMUS. Úgy hát én értelek balúl ; nem Juliát kérdezed?

PALLADIUS. De épen őt! mit csodálsz? hisz magad küldtél utána.

MAXIMUS *(álmélkodva)*. Mit mondasz? utána! gondold meg, Palladius! én a fejedelmi csarnokban voltam.

PALLADIUS. Jöttek emberek, kik őt nevedben hívták el ; parancsodra egy kólyát is hoztak magukkal ; ebben vitték őt hozzád ; így beszél a cselédség, — többet ennél nem tudok, mert késő jövők haza hosszú sétából.

MAXIMUS. Hazudsz, fiú! *(Szeliidebben.)* Bocsáss meg, de ez lehetetlen, meglátod mindjárt, ő itt van, itt volt, nem távozott. — Hej! valaki! szolgák! Julia! Julia! *(Kimegyen az oldalaajtón.)*

PALLADIUS. Ő valóban nem küldött volna mostohámért? kíváncsi vagyok e rejtély megfejtésire.

MAXIMUS *(berohan)*. Nincs, nincs, hült helye! — Csakugyan éjjel ment el, az otthonos nő! Mi titok

lappang ebben? Hali! egybe illettem, mi kis gondolat maradt még fejemben, mint szétszaggyatott oklevél darabjai elszórva, hogy okoskodássá válják. (*Erőtetett vigasztalással.*) Meglátod, csupa csekélység leend az egész eset, nevetésre érdemes, ha megértjük ; — s most (*fejére üt*) mi ostobák, ki nem találhatjuk! (*Nagy indulattal.*) Megyek — küldök érte mindenfelé — összekóborlom a várost! — míg megeléjük (*Az ajtóhoz fut, hol Juliával találkozik, ki halványan s akadozva lép elő.*)

MAXIMUS (*feszülten*). Julia!

PALLADIUS. Ha tudnád, mely aggodalomban voltunk fölötted!

JULIA (*szenvedélyes hangon Palladiushoz*). Menj! menj! itt most nincs helyed ; egyedül ezzel van még szóm. Mondom, rohanj ki e házból, míg hallgatok ; mert apád ez, szavaimra megfordulhatna a fegyver oldalodon, s ez üdvös nem volna. Fuss!

PALLADIUS. Magadon kívül vagy, anyám.

JULIA (*parancsoló hangon*). Fuss!

PALLADIUS. Engedek, bár kínos bizonytalanságba hagynak szavaid. (*El.*)

JULIA. Maximus! nem lakhatol többé házadban : — fölötte cégér áll, melytől minden tisztos polgár undorodással elfordul.

MAXIMUS. Nem értek!

JULIA. El kell feledned, mint hívnak, megtagadnod tenmagad ; mert szent kötelesség a fiúi tisztelet ; te pedig a dicső eldődök emlékeinek mocska vagy! Nem tudod, mi van fölírva a cégérre?

MAXIMUS (*nevekedő indulattal*). Nem értek!

JULIA. Aljas szavak, melyeknek kimondásuk is erkölcstört sért, — jelentésük : fajtalanság! kerítés! Oh! nem, nem, még elmésebben aljasak! — rima hitves, kerítő férj! mi ehhez képest a bérelt édelgés szemtelenül tárt laka? Petronius Maximus! bújj el a tolvaj elől — ne hogy gúnyoljon!

MAXIMUS (*dühösen*). Oh nem értek! nem értek!

JULIA. Dús Petronius Maximus! semmi sem ma-

radt egyéb kopasz életnél, s ezt sem bírhatandod el-
cepelni ; mert szétzúzó terüként függ rajta azon ön-
tudat, hogy gyalázatotnak tenmagad voltál művésze.
— Magad előtt is csúfság — csak egy menedéked lehet
még, Petronius Maximus! s ez — *(megfogja kezét ki-
áltva)* gyilkolj meg engem s magadat!

MAXIMUS. Borzasztó talány! mit mondasz, azt ér-
zem már. Hol — hol — hol voltál!

JULIA. Talány! s hol voltam! Valóban, vészesb a le-
vegő ama pompás csarnokban, mint a hogy' gondol-
tam ; mert nemcsak kedélyt s lelkületet zavar meg,
hanem még agyvelőt is. Így tehát, hogy megérts,
dobra kell ütni, az utcákra kell kikiáltni, miként
Maximus egy becsfeledő gyáva férj, ki nejét árúba
eresztette! ki egy lelketlen zsarnok —

MAXIMUS *(nejét félbeszakasztva)*. Honnan jössz?
honnan jössz? — kinél voltál? Ezekre kérlek, erre felelj!

JULIA. Legyen tehát meg ez utolsó enyelgés, mivel
annyira kívánod. Képzeld csak a nagy csodát, s ijedj
meg kérlek! találj megfoghatatlannak, törd rajta feje-
det, én ott voltam, — hol hagytad jegygyűrűdet, hová
magad parancsoltad, hogy menjek — Caesarnál, attól
jövök most, kitől mástól? *(Maximus egy kiáltással
székibe rogy s kezével befödi arcát.)*

JULIA. Ládd, megtörtént, mit oly jól elintéztél. Most
ki a gyilokkal! Eszmélned kell? döfj ide elébb, én
már magammal számoltam, aztán, ha tudsz, imádkoz-
zál. Tehát még erre is tehetlen! egyaránt erőtlen bírni
s veszteni! Ha! ha! elhagyatott nő vagyok csak, ki-
nek erényével a világ csúfot űz, ki egy kis önérzetnél
egyebet nem bírok ; de azért, hitemre mondom, az én
nyomorúságomat oly lelkülettel, milyen itt ez emberé,
föl nem cserélném.

MAXIMUS. Való, való tehát az iszonyú képtelenség!
De örül-e a természet? de tomboló Silen bitangolja-e
annak kormányát? Én egy éjt a csarnokban töltök,
ott játszom, egy gyűrűt vesztek el, s üdvöm tüstént
tönkre téve! legyalázva e nő! — Tökéles tivornyai
részeg bohózat! Mi köze a gyűrűnek az én üdvömmel?

Mi a játéknak ez asszony erényeivel? s mégis megtörtént! Szétzúzni két lényt egy köbbel! a legszeplőtlenebb becsületet sárba sujtni egy köbbel! meglátom mindjárt. — (*Vizsga szemekkel néz körül s az ablakon ki.*) Ott a város! ott a csarnok! piac, utca, minden helyén! Na, ha nincs kiemelve sarkából a világ, úgy igazán mester vagy, Valentinianus! (*Kivonva tőrét.*) Igen, asszony! teljesül kérelmed; téged is, — magamat is.

JULIA. Mit hallok? Rém volt hát, nem valóság! Petronius! édes Petronius! örömtől bódulok most! (*Megöleli szenvedéllyel.*) Petronius! Megbocsáthatsz nekem? Nem, nem bocsáthatsz meg!

MAXIMUS. Lassan csak, te könnyelmű. Gondolod, talán majorunk felé indulunk most, rövid nyugalmas ünnepre? Lassan, még nincs összefűzve a poggyász? — Hát ő? — Hallod e vad káromlást itt benn? hallod? egy lélek kiált itt szomszában, melyt síron túl semmi többé el nem olt. Ó! mily megalégülten kísér szemekkel, még enyeleg dühünkkel. — Nem! szenátor vagyok; pusztá átokkal így mindjárt meghalni — ez ifjonci kontárkodás volna.

JULIA. Ne kínlódjál tovább, kedvesem; borzasztó szavaim csupán a bűnöshöz valának intézvék. Igen! méltatlan bizalmadra, ki benned kételkedheték, de légy nagylelkű s higgy nekem. Boldogok lehetünk ezután is, milyenek voltunk. Semmi sincs elveszve, megóvott az ég, a rabló erőtlen vala ellenem. — Kecsegtetém reggelig, közel fogamat reményivel hagyott el egy percre. Fölhasználám az alkalmat, — ki a zárva vélt ajtón a kertbe — onnan utcára — segítségért kiáltva — nem mertek elfogni. Semmi sem történt, min előtted s magam előtt pirulnom kellene. Csupán az ellenedi gyanú sujtott le; alacsony gyanú; de ő a gyűrűre mutatva esküdött. Azért ama kemény szavak. — Egek! min vásároljak egy kis hiedelmet?

MAXIMUS. Értelek, te gyöngéd angyal! értelek. Kétkezel talán erőmben? de mit te túléltél, miért ne bírnám én is el, a férfiú? s miért ne férne meg ennyi gyöt-

relem, hol egykor elfért annyi boldogság? Mert zajog e kebel, gondolod, megreped? Oh nem! gyarló az ember, de élte vasból van. Légy nyugodt; a féreg is, melyt lábaid szétzúznak, még sokszor megszaporodik kínjában. — Vagy mi? ne legyenek szemeim? tüstént kiszáradjon agyvelóm? (*Közelít nejéhez s őrülden vizsgálja.*) Az ő lehelete, mely tiédde egybevegyült! csókja helye ez a folt! itt nyugodtak karjai! Várnod kellett volna legalább, míg a jelek elmúltak. De mit szégyenled? csak rablott kegy volt; Isten nem hivand ágyasnak! Ha! ha! ha!

JULIA. Maximus! Maximus! ne büntess meg ily irgalmatlanul! — nyugodjál meg szavaimon!

MAXIMUS (*nejére nem hallgatva*). Caesar! Caesar! — mi leend a váltság! csupán nyomorú buja élted! rothadó tetem lélekért?

JULIA. Istenemre, hitemre, mindenre, ami valaha szent volt előttem.

MAXIMUS (*félbeszakasztja*). Hadd el az esküt, aszszony! ládd, elhiszem; de, hogyis ne? ha lehető volt játszó asztalnál aranyban köbözve, téged veszteni el: miért lenne rögtön oly hihetlenné, hogy elveszve mégis megmaradj s szeplősítve tiszta légy? Egy kevés türelmet, nekiszokik agyvelóm a csodarendszernek, s végre megtanulom érteni azt is, miként lehet embernek élni, gyilkolva önmagát, s miként válhatik gyámoltalan polgár mérgiből habzó tenger, mely egy hatalmas fejedelmet biralmastúl elborít! (*Görcsösen összekulcsolja kezeit; szemei meredten egy pontra feszülnek.*)

JULIA. Oh! ne többé e halált jósló tekintetet! ne többé e görcsös halvány fájdalmat, mely ereimben a vért fagyasztja meg! Szelídülj! irtsd ki szívedből, mi egyedül zavarhatja édes honi békénket. Oh! mit árt, ha boldogságunkat nem tűzhetjük ki többé a zajos gúnyvilágnak céltárgyúl, s elrejtjük gondosan, titkos kincs gyanánt? s midőn bírjuk azt, mit árt, ha nem sejdítik rejtekét, kik ott künn küzdenek mindennapi harcokban? Félsz a nyomorúktól? tekintetök, susogások fullánkitól rettegsz? Úgy hát Ostiánál felülünk egy könnyű hajóra, itt hagyjuk e hálátlan hont, me-

gyünk, hová szél s habok visznek, messze messze partokhoz. — Oh! nekem veled bujdosni üdvösség. Nagy a világ, ott majd, hol egy idegen nép tátott szájjal fog körül, hol minket s bánatinkat nem ismerik — ott ütünk sátort s választunk új hazát. Úgy-e kedvesem, ott? (*Reá néz szerelemmel.*) Nem tűröd, hogy büntetlen marad ő? Ládd, szegény ő, szánatra érdemes! magános rab hideg márvány csarnokban, melyen kívül csak utálatra s megvetésre lel; egy elkábult, ki émelyedve nyalja föl azt a néhány csepp mézt, melyet gúnyolva kennek bíborára, s élvezi a jelen pillanat bünszülte kínos gyönyörít — míg egy egész halhatatlan maradék vár reá átkával. Mit akarnál még tőle elvonni? várákozzál! ki ott fontol s ítél, elvégzi munkáját. — Csak bosszút ne, Petronius, ne azt a nehéz kétélű pallost, mely csupán Istennek kezébe való, — s mely, midőn halandó dacolva nyúl hozzá, egy csapásra sujt le bűnöst és büntetőt! (*Reá néz férjére, s látva, miként az örült, meredt tekintetet vet reá.*) Egek! Petronius! valóban megijesztesz!

MAXIMUS (*magához jőve rettentő ijedtséggel*). Mi? mi? mi kiáltott itt körüllem vagy belőlem? szólottam talán, s te meghallottad, te felfogtad? — Nem, csöndes volt minden, csöndes mint a halál, érted-e? te nem hallhattál semmit is. Ne ijedj meg! boldog leszek veled, nyugodt leszek veled! csak ne ijedj meg. Egy kis keserű tréfát űztem itt magammal, ez minden — csupa nevetség!

JULIA. Maximus! Neked valami jár agyadban, a múltnál rémítőbb —

MAXIMUS (*fölháborodva*). Gondolod? (*Rekedt hangon.*) Nem, nem, az egekért, ne mondd azt! kihúzod még belőlem lelkemet, s rémalakkép állítod ide melém, hogy szörnyethaljak lábaidnál. (*Vad hangon.*) Menj, menj, ne nézz oly mélyen szemembe, mintha egy fenevadat akarnál kikergetni odvából! Távozzál, parancsolom. (*Szelídebben.*) Julia, hagyj keveset egyedül, hogy eszméljek, hogy kiszellőzzem a hevült főt. Nekem néhány percnyi magány kell; aztán minden jól lesz.

JULIA. Édes férj! nagyon szenvedsz.

MAXIMUS. Légy nyugodt! légy nyugodt! légy nyugodt! *(Nejét megfogja görcsösen karjánál s kivezeti a baloldali ajtón. — Nehány percig üres a színpad, aztán Maximus visszajön, felháborodottan néz körül s vizsgálja az ajtókat, végre megáll a színpad elején.)* Egyedül! Egyedül! — Bátorságban van hát, senki nem kémli ki azt az iszonyút, mit e szűk kebelbe rejtetek s zárok el, hogy kiöntsem majd egy egész fajra halálos méregként. — Valentinianus! balga zsarnok! széttiporod minden üdvömet, s engem lehelni engedsz! Talán csöndesen szenderedsz most ágyadban, új gyönyörök reményitől ringatva! Oh! úgy nem sejdíthetéd, mit veszték! — Teremts embert, fújj belé útálatot lélek helyett, ez útálaton kívül ne adj neki semmi birtokot, az én vagyok! — Küldj bakót, gyötörtess vele egy szerencsétlent, míg vonaglik, hadd meghalni, kínját pedig fogd el ügyesen, nehogy valamikép elrepüljön az étellel, adj e kinnak értelmet, testet — terveket forralni s végrehajtani, azután bocsásd szabadon: az én vagyok! — Mérd föl biralmad, Valentinianus! számolgasd légiód, becsültesd meg jól daliád hős szívét, nehogy véletlenül kudarcot vallj ez egyes ellenség előtt — itt benn. Valentinianus! furcsát gondoltam. Jó volna ezt a sok sereg embert, ki az egész föld fölületén lézeng, henyél s futkos, egybegyűjteni egy csoportba. — Nem, nem — az semmi tréfaság. Ha egy isteni Neró megpróbálná vén anyját itt *(földre üt lábával)* felébresztve hosszú álmából, megjajgattatni gyötrelmében, huh! mily irtózatossá ordítás lenne az! meglátnók akkor, elveszne-e benne a szózat, mely innen vészt, gyalázatot kiált fejedre! Becsenre mondom! jelszava ez egy dicső játéknak, melyt én adandok mulatsággul Rómának, s melynek költségeit azzal fizetendem, mi még enmagamból megmaradt; be zajos lesz az! milyet még Róma nem látott, hogy a nézők belei kimozdulandnak helyükből! Szökdelni, keringni fog egy fejedelem egész időszaka, hatalmas s dicsével, míg elszédül s egyberogy. Egy játék, hogy borzasztó

meseként regélje azt egymásnak a maradék, hosszú viharos estéken! (*Betakarja fejét kezével s mély gondolatokba merül. Néhány percnyi szünet után Sidonius a középajtón bejön, Maximusra tekintve megáll s csak lassan lép elé, Maximus Sidonius jövetelét észrevéve, hátra néz s magában.*) Sidonius!? még magam sem tudom — s már tenni kell, már csinálni kell, már küzdeni kell.

SIDONIUS. Magányosan, mint látszik, mélyen elmerülve.

MAXIMUS. Én? (*Gúnyyal.*) Igen, igen, aggódok, mint egy fösvény, ki pénzét kénytelen kiadni, mielőtt megszámlálhatná. Én is, látod-e, egy kincset rejtek el magamnál.

SIDONIUS. S szép nőd?

MAXIMUS. Nyugszik, ez éjt nem jól töltötte.

SIDONIUS. De hát? —

MAXIMUS. Hát! — hát — jósolj! itt a kezem; vagy másként szoktál?

SIDONIUS. Ne gúnyolj! Fontosb célból jövök, — sokat aggódtam miattad.

MAXIMUS (*kezét megfogva*). Tárd ki szívedet!

SIDONIUS (*magában*). Oly váratlan csendes! (*Fenn.*) Megládd, mily érdekes, mit veled közlende. (*Leül.*) Reám nézve fontos éj volt ez: Caesar kegyeiből kibuktam.

MAXIMUS. Sajnálom! tőle nem érdemletted.

SIDONIUS. Álnok Heracles! de mindent illő renddel. —

MAXIMUS. Fül vagyok!

SIDONIUS. Mint elfásult gyomrom az éji lakomától! Egy kis fűszeres meleg italt, ha könnyen lehetne. Neked is használand —

MAXIMUS (*vállát vonogatva megy a középajtóhoz, egy szolgának int s ismét visszajő*). Már most az elbeszéléshez.

SIDONIUS. Jó tehát. Mily különös emberek vannak e világon —

MAXIMUS (*nevetve*). Sok igen terhes is van köztük.

(Hoznak egy kancsót két serleggel. Maximus tölt Sidoniusnak.)

SIDONIUS. Kellemetlen így magára inni; — neked is töltök. — (Tölt Maximusnak.)

MAXIMUS. A csoda-történet egészen kiesék agyad-ból —

SIDONIUS. Vészes titok, mit közlendek.

MAXIMUS. Nincs itt közel ember.

SIDONIUS. Ha megparancsolnád cselédidnek, senkit se bocsássanak ide be. — Nem szeretném, hogy valaki itt találjon, az emberek gyanakodók.

MAXIMUS. Unalmas szeszélyes vagy, de ám legyen! (Kimegy a közép ajtón, azalatt)

SIDONIUS (magában). Most serényen! (Port vesz ki zsebéből s Maximus serlegébe hinti.)

MAXIMUS (visszajön s leül). Beszélj! —

SIDONIUS (serlegét szájához teszi). Fölséges készítmény! — dicséri mesterit. — Igyál te is!

MAXIMUS. Mindjárt — csak szólj!

SIDONIUS. Mint kívánod. — Hol kezdjem már? Tudod, szokásom azokra, mik körülém történnek, figyelve emberösméreti észrevételeimet csöndesen megtenni.

MAXIMUS (mosolyogva). Bölcsi szokás!

SIDONIUS. A tegnapi lakománál — nem vevéd észre? — Caesar előbb gondolkozó volt, azután igen víg.

MAXIMUS. Úgy van! nagyon víg lehetett — képelem.

SIDONIUS. Mégsem hörpöltél e jó italból.

MAXIMUS. Hülsen szeretem. (Magában.) Különös! nagyon késztet. (Fennhangon.) Folytasd csak.

SIDONIUS. Titkos tanácsot tartott Heraclessel. Én Heraclest nem szívelhetem; nyájas ugyan irántam, de ily biztos ember előtt ki merem mondani, nincs nálánál esküdtebb ellenségem. (Iszik s ismét teli tölti serlegét.) Mi ez? én már a második pohárnál — te még az elsőből sem izleltél!

MAXIMUS. Ha így szakadozva beszélsz, úgy estve lesz, míg regéd végéhez jutunk. — Na, iszom hát, te önfejes! iszom barátságunkra! mond tovább. (A ser-

leget fölemeli s magában.) A próba nem ártand. (*Az alatt, míg Sidonius, elfordulva tőle, folytatja beszédét, ő halkan az asztalnak egy rejtett fiókját nyitja föl, egy edényecskét vesz ki s abból néhány cseppet a serlegbe önt.*)

SIDONIUS. A beszélgetés érdekelt. — Bizonyos módomban van az emberek szívéből a rejtélyt kívájni; egy pár szót ejték s egek! mit fedezék föl? A legcsúfabb, legrémítőbb ármányt!

MAXIMUS. Nem oly rémítő talán, mint mi most történt. Sidonius! meg vagy mérgezve.

SIDONIUS (*ijedten*). Én, megmérgezve!

MAXIMUS. Igen — igen. (*Serlegét mutatja*). Nézd, mily zavaros kék! rögtön ölü mérreg az. Én vigyázóbb voltam s próbát tettem óvszerrel. Szegény! egy teli serlegnél többet ittál meg. Orvos után küldök! bár késő. De még semmit sem érzesz? Megfoghatlan!

SIDONIUS (*tettetett rettegéssel*). Jaj nekem, jaj! huh! mint nyilallik itt! tűrhetlen fájdalom! (*Hasára teszi kezét.*)

MAXIMUS. Vedd szíves végbúcsúmat, édes barátom! De, hogy tisztába jöjjünk, e serleget is megtekintem. (*Sidonius serlegére mutat.*)

SIDONIUS. Segítség! Segítség! Már veszem észre, haldoklom. — (*Erőltetett nyugtalansággal hadar karjaival, serlegét s a kancsót fel akarja dönteni. Maximus megelőzi, s mindkettőt erősen megfogja.*)

MAXIMUS. Csak ne hirtelenkedjél vonaglásodban. (*A Sidonius serlegébe is önt üvegéből.*) Így! (*Vizsga szemekkel nézi a serleget.*) Hogy van ez? az ital itt tiszta maradt. — Semmi jel? Ebben tehát nem volt mérreg? Mily szerencse!

SIDONIUS. Oh csalódom! csalódom! érzem én — végem van, ha ellenmérget nem veszek. (*El akar suhanni, Maximus megfogja kezénél.*)

MAXIMUS. Ez értelmem egészen túlhaladja! meg kell mégis értenünk. — Várj! várj! Gondolkozom csak, — én is tudok valamit regédből, mi talán megfejtésül szolgálанд. Hol maradtál csak? Aha! szóltál Caesarral meg Heraclessel, s azok — Sidonius, fülelj! valót

mondok én is — azok az aegyptusi jóst csekély barátságos szolgálatra kérték, úgy-e? tenne egy kis erőszakot a jövődön, himpellérkednék belé a gondviselés műveibe, mely éltet s halált osztogat. Ennyi ügyességet csak meg lehet kívánni oly hatalmas lénytől, ki ármányoknak parancsol; hogy az a jó Caesar s ama nemesszívű kegyenc meg is kívánták, természetes. Nőrabló után férjmérgezõnek kelle nyomban következni, különben a férjet rossz pillanatában találhatá a tréfa s némi vészes ötletei lehetnének. Így perc alatt minden temetve. — A fejedelmi palotában pedig ilyet tenni zavarral jár. Magam is úgy látom, ennek itt s így kelle megesni, nem másként. Egyet mégis megfogni nem bírok. Hogy ez a bölcs jó, mielőtt ilyeshez fogna, miért nem hívott föl a lelkek országából néhány nyíltszívű dæmont, ki előtt fölfedezze: a szegény sors, melynek papja volt, s mely ellen oly hitszegõn kezdett alattomoskodni, vajjon lemond-e, úgy egy próbára, fölsőbbbségéről, s nem adand-e csupa féltékenységből az egész tervnek egy épen nem kedvezõ fordulatot? Ez, mint mondtam, rejtély elõtttem. — Már most igyál; a te remek mived ez; illõ, hogy magad élvezd. (*Serlegét nyújtja Sidoniusnak.*)

SIDONIUS (*térdre rogy*). Kegyelem! kegyelem! mindent fölfedezek! Heracles az oka —

MAXIMUS (*a serleget csöndesen leteszi*). Ha nem akarsz, nem kényszerítlek. Ember vagy te, az ember szabadságra születik; szabadság választhatásban áll. Én választást engedek. A mérgezõt hóhér bünteti: ez törvény; fõtanácsnok s gazdag vagyok, két ok arra, hogy a törvény teljesüljön; cinkosidnak érdekekben áll ártatlanságot színlelni, téged nem pártfogolva, — harmadik ok; nem szökhetsz el, mert künn emberek várnak parancsimra, negyedik. — (*Szünet.*) Méltánylod helyzeted? már most szabad rab ember! válassz e három közt: méreg, vesztõhely, (*e szavakra Sidonius ismét térdre rogy*) szolgálai engedelmesség, s ezzel együtt egy kis pengõ jutalom, gazdag szolgálai bér. — Ha! ha! olynemû lénynek, mint te vagy, a választás nem

igen nehéz leend? Na kelj föl — látom, szolgám vagy! Már most szolgál szabad ember! kötéslevelet írunk, különben kicsúszhatnál kezemből. (*Írószert vesz ki az asztalból.*) Márts a festékbe! (*Sidonius az asztalhoz ül.*) Nevedet! «Ezennel megismérem és bizonyítom, hogy én — én, egy gonosztévő, — gonosztévő — na! nem írsz? megmondám, tőled függ, — gonosztévő vagyok, a hóhér pallosára érdemes, ki mai napon embergyilkosság szándékából mentem Petronius Maximus római polgár- s szenátorhoz, kit méreggel akartam meg-
tetetni.» — A helyet s napot! — Így! (*Az írást magához veszi.*) Mielőtt e házból kiléphetnél, általam összehívandó tanuk előtt kijelented, hogy ez irat itt önkényes nyilatkozatodat foglalja magában. Tehát visszavonásról szó többé nem lehet. (*Leül.*) Szolga! téged jótekonny nemtő hozott ide! Most hallgasd urad parancsát. —

(*A kárpit legördül.*)

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

(Kert a caesari palota mellett. Alkonyodás. *Palladius* s *Placidia* egy levelesben ülnek egymás mellett.)

PALLADIUS. Oly szép itten! Hallod? a csalogány is magasztal, mintha velem versenyt szeretni készülne.— Maradj még! e rövid pilanatokat úgy is egy egész semmivé lett hosszú jövőendő helyett nyertem én, s bábom leend e találkozás édes emléke, melybe majd hernyóként fonom be magam, a való fagyai ellen védelmül.

PLACIDIA. Palladiusom! miért mindjárt búcsúzni a reménytől? Ama hirtelen ítélet miatt? De teremtettné volna az ég szerelmet s utálatot lélekben, ha csupán idegen önkénnytől függne Istenként bilincselni s bon-

tani! Az apa akaratát retteged. Van apád neked is, nem érezted néha magad hatalmasnak ellene? Oh! meglásd, én szólandok, elhatározott akarat lakik bennem. Ennyi türelem, gyermeki kötelesség határait túlhaladná!

MARCUS (*berohan s még messziről suttogva*). Palladius! Palladius! itt vagy-e?

PLACIDIA. Egek! ki az?

PALLADIUS. Nincs mitől rettegj. Biztos barát, kit megkértem, állna őrt s minden véletlen zajra adna jelt.

MARCUS (*meglátva Palladiust*). Hamar el innen, Palladius! Fegyvereseket láttam errefelé közelgni. Gaudentius vezeti.

PLACIDIA. Végünk van! meglátnak.

MARCUS. Nem, talán nem. Képzelméletlen, mit akarnak! (*Placidiához.*) Csak tüstént be — a csarnok ajtaján — arrafelé nincs senki.

PLACIDIA. Isten veled! (*El.*)

MARCUS. Mi meg erre. (*Palladius más irányba vezeti. Zaj hallatszik.*) Közelgnek a léptek — úgy hát erre — így talán kikerüljük.

PALLADIUS. Reményilem, nem engem keresnek — furcsa volna.

GAUDENTIUS (*szembe akad Palladiussal, őrség követi*) Itt vagy tehát kölyök! — Fegyveredet!

PALLADIUS. Eszelős! menj dühöngni, hol helyed — gyógyházba! ne állj itt a békés polgár útját!

GAUDENTIUS. Békés polgár! úgy-e? — Annak hon s utcán lehet helye, de itt —

MARCUS. Gaudentius! térj magadba — nem ismertél reá? — Caesarné udvarnokát, pusztá szeszélyből elfogatni!

GAUDENTIUS. Szeszélyből? Tudok mindent — nekem is vannak kémeim; mire ennyi szó? (*Örökhöz.*) Fogjátok meg! (*Az örök előre nyomulnak.*)

PALLADIUS. S teljesen megőrültél? szegény atyád!

GAUDENTIUS. Tehetlen szitkok! Majd adok eszméletre is időt, de másutt. — Neki, örök! (*Az örök Palladiusnak rohannak.*)

PALLADIUS (*hátrál*). Ez nem történend meg, míg csak egy csepp vér foly ereimben. (*Kihúzza kardját.*) Ha oly bátor vagy, milyen szemtelen, úgy tegyünk ketten próbát egymáson.

GAUDENTIUS. Nem viadalra jöttem ide. Törvénysértő büntetése forog itt fenn, egyéb semmi.

MARCUS. Hevességed nem hagyta észrevenned, miként tenmagad vagy a törvénysértő. (*Szelídebben.*) Gondold meg! ilyet nem tehetsz.

GAUDENTIUS (*az örökhöz*). Ismételjem parancsomat? (*Az örök ismét Palladius felé nyomulnak.*)

PALLADIUS (*az örökhöz*). Hozzátok intézem tehát szavaim! Értelmes emberek vagytok, s az okoskodás agyaitokban megfér. — Tudjátok, ki vagyok én? — szabad polgár, mint ő; lovag, mint ő; udvarnok, mint ő, s ő is egyéb semmi nálamnál. — Mi adhatna neki hatalmat fölöttem? — Apja helyzete? — az enyém nem szolgálja övének. Egyébiránt vezérség, babér, hősi hír, apa s fiú közt nem közös jószág; s a fiút ily szerzeményből csak a példa illeti, melyet követnie kellene.

GAUDENTIUS. Ez elmés fölszólításra csupán egy kérdéssel felelek. (*Az örökhöz.*) Az őrség feje nem hagyta-e meg: teljesítnétek parancsim?

TÖBBEN AZ ÖRÖK KÖZÜL. Úgy van!

GAUDENTIUS. Engedelmeskedjeteek tehát! (*Az örök Palladiust elfogják.*)

PALLADIUS (*dühösen*). Várj! várj! — ezt megbánod — te gaz —

GAUDENTIUS (*gúnyyal*). Hidd el! csupa fiúi tisztelet bírt e tette. — Apámnak elmenetelekor, nyugtalanító sejdítési voltak, szívemre kötötte, ily módon venném a bajnak elejét.

MARCUS. Méltatlanságodért mindenesetre magad felelendsz. Innen egyenesen Boethiushoz megyek, ott várom el igazolásodat; a fogoly is kísérjen.

GAUDENTIUS. Kívánságodat könnyen teljesíthetem. — (*El mind. — A jelenet vége felé már egészen besötétült.*)

MÁSODIK SZÍN.

(Maximus laka mint az első felvonás végén.)

(MAXIMUS és MARCUS *igen eleven beszélgetés közt lépnek be.*)

MAXIMUS. Te voltál, mint mondad Boethiusnál? — elibe terjesztéd, mily méltatlanság ez, mily törvény elleni?

MARCUS. Mindent, mindent és siker nélkül. Gaudentius igen föl volt hevülve; apja parancsára hivatkozott, egy darabig tanácskoztak egymással, végre azon felelettel bocsátottak el, hogy minden Aetius akarata nyomán történvén, Palladiusnak fogva kell maradni addig, míg e részben a patriciustól újabb utasítást nem veendnek.

MAXIMUS. Szép! szép! — Így hát a patricius mindenikünk személyének s szabadságának korlátlan ura! az ő akarata minden! polgár, főtanács, tisztviselő semmi! — Nem, ez nem maradhat így! Hitemre mondom, így orrom alatt packázni nem hagyok! Menj tüstént vissza, mondd meg neki, hogy én — de komolyan, szépítés nélkül — hogy —

MARCUS. Ne félj! jól elvégzem, csak tudjam, mit.

MAXIMUS (*indulatosan*). Hogy én — hogy én — (*Fejére ütve halkán.*) Hah! mi ötletem volt! Nem Aetius-e az, ki ezen elaljasodott kormánynak némi fényt ad, hősi dicsével? nem ő, ki útamba állana, bármilyen kiviteléhez fognék? S én e szép alkalmat elmulasztanám?! Nem — hála égnek! — kétkedés lehető csak eddig volt; most már az emberek eszelősége szabta előmbé, most már meg kell állapodnom. (*Marcushoz fordulva.*) Még itt?

MARCUS. Nem tudom az üzenetet, melyt Boethiusnak vagyok viendő.

MAXIMUS. Aha! igen igen — (*Kis szünet után, mintha mélyen gondolkozott volna.*) Édes Marcus! jobban meg gondoltam. Igaz, méltatlanság történt házamon, nagy méltatlanság; de ládd, némi részben fiam is hibás volt

neki becsülni kellett volna a fejedelem s apa akaratát, s ezen alapuló jogokat; nem pedig egy fejedelemnő után futni, ki már el van ígérve másnak.

MARCUS. Megbocsáss, de ugyan hidegen kezdesz a dologról ítélni.

MAXIMUS. Ért emberhez illő fontolással nem ifjonci módon, már az igaz. Megvizsgálom előbb, mi árthat vagy használhat, azután cselekszem. — Ha Boethius egyszer nemmel felelt, pusztá izenet részemről nem igen változtatja meg nézetét. Ő Aetius embere, könnyen elhiszem, fölsőbb meghagyásnál fogva fejeskedik; hisz maga mondta!

MARCUS. Igen.

MAXIMUS. Nekünk is tehát ehhez kell magunkat alkalmaznunk. Siess! hívd el ide, kikkel egyhamar beszélhetsz szenátor társaim közül; — mondd: e reám nézve igen meglepő eset fölött kívánnék velők tanácskozni, s közbenjárásukra szükségem leend, csak jönne nek minél előbb. — Bár itt volnának már! Menj!

(Marcus gondolkozva néz reá, azután el a közép ajtón.)

MAXIMUS *(magában)*. Így, reményilem, minden jó menend.

MARCUS *(visszajön)*. Három ifjúval találkoztam ajtódnál, kiknek veled szavok van; köztük a nevetséges, dühös, büszke Julianus is.

MAXIMUS. Oh! ama jóféle udvari cimborák! Én Caesarnak hálával tartozom, szeretett bajtársinak ajtaim mindig nyitvák. — Jöhetnek! — Te pedig — hová küldtelek. *(Marcus el.)* Talán valami új kelepce, mint a ma reggeli; ha ebből is okulhatnánk!

(Julianus, Avenarius, Caustinus belépnek s ünnepélyesen köszönnek.)

JULIANUS. Üdvözlünk, nemes szenátor! fényes Anicia fajivadéka! — Fontos, hozzád és hozzánk illő dolgot jöttünk végezni.

MAXIMUS. Catók, Appiusok, Torquatusok, Cincin-

natusok magzati! Róma ősi fényinek képviselői! Köszönöm a megtiszteltetést! meg vagyok illetve, s készen rátok, hozzátok s hozzám illő figyelemmel hallgatni; — de hát már dologról s nem ősapákról!

AVENARIUS. Részvétünket jöttünk jelenteni.

CAUSTINUS. Kifejezeni, mily bosszankodást gerjeszte bennünk a rajtad s házadon történt.

JULIANUS. Egyszersmind pedig szolgálatinkat ajánlani.

MAXIMUS. Részvét? — szolgálat? — Ha úgy tetszenék: kevésbé tisztábban —

AVENARIUS. Fiadat értjük, kit jogtalanul elfogtak.

MAXIMUS. Hogy-hogy? ti már tudjátok?

JULIANUS. Egy szép nőnél gyűltünk volt össze, országos dolgok fölött tanácskozni, ott mindig legtöbb ujságot hallani; ott tehát —

MAXIMUS. Könnyen megfogható. — S ti fiamat ki akarjátok szabadítani?

JULIANUS. Érezzük, mily csúfság történt rajtunk! Mind főnemeseink vagyunk, s mi csak egynek is sérti meg jogait közülünk, az méltán fájhat mindenkünknek.

MAXIMUS. Példás közszellem! De nem tudom, mit tegyünk. Aetius makacs, a zsarnokságot megszokta.

JULIANUS. Zsarnokságot! jól mondod! de ezen segíteni kell; a járom nem maradhat nyakunkon.

MAXIMUS. Járom! némi részben igaz.

JULIANUS. Láttad, hallottad tegnap, mikép bánt fejedelmünkkel, mikép Heraclessel, mikép velünk?

MAXIMUS (*nagy indulatot színelve*). Szégyen! gyalázat! veletek, tiveletek — így!

JULIANUS. Kémekkel őrizteti az egész udvart; tudni akarja legtitkosb gondolatinkat.

MAXIMUS. No ugyan mire is?

AVENARIUS. Korlátlan hatalomra vágyik.

MAXIMUS. Fölségsértés!

JULIANUS. Kajánkodik Caesar ellen.

MAXIMUS. Balga!

JULIANUS. Mi ezt nem tűrjük tovább!

MAXIMUS. Igaz, rómaiak! én is csak kénytelenségből tűröm.

JULIANUS. Maximus! mi összeesküdtünk!

(*Maximus mélyen meghajtja magát.*)

JULIANUS, CAUSTINUS, AVENARIUS (*egyszerre*). Összeesküdtünk Róma elnyomója ellen!

MAXIMUS. Szerencsés Róma! mely ily szabadítókra lelt! — Hányan vagytok?

CAUSTINUS. Nincs terv oly vakmerő, melynek kivitelére gyöngének éreznők magunk!

MAXIMUS. Hősök! Hányan vagytok?

JULIANUS. Megbosszuljuk Caesart s magunkat! megbosszulunk téged is!

MAXIMUS. Hányan vagytok?

JULIANUS. Még eddig csak mi hárman s egy lelkes nő, — az, kitől jövünk. Ha hozzánk állasz, egy bajnokkal többen leszünk.

MAXIMUS. Látom, sokra mentetek már, s Róma váltóságához közel áll. Csodállak! de bocsássatok meg, ha titeket követni gyöngének érzem magamat.

JULIANUS. Mi? — még kétkedel?

MAXIMUS. Megvallom: azt, mi tegnap véletek, ma fiammal történt, ámbár botránkoztató gyalázat, ily hatalmas összeesküvésre méltónak nem vélem. Hanem, ha igaz, mint nem kétlem, mivel Aetiust vádoljátok, hogy császárunk ellen agyarkodik, hogy legfelsőbb hatalomra vágyik —

JULIANUS (*társaihoz halkán*). Rossz helyt kopogtatunk! (*Fenn.*) Mi ezeket csak úgy hoztuk elő, mint másoktól hallottakat. Távol tőlünk, hogy Aetiust vádolni akarnánk! neki sok érdemei vannak. — Az egész összeesküvés csak föltételes volt; hogy ha valószínűnek gyanúink. Úgy-e?

AVENARIUS. Úgy van, inkább kérdésként terjesztők elődbe, mint föltett szándékként. — Az egész irántadi részvétünkben eredett.

JULIANUS. Mihelyt másképp ítélsz a dologról, mi szívesen engedünk. Tartsd meg irántunk jóindulatodat.

(*Társaival efgyütt menni készül.*) Kérjük, a mondottak maradjanak csupán köztünk.

MAXIMUS. Még egy szóra! — Amit hallék, szeget ütött fejembe. — Az Aetius elleni terhes vád vagy helyes vagy helytelen, csak e két eset lehető; az elsőben ő, a másodikban ti érdemeltek büntetést — ennyi úgy-e világos?

JULIANUS. Könyörgünk, Maximus! ne többet erről! Megrémítesz, ha ifjonci tréfáinknak ily komoly értelmet adsz.

MAXIMUS. Tréfa? nem, azt késő mondani. Oly lelketű ifjak, milyenek ti vagytok, összeesküvésből gyermeki játékot nem üznek. — A dolog való, komoly való! Rómát mindenként veszély fenyegeti. — (*Szünet.*) Ifjak! engem jogosnak ismer mindenki, erről ellenim tehetnek bizonyítást; ezúttal is az kívánok maradni. Aetiushoz nem ragaszkodom, becsemre mondom, ha bizonyítványt hoztok, neki lakolni kell; én is egész befolyással munkás leendek benne; ha nem, az egész dolgot fölfedezem magának Aetiusnak, hogy mint hamis föladókkal, mint zendülőkkel bánják veletek.

AVENARIUS. El vagyunk veszve!

MAXIMUS. Ne féljete, ha lelkiismeretetek nem vádol. Én fejedelmeknek kívánok szolgálni, nem nektek ártani. (*Szünet.*) Aetius szakadatlan viszonyban áll Boethiussal s fiával; levelezéseiből, hiszem, sok kisérlhetne, ha minden nem is. — Engem néhány becsmérő, határtalan becsszomjra mutató kifejezés megnyugtatna. — Holnap, mint hallám, hírvivőt várnak Aetius táborából. A ti gondotok legyen ebből hasznót húzni, akár erővel, akár fortéllyal; különben nem segíthetek.

JULIANUS. Oh Maximus!

MAXIMUS. Na! talán nem estek kétségbe a legelső akadálynál? ti, kik ezelőtt néhány perccel oly hősiek valátok! Annál maradok, mit mondtam, fontoljátok jól meg. — Egy tanácsot adok: ha csakugyan szándéktok összeesküvéstechnél maradni, úgy a nőket kerüljétek mindaddig, míg a nagy cél el nem leend

érve. Tudom, nehezen esik, mert jólelkűek vannak köztük és sokat mondnak, mit másutt nem hallani; de higgyétek el, onnan került hír uzsorás pénzéhez hasonló, mely a szegény kölcsönvevőnek csak azért fordul meg keziben, hogy őt más hasznára megrontsa.

CAUSTINUS. Mi még most sem tudjuk, mit tegyünk. — Bővebb utasítást kérünk.

MAXIMUS. Utasítást nem adtam, nem adok, ki-ki helyzete s kötelessége legjobb bírása. — Magamról szölok csak; a többit rátok bízom.

AVENARIUS. Mégis, mihez tartsuk magunkat?

MAXIMUS. Ahhoz, mit említék; vagy — vagy — Holnapig elhatározódik minden. Hiszen a hírvívőnél lesznek levelek Aetiustól. *(Kívülről zaj hallatszik.)* Léptek! — Többet nem szólhatok a dologról. — Mondom, bízhattok bennem, ha a terv létesül, belőletek nagy embereket faragunk. — Erre, a mellékajton, itt nem találkoztok senkivel sem. *(A jobb ajtón vezetői el.)*

(Avienus, Trigetius, Basilius, Cajus, Fulgentius s több más szenátorok a középjáton jönnek be.)

AVIENUS. Meghívásod következtében jövünk.

MAXIMUS. Számoltam barátságtokra, s látom nem csalódtam. — Na, mit mondtok fiam elfogatásához?

TRIGETUS. Váratlan volt előttünk.

BASILIVS. Megütödtünk benne.

MAXIMUS. Képzelem; magam is. Nem tudok, mit végezni. Véleményeiteket várom.

FULGENTIUS. Céllíránytelen volna lármát ütni. A dolog igen kényes mind rád, mind az egész fejedelmi családra nézve. — Elhiszem ugyan, hogy Gaudentius helytelenül gyanakszik a hercegnőre; de —

MAXIMUS. Ide nem fárasztanálak, ha csupán az én dolgom forogna kérdésben; de a jelen esetben több foglaltatik: Róma van itt megsértve, nem én; megszégvők azon törvények, melyeken épül mindenikünk bátorsága; lealázva a főtanács, mely hajdan világot

kormányzott, s ime! egy gyermek kormánya alá vetetik! Mint látom, Gaudentius parancsol itt most.

TRIGETUS. A sérelem igen nagy!

CAJUS. Rögtöni segély szükséges!

MAXIMUS. Csupán az a kérdés: elnézésünk által tegyük-e egyszerre semmivé oly sok évszázadok bölcsessége jótékony hagyományát? s egyik megbízott szolgánkat annyira föl kívánjuk-e magasztalni minden fölött, hogy csak kegyes ajándék gyanánt nyerhessük tőle vissza azt, mit sohasem lenne szabad nem bírnunk: önszemélyinket, önléteinket s szabadságunkat?! — Valóban, barátaim! bár fegyvereink dicsősége emberi elmék határait túlhaladja, a catalauni mezőt tekinteném elsőnek, hol ilyenemű babérok nőttek volna.

CAJUS. Nem, az nem lehet! mind ellene szegezzük magunkat.

NEHÁNYAN. Mind! mind!

BASILIVS. Tartsunk ülést az eset fölött, megérdemli.

FULGENTIUS. Sérelem mi történt, ez bizonyos; azonban most, midőn a bizalmat mindenünnen veszély fenyegeti — nyugatról a góth, délről a vend nyomul elé fegyveres csoportival, a tartományok hűsége pedig kétes — magunkat egyeseknek szeretném látni, s mennyiben lehet, köztünk minden kellemetlen surlódást kikerülnék. Hidd, Maximus! jobb lesz a történetet úgy venni föl, mint szerelmes gondatlan ifjú szerföltti féltékenysége következményét, nem magasb polgári szempontból.

MAXIMUS. Így tehát — tanácsod?

FULGENTIUS. Mindnyájan, kik itt vagyunk, elmenénk az őrség fejéhez, oda hivatnók Gaudentiust, mindkettőt meg igyekeznénk győzni arról, miként tettük törvénnel egybeütköző s vesztes egyenetlenséget szül.

MAXIMUS. Ha nem értendik meg?

FULGENTIUS. Ne tegyük előre föl a legrosszabb esetet.

MAXIMUS. Mindent meg szeretek fontolni. Azon esetre tehát? —

FULGENTIUS. Akkor írhatnánk Aetiusnak; két nap alatt itt a felelet. Két napi fogság tévedésből nem a világ. Ládd! fiad is vigyázatlan lehete.

MAXIMUS. Ha! ha! ha! világos immár, hogy igazat mondtam! ez ember is bizonyóságot tesz mellettem! Aetius akarata azon sark, mely körül forog minden polgári jog, szabadság. Na, legyen! jó apa vagyok én, fiamért áldozatot is tudok hozni; ha megegyeztek benne, írjunk könyörgő levelet Aetiushoz.

TRIGETUS, CAJUS S MÉG NEHÁNYAN. Gyalázat volna!

MAXIMUS. De halljátok, mindenünnen veszély fenyegeti szegény Rómát; ha Aetius neheztelni találna, ki védné? Csupán az ő kara s fegyvere ér valamit.

SOKAN. Mi semmik sem volnánk?!

MAXIMUS. Mint látom, félig-meddig; azért hunyász-kodjunk meg, folyamodjunk a dalia kegyeihez — talán könyörül.

FULGENTIUS. Csodálatos, gúnyos félrecsavarás! Nem könyörgést értettem, hanem barátságos egyeződést s békélést, mit magunkra nézve is legüdvösbnek látok. Róma ősi helyzetinek említése nem ide való. Szép volt a közegyformaság, de azt az idők viszontagsági végkép eltörülték. Caesarok alatt élünk most, ez mindent kifejez. — Ha cselekedni akarunk, jelen körülmények természetiből induljunk ki, nem régi viszonyok emlékiből.

MAXIMUS. Jól van! igen jól! — Ezen barátunk álméltató rövidséggel a világ történeteit tárta ki szemeink előtt. — Tudjuk már, miként született, él s hanyatlik minden; erény, törvény, szabadság. Oh, az idők folyama nem áll meg! belemerült polgári jogaink egy része, de maradt még valami, ezt is engedjük elmosni; — míg név s ember van, addig van még elmosandó is. — Szabadságtól szolgaságig hosszú az út, ha felit megtettük, miért állnánk meg? annyi-val inkább miért hátrálnánk? Hagyjuk az időt folyni, ne ússzunk ellene, különben eltikkadtan belé fulladunk!

CAJUS. Fulgentius! tanácsod nem helyeselhetem.

TÖBBEN. Most engedni csúfság volna!

FULGENTIUS. Ha ily balúl magyarázzátok minden szavaimat, úgy inkább hallgatok. — Nem tehetek róla, ha e csekély esetben oly nagy sérelmet nem látok!

TRIGETUS. Csekély? ha szenátorral így bánnak, úgy más polgár mit várjon?

FULGENTIUS. A szenátort nem akarták megsérteni, az eszökben sem volt!

CAJUS. Mégis megsértették! A tett itt az eldöntő, nem az akarat.

MAXIMUS. Ne vitázzatok, tisztársak! Sajnálám, ha az én bajom egymás ellen hevítne föl. — Jobban meggondoltam! — Köszönöm részvéteteket, de közbenjárástokról lemondok. Magam járok el mindenben; minthogy csakugyan fejet kell hajtani, inkább egyedül teszem azt, mintsem ti mindnyájan; így lealázva csak én leszek, nem Róma főtanácsa.

CAJUS. Lealázásra nincs szükség.

TRIGETUS. Ügyedet magunkévá tesszük s a szerint lépünk föl.

MAXIMUS. De ha Aetius neheztelni találna?

CAJUS. A törvény több tekintetet érdemel, mint az ő neheztelése!

MAXIMUS. Elfeldtétek ellenségeinket — ki véd bennünket?

SOKAN. Minmagunk! mi is tudunk fegyvert forgatni! *(Az egész idő alatt azonban két szenátor hallgatott.)*

TRIGETUS. Mint főtanács lépünk föl, megparancsolandjuk Boethiusnak, fiadat tüstént bocsássa el, különben a tréfának rossz vége leend!

SOKAN. Helyes! helyes! menjünk a tanácsterembe!

MAXIMUS. Ha tudátok, mily határozatlan vagyok! Egyrészt fiam, másrészt ő, az általam szeretett s tisztelt hős, kinek annyit köszönhetni! — Úgy képezelem, mintha, bár mit is téve, mi neki kisebbségére szolgálna, a köz ügynek ártanék. — Nem, nem enged-

hetem! ily lépésre kicsinylem magam! Inkább folya-
modjunk Aetiushoz, mint Fulgentius javallá.

CAJUS. Nemeslelkű vagy, elfeleded önszemélyed megbántását; de emlékezzél meg arról, hogy nemcsak apa vagy, hanem polgár s tisztviselő is, ki törvény-
védésre esküt tettél le, állj ellent szivednek!

TÖBBEN. Hiába különöznéd el magad tőlünk, mi el
vagyunk tökéelve!

MAXIMUS. Aetius! Aetius! — miért jött ez épen
házadtól! (*A szenátorokhoz.*) Bocsánatot, ha lelkem
nem elég edzett a jelen állást hidegen fölfogni s mi-
előtt végeznék, egy sóhajt áldozok régi érzetimnek! —
(*Szünet, mely alatt Maximus mély gondolatokban lát-
szik merülni.*) Ti nem tudtok mindent; — Aetiusra
sokan irigykednek, csel szövetik ellene, ma tudtam
meg néhány könnyelmű ifjútól, kik bennem jó cim-
borát kerestek. — Heracles, az alávaló ármányfőnök,
gyanítom, Sidonius is véle tart: ezek bírják leginkább
Caesar bizalmát. Kívánságuk odavinni a dolgot, hogy
a patricius minden befolyásától megfosztassék; s
fejedelmünk, tegnap, lányára nézve adott szavát
visszavegye. Nem szívesen nyujtnék ezeknek, bár-
mi módon is, segéd kezeket. — Vajha itt volna maga
Aetius! soha jelenléte szükségesb nem lehet! —
(*Két szenátorra tekint, akik kevéssé meg látszanak ré-
mülve, s magában.*) Talált az ütés. (*Fenn, kezét szájára
téve.*) De Istenért! mindenek fölött, legmélyebb hall-
gatást!

TRIGETUS. Dolgunknak e csellel semmi köze.

MAXIMUS. Mégis jobb vigyázva lépni föl. — (*Szünet.*)
Egy ötletem volt; ha maga Caesar által parancsoltat-
nék meg Boethiusnak: fiamat bocsása szabadon, úgy
talán mindennek vége szakadna.

AVIENUS. Úgy Caesart tennők ellenibe Aetiusnak,
s épen az ármányosoknak hajtánánk vizet malmukra.

FULGENTIUS. Világos!

KÉT SZENÁTOR (*ki eddig hallgatott*). Nem! — inkább
önszemélyünkben lépünk föl!

MAXIMUS. Azért javaslom ezt, mivel éppen Aetiusra

nézve célirányos. — Caesari parancsnak az őrfő bizonyosan engedelmeskedik; a fejedelem, legfelsőbb hatalma e gyakorlatában örömet, elégtételt talál, uralkodónak érzendi magát, ki akaratától függ minden; ennyi elég neki s meggyöngítendi Heracles kártékony hatását elméjére. — E tárgy Valentianust különben is közletről érdekli. Gaudentius alaptalan gyanúja miatt; őt hát el nem mellőzhetjük. Ebben szívesen fogadom el Fulgentius barátunk mérséklő tanácsát.

FULGENTIUS (*mérgesen*). Reám ne hivatkozzál! ilyfélét sohasem tanácsoltam!

MAXIMUS. Pedig javallatom egészen szellemedben történt; te emlékeztetél a fejedelmi családra.

FULGENTIUS. Azért, nehogy zajt csináljunk — nem pedig azt még nevelni!

MAXIMUS. Minden gondolható lépések közt ez legkevesebb zajjal jár.

CAJUS. Úgy van; de én többet kívánnék. — Boethius s Gaudentius feddést érdemelnek!

SOKAN. Igaz! feddést!

EGY SZENÁTOR (*a hallgatók közül halkan Maximushoz.*) Egy észrevételem van; de halkan mondom meg, nehogy vitára adjon alkalmat, mert az elmék igen fölingerültek. — Ha Boethius a patricius engedelme nélkülfiadat kibocsátani nem merné, mi történnék akkor.

MAXIMUS (*félre vezeti s nagy titkolódzást színlelve*). Arra is gondoltam; úgy Caesar fölszólítását bizonyosan Aetiushez magához intézné; — patriciusunknak alkalma lenne fejedelmét még egyenesebben kötelezni le s megmutatni, hogy önhatalmára s háza magas szövetségre nézve nem oly féltékeny, mint állítják. — Rám nézve, igaz, kellemetlen eset, mert fiam még egy-két napig fogva maradhatna. (*Vállát vonogatva.*) Na! azalatt legalább új gondolatlanságtól ment volnék! — Ha nem kényteleníttetem könyörgeni, mit lealázonak érzének, minden egyébben könnyen megnyugszom.

SZENÁTOR. Tökéletes igazad van! Az őrfőt pedig nemje bajba nem keverheti, mert ő patriciusi parancstól függ.

MAXIMUS. De mindezt, csak titokban mondom, szót se róla. (*A többi szenátor ezalatt egymás közt suttog.*)

TRIGETUS (*Maximushoz fordulva, fenn*). Én többé nem állok ellent kívánságodnak. — Méltánytalanság volna elrekeszteni azon úttól, melyen fiad kiszabadulását legkönnyebben véled elérhetőnek.

CAJUS. De ha nem érünk célt, aztán hiában mérsékelysz!

MAXIMUS. Ügyem iránti buzgóságtokat hálával fogadom, de ezúttal csak gyöngéd módon kívánom használni, melyt javallottam. Legyetek szószólóim fejedelmünkénél! — Ma már késő. — Holnap, úgy-e, egybegyűlünk Caesarnál? hívjatok oda minden jó ösmerőst; — nekem pártfogókra van szükségem.

A SZENÁTOROK. Holnap tehát! isten véled! (*Maximus egymásután megszorítja kezeiket. — Elmennek.*)

FULGENTIUS (*távozva*). Maximus! kívánom, mit most erőttétl, valaha meg ne bánd. (*El.*)

MAXIMUS (*egyedül*). Minden várásom fölött sikerült. — Az elmék forrongnak; Caesart ostromolandják s így bátorsága leend, habár csak hiúságból is. — Boethius, reménylem, makacskodik. Ama néhány ember, ki itt most oly ijedten hallgatott, teljesítendi pártfogója iránti kötelességit; a cselszövényt nem hiába említém előttük, Aetius mindenről tudósíttatni fog s ha hosszú útat nem tett még, hamar kezünkre kerül. — A három udvaronc is frigyese, kénytelenségből. Aetius gőgös; ha elfogják hírnöke leveleit, bizonyosan akad benne használható kifejezés; e remény nem igen csalhat. — El van hát vetve a kocka! Emelkednem kell, hogy célt érjek, magasbra, mint valaha kívántam. A teljes bosszú trónon vár reám. — Jó! fölrohanok érte oda, amint, ha nem lenném meg másutt, fölkeresném a vesztőpadon is. Az út mindenesetre egy egész borzasztó poklon vezet át. Pokol az? — nem, nem, több, elmésebb — lángba sülyedt éden! — S ő is, szegény nő! — iszonyú! — Mi ehhez képest a dühödt önmarconglása. — Élet! emberélet! szélvész! — nem, csak felhő, világ szélvészi ált kergetett! (*Mélyen elmerül.*)

JULIA (*a baloldali ajtón lép be*). Kedvesem! oly régen várlak már! — kegyetlen vagy!

MAXIMUS (*ijedten*). Kegyetlen? — magam sem tudom már, mi vagyok! (*Megilletődve.*) Szegény Juliám! (*Magában.*) De mit állok itt? nem szabad helyélnem, futnom kell, igen futnom kell Sidoniushoz, Caesarhoz! — (*Fenn Juliához.*) Még ma szólunk egymással! (*Kirohan a közép ajtón.*)

JULIA. Petronius! Petronius! Ő elment, nem hall, nem lát, nem szán! Istenem, mint elváltozott! Mit forral magában? — S nekem semmit sem szabad tudnom! — (*El.*)

HARMADIK SZÍN.

(Sötét szoba, melyet a boltozat közepiről lefüggő mécses világít. A mécses alatt egy oltárféle alkotmány. A színpad bal részén egy kerek asztal, melyen igen sok vegytani eszközök, poharak, csökök, tálak; a jobboldalon egy csillagtáv mérő (astroláb); a hátrészen más asztal, melyen néhány igen nagy könyv s egy hosszú látszó, magasan nyíló kerek ablak felé fordulva.)

(CAESAR és SIDONIUS: *ez utolsónak kezében tarka, igen hosszú s a végén meggörbült pálca; öltözte tarka hosszú köpönyeg; — magas, hegyes fűveget hord fején. Mind ketten vitázva lépnek be, mintha egy előbb kezdett beszélgetést folytatnának.*)

SIDONIUS. S te csakugyan makacsúl megmaradsz kívánságod mellett?

CAESAR. Igen. A hatalmas lények fohászim ált meg vannak illetve; magad nyilatkozáll így. — A mai nap szerencsés csillagzat hatalma alatt áll, nekem látni szabad, én látni akarok; látni igenis, Sidonius! mert mi minden, mihez eddig juthattam? — máknyi pislogás, mely hasonló a félhold kétes világához, borongós éjen keresztül, csal inkább, mint világít; gyöngerezsutos sugárok, az általok szüült árnyak tömérdeksege ált rémítők! — Nekem teljes világ kell! tárva

akarom ellőttem látni a jövőt! különben frigyünk bontva, — tanítványságomról lemondok.

SIDONIUS (*körültékit, mintha titkos lényekkel szólna*). Halljátok tehát? értitek mindnyájan az elfogult szavait, kit vágyai ellenállhatlan erővel ragdtak el! — ő kényszerít; a bajnak oka nem leendek. (*Caesarhoz*) Jól van! ígertem, — kívánod — a csillagzat engedi; meg lesz. A titok kibontatik előtted, csak meg ne bánd! — Jer ide!

CAESAR. Mit tegyek?

SIDONIUS. Szedd össze minden erődöt s maradj csöndes. — Emlékszel-e azon mondatra, melyt utószor tanultál tőlem?

CAESAR. Emlékszem.

SIDONIUS. Tartsd eszedben; ha a szükség kívánja, elmondjuk. — (*Pálcájával hadaráz, azt a mécses felé nyújtja s azonnal kék láng lobog végén.*) — Vész! vész! vész az ellenszegülőnek! e pálcán ké kellő lángnál fogva mondom, mely elterjedend annak oltárán, ki nektek parancsol! Vész! vész! vész! ama dæmonnak, ki a három s négy rejtélyes egybeszövetkezése hatalmát megvetné! — a hosszú kigyónak öröklő átka reája. — (*A pálcával a szoba közepén levő oltárhoz ér. Mennykőítéshez hasonló zaj hallatszik; lánglobogás látszik minden oldalról, Caesarhoz fordulva.*) Most a mondatot, mert vész közelg.

CAESAR, SIDONIUS (*egyszerre*).

Föld és lég

Tűz és víz

Mi reng, fú, foly s ég

Szolgám biz! enyim biz!

Szalamandra! és Gnom!

Tünde! Nymphea! jó légy!

Mert foglak — négy s három

Fordítva — három s négy

Körön túl ne fuss,

Mert szó vár rád, huss!

Huss! — huss! — huss!

(*Ezalatt a dörgés megszűnik s az alkotmány tetején kék láng lobog föl.*)

SIDONIUS (*Caesarhoz*). Lám! bátorságban vagyunk már! (*Vad hangon, botjával hadarázva.*) Tudjátok akaratunk! jövőt látni, parancsolunk. (*A színpad hátrészen függöny emelkedik föl; ott elé tűnnek Caesar, Aetius, Gaudentiuss alakjai s több mások. Caesar trónján ül, előnti Aetiust s Gaudentiust, más részről Eudoxia Caesarnét s Placidiát; s emennek kezét a Gaudentiusséba teszi. A körülálló sokaság tapsolni látszik. Aetius gondolkozóvá lesz, kimegy s egy csoport katonasággal jön vissza, fölrohan a trón lépcsőire, Caesart onnan erővel lehúzza s bilincseket tétet kezeire. Aztán maga ül trónra. A sokaság örvendez a Aetiust üdvözölni látszik. Mindezt zene kíséri. A kép néhány perc múlva eltűnik.*)

CAESAR. Hah! mit láték! Aetius megfosztand trónomtól? én becsszomja áldozata! — S el van már határozva? ettől nincs menekvés?

SIDONIUS. Mit láttál, magyarázgatni nem tisztem.

CAESAR. Nem, nem hihetem! — Csálnak sokszor, mint mondád, dæmonid. — Oh! ha volna mód, ezt megakadályozni! — Sidonius, kérdezd meg őket, mi úton igyekezzem kikerülni a végveszélyt. (*Sidonius ismét hadarász botjával. A hátrészen föltűnik Caesar s Maximus alakja, kik egymásnak kezét adnak. A kép néhány perc alatt eltűnik.*)

CAESAR. Maximus! éppen az, kitől legkevésbé vártam! (*Magában.*) Ha mindent elgondolok, ma kijelentett barátságos indulatát, meglepő ígérteit — némi képen hihetővé lesz! — Meglátom, szavát tartandja-e?

SIDONIUS. Váratlanok a látattak — úgy-e?

CAESAR. Szólítsd elő szellemeidet! értekeződni szeretnék velük. (*Harang üt.*)

SIDONIUS. Hallod-e? — Eltölt az idő! (*Egy búvlámpa (laterna magica)-féle négyszög edényt az asztalról fölveszen; az oltáron a tűz azonnal elalszik, s a mécses meggyullad.*) Ezen is látszik. Most már nincs a dæmonok fölött hatalmunk.

CAESAR (*magában*). Annyira várt óráam ütött! — sietnem kell az összejövetelre! (*Fenn Sidoniushoz.*) Köszönöm szolgálatod. (*Sebesen el.*)

SIDONIUS (*egyedül*). Reménylem, Maximus meg leend elégedve az itt történetekkel. Értelmesen rendelttem el mindent. (*Az asztalon mindent rendbe hoz; a négyszög edényét, melyet kezében tartott, egy szekrénybe elteszi.*) Már most vissza zugotokba, dæmonok!

HERACLES (*egy ajtón rohan be; Sidoniusnak megyen s azt megragadja nyakánál*). Mindent hallottam! sem mire kellő!

SIDONIUS. Hogy-hogy? — hallgatództál? ezt nem hittem!

HERACLES. Igen s fölnyitom Caesar szemeit! — Szépen mertél megcsalni!

SIDONIUS. Na! csak csendesedjél le!

HERACLES. Nem, a frígynek köztünk vége.

SIDONIUS. Édes jó, jámbor Heracles! (*meg akarja ölelni, nevetve.*)

HERACLES (*nagy méreggel*). Kacagsz?! (*Lábával rúgja a földet.*) Jós! bűbajos! pokolmester! drágán fizeted ezt meg!

SIDONIUS. Ugyan mondd meg, mit agyarkodol anyyira ellenem? mert én, esküszöm! nem tudom.

HERACLES. Szép mesterséget üzél ma Caesar előtt!

SIDONIUS. Hogy gyanússá akartam tenni Aetiust? — Talán nem váltál rögtön pártosává?

HERACLES. Eszelősség volt ez is! Még korán egyenesen föllépni. Aetius kémei által értesíttethetik; mert Caesarban a szó meg nem áll. De hogy Maximust merted kegyeibe ajánlatni dæmonid által, ez minden képzetet túlhalad! ez oly agyafurtság, mit nem tőrök! — Csalásod fölfedezem. Véged!

SIDONIUS (*kérő hangon*). Heracles! bocsáss meg!

HERACLES. Rendíthetlen vagyok.

SIDONIUS. Heraclesem! Nekem lakatot teendesz számra?

HERACLES. Védheted magad; de nem sokat használand.

SIDONIUS. No, még jó, hogy szólhatok; fogok élni e szabadsággal. — Eddig jó cinkosok voltunk, sokat igazítottunk el közönkézen; sokrúl kérhetnének tő-

lünk számot! — ezekről, tudod, elegendő bizonyítványaim vannak kezemnél; ha vész közelg, miért fenyegetne egyedül engem? miért ne kettőnket? — *(Szünet. Heracles meg van lépve.)* Na! ne többet erről! Mi frigyeselek maradunk, Heraclesem, úgy-e? — Csodálkozásod méltánylom. Hogy Maximust vettem véd-szárnyaim alá, kinek te mérget szántál, ez minden-esetre magyarázatot kíván; megadom: ha dæmonim téged ajánlnak, szemet szúr, magad jössz mindjárt ellentétbe Aetiussal; el akartam kerülni. Majd a te sorod is elkövetkezend. Maximus pedig, ha! ha! ha! egy ügyefogyott, ki bölcseivel gondol csak, aggodal-madra nem méltó; azután meg Aetiusnak ellensége, magától tudom; — talán használhatjuk! *(Magában halkan.)* Majd jól esik a jutalom is, melyet ígért. *(Fenn.)* De félelmes itt, manóknak szentelt helyen. *(Nevet.)* Menjünk máshová, — ott bővebb felvilágosítást adok, kedves cimborám! *(Megfogja Heraclest karjánál, s mindketten beszélgetve kimennek.)*

NEGYESEDIK SZÍN.

(Tágas, szépen butorozott szoba.)

(Maximus és Julia. Mindketten köpönyeggel békődve, mintha útról érkeznének.)

JULIA *(Maximus által vezetve, csodálkozva lép be.)* Hol vagyunk? édes Petronius? mondd meg, ne titkolj előttem semmit is.

MAXIMUS. Honn vagyunk.

JULIA. Itt? — nem lehet.

MAXIMUS. Talán nem tetszik a szállás? pedig minden igen kellemes itt, minden pompásan s célszerűen van elrendelve. Nézd a butorozást, a falakat.

JULIA. Mindez mire?

MAXIMUS. Mire? Nem ígértem meg neked, hogy a világ gúnyszemei elől elrejtendlek?

JULIA. Valóban! Róma közepette? — különös.

MAXIMUS (*elfordulva nejétől*). Vehetéd észre, ott künn mily számosan várnak parancsidra. — Semminek sem leendsz szűkiben.

JULIA. El akarád vélem hagyni Rómát — s egy kies majorodba —

MAXIMUS (*mindig elfordulva*). Jó!! jó! az is meglesz. — Most ez okosabb volt, itt senki sem gyanít.

JULIA. Magadba fojtod érzetid! Ezt nem érdemlettem!

MAXIMUS. Na, ne félj! mindennek jó vége leend. (*Julia kezét férje vállára teszi s szerelemmel néz rá; — Maximus feléje fordul s nagy szenvedéllyel.*) Julia! (*Ismét elfordul s magában.*) Istenem! ilyen nőt! az áldozat szétzúz! (*Julia meg akarja ölelni, Maximus hátra lép s tört hangon.*) Hagyj el engem, Julia! — (*Magában.*) Bosszú! bosszú! — Caesar elméjére hatni nincs más mód; csak ez jusson most eszembe.

JULIA. Mi fölött habozol!

MAXIMUS (*magában*). Mi veszték végre? Már fertőzött testet?! A legbüszkébb egyházat perc szüleménye megszentlenítheti — hát a nőt? s ezt ki szenteli ismét föl?

JULIA. Jó látom, mint küzdesz magadban!

MAXIMUS (*magában*). Már vége ennek is! (*Julia-hoz.*) Különöseks, váratlanok fognak itt nemsokára történni; de ne engem okozz, ne hozz rólam ítéletet, míg védelmemet nem hallod.

JULIA. Jaj, jaj! mi történendik itt? (*Léptek hallatszának.*)

MAXIMUS (*Az ajtó felé fordulva*). Ó! ő! — Julia, tartsd eszedben, mit mondtam! csak úgy lelj valaha nyugalmat sírodban, ha védelmem meghallgatni kész leendsz!

JULIA. Védelmed? — Ugyan mi iránt? Most tudatlanabb vagyok, mint ezelőtt.

MAXIMUS (*magában, mély elcsüggedést jelentő hangon*). Érzem, fájdalom! még ember maradtam! (*Caesar köpönyegbe burkolva jön be.*)

JULIA. Egek! mi ez! — ösméretlen alak.

MAXIMUS (*magában*). Túlestünk mindenén. (*Erőtetett csönddel Caesarhoz.*) Gyors voltam, úgy-e? többet nem várhatál. A nő itt! Bízol már szavamban?

JULIA. Maximus! mi jutott eszedbe? — ez órában?

CAESAR (*közelg Juliához*). Mindig oly vad, (*halkabban*) mint a múlt éjjel. — Ládd, férjed nem ellenzi.

JULIA (*kétségbeesett ijedtséggel*). Valentinianus! így nyílnak meg szemeim!? Maximus! te ördög vagy! — az ég ily iszonyt nem engedhet meg! (*Ki akar rohanni, de az ajtónál ájultan összerogyik*).

MAXIMUS (*mély indulattal*). Hah! (*Színlelt csönddel Caesarhoz.*) Látod, fejedelmem! — az áldozatot megtettem. Tiéd marad ő, jogomról lemondok. E titkos szállást számodra béreltem ki, itt senki sem háborít. A ház mindennel ellátva. Gyönyöröd titok marad. Mi most történt, nem hibám; majd megszeliődül! — De engedjük, nyugodjék szegény! Caesar! gyöngédséggel nyered meg őt, — erőszak idegenít. — (*Magában.*) Nem hagyom itt! — most legalább nem. (*Fenn.*) Emlékszel, Caesar, ama gyermekkorodi jóslatra, melyről minap beszélél, hogy téged egykor végveszély fenyegetend egy asszony miatt, ki tőled megtagadja szerelmit. Légy türelmes; ez legbiztosabb út szívéhez. Elhivom a szolgálkat!

CAESAR. Jó Maximusom! örökre kötelezél le! senkit se hívj, engedj itt maradnom, magam ápolandom őt.

MAXIMUS. Tehát csakugyan? így parancsolod? Vigyázz reá, Caesar! tört ne leljen valahol, mérget ne; elfeledhetné magát! s kár volna érte, nemde fejedelmem?

CAESAR. Ne félj! szemes leszek. Hagyj itt!

MAXIMUS (*dühösen elfutva, magában*). Átok reád!

CAESAR (*egyedül. Letérdel az ájult Julia mellé s átöleli*). Karjaim közt a dicső asszony. Üdvteljes pillanat!

(*A kárpit legördül.*)

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

(Caesari palota.)

(*Caesar, Eudoxia Caesarnő, Maximus, Trigetus, Avienus, Cajus, Basilus, több más szenátorok, Herakles.*)

CAESAR. Maximus, szólhatsz!

MAXIMUS. Tisztársak! kívántam, lennétek tanúi Caesar hozzámi kegyinek. Azon erősítesemre, hogy a fiam ellen felhozott vádak helytelenek, jó fejdelmünk őt szabadon bocsáttatja.

AVIENUS. Valóban, örvendetes hír! e dologban nagy részt vettünk!

CAJUS. Sértve látók legszentebb jogainkat.

MAXIMUS. Különösen pedig Caesar hatalmát; min alapul birodalmunkban minden. Tulajdon kertiben elfogatni egyik udvarnokát! tudta nélkül!

TRIGETUS. Gondolatlan tett volt mindenként.

MAXIMUS. Büntetést érdemelne a vakmerő, ki uralkodót s főtanácsát ily szembeszökőleg sértette meg! de nem azért könyörögtem: a fejdelem magasztalt napja az országnak, melynek jótékony sugarit a méltatlantól sem kívánom elvonni: nekem elég, ha én is éldelehetem. (*Caesarhoz.*) Szólj magad! nyugtasd meg őket, kik a tegnapi eset ált nagy zavarba hozattak. Becses jószág a szabadság! s katonai önkénytől függni fájdalmas.

CAESAR. Mint Maximus mondá: Palladiust ártatlannak látom, s szabadon bocsáttatni kívánom.

MAXIMUS. Éljen a jó császár! (*Néhány szenátort megasztít.*) Na ti is!

TRIGETUS. Vedd köszönetünket.

TÖBB SZENÁTOROK. Mindnyájan hálával tartozunk!

MAXIMUS. Nincs egyéb hátra, mint Boethiussal közölni parancsod.

CAESAR. Boethiussal? — Jó, megüzenem.

MAXIMUS. Jobb lesz vele magadnak szólni.

CAESAR. Vidd meg neki az üzenetet s feddést.

MAXIMUS. Mindennek kevesebb hatása lesz, ha általam esendik tudtára.

CAESAR. Nem szeretném előmbe bocsátani, magamért jót nem állhatok, igen föl vagyok indulva!

MAXIMUS. Annál érthetőbben fogsz beszélni, s az nem ártand.

CAESAR. Hagyd el, Maximus! nem ösmersz engem!

MAXIMUS (*magában.*) Annyi gyávaságra nem számoltam! (*Halkan Caesarhoz.*) Fejdelmem, te félsz! félsz dacos tekintetitől.

CAESAR (*indulatos ijedtséggel*). Miként mondhat szilyet? én félelmet nem ismerek!

MAXIMUS. Bátornak, hősinek tudtalak mindig: erről bizonyosságot tehetek. Reményilem, most sem fogsz tétozáni. Szolgád ő, s parancsidnak fejet hajtani kénytelen. (*A szenátorokra mutat, kik az alatt egymásközt sutognak.*) Ládd! ezek várakoznak; itt marasztjuk őket, hadd vihessenek hírt családjaiknak s ösmerőseiknek, mily fejdelmileg, mily hatásan tudsz szólani.

EUDOXIA (*ki a Caesarnak mondottakat kalotta*). Kérlek, légy már valahára uralkodó!

MAXIMUS. Ide hívom tehát Boethiust! (*A senátorokhoz, kik menni készülnek.*) Nem így, barátim! tisztelt császáruk kívánja, legyetek tanúi mindennek. (*El a közép ajtón.*)

BASILIUŠ (*szomszédihoz*). Maximusnak különös ötletei vannak!

AVIENUS (*Basiliushoz*). Ily mód megmérgeſíti az egész dolgot!

CAJUS (*az előtte szólókhoz*). Hadd! jobb, hogy előtünk történjék; hisz mi is részesek vagyunk!

EUDOXIA (*Caesarhoz*). Fogd keményen! különben szégyennek tennéd ki magad.

CAESAR (*magában*). Meg kell hát lenni! (*Fenn erőltetett bosszankodással.*) Bár itt volna már, a vétkes! a közös ellenség! ki engem s házam megcsúfolta! Ne

féljetelek, komolyan megmondom neki! nem kímélem őt! rettegjen mérgemtől! (*Veri lábával a földet.*)

TRIGETUS (*szomszédihoz*). Caesar nagy indulatban van; szálni kezdem Boethiust, nagyon megtalálja szidni. (*Léptek hallatszanak.*)

AVIENUS (*fenn*). Jönnek már.

CAESAR (*kevésbé ijedten*). Jönnek? oly hamar? ez mégis pontosság Boethiustól! (*Erőltetett haraggal.*) No várj, várj! (*A színpad elejére fut. Boethius, Gaudentius, Maximus belépnek. Caesar darabig meredten áll, aztán neki rohan Boethiusnak mérgesen.*) Boethius! Boethius! Boethius!

BOETHIUS. Fejedelmem kívánsága szerint eljövök.

CAESAR. Mi történt tegnap, tulajdon csarnokomban egyik udvarnokommal, Palladiussal?

BOETHIUS. Halld igazolásomat! Aetius —

CAESAR (*félbeszakasztja*). Aetius! mindig Aetius? — Én vagyok itt Caesar! nem Aetius!

BOETHIUS. Csupán mentségemre mondom: — amint elindult . . .

CAESAR. Ha elindult, az ellenség ellen katonáskodni ment: sergeinél osztogathat parancsokat, nem itt!

GAUDENTIUS. Császárom, kíméld atyámat!

CAESAR. Hallgassatok! vétkesek vagytok mindnyájan! ezek is úgy látják. (*A szenátorokra mutat.*) Akarom, Palladiust tüstént elbocsássátok!

GAUDENTIUS. Nem lehet, atyámnak tudni kell.

CAESAR. Nem lehet? képzelhetlen! nem lehet! — ez már szörnyűség! dühödök!

AVIENUS (*Boethiushoz halkan*). Engedj neki. — Igen fölingerled s bajba keveredel.

BOETHIUS (*Avienushoz halkan*). Szalmatűz hamar elalszik. Ösmérem én őt! s nem rémülök gyermeki boszankodásitól. (*Fenn Caesarhoz.*) Csillapodjál le, Caesar; nem tudod az elfogatás okát, megmondom.

EUDOXIA (*félbeszakasztja*). Ne arról — tudjuk s helytelennek láttuk. (*Halkan Caesarhoz.*) Parancsolj hallgatást! az arcátlan még lealázná házadat!

CAESAR. Mind hazugság, mi ellene koholtatott! —

szabadon bocsátjátok! Aetius akaratának a magamét szegzem ellene! lássuk, melyik győz!

BOETHIUS. Élénken beszélsz, fejdelem, s oly ellenséges indulatot mutatsz patriciusunk iránt, milyet a dalia nem érdemel; ő meg volna lepve, ha hallaná. Szóm van még, de szeretném, ha e sereg tanút előbb elküldnéd, mert nyilatkozatom kizárólag téged érdekel.

CAESAR. Nem, maradjanak ők itt, én úgy akarom! előttük nincs titkom.

CAJUS (*szomszédihoz*). Ez jól volt, igen jól!

AVIENUS (*halkan*). Caesar színjátszóvá lett; nézőkre s hallgatókra van szüksége, különben a darabnak gyávább vége lenne.

BOETHIUS. Amint akarsz. Nekem kevés mondanóm van, Mi Aetiushoz hírvívót küldtünk, ki őt az esetről körülményesen tudósítandja; várjuk rendelésit minden órán. Ő bizonyosan nem ellenzendi, mit kívánsz; addig pedig légy tekintettel arra, hogy én közvetlen a patriciustól függök, mint az egész fegyveres hatalom fővezéritől, s minden parancsok, így a tiéd is, melyeknek különben engedni kívánok, vélelem csupán általa közölhetők. — Tehát légy türelemmel, rövid ideig. (*Menni készül.*)

EUDOXIA. Borzasztó agyafúrtság!

CAESAR. Úgy hát nem vagy alattvalóm! — Ne fuss el előlem!

BOETHIUS. Ez igen kellemetlen szóversengésnek végét akarom szakasztani; arra legbiztosb mód, ha távozzom. Vedd mély tiszteletem kijelentését. — (*Meghajítja magát s Gaudentiussal együtt kimegyen.*)

CAJUS. Ők nem kímélnék senkit is!

MAXIMUS. No ez, fogadom, váratlan volt mindnyájunk előtt! egyikünk sem fogja mondhatni: ilyet láttam, ilyet hallottam már. Egy caesari őrség feje, ki Caesarával így mer szólni — az eset álmétkodtató! Egybegyült itt a világnak főnöke egész udvarával, biralma legelső tisztviselőivel; mi végett? világosan megmagyaráztatni magának, miként — miként, ahogy

valaki fütyöl ott a táborban, úgy kell mindenikünknek táncolni. Tegyük meg, ha! ha! ha! ha! különben magunk is fogházba kerülünk még! Majd követséget küldünk patriciusunkhoz, s talán irgalmas leend; — én más módot nem látok.

CAESAR. Ez nem maradhat így! lealázva volnék. Rettegjenek ők! Mindenekelőtt akarom, teljesüljön parancsom. (*Ajtó felé megyen.*) Kényszerítendem, bármibe kerüljön! — Hej! néhány őrtisztet ide!

MAXIMUS. Mit akarsz? Ez utat nem helyeslem, még nagyobb szégyent vallanál. Az örök Caesaruk iránt engedelmességtől rég elszoktak már. Én béketűrést tanácslok.

CAESAR. Emberfölöttit kívánsz!

MAXIMUS (*a szenátorokhoz*). Mi fölött értekeződtök? a dolgon változtatni nem lehet.

TÖBBEN. Meglátjuk!

AVIENUS. Ha a császáromnak több közlendője nincsen, úgy ajánljuk magunkat kegyeibe. (*Caesarhoz halkan.*) Tudom, Boethius magaviselete nem leend a patriciusnak kedvére.

CAESAR (*gúnnnyal*). Oh! igen! világos! a patricius kimélést, alázatot parancsolt.

NÉHÁNY SZENÁTOR (*egymás közt*). A tanácsházba menjünk! (*Köszönve elmennek a szenátorok, Maximuson kívül.*)

EDOXIA. Oh! hogy sohasem értem volna e napot, mely szégyenünket nyilvánítja egész világ előtt! Cégernek vagyunk kiteve, leányod becsülete oda! s nekem, s neked mindezt túrni kell! Ha feledhetlen anyád, az erőteljes Placidia élne még, ő tudna minket ilyestől megóvni. De nem, az ég megfosztott támaszunktól s nekünk buknunk kell, gyöngé fejdelem! buknunk s mind mélyebbre sülyednünk, amíg — de az ember csak addig szenved, meddig akar — azt én nem szemlélendem!

CAESAR. Eudoxia! kevés kiméllést!

EUDOXIA. Láttad, mily komolyan távoztak tőled, kiket pártfogásod reménye hozott ide; szavad föl-

vidította őket, erőtlenséged elcsüggeszté. Ők másutt keresendnek ezután hatalmasb védelmet a tiédnél. Te fényes csarnokban lakol, félvilág urának neveznek! ha! ha! neveznek; mind pusztá név s csalódás! Őr itt nem te vagy, mert urat erő teszen s hatalom.

CAESAR. Módot találandok őket kijátszani; ez nem marad így.

EUDOXIA. Ne rettegj semmitől, szebb idők közelgnek még; — majd eljő ide a dicsőített s magasztalt, nép éljenitől kísérve, könyörül rajtunk, nászad leend, visszaadandja leányodnak, Theodosius unokájának, rövid időre elrabolt hírnevit, az oltárnál. Násszal, vővel könnyebben bánhatni — biztos védőkre találandsz bennük! egy kis alázatosság, szerénység által lekötelezheted örökre! de akkor, szeretném tudni, ki fogja még alattvalódnak vallhatni magát pirulás nélkül.

CAESAR. Eudoxia! kétségbe ejtesz!

EUDOXIA. Tartsd eszedben, fontold, taglald, mit mondtam. Én távozom, különben messze ragadnának el érzetim. (*Menve.*) Egy szánakozásraméltó leány vár reám, könnyes szemekkel.

MAXIMUS. Ha szeretett császárném megengedi, elkísérendem szállására. Már nem lehet különben, nekem kell elveszett udvarnoka helyit kipótolnom; — az apa legtermészetesb képviselője fiának (*Caesarhoz*). Fejdelmem! mindjárt itt termek. (*Eudoxia s Maximus el.*)

CAESAR (*Heracleshez*). Heracles! az egész idő alatt hallgattál, bár mindennek tanúja voltál.

HERACLES. Bámulásomnak tulajdontísd; alig volt időm magamhoz jönni.

CAESAR. Szólj tehát! úgy állasz ott, mint egy megmerevedett! Mit ítélsz az esetről?

HERACLES. Hogy fejdelmem igen kegyes.

CAESAR. Hogy-hogy?

HERACLES. Fejdelmemnek sok hív alattvalói vannak még, kikre számolhat.

CAESAR. Oh! rendre, rendre megfosztandnak ezektől is!

HERACLES. Kik készek volnának sokat áldozni, fölséged nyugalmaért —

CAESAR. Mit használ nekem szeretetök s szánakozásuk, ha engem a maihoz hasonló jelenésektől meg nem óv? —

HERACLES. El vannak tökéelve bármi tette is; csak fölséged parancsolna velük.

CAESAR. Nem egészen értem?

HERACLES. A büntét, nem büntét többé, midőn jót szül.

CAESAR. Ez helyes!

HERACLES. Midőn más élet egy császárával ellenességbe jő, akkor — emez többet ér amannál, úgy-e?

CAESAR. Heracles! vészes terv forr fejedben! mondd egyenesen ki!

HERACLES. Nem mondhatok semmit egyebet annál, hogy fejedelmem igen is kegyes.

CAESAR. Különös ember! (*Gondolatokba merül.*)

MAXIMUS (*ki a beszélgetést néhány perctől fogva hallgatta, magában*). Haladunk, mint látom, sebesen haladunk! Közel már a kelepce, melyből ki nem szabadulandsz többé! Most a levelekre kerülend a sor. Szeszélyes udvaroncim jól viselék magokat, nem hiába szoritám keményen. (*Fennhangon.*) Tisztelt fejedelmem!

CAESAR. Tudom, Maximus, részt veszsz sorsomban: irántami indulatodnak elegendő bizonyosságát adád. Benned bízom csak, meg emebben. (*Heraclesre mutat.*)

MAXIMUS. Hidd! nem fiamon aggódok, hanem rajtad.

CAESAR. Szégyen tehát, mi rajtam történt, úgy-e? mit mondanak majd, kik jelen voltak?

MAXIMUS. Oh! nekem sokkal fontosb gondom annál. — Fejedelminek, uralkodóinak találtam mindenkör lelkedet, oly méltónak téged teljes függetlenségre, hogy nem szívelhetem azon gyámságot, melynek hatalma napról-napra növekedik fölötted.

CAESAR. Csúfság, hogy ezt türtem eddig is!

MAXIMUS. Téged zárva tartanak, elkülönöznek né-

peidtól, mert átlátják, hogy ki megösmér, az megszeret. Ügyekszenek kormányzástól elhúzni figyelmed más tárgyakra, mert érzik, hogy tudnál uralkodni, ha akarnál. Bocsáss meg, őszintén mondom ki nézetim! — Mikor ma a főtanács előtt, oly tiszteletet gerjesztő méltósággal láttalak föllépni, oly komolyan feddeni a vétkeket, oly nemes büszkeséggel emlékeztetni kötelességeikre — kérdeztem magamban: ez legyen valósággal azon ember, kit Aetius ügyefogyottnak, s nagyobb, valódibb dolgokra alkalmatlannak hirtel?

CAESAR. Ügyefogyottnak! alkalmatlannak! hihetlen förtelem! de talán te csalódsz —

MAXIMUS. Fölinadtál beszédemen, sajnálom! bár hallgattam volna; én senkinek sem ártok szívesen. Kérlek, feledd, mit mondtam — Istenem! mit tegyek?

CAESAR. Állításodnak bizonyosan van alapja — add elé, légy nyíltszívű.

MAXIMUS. Nem, hallgatok inkább — és mégis — oh kínos küzdés! — szent kötelesség parancsolná.

CAESAR. Mindent megmondj; a dolog engem érdekel, — én megkívánhatom.

MAXIMUS. Látom én is, szólnom kell, de ígérd meg előbb, hogy magad bosszúd által elragadtatni nem hagyod.

CAESAR. Mindent! mindent! csak szólj.

MAXIMUS. Bízom tehát szavadba. — Kaján nem vagyok, — ármányos sem, nagyravágyó sem, ezt tudja mindenki. Ha fejdelmem hozzám kegyes s az emberek böcsülnek, nekem elég. A patricius dicsköre miért kísértne? őt boldogítja, engem nézetim szerint dúsabbá nem tenne. Azért, midőn legelébb észrevevém, miként akar a patricius feszes komolysága ált ellentétet képezni víg elevenségeddel, miként szeretné minden szava- s tettivel közhírrül tenni, hogy ki, mint te, emberi örömeiket élvez, az a kormányzás komolyabb kötelességeit teljesíteni nem lehet képes: fájt nekem ez, érzem, hogy ember s uralkodó megfér egy lényben.

CAESAR. Ilyen tanácsadó kell nekem!

MAXIMUS (*folytatva*). De magamba fojtám gondolatim, mivel közel vészt nem láttam. Becsmérlő szavakat hallék itt is, amott is, melyeknek ő volt szerzője; azonban, hogy bonthatlan szövetség ált akarád házát összekötni tiédde, gondolám: ez kielégíti a jövevény vágyait, s lekötelezi örökre. Csalódtam! — Mérséklést kérek, fejdelem, mert senkinek sem akarok ártani; de itt vannak bizonyosságaim — ott künn, a táborban, többre számoltak. (*Leveleket mutat elő, melyeket eddig rejtve tartott.*)

CAESAR. Mi levelek ezek?

MAXIMUS (*a leveleket átadja*). Aetius írása, — ösmered, — nincs kétség; — egyik Boethiushoz, másik fiához; irántadi buzgóságom kerítette kezembe — most irattak táborból. — Olvasd, de csendes vérrel!

CAESAR (*olvas*). Egek! mily szellem! ócsárlása személyemnek! — korlátlan becsszomj! Mi itt alá van húzva — (*Olvasva.*) «Gyáva Caesarunktól nem félek; buja örömek vadászatából áll egész élete, mit gondol ő országlással? de lehetnek körüle rosszakarók, vannak is; ezekre nézve a vigyázatot eléggé nem ajánlhatom.»

MAXIMUS. Halkabban! meglehet, közel vannak kémei.

CAESAR. Meg itt: (*olvasva*) «A fejdelem gyámoltalan-sága állásunkat ugyan kedvezőbbé teszi, de vannak mindenütt ármányosak, kik kezükben a gyöngé is hatalmas eszközzé válik; viseld tehát magad ügyesen s őriztesd észrevehetlenül, emberid ált. Heraclesben nem bízom, Sidoniusban sem.» — Rossz lelkű! — Sidonius. Sidonius! így valósúl jóslatod, mind barátira, mind ellenre nézve! (*Maximus kezit megfogva.*) Segítendsz?

MAXIMUS (*jelentéssel tekintettel Caesarhoz*). Mindenem szolgálatodra! ennyit már tudsz. — (*Szünet.*) Fejdelem! ez még nem minden.

CAESAR. Mi kell ennél több?

MAXIMUS. Légy kegyelmes, Caesarom, csak gyanú, mit mondok; — szeretném nem hinni; bár hatalmam-

ban állana! De nekem vannak okaim. — Ha nem valósulna, mint örvendnék!

CAESAR. Mi?

MAXIMUS. A vendeket visszaüzni indult patriciu-sunk, ellenük gyűjt serget, úgy-e?

CAESAR. Magad is tudod.

MAXIMUS. De ha történetesen nem úgy volna? — Csak fölteszem, ha csalódnál.

CAESAR. Miért hiszed ezt?

MAXIMUS. Nem hiszem még, mert hihetlen; azért te se gyanakodjál. Az emberek sokszor hazudnak rossz célból.

CAESAR. Mondta hát valaki?

MAXIMUS. Mondom, pusztá vád.

CAESAR. Ki mondta?

MAXIMUS. Irántadi féltékenységem szerfölötti, talán fölösleges. Vannak embereim, kik mindenről tudósít-nak, mi a táborban történik; azok üzenék, miként Aetius a vendekkel titkos egyeződésre lépett, s nem leend had ellenük.

CAESAR. Ma is indultak hadak táborba; ezekkel mi történik?

MAXIMUS. Ez az, mit nem hihetek. — Visszaküld-tem a hírnököt; bizonyosb tudósítást várok.

CAESAR. Hírnököd mit mondott?

MAXIMUS. Minthogy meg kell lenni — de, mint mondtam, távol tőlem, hogy igaznak erősítsem! — azt, miként a vendék beütése egyezés következte, csak ürügy volt katonaság-gyűjtésre, s a serget útnak indítandják Róma felé, még eddig nem világos, de ránk nézve mindenesetre vészes célból.

CAESAR. Jaj nekem! vannak erről levelid?

MAXIMUS. Mi szóval igazítunk mindent, ez biz-tosb. — Ha igen csodálatosnak tetszik, ne hidd! (*Caesar keziben lévő levelekre mutat.*) Ha igaz volna, e leve-lekben is tenne róla említést. Csak nem titkolódnék talán leghívebb barátja s tulajdon fia előtt? — Másérszt igaz, — ilynemű terv kivitele legnagyobb vigyázatot kíván, s csak úgy sülnhet el, ha mély titokban tartatik.

CAESAR. Miként kerüljük ki e vészt? Rettegek!

MAXIMUS. Ha a sereg csakugyan közelg, hamar megtudjuk. Aetius árulást nem sejdíthet. Senki előtt se nyilatkozzál! különben nem lesz menedék. — Heraclesben megáll a titok, olyannak ösmerem őt. — Aetius vakmerő, ez reánk nézve hasznos leend; úgy hallám, még ma visszajő Rómába, az elmék állapotját kitapogatni, s előkészületeket tenni; azon esetre többé kérésünk nem lehet; mert mi dolga volna itt, épen midőn Calabria felé kellene sietnie?

CAESAR. De mit tegyünk mi?

MAXIMUS. Csarnokodba is bizonyosan eljövend. — *(Szünet után, ünnepélyes hangon.)* Nézz vissza Róma történeteire: Augustustól fogva mostanig, egy Ceasar sem tűrt diktátort maga körül, ki neve dicsőítésére vágyódott. — Mulatságszeretők voltak köztük, a világ gyönyöriben résztvevők; dicséretes ez, ha erővel párosul; de keresd föl a biralom évkönyveiben, mint jártak azon alattvalók, kik valaha hatalmat rabolni készültek; keresd föl, mily magasztalás várta a fejdelmet, ki féktelen nagyravágyókat méltó büntetéssel tudta visszatorlani s lakoltatni: — így az eszközt könnyen föltalálhatod. A szenátus véled tart; a patricius kemény országlása őket fölingerelte; neked kívánnak hódolni, nem másnak. — *(Szünet.)* Tőled várnak szabadulást! — Valóban, ha igazúl, mit mondtam, s a patricius elég merész téged itt meglátogatni: alkalmad leend egy koszorút fűzni fejed körül, mely fölülmulandja caesari koronádat becsivel. A hajdan-kor oltárokat adott volna ilyenért s imádást!

CAESAR. Értelek: hitszegés vért kíván, vért, úgy-e?

MAXIMUS. Semmit sem szeretnék elődbe szabni. Kegyelem fejedelmi tulajdon, — örvendeztetne benned is. — Találékony vagy; meglehet, akadsz általam nem sejdített szelídebb módokra. — Lelki erőre minden-esetre lesz szükséged — légy hős!

CAESAR. Meglátod, a honnak nem lesz panasza ellenem; ügye az enyémmel! Tehát velünk tartsz, kedves barátom?

MAXIMUS. A dolog siető; elmegyek tudakozódni, s minél előbb hírt hozok. Végezz el magadban mindent, Caesarom! — Itt egy hű szolgád. Szólj Julianussal s azokkal, kiket megnevezend. Szavamra! bízhatol bennük. Oh! talán nagy nap közelg! ismétlem, dicsőség vár reád, — örök hála, — ha hős leszel! — (*Elmenve, magában.*) El vagy veszve. (*El.*)

CAESAR (*Heracleshez*). Fölfogtad tanácsát?

HERACLES. Ki érthetné félre?

CAESAR. Ha gyanúink nem csálnak, a szerint cselekszünk, úgy-e?

HERACLES. Szólok Julianussal.

CAESAR. Helyes! és tudósíts. Sietnünk szükség készületeinkkel. Magam veszek részt mindenben. (*Heracles el.*)

CAESAR (*egyedül*). Patricius! nem gyanítod még, mire találatsz itt! (*Keblire mutat.*) Megvetél; de meg-lásd, vesztetre fognak engem csodálni! A váratnak eleget teendek — aztán, maradék, szólj rólam! (*El.*)

MÁSODIK SZÍN.

(Eudoxia szobája.)

(EUDOXIA s PLACIDIA.)

EUDOXIA. Placidiám! nem vetek semmit szemedre; nem kárhoztatlak érzelmidért, csak szánlak. Sorsod ez, ki változtat rajta?

PLACIDIA. Úgy-e? fölfogod elesett ügyemet? szólasz értem?

EUDOXIA. Titkolom szégyened s tagadom; többet nem tehetek. (*Szünet.*) Mily büszkék voltak rád nézve terveim! magasbbra emelni magamnál, — üdvvel nézni föl feléd! Már nem valósúl; szép ábrándként eltűnt előlem. Lemondok, mert nő vagyok; körülményeknek pedig csak a férfi parancsol, — de eszköz lenni magam ellen, ez több, mint mennyit bírhatok.

PLACIDIA. Úgy hát meg engeded történni, mitől szívem irtózik? mit te is, mint mondad, rettegsz, hogy Aetius menyé legyek.

EUDOXIA. Gaudentius vagy Palladius, én szívelem emezt s böcsülöm apját ; de mi különbség a kettő közt: egyik épen nem, másik csak Theodosius háza romlása ált léphet oda föl, hol születél.

PLACIDIA. Nekem csak az kell, mit már meggleltem ; hű kebel, nem trón. — Segélj amaszt megtartani, ezt kerülni!

EUDOXIA. Lánykám! azt hiszed talán általam soha nem ösmert szenvedélyért intlek, s oly csöndes komolyan léptem ki a világba, milyen most vagyok? hiszed, vágyaimnak nem lehete valaha egyéb tárgya, mint mit elértem : trón s hódolat? — Ah, volt idő, midőn más üdv reménye állott még előttem varázs bájival! midőn álmodni tudtam én is, s álmodva édesen kesergni álmainmat! volt — de nem — te gyermek vagy, maradjon e fátyol előtted földve .

PLACIDIA. Szólj! oly jótékonyak szavaid! mondd, ki volt Palladiusod?

EUDOXIA. Ösmered őt, közel viszonyban áll házunkhoz ; a sugár gyöngéd ifjoncból nyomatékos, erőteljes férfi lett: belőle is már családfő. Pirulás nélkül említtem, mert megtanultam nyugodtan nézni szemembe ; mert ábránd kéjei, ébredés fájdalma, minden elmúlt, sejdítetlen általa, mint született! — (*Halkan magában.*) Maximus! Maximus!

PLACIDIA. Úgy hát értesz, anyám! ama szent képre, mely hajdan eltölté lelkedet, azon első szüzérzetre, melyt legyőzél ugyan, de feledni nem fogsz soha, kérek, esdeklek! ne légy oly kemény irántam. Nem, nem hagylak, alkalmatlan leszek, panaszlom előtted azon fájdalmakat, miket te is érezél ; amíg — Ha te elhagysz, kibem bízzam még? (*Átöleli.*) Ő már szabad, úgy-e? Gaudentius heveskedésinek nem lett rossz következése?

EUDOXIA. Ne emlékeztess erre — majd máskor —

PLACIDIA. Nyugtass meg!

EUDOXIA. Mit kívánjak már? ott az apa, itt a lány!

(*Darabig némán állnak, egymásra nézve.*)

MAXIMUS (*belép s a színpad hátrészén gondolkodva áll meg, magában*). Aetiusnak el kell jönni; erre számolok. Ő féltékeny, az általam említett összeesküvést neki baráti bizonyosan megvitték; tőlem is kapott névtelen figyelmeztetést — nincs tehát kétség! (*Előre lépve Eudoxiához.*) Fölséges asszonyom!

EUDOXIA. Beszéded van velem, mint mondád?

MAXIMUS. Igen, asszonyom! véled — de csupán véled.

EUDOXIA (*magában*). Különös részvétet kezd ismét mutatni irántam. (*Placidiához.*) Hagyj egyedül!

PLACIDIA. Emlékezzél meg kérésemről. (*El.*)

EUDOXIA. Már szólhatsz.

MAXIMUS. Császárném talán neheztel rám s házamra; ez fáj!

EUDOXIA. Miért hiszed?

MAXIMUS. Császárnémat fiam megsértette, visszaélt jótétivel.

EUDOXIA. Nem első, sem nem utolsó! — ha javúl, — haragtartó nem vagyok.

MAXIMUS. Kegyes, mértékfölött! — de én —

EUDOXIA. Te?

MAXIMUS. Nem bocsátok meg oly könnyen. Csalódtam benne —

EUDOXIA. Csalódásból áll a világ! — miért tennél épen te kivételt?

MAXIMUS. A méltatlan többé szemeid elibe nem kerül!.

EUDOXIA. Szeretetlen apa!

MAXIMUS. Büntetni szeretem, ki ellened vét.

EUDOXIA. Mit akarsz hát fiaddal?

MAXIMUS. Galliába küldöm legióinkhoz. Ösmérkedjék meg a góth s alán hadfiakkal, — bűnhődjék. —

EUDOXIA. Vésznek teszed ki.

MAXIMUS. Csak vész s nyomorúság javíthatja, kit oly határtalan gőg ragadt el!

EUDOXIA. Találj más módot!

MAXIMUS. Legbiztosabb ez. — Átengedem sorsának.

EUDOXIA. Ha elvesztnéd!

MAXIMUS. Mindenkor sors üldözötte az, ki állásunkban felétek irányozza reménytelen vágyit, ti magasak!

— Itt fájdalomtól, vagy ott, ellenek vasa ált, mindegy!

EUDOXIA. Kérek érte!

MAXIMUS. Császárném! ne kérj! különben engednem kell! — nem tudok ellentállni hangodnak! *(Eudoxia csodálkozva néz rá; Maximus erőltetett csönddel folytatja.)* Pedig jobb így — minden bontva leend; ily viszonyoknak szűnni kell! Leányod pedig teljesítse rendeltetésit, s a keleturalmi Caesar rokonának adva kezit, kapcsolja majdan ismét össze a viláгурalom két elvált részeit, egy korona alatt.

EUDOXIA. Kifeledéd tervedből a patriciust. Hisz Placidia már el van ígérve.

MAXIMUS. S te is?!

EUDOXIA. Férjemről van szó, nem rólam. Eleget aggódtam fölötte!

MAXIMUS. Úgy tehát nem történik meg! szavamat adom, ha elpusztulnék is belé. E gond többé ne nyomjon; — megakadályozom!

EUDOXIA. Hiába ügyekszel!

MAXIMUS. Aetius agyafúrt!

EUDOXIA. Ha úgy van is, ki hiszi el?

MAXIMUS. Bebizonyítom Caesarnak!

EUDOXIA. Mit használand? ösmered őt; ha szenvedélyeinek élhet, béketűrő marad.

MAXIMUS. Cselekedendik! legelőször éltiben fölébred! Én kiviszem! kívánságod tizszerezi tehetségimet!

EUDOXIA. Benned heves pártolóra leltem.

MAXIMUS. Mindent! mindent ügyedért!

EUDOXIA. Szokatlan indulat szól belőled!

MAXIMUS. Erkölcshöz, vallásnak nincs tilalma, hol te parancsolsz! *(Megfogja Eudoxia kezét.)*

EUDOXIA *(csodálkozva)*. Mit jelent ez?

MAXIMUS. Császárném! egy kegyes tekintetet! — hisz ez minden jutalmam! *(Kezeit szívihez szorítja.)*

EUDOXIA *(magában)*. Képzelmem valósul! *(Kézit visszarántva, fenn.)* Mérsékelj magad! — nem reménylem —

MAXIMUS. Elég sokáig küzdtem s titkoltam, — egy életen keresztül, melynek minden perce csak terű s bilincs volt. A zárva tartott érzelem szétrepeszti keblemet s kiomlik ajkaimon. Császárném! bocsánat! — bűntársa vagyok fiamnak! — a magas elérhetlen felé merészlettem én is vágyaimat emelni. — Kegyelem! én téged szeretlek, imádlak! *(Letérdel.)*

EUDOXIA. Távozzál innen, vakmerő!

MAXIMUS. Nem, késő! ki van már mondva a nagy s nyomatékteljes szó! Rab vagyok, törvényszéked elibe idézett s végítélet nélkül el nem mehetek. Kitéárom keblemet, megmutatom, holt-tetemként taglalom előtted azon tömérdék nyomort, mely itt lakik *(keblére mutat)*, s ha irgalmat nem nyerek, — várok még akkor is, míg reményem utolsó éltető szikrája elalszik, míg fájdalmim a kétségbeesés határait túlhaladják. Oh! ott, — azontúl ismét csend uralkodik! a haldoklók csöndje! akkor legalább tudom, mit tegyek!

EUDOXIA. Semmit sem akarok többé hallani! Te itt maradsz? úgy hát én megyek.

MAXIMUS. Ha szerelmem csakugyan véteknek ítéled, s utálattal hagysz el: óh! hát kíváncsiságból — hisz annak legkedvesb éldelete épen a borzasztó — ösmérd meg előbb bűnömnek egész kiterjedését; tudd meg, mit szülhet mindent egy pár mennyei szem! — Házas vagyok, gondolod? — csalódot! Maximus ismét nőtlen! s neje? — Ha! ha! ha! ha ösmernéd Caesar legújabb ágyasát, igen jól megértnél!

EUDOXIA. Hihetlent sejdítetsz!

MAXIMUS. Világosabban szólok hát, hogy ne csak sejdítés legyen. Mivel te vagy kegyetlen, én is az leszek magam iránt. Mindenben követőd s frigyesed maradok; cseppenként hörpölöm fel a mérget, melyt

nyujtsz ; élvezni fogom boldogtalan szerelmem minden kínait, mindent, mit irgalmatlan szemeidből kiolvasandok, részvétlenségedtől megvetésedig! Igen, eltaszítám nőmet magamtól! — általad okozta fájdalomból vettem, s most érted taszítom el! Mint ágyast adtam át férjednek, örök mocskot kentem magamra s fajomra. Érted, — érted tettem ezt! — Oh s nem vakmerő reményből — csupa alacsony kajánságból, hogy elfordítsam tőled férjed figyelmét ; hogy más ne gyönyörködjék abban, mifelé én csak messziről küldhetek vágyakat, más ne éldelje, mit én sohasem bírhatok!

EUDOXIA. Nagy büntét nyomja lelkedet!

MAXIMUS. Büntét neked, mert érzéketlen vagy ; nekem nem az. Ki emberi s isteni törvény ált kijelelt ösvényin megmarad : ki képes minden léptinél a kötelességek, közviszonyok, aggodalmak tömérdek se-regit egybehasonlítani, számolgatni : azt hiúság, önzés vezeti csak, nem szerelem. Mindent feledni egy érzetért, — erkölcsöt! vallást! mindent áldozni egy lényért, — helyzetet, becsületet, mint én : ez tesz igazán szeretni!

EUDOXIA (*magában*). Ily szenvedélyt nem gyanítot-tam. (*Fenn.*) Jőjj magadhoz, ha valaki meghallana!

MAXIMUS. Mit mondana a világ! úgy-e? talán vétkes leereszkedést gyanítna benned s vesztenél istenségedből. — Jó, jó! megyek hát, tisztelt asszonyom! kiöntöttem neked szívemet, tudod már, mim voltál s bennem mit vesztesz el. — Isten veled! — Tőlem ezután ment leszesz. — Békélj ki emlékemmel! (*Menni készül.*)

EUDOXIA. Reménylem, barátságos indulattal válunk el egymástól ; belső neheztelés nélkül — úgy viszontlátásig!

MAXIMUS. Hálával viszem el magammal ez utolsó szavakat oda, hová megyek. Légy boldog! (*Ismét menni készül.*)

EUDOXIA. Maximus! egy percig —

MAXIMUS. Mi?

EUDOXIA. Kemény szívűnek kárhoztatsz?

MAXIMUS. Nem, asszonyom, irántadi érzelmem sem-
miben sem változnak ; a hiba bennem volt. — (*Ajtó
felé indul.*)

EUDOXIA (*magában*). Oly elcsüggedten távozik! —
Ha — borzasztó volna! Nem tudom, mit mondjak.
(*Fenn.*) Maximus! — erőszakos vagy — akaratom
ellen kihúzod belőlem, mit rejtni szeretnék. — Alig
merem megvallani magamnak is — nem tudom meg-
vetni szerelmed! — Meggyőződéseim parancsolná —
s mégis — hiába! — nekem — mit tőled hallék —
jól esett —

MAXIMUS. Mily szavak! — így ismét föléledek.
(*Eudoxiának rohan s átöleli.*) Eudoxiám! kedves
Eudoxiám!

EUDOXIA. Jaj nekem, jaj! hogy ily gyöngye vagyok! —
Siess el innen, — további együttlétünk veszélyes le-
hetne.

MAXIMUS. Ha megmondod, mikor láthatlak ismét
egyedül ; — nem előbb.

EUDOXIA. Majd tudtodra adom, mikor bátorsággal
történhetik meg — tudtodra jel által. Csak, Istenért!
most ne mulass itt tovább! — Férjem minden percen
itt teremhet — Placidia már rég kívánczik utánam —
megyek hozzá. — (*Kiszabadítja magát Maximus karjai
közül s el.*)

MAXIMUS (*egyedül*). Rajtad már a szenny, Valen-
tinianus! — A vész ezután következik! csak segíts be-
folyásoddal is, gőgös asszony. (*El a közép ajtón.*)

HARMADIK SZÍN.

(Terem a fejedelmi palotában.)

(HERACLES, JULIANUS, CAUSTINUS, AVENARIUS jobbról
lépnek be fegyveresen.)

HERACLES. Úgy lesz tehát, mint mondám ; rátok
számolhatunk!

JULIANUS. Fejdelmünk- s honunkért mindent! — Éltünket bátran kitesszük vésznek! — Aetius, úgy-e kíséret nélkül jött?

HERACLES. Igen.

AVENARIUS. Udvar, őrség, főtanács velünk tart?

HERACLES. Úgy van. Nagy azoknak számuk, kik e merényben részesek kívánnak lenni — s csak három ember, csekélység!

CAUSTINUS. Úgy hát Caesar parancsoljon velem!

JULIANUS. Edzvék szíveink, valamint vasaink is!

HERACLES. Caesar meghálálандja készségtek. Jertek erre, de zaj nélkül, — ellen is lehet közel — azért a gyilkok még maradjanak hüvelyükben, az eldöntő pillanatig. *(Az udvaroncokat a bal ajtó felé vezeti.)* Frigyesek várnak itt — de senkivel — szót se!

AVENARIUS. Ne félj! mi titoktartók vagyunk. *(Julianus, Caustinus, Avenarius el a bal ajtón. Heracles megfordul, s a színpad elő részén levő ajtón akar kimenni, midőn Caesar onnan belép.)*

HERACLES. Caesar! az egyezés szerint minden megtörtént. Emberink ott várnak. *(Balra mutat.)*

CAESAR. Úgy csak maga a tett van még hátra.

HERACLES. Már nem kétkedel?

CAESAR. Aetius itt van. Róma néz reánk! meglesz.

MAXIMUS *(a közé pajtón lép be)*. Caesar! hamis volt-e a hír, melyt hoztam?

CAESAR. Teljes hálámra tevéd magad méltóvá, jó Maximus! Meg nem bánod, esküszöm! — Mi már készen állunk. A particius talán kevés idő múlva itt leend —

MAXIMUS *(félbeszakasztja)*. Ösmerlek, tudom, bölcsen rendeltél el mindent; ez megnyugtat.

CAESAR. Maximus! reménylem te is —

MAXIMUS. Én, — én munkás voltam. Tisztársaimmal szóltam; el vannak készülve az elmék mindenre. Hevesen vitáznak melletted a főtanácsban; a patriciust szemrehányásokkal kívánják fogadni. Ide jönnek mindnyájan. — Kérlek azonban, ne közölj velük semmit is; félénkek vannak köztük. — Hiába, ritka

olyan hős, milyen te vagy. A váratlan tett inkább meg fogja őket lepni, s mint közszabadító, úgy jelenedsz meg előttük.

CAESAR. Csak tudd meg rendeléseimet. Már emberinkkel beszélünk : mihelyt —

MAXIMUS. Értem, értem ; fejedelmileg lépendsz föl — hogy is tudnál másként?

CAESAR. Eudoxiát is hívjuk ide ; — legyen tettemnek tanúja.

MAXIMUS. Nem, nők inai gyengék. Jelenléte akadályá válhatnék.

HERACLES. Hadd őt ! Úgy is megtud mindent.

MAXIMUS. Az emberek balgák, sokat befolyásának tulajdonítnának, s ez dicsedből levonna.

CAESAR. Igazad ! — Tehát, hogy mindent megérts —

MAXIMUS *(félbeszakítja)*. Fejedelmem ! nagy vállalatod fényit mással ne oszd meg ; magad gondoltad ki, magad is hajtsd végre. Én nem tudok, nem kívánok tudni semmiről is ; kicsiny vagyok arra, hogy ily ropantokrúl gondolkozzam ! — *(Szünet.)* Hoh ! már közelg a senát, hallani lépteiket. *(Ajtó felé lép.)*

CAESAR *(halkan Heracleshez.)* Vevél észre valamit?

HERACLES *(szintügy.)* Maximus igen vigyázó.

CAESAR *(halkan)*. Meglehet, fél szegény. — Mi nem félünk !

(A közép ajtó kinyílik, AVIENUS, TRIGETUS, BASILIUS, CAJUS, FULGENTIUS és sok más szenátorok lépnek be, mélyen meghajtva magukat.)

CAESAR. Összeírt atyák ! mindig mély bizalommal voltam irántatok s látom, méltán.

AVIENUS. A patriciust már itt véltük.

MAXIMUS. Még, hiszem, értekeződik Boethiussal s fiával. Nekik, mint rebesgetik, sok mindennemű titkaik vannak. De, gondolom, nem sokáig várakoztatand magára. — *(Künn zaj hallatszik. Maximus az ablakhoz megyen s ott kinéz.)* Ha ! ha ! már erre tódul a nép ! *(Szünet.)* Jertek csak ide ! nézzétek e diadalmi pompát ! — Így fejedelmet tisztelnek csak, nem alatt-

valót! — Ott a patricius! csoport ember közt. — Miként int nekik, miként kívánja kedveiket megnyerni! (*Caesar s a szenátorok ablakhoz tódulnak.*) Mily uralkodói mosoly, úgy-e? — mintha ő osztogatna egyedül üdvet! Ravasz ember a mi daliánk!

BASILIVS (*halkan szomszédihoz*). Különös merészség így szólni! A patricius mindjárt megtudja.

FULGENTIUS (*szintúgy*). Darab idő óta Maximus magaviselete oly rendkívüli, hogy még ítéletet sem merek róla hozni!

MAXIMUS (*az ablaktól elmegy*). Vissza, barátim! fogadjuk a patriciust méltósággal. Tudjátok, nekünk panaszaink vannak. — Mi tisztviselők volnánk, nem nép!

(*A szenátorok egy csoportba állnak össze; azalatt Aetius, Boethius s Gaudentius több örökkel együtt belépnek.*)

AETIVS. Mi? együtt találom fejedelmem szenátjával? Miattam, úgy-e? Tudok mindent, előterjesztésre nincs szükség. — Én ugyan, bocsásson meg tisztársam Petronius Maximus, fia elfogatásában annyi méltatlanságot nem látok, mint ő, s tisztelt fejedelmem és ti mindnyájan, mert némiképpen volt ok reá; ezt azonban fesszegetni nem szándékom; — minthogy Caesar óhajtja s a szenát, nem szegülök tovább ellene: legyen ő szabad! Reménylem, okólni fog. (*Egy őrtisztthez.*) Tedd meg a rendelést! — Palladiust tüstént bocsássák ki! (*Az őrtiszt el.*) Így talán minden kellemetlen vitának vége lett.

MAXIMUS (*Cajushoz halkan*). Lám! megmondtam előre; kegyelem, jog helyett. Végünk!

CAJUS (*fennhangon*). Patricius! nekünk biztosíték kell jövődre nézve.

CAESAR. Aetius! Elégtételt kívánok megsértésemért!

AETIVS. Tudom, fejedelmem igen fölhevült ellenem. — Szolgálatim talán több méltánylást érdemlenének.

CAESAR. Hidd, méltánylom érdemid! de —

AETIVS. Ládd, most is engedek; bár mindent fölvéve jogom volna —

CAESAR. Jogod — kívánságom nem teljesíteni? — meglehet, nem vizsgálom ; más dologról akarok most véled végezni — vagy halasszuk továbbra?

AETIUS. Amint kívánod.

CAESAR. Hamar jövel vissza táborodbúl ; a katonaság tehát haza bocsátva?

AETIUS. Nem, a had együtt s indulófélben.

CAESAR. Indulófélben? ha! ha! ha! csakugyan ama békétlen vend rablók ellen? a vezér pedig itt Rómában? — Hogy történik ez?

AETIUS. Úram, mint látszik, belőlem tréfát űz ; de nem aggódom fölötte. Caesarunk jó kedve minden esetre szerencsés előjel a hon vészire nézve.

CAESAR. Ó! a hon nagyobb bátorságban van, mint sokan szeretnék!

AETIUS. Miként értsem ezt?

CAESAR. Vedd csekélységnek — minők személyem s jogaim.

AETIUS. Világos, elidegeníték tőlem elmédet. — Rosszakaróim munkásak voltak távollétemet használni ; de még idejekorán kijátszom ármányukat. — *(Szünet.)* Caesar, szóljunk egymással őszintén! Te eléadod vádaidat, én felelek reá ; — így reménylem, csakhamar te is meg leendsz nyugtatva, én is.

CAESAR. Nem bánom! végezzünk el mindent baráti-lag. — Szeretnék ismét benned bízhatni, mint ez-előtt! — Jer ide, a mellékszobába. Nyilatkozatinknak ne legyenek más tanúi, mint kiket érdekelnek : — Boethius s jövődöbeli vőm. *(A baloldali ajtó felé indul.)* Összeírt atyák! várjatok el itt ; értekezésünk hosszú nem lesz.

(Caesar, Aetius, Boethius, Gaudentius el a bal ajtón, Heracles is utánuk suhan.)

AVIENUS. Ugyan mi oly nyomós dolguk lehet egymással?

CAJUS. Maximus! te sokat voltál a fejedelem körül ; talán adhatsz fölvilágosítást.

MAXIMUS. Barátok, mit sejdítetek, megmondom. Egy

igen kellemetlen történetből ered az egész. — Cæsar-nak némely titkos levelek jöttek kezéhez, melyekben patriciusunk elég őszintén adja elő terveit ; azoknak néhány kifejezései ált urunk sértve érzi magát. Ügykeztem megnyugtatni, de nem érek célra. — Most azonban, reményilem, Aetius szavai megbékültetik. *(Rekedtes zaj hallatszik a bal ajtónál kívülről.)*

NÉHÁNY SZENÁTOR. Mi ez? ott kiáltoznak?

MAXIMUS. Heves szóvita —

AVIENUS *(az ajtó felé siet)*. Nem, nem ; több szóvitanál! *(A zaj nevededik.)*

CAESAR *(kívülről)*. Utána Gaudentiusnak! — utána! Hozzátok ide a gaz kölyköt! holtan vagy elevenen!

(Caesar, Avenarius, Julianus, Caustinus, Heracles s számos őrtisztek bal oldalról belépnek kivont kardokkal.)

CAESAR. Örvendjete, szenátorok! — Ünnepelejké napot, mint érdemli! nagyobb, szebbet Róma évkönyveiben nem találni. A közös ellenség, a nagyra-vágyó, alattomos, hitszegő patricius nem él többé! ketté vágák edzett vasaink bűnös cselszövényi hálóját, melybe minket kívánt volna keríteni, mindnyájunkat. — Ő s meghitt cinkosa, Boethius, békével hagy-nak ezután! — csak Gaudentius hibázik még! ha őt őreim elérik, mint nem kétlem, aztán ki háborítná csendünket? — Kétkedve néztek rám, szenátorok! Igen! úgy van, mint mondom. Rómának maradtak oly fiai, kik rettegést nem ösmérnek akkor, midőn hon javára tenni kell! — Győződjete meg! Ott künn fekszenek a holttestek, — s itt állnak előttek a szabadítók! *(Heraclesre s az udvaroncokra mutat, kik szembetűnő göggel állnak elő. A szenátorok arcaikon néma rémület nyoma látszik.)*

MAXIMUS *(magában)*. A fő akadály el volna hárítva! Már most kettőnké a világ! együtt fordítandjuk azt ki sarkából, az egész nemzedék dacára!

FULGENTIUS *(szintűgy)*. Szegény Róma! elvesztéd védőd! ki uralkodik ezután fölötted?

CAESAR. Mind elnémulátok? Egy hálás szót sem

hallok? pedig ily tett talán érdemelne valamit. — Maximus barátom! mit ítélsz most felőlem?

MAXIMUS. Valóban e pillanat rám nézve oly meglepő, hogy fontolgatásra minden tehetségem megszűnt. — Ha mindazáltal sejdítesem kifejezni merészeném, mostani állásod olyannak mondanám : milyenben lehet az, ki bal kezével ön jobbját vágta volna le. — De ne aggódjál. Vészes néha emezt meghagyni, ha fene esik belé. *(Kívülről a nép éljent kiált Aetiusnak.)* — Úgy veszem észre, ott künn, a nép a hősi tettről még nem hallott. — Hej! nagylelkű udvaroncok! menjen le valaki közületek a térre s parancsolja meg ama csoport embernek : kiáltson már valahára egy éljent Caesarnak is.

PALLADIUS *(berohan a közép ajtón, néhányan vissza igyekezzenek tartani.)* Hagyjatok! nem kívánok tudni semmiről, mielőtt megértném, mi lett légyen anyámból. — *(Atyjához fut s megfogja karjánál.)* Hová küldted őt?

(A kárpit legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

(Szoba a caesari palotában.)

(CAESAR, MAXIMUS, HERACLES egy iratot olvasnak.)

MAXIMUS. Mesés arcátlanság! Panasz, csupa panasz! Minden parancs, adó vagy segély iránt, ellentállást szül. — *(Szünet.)* Szép üzenet! Engem a főtanács mulattat! Mondhatom, jeles testület! Megvan benne minden, mi tiszteletet parancsol: méltóság, rátartás, gőg; csak egy hibázik, mi nélkül e világon nem sokra mehetni, — kis józan okosság! — A nagy merény mire hajtattott végre? miért lakoltatott Aetius bűneihez méltó halállal? — nemde, talán hogy a gyám-

ság immár nekik adassék át ; nekik, kik egybe-
kulcsolt kezekkel álltak a pártütő előtt, s dölőfinek
fejet hajtottak volna mindvégig! Ők, látom, a dolgot
úgy értik. Okos csere volna, egy úr helyett néhány
száz!

CAESAR. Mondd véleményed.

MAXIMUS. Ha az akarsz maradni — mi a patricius
halála ált gyámgyermekbőllevél — uralkodó : úgy
parancsolj!

CAESAR. De ha ellentállnak? mint előre kijelentik.
Ha képzelt jogaikra hivatkoznak?

MAXIMUS. Nem tudsz parancsolni? úgy légy ismét
gyámgyermek! Tenhatalmadról van szó, a lemondás
csak téged érdekel. — Szegény Aetius! már sajnálni
kezdem őt!

HERACLES. A körülmények ránk nézve nem kedve-
zők. — A szenáthoz a nép erősen ragaszkodik ; pénz-
beli terhek ennek mindig nehezen esnek. Tüzelni s
lázasztani kezdik. Az utcákon emberek, imitt-amott
összecsoportozva, suttognak s morognak. Aetius halá-
láról is hallottam kedvetlen híreket szárnyalni. Ez nem
jó jel!

MAXIMUS. S ez a néhány zsibongó pór volna a nagy
akadály, min keresztültörni vészes? E birkanyáj, melyt
minden kolomp egybetódít, minden rezzenés szétsza-
laszt? — Egy Heraclestől nagyobb nézetet vártam!
Tudom, Caesar másként gondolkodik.

HERCLES. Balul értél : nem engedést tanácslok én ;
sőt inkább, egy csapásra szeretném lesujtani az egész
pártot.

MAXIMUS. Úgy véleményink egyeznek. Miként volna
ez elérhető?

HERACLES. Minden vészes viszongás oka a főtanács
maga ; ott legfőbb ellenink, nemde?

MAXIMUS. Ennek akarnád tehát megtörni hatal-
mát? — Az ötlet jó ; lássuk a kivitel módját.

HERACLES. Egy pillanat elég volt véget vetni a ret-
tentő patricius kormányának, s az annyi véres babér
alkotta rém eltűnt örökre, mint pusztá képzemény. —
A szenát hatalma bizonyára nem ijesztőbb!

MAXIMUS. S tehát?

HERACLES. Egy multság, — ha csönddel kívánjuk a dolgot végezni, — vacsora : s az egészen túlestünk. A tömeg ott künn elveszti vezéreit ; Caesar hatalmának nincs többé korláta.

CAESAR. Ismét új merény! Istenem! uralkodó tehát soha nyugodt napokat nem élhet?

MAXIMUS. Dicső! a megkezdett mívnek illő módon kell befejeztetni! — De magad említéd, mi nagy pártja van a szenátnak. Polgárságunk elidegenednék. — Itália — Nem, nem, rossz következményt szülne ez ; halasszuk akkorra, mikor más gyöngédebb módokból kifogytunk. Nagy tettek nem minden napra valók ; különben megszokja a világ s elvesztik becsüket. — Nekem ma játszai kedvem van. Megpróbálnám egy kis fejedelmi tréfát űzni a lázítókkal ; talán így még többre megyünk. — Im! tanácslom! (*Egy iratot ad át Caesar-nak.*) Fontold meg.

CAESAR (*az iratot nézve*). Ismeretes nevek. — Mit akarsz ezekkel?

MAXIMUS. Szabad legyen nekem is kérdést tennem, mielőtt felelnék. — Mit tartasz azokról, kik itt föl vannak jegyezve?

CAESAR. Mind olyanok, kikbe bízhatom ; jókedvű s kellemes udvaroncok.

MAXIMUS. Ha a főtanács ilyen tagokból állna.

CAESAR. Úgy, meghiszem, minden aggodalomtól ment volnék.

MAXIMUS. Mégis kérdezed, e nevekkal mit akarok?

CAESAR. Megvallom, nem értek.

MAXIMUS. Mondod, szenátoroknak kívánnád őket. Caesar mondja ezt, s nem meri kinevezni?

CAESAR. Nagy ellenszegülést szülne. Tisztársidnak érdemről visszás fogalmuk van.

MAXIMUS. Meglehet, kevésbé elvonnák arcaikat. — Caustinus, Julianus, Plautus, ily virgonc, kedvteljes társakhoz ők nem szoktak, ha! ha! ha! De nem természetes-e, hogy jutalmat nyerjenek a hon szabadítói, kik Caesar pártütő elleni dicsőséges harcában részt

vettek? Nevezd ki e hatvanat, azután rőjj kétannyi terűt a nép nyakába, mint mennyit eddig kívántál : a szenát többsége frigyese s ellenid legyőzővék! Akkor élhetsz majd életet! A világ minden gyönyöre tiéd s biralmad terített asztallá válik, melynek bármi étkeit kényedre ízelheted.

CAESAR. Bízom átlátásodba, jó Maximus! magam is úgy vélem, mindezek itt *(az iratba tekint)* hálámat teljes mértékben megérdemlették. — *(Leül s ír.)* Ők szenátorok! A névsor még ez órán ki leend hirdetve. Hadd pukkanjanak meg tehetlen mérgükben ama komoly, szelidíthetlen férfiak, kik biróságot akarnának bitangolni fejedelmük jogai fölött!

HERACLES. Félek, ezzel célt nem érünk.

MAXIMUS. Légy nyugodt! a legrosszabb esetben fönmarad javallatod — udvari multság s vacsora.

HERACLES. Hát az utcákon egybecsoportozott békétlennel mit tegyünk? Számuk percenként nő. *(Ablakhoz megyen.)* Látni innen is!

MAXIMUS. Ha Caesar követendi tanácsomat, úgy Róma térein a csend tüstént helyreáll. Egyszerű mód : őrséged járja be a várost s a zajgókat mindenütt kergesse szét. — Sükeresbet nem tudok. *(Ablakon néz ki.)* Mi kimélést érdemelne e sereg rongyos henyelő? — Ennek különben neve sincsen ; — most népnek mondják, mivel únja magát s adórúl kiáltoz! *(Szünet.)* Megtegyem-e nevedben a rendelést? *(Heracleshez fordulva.)* Az őrfő megbocsát.

CAESAR. Tedd meg, hogy ezen fülcimet sértő zsidon-gástól valahára megmenekedjem! *(Maximus el.)*

HERACLES. Caesar! mindent az ő tanácsa szerint teszesz.

CAESAR. S ez talán nincs ínyedre? féltékeny!

HERACLES. Nem kajánság szól belőlem. Érdemessel szívesen osztom meg fejdelmem bizalmát s kegyét ; csak magam se legyen attól fosztva. Most azonban némi aggodalmim nem titkolhatom — Maximus rejtély előttem ; múlt, mostani élte egyenes ellentét!

CAESAR. Tudod, mennyire szívellek ; de megvallom,

szüntelen kételyid már bosszantani kezdnek! — Maximus híven ragszkodik hozzám s családomhoz; ennek elég bizonyosságát adta már, erről mind én, mind a császárné tökélesen meg vagyunk győződve, valamint azoktól is kívánjuk mindnyájuktól, hogy higgyék, kik hozzánk hasonló érzettel viseltetnek.

(*Heracles válát vonogatja. Maximus visszajő.*)

MAXIMUS. Minden parancsod szerint elintézve! Vend követek várnak rád. (*Halkan Caesarhoz.*) Reménylem, teljesítéd kérelmük. Biralmad s tenmagad érdeke kívánják apai szívednek ez áldozatát. Gondold meg, ez által miféle ellentül szabadulsz, s mi hasznos frigyesre teszesz szert! (*Caesar helybenhagyólag int fejével.*) Aztán a szemletérre, úgy-e? új legiók várnak ott reád. Szép hadi játék leend! Estvéjéről, megengedi fejdelmem, én gondolkozzam. Gyönyörű chiosi nő érkezett ide tegnap honábúl; — meglátod, méltán dicsérem. Nála egy kis víg lakoma nem rosszul esend. (*Ezalatt Heracles, fejét csóválva, el a bal ajtón. Maximus Caesart beszélgetve kíséri a közép ajtóig. Caesar el, Maximus pedig visszajő a színpad elejére s a jobboldali ajtó felé siet.*)

MAXIMUS (*halkan*). Hej! Vigilius! Orestes! itt vagytok-e? (*Orestes, Vigilius bejönnek.*)

ORESTES. Mondád, szód lesz velünk?

MAXIMUS. Rövid barátságos beszélgetés. Én Caesar kegyeiben jól állok.

VIGILIUS. Ki előtt lenne még ez titok?

MAXIMUS. De azért hajdani pártfogótoknak, a patriusnak, ellensége soha nem voltam, (*Orestes s Vigilius némán meghajtják magukat*) minek bizonyossága, hogy még éltek s itt vagytok több másokkal együtt. — Ösmerem viszonyaitokat! egy szavamba került volna csak, és ti —

ORESTES. Örök hálánkra számolhatsz!

MAXIMUS. Hála? Ne buzduljunk oly hamar föl! — Céлом csak állástokról, ha netalán bizonytalanságban lennétek, helyes fogalmat adni. Így — reménylem —

értitek, miként mit ezelőtt teheték, attól most sem késtem el ; s tehát, mivel hatalmamban vagytok, önhasznok kívánja, frigyesim legyetek. — Önhaszon az egy erős lánc, mi embert köthet emberhez ; a többire nem sokat tartok. (*Szünet.*) Könnyűt kívánok, mi szíveitekkel megfér.

ORESTES. Hadd halljuk!

MAXIMUS. Kis visszaemlékezést elhunyt jótévőtokre!

VIGILIUS. Hogy-hogy?

MAXIMUS. Meglehet csalatkozom, de úgy vélem, emberi természetnél fogva nektek valóban szeretni kellett őt. (*Orestes s Vigilius arcaikon zavarodás jelei.*) Na na! Hiába hallgattok! ezt én így hiszem. Halála megrázkódtatott ; nézeteitek szerint jogtalanul kiöntött vér volt az — Oh ha lehetne! — Úgy-e? — majd! majd! (*Tréfasan fölemeli kezit, mintha fenyegetne.*)

VIGILIUS. Uram! ilyet? —

MAXIMUS. Nem vallatlak tovább! Ki-ki magával vessen számot. (*Szünet után.*) Nagy a békétlenség Rómában!

ORESTES. Nagyobb, mint valaha.

MAXIMUS. Ebből szép zendülés támadhat!

VIGILIUS. Azt rettegem!

MAXIMUS. Retteged? talán téged is fenyeget valami?

VIGILIUS. Érthetetlenül beszélsz, Petronius Maximus.

MAXIMUS. Értetlennek inkább! (*Szünet.*) Vigilius! már koros legényke lehetsz te. E hajfűrtök veszti színiüket. Tíz évvel idősb nálamnál, — nem?

VIGILIUS. Alkalmasint.

MAXIMUS. Meg te is, jó Orestes! Mennyire gyermek, hozzátok mérve, egy Julianus, egy Caustinus!

ORESTES. Apjaik cimboráim voltak.

MAXIMUS. S mégis, láttam, gőgösen suhannak el olykor mellettetek. — Barátkint bánik velük Caesar! — méltán ; nagy szolgálatokat tettek Caesarnak! Ma szenátorok, holnap — ki tudja, mik? — Megkegyelmezett bűnösök ennyire nem számolhatnak.

VIGILIUS (*indulattal*). Megkegyelmezett bűnösök?

MAXIMUS. Miért is maradtok ti ez udvarnál, hol mindenkinek több becse, mint nektek? Én inkább más mesterséghez fognék. — Nem könnyű egy fejedelmet lekötelezni! ti már elmulasztátok.

ORESTES. Fájdalmasan érezzük!

MAXIMUS (*az ablakon kinézve, szünet után*). Nini! Caesarnak igen meggyülhet baja, kivált ha Aetius volt hívei fölhasználandják ez alkalmat s néhányan közülök a nép közé vegyülve, titkon ingerlendik, olthatlan tűz támadhat e zsarátbúl!

VIGILIUS. Mindinkább eltéved elmém!

MAXIMUS. Csodálsz, hogy a kegyenc elfogultság nélkül ítél? Miként adhatna jó tanácsot urának? — Oh én őszintén imádom Caesart! (*Szünet.*) Ki-ki ugyan önmagához legközelebb áll, még a kegyenc is! Egy trón — látjátok — egy trón nagy csáb! — Ki állhatna ellent? Erre sok példa! (*Néhány percnyi színlelt elmerülés után.*) Jól megfontoljátok, mit mondék!

ORESTES. Szeretted a talányokat?

MAXIMUS. Ha e mostanít megfejtitek s a szerint tesztek, még pedig sükerrel, úgy sokra számolhattok! Mindenki helyzete szerint jutalmaz — fejdelem fejdelmileg!

VIGILIUS (*gondolkodás után rögtöni elhatározással*). Maximus! bízzál bennem! ha lehet, a jutalmat elnyerendem!

MAXIMUS. Még egyet, fiaim! Helyzetünk bizonyos tekintetben egyforma : mindhárman szólhatunk ; — másban különböző : nekem hinnének, nektek nem. — (*Kezit szájára teszi.*) E szerint intézkedjete. (*El mind, két ellenkező oldalon.*)

MÁSODIK SZÍN.

(Nagy tér, fényes csarnokkal körülvéve. Távolról látszik a Capitólium.)

(*A színpad hátrészén népség tolong s kírdtoz.*)

NÉMELYEK A NÉP KÖZÜL. Nem, nem! A terű nagy! nem bírjuk!

MÁSOK. Az atyák is úgy látják!

SOKAN. A vendeknek adtak el! (*Avienus, Trigetus, Fulgentius, Palladius jobbról lépnek be.*)

FULGENTIUS. Percről-percre növekszik a zaj!

PALLADIUS. Siessünk a csarnokba! bizonyosan ott atyám. Talán idején szólhatunk véle.

MAXIMUS (*sebesen lép be ellenkező oldalról, s az előbbiekkal szemközt akad*). Jó reggelt! barátok!

TRIGETUS. Tőled jövőnk.

MAXIMUS. Sajnálom, hogy honn nem valék; de annyi a gondom, hogy fejem is ég belé! (*Menni készül.*) Isten veletek!

PALLADIUS. Atyám! nekünk is áldozhatsz néhány pillanatot. Veled fontos dolgunk!

MAXIMUS. Ördögöt! Hát van még fontos dolog Rómában, mióta a pártütés megszűnt?

AVIENUS. Nézz oda! (*A néptömegre mutat.*)

MAXIMUS. Aha! azokról akartok szólni? — Nincs miért! — majd megszeliidülnek.

FULGENTIUS. Tudod, mi okozza e zendülést?

MAXIMUS. Tudom! Néhány naptól fogva nincs közjáték.

FULGENTIUS. Mondd inkább, nincs kenyér.

AVIENUS. Mire vezet mindaz, mi darab időtül történt? — A nép nyakába nyomott módnélküli terhek, melyek azt tönkre juttatják; ama hatvan semmirekellő! Rómának leghitványabb, legfajtalanabb fiai közül, kikre tanácsnoki címet ruháztak! — a vendekkel kötött új frigy népszerűtlen házasság ált, melyt egész honunk dacára, mindenütt, hirlesztnek! — ez s több más mire vezet, kérdlek, ha nem végveszélyre?

FULGENTIUS. Nagy befolyással bírsz. Ily botránkoztató lépések gyalázata egy részt rád is háríthatnék! — Még talán nem késő. Szólj Caesarral, adj elméinek más irányt; vetesd vele vissza törvénytelen rendeleteit.

PALLADIUS. Magas polcon állsz, atyám, istenért! használd! s áldani fognak egész birodalmunk népei!

(*A színpad hátrészén egy őrcsapat jelenik meg. Julianus, Caustinus s más őrtisztektől vezéreltetve.*)

JULIANUS. Félre a békétlenekkel! Döfjétek szét e sereg dibdáb embert, hogy többé utat ne álljon s illetlen kurjongatását feledje! (*Mindenünnen érthetlen kiáltások hallatszanak.*)

CAUSTINUS. Gyorsan, a tömegnek! (*Az őrcsapat a népnek rohan.*)

EGY A TÖMEG KÖZÜL. Mi nem kóborlók, nem dibdáb emberek — mi az ország — mi a római nép vagyunk! mely magát sértetni nem hagyja!

JULIANUS (*nekimegy*). Mit beszélsz? Foglyom vagy!

MAXIMUS (*ki e vitára ügyelt, — gúnylyal*). Úgy kell neki! büntetést érdemel a vakmerő! — Mondhatom, derék emberek őreink: mihez fognak, végre is hajtják.

FULGENTIUS. Esztelenek! a bajt még nevelik.

TÖBB SZAVAK. Im a vend kormány! a tobzódó udvaronc szenátorok zsarolása!

MÁSOK. Végünk van!

EGY A TÖMEG KÖZÜL (*az ki előbb szólott s kit őrség vett körül*). Felém, barátok! Értetek szoltam, értetek szenvedek! Igazságunk van! — Nem hagytok, úgy-e?

EGY ŐR. Fogd be a szádat! —

ELŐBBI. Nem, nem! szólok! kiáltok! míg gégem van! — Méltatlanság, mi velünk történik!

SOK SZAVAK. Méltatlanság! égre kiáltó bűn! (*Az őrség a népet széthajtja, mely szaladozva kiáltoz.*)

NÉHÁNY POLGÁR (*szaladva*). Le a barbárokkal!

MÁSOK (*szintúgy*). Le a vendek pártjával!

MÁSOK. Le a fajtalan tékozló udvaroncokkal!

ISMÉT MÁSOK. Éljen a római polgárság! éljenek baráti!

SOKAN. Éljen a szenátus! (*A színpadon föl s alá hajhásszák egymást nép s őrség.*)

MAXIMUS (*tisztársaihoz fordulva*). Látjátok! így a zendületnek hamar vége lesz! — Csak igaz, Caesarnak is vannak okos emberei, kik neviben célszerűen intézkednek. (*Indul.*) Jó időtöltést! nagyon el vagyok foglalva.

FULGENTIUS. Egekért! azt, mire kértünk, ne halaszd.

MAXIMUS. Igen, ha időm lesz, meggondolom.

AVIENUS. Most kell mindjárt: — különben vége mindennek.

TRIGETUS. Talán már is késő.

MAXIMUS. Ha! ha! Tehát gondoljátok, Caesar nem önfeje szerint tesz? — ha szinte botlanék is, mit tehetek én róla? Ő joga uralkodni; az én tisztem mulattatni őt, nem egyéb!

PALLADIUS. Arcod meghazudtolja szavaid! Nem gondolkozhatol, mint beszélsz! (*A nép egybe tódul.*)

TÖBB SZAVAK. Nem szenvedjük tovább! El vagyunk adva!

MÁSOK. Már három ártatlan embert fogtak el közülünk!

EGY SZÓ A NÉP KÖZÜL. A patricius meghalt! vége a római polgárnak! az ő gyilkosai a népet is meggyilkolandják!

TÖBBEN. Le Aetiusunk gyilkosival!

SOKAN (*föl s alá futva, az őrség által kergetve*). Ki-kik keresse elő fegyvereit! Erőt erővel!

TÖBB OLDALRÓL. Le a kormánnyal! Bosszú, bosszú Aetiusért! Az ő elleni a nép elleni!

AVIENUS. Mint látom, a lázadás egész városunkban elterjedt. Kiben reméltünk, honával fölhagyott. — Én családomhoz megyek; most már ott a helyem.

TRIGETUS. Én is nőmhöz s gyermekimhez.

FULGENTIUS. Adja az ég, hogy mostani bűnös elmulasztásod emléke ne nyomja örök kínként lelkedet! (*Avienus, Trigetus, Fulgentius el.*)

MAXIMUS (*utánuk kiált*). Ég vezéreljen! Még, reménylem, találkozunk! (*Menni akar.*)

PALLADIUS (*megragadja*). Nem, atyám, így nem engedlek távozni!

MAXIMUS (*békétlenül*). Fiú!?

PALLADIUS. Igérd meg, hogy Róma megmentésére s javára teszesz valamit.

MAXIMUS. Róma! s én? — Tréfás vagy!

PALLADIUS. Tréfás? Bár bírnék elég ékesenszólással, téged oly komollyá tenni, milyen én vagyok! bár éreztethetném veled ama kötelességek súlyát, melyek helyzetednél fogva vállaidon fekszenek, s melyek teljesítéséről felelettel tartozol Isten s világ előtt! bár rémíthetnék a közjólét azon tömérdek része föl-számításával, mibe kerülend minden perc elmulasztása, melyt még talán használhatnál! fiatal vagyok; de, esküszöm! szívesen adnám érte minden jövőmet!

MAXIMUS. Siess előadásoddal! — Fogadom, a szép hercegnőről akarsz ismét szólni s irigyled vend vágytársod sorsát. Vigyázz! már hasonló okért egyszer fogva voltál!

PALLADIUS. Nem magamról szólok. Az én szerelmem nem egyéb volt egy nagy lemondásnál, s épen e miatt érte s honomért, a legfájdalmasabb áldozatnak is könnyen neki edződtem — érte s honomért, mondom! De most, kérdlek, kinek java eszközöltetik? Óvé? ama gyöngéd növényé, melyt fejedelmi szeszély idegen rablóknak ad ált martalékul, hogy ideje előtt durva kezek közt ápolatlanul hervadjon el? — vagy a honé? hol ez ált a békétlenség s kormány iránti bizalmatlanság csak nőtt?

MAXIMUS. Lám, megmondám! ifjonci érzélgés, nem egyéb. Hagyj békével! más teendőim vannak, mint ábrándidra figyelni! ha! ha! ha! (*Sebesen el.*)

PALLADIUS (*nagy indulattal*). Atyám! atyám! úgy hiszem, e pillanat minket örökre föloldott egymástúl! Ezentúl szabadok leszünk mindketten! — Pontos fizetéshez szoktál, atyám, hogy így perc alatt lerovat-

tad vélem minden fiúi tartozásomat! *(Szünet.)* A kegyencsel nem boldogulhatánk. Hah! — de hála egeknek! rajta kívül még tudok valakit, kinek befolyása lehetne Caesarra. Próbáljuk tehát meg ezzel is egy komoly szót szólani. *(El.)*

HARMADIK SZÍN.

(Julia szállása.)

(PALLADIUS s egy szolga heves versengés közt lépnek be.)

SZOLGA. Asszonyunk, Caesar egyenes parancsa nélkül, senkit sem bocsáthat maga eleibe. *(Útjába áll.)*

PALLADIUS. Merész vagy szolga! nekem most ellentállni nem tanácsos! Hol asszonyod? *(Oldalajtó felé indul.)*

SZOLGA *(megfogja karjánál)*. Egy tapot sem! Caesar tiltja; érted, uram? — Caesar!

PALLADIUS *(magában)*. Fortélyt kell használnom. *(Fenn.)* Úgy tehát rettegj haragjától! Én Caesar nevében jövök. *(Szolga ijedten meghajtja magát.)* Jelents be!

SZOLGA. Kit?

PALLADIUS. Neki megmondom, — neked nem. Eredj! *(Szolga el a jobb ajtón.)*

PALLADIUS *(egyedül)*. Itt az eldöntő pillanat! Agyam csak most ne hagyj el! aztán ha örülök is! Minden jelesb tulajdonát lelkemnek, mi tiszteletet gerjeszt s titkos hódító erőként hathat emberre — vajha mindezt, annyit, mennyi az ég ált egész életemre ki van mérve, egy percben központosíthatnám! — aztán sülyedjek le az emberiség legnyomorúbb állapotába; egész mostani léteimből ne maradjon meg egyéb ama pusztakopasz életnél, melyt az örök gúnykacajnak kitett, s naponként sárral dobált golyhó él, nem bánom!

SZOLGA *(visszajő)*. Mindjárt itt leend. *(El a közép ajtón.)*

PALLADIUS. Istenem! s reá akarok hatni? — benne

minden reményem? Róma legelvetemedettebb nőjében! — Ily árvaságra jutott Róma s én! *(Szünet.)* Ő legalább nő, megátalkodott pedig csak férfi lehet. — Vész közelg! Kötelességem tenni és szólni, habár sikertelenül is.

JULIA *(a jobboldal iajtón jó be, fátyol borítja fejét. Magában.)* Ki a kegyetlen? Új gyalázat vár-e reám? vagy talán megváltásom órája ütött, melyen túl magános ájtatosságban szabad leend ennyi iszonyt megbűnhödnöm, másért — smagamért *(Palladiust meglátva, halk, reszkető hangon.)* Jaj nekem! *(El akar sietni.)*

PALLADIUS *(útjába áll).* Hiába távozol! követend-lek s terhedre maradok mindenütt. *(Julia megáll s összevonja fátyolát.)* Mint látszik, meg vagy lepve látásom ált, noha — reménylem — nem ösmersz ; — böcsületes római polgár vagyok! Én nem ösmerlek, asszonyom, s meglehet, csalódom ; de, esküszöm! Caesar kedvesin kívül még egyebet keresek itt! — Nekem hatalmas apám van, ki osztozik veled urunk kegyeiben ; büszke lehetnék, ha ő úgy tenne, mint tőle várni okom volt ; de ő megcsalta hitemet, kalauz helyett bűntársává alázta magát le a gyöngének, s én odahagytam őt s a szeretőhöz folyamodom, hol síma arcon kívül még szívet s lelket is sejdítek! *(Szünet.)* Tükröt akarok elődbe tartani. *(Szelidebb hangon.)* Nem, nem, csak föstvényt! mert, reménylem, másokat látandsz abban, nem magad, — egy föstvényt, oly komolyan valót, hogy látása minden nemes kedélyt borzadással hasson ált! s ha beletekintendsz abba, meg fogom mondhatni, ki légy. — *(Julia int Palladiusnak, szóljon.)* Caesar féltékeny, ajtaid zárva, s így ritkán tudhatod, mi e házon kívül történik ; de fordultál-e már ablakod felé? vetettél tekintetet utcára? Kegyetlenül nyomott nép tolong ott, melyet utolsó vagyónától megfosztani készülnek. Kenyérért kiált s Caesar részvétlenségit átkozza! A szenátus kötelessége szerint lépett föl, védte a zsákmányoltak igaz ügyit ; — hiába! Caesar lakomáira pénz szükség, habár a palotán kívül éheznek is. Számos tobzódó

társak neveztettek ki szenátorokká, kik kéjvadászatnál egyéb célt nem ösmerve, a nemesebb gondolkozásúakat leszavazzák — s a nép ott künn kenyérért kiált, s Caesar lakomáit átkozza! — Barbarok fenyegetnek, de ez örömnépünket nem szakasztja félbe, mert az országlás hosszú tivornyázássá vált, hol böcsük csupán ritka étkeknek s szép szeretőknek van! — Caesar leányát adja ált a vendeknek, Róma hódolata zálogául, s bizonyságul, hogy kikben minden remény, azoknak szívük fajtalanságul elfásult, s örök gyalázzattúl kevésbbé irtóznak, mint rövid idei kijózanulás szülte gondoktúl. — A nép ott künn végveszélyt sejdít, menekvésért kiált s Caesar csábítóit átkozza! — engedelmet, asszonyom, hogy előtted mondom ki — téged is átkoz! A nép néha jogtalan. (*Julia igen meg van illetődve. Szünet, mely alatt Palladius feleletet látszik várni.*) Hallgatsz! nem adod tudtomra, miként hattottak rád szavaim! Meglehet, csupán kellemetlenül estek, meglehet örök gyűlöletet szültek irántam : nem fontolgotam. — Sok az ember kötelessége, s élte rövid arra, hogy a lehető következmények hosszú láncának gyűrűit nyugtalanúl számolgassa, midőn lelkiismerete sugalma szerint cselekednie kell. — Mit megkezdtem, elvégzem. A mérleg telve! Caesarnak hátrálni kell, vagy buknia, mert hol áll, ott reng már a föld alatta! Mentsd meg őt! elég idő marad testi kéjre, ha a hosszú éjből néhány rövid percet egy szebb, dicőbb gondolat kivitelinek szentelsz is! Majd, mikor eljő a szeretett, kedvesit szenvedéllyel szorítja karjai közzé, s te keblin mindenhatónak érzended magad, — szólj véle egy valódibb szót ; világosítsd föl állásáról ; etrjeszd elibe, mit tőlem hallál ; kérj! rimáncodjál! parancsolj! lelkesíts! s ha szavaid képesek új szikrát vetni elhanyaglott szívébe, hogy az végre nagy kötelességek érzetítül lobbanjon föl : oh! akkor dacolj a világ rövidlátó gúnyjával! mert Valentinianus ágyasa Róma védangyalává lett!

JULIA (*elfeledve magát, kitörő indulattal*). Nagy Isten! ennyit mértél rám?!

PALLADIUS. Mi hang volt ez? oly bájos emlékeket elővarázsló — oly édes ösméretes! — Nem, nem lehet! (*Juliához fut.*) Látni akarom arcodat. (*Julia ijedten hátrál.*) Így nem hagylak távozni. El e fátyollal! — Megfoghatatlan hatással bírsz rám — te isteni lény lehetsz! (*Juliát karjánál megfogja.*)

JULIA (*színlelt hangon*). Hagyj el! nem tudod, mit kívánsz.

PALLADIUS. Már más hang — s mégis ugyanaz! (*Egybekulcsolva kezét.*) Könyörgésemet megveted?

JULIA (*mint előbb*). Mert lehetetlent tárgyz!

PALLADIUS. Jó, hogy megmondod! így hát erőszakot használok! (*Kezeivel félrevonja Julia fátyolát, szemibe néz s egy kiáltással tőle elugrik. Julia halványan egy székhöz támaszkodik.*)

JULIA. Elérted szándékod, szerencsétlen fiú, látom, nyugodt vagy.

PALLADIUS (*mintán darabig némán állott, kezeivel befödve arcát, körültekint*). Mégis előttem ez alak? — Anyám! anyám! ez váratlan! világosíts föl — miként jössz ide.

JULIA (*halk hangon*). Itt lakom.

PALLADIUS. Itt lakol? gondold meg, mit mondasz! itt lakol? Te távol voltál! miként esik ez? nem értek — de én — én — Valentinianus ágyasát kerestem itt! — ha te — úgy hát elvétettem e házat! — igen, elvétettem. (*Borzadozva.*) E szállás nem Caesaré — úgy-e nem Caesaré? — Hol vagyunk? — nem Caesaré e szállás?

JULIA. Palladius! ártatlan vagyok!

PALLADIUS (*nagy indulattal*). Nem Caesaré e szállás?

JULIA (*tört hangon*). Caesaré!

PALLADIUS. Caesaré! — s itt lakol?! Pokolszülte tréfa! Caesaré s itt lakol? Ki hozott ide? — Bódulok! — ki hozott ide?

JULIA. Elég agyzavarítót tudsz már; ne kérdezz tovább! — Vedd végbúcsúm s távozzál el innen, annyi iszonyok lakától!

PALLADIUS. Felelj a kérdésre! (*Fejre üt.*) Én balga!

hisz már feleltek! *(Szünet.)* Ha! ha! ha! ha! Csodálom a természet játékit! Látd természetbuvárnak születtem én; gyermekkoromban sokat mulattam hernyók bábjaival! Most szeretném tudni, hány átalakuláson megyen keresztül egy tisztos nő s anya, a míg — egy szemtelen rimává válik!

JULIA. Megöltél!

PALLADIUS. Furcsa szót ejtél ki! szintúgy visszhangzik lelkemben! Igaz! atyám mondá, elutaztál; azt mindazáltal elhallgatta, mily hosszú utat tevél, — a legszüzebb nőságybúl egész a fajtalanság házáig! s ily gyorsan épen érkezel meg? valóban erős testalkotással bírsz! Most intesz nekem, én is siessek föled, egy másik úton, mely tisztelő fiútól anyagyilkoshoz vezet. *(Szenvedéllyel nyúl kardjához.)*

JULIA. Hajtsd végre szándékod! jót teszesz!

PALLADIUS *(elhagyja kardját)*. Hiába! az én természetem gyöngébb, én csak bámulni tudlak! — Mostohám! képzeld, édes kis gyermeked vagyok, s öledben tartasz. Beszélj mulattató mesécskét szép Juliáról! Miként látogatta meg őt derék szeretője! miként küzdött kételyivel! győzött vaserényin! miként lett vele boldog! miként fertőztetett meg ezáltal egy szép név fénye s egy egész faj ősz dicse! — No! nem mesélsz?

JULIA. Palladius, az egekért, ne tovább! Büntelen keblet boncolsz szét! Halált kértem én! te csak kínzani tudsz.

PALLADIUS. Büntelen? — mit jelent e falak közt: büntelen? — *(Gondolkodva.)* Rablás történt? rablás? de atyám oly nyugodt volt! *(Ijedten.)* Asszony! új szörnyet tüntetsz előmbe! Atyám tudja e helyezeted?

JULIA *(fölfelé tekintve, mély indulattal magában.)* Istenem, engedsz könnyebbülést? Szóljak-e? rá hárítam-e az iszonyú vád terhét, a nagy bűnös vállaira? vagy én, az ártatlan, cepeljem tovább is?

PALLADIUS. Vedd lelkemről le a kételyt, különben szétzúz. Mi veled történt, atyám tudja-e?

JULIA *(magában)*. Nem, ily mérget e fiatal kebelbe

öntnem nem szabad! A fiú borzadjon-e vissza apjától? én csak mostohája vagyok. Mire úgylis egy tavaszi langyos fuvalom az elszáradt fának, mely többé nem hajthat? Mire nemesb kebel könyöre, egy már szét-dúlt lételnek?!

PALLADIUS. Mindenre, mi valaha szent volt előtted — mindenre, mihez még szeretettel ragaszkodol, kérlek, esdeklek! felelj igazat! atyám tudja-e, veled mi történt?

JULIA (*tört hangon*). Nem tudja. —

PALLADIUS. Nem tudja! Hála Istennek, atyám legalább feddhetlen! Elmegyek tüstént hozzá, fölnyitom szemeit. Rettegjen a rabló! váltság órája ütött! (*Menni készül.*)

JULIA (*utána fut*). Vesztedbe rohansz, Palladius! — Rémitő titok lappang itt! Felejtsd el ez órát s engemet.

PALLADIUS (*Juliára meresztve szemeit*). Te a gonosztévőt nem kívánod büntetni? (*Mérges gúnnyal.*) Most értem már, te ártatlan! (*Szünet.*) Valóban, nyomorú egy teremtés vagy anyám! Hogy a nagy mester ott fenn még ilyet is tud alkotni!

JULIA (*magában*). Oh fájdalom! szám kötve!

PALLADIUS. Magam is úgy látom, ily lényért több időt áldozni kár volna. Légy boldog, kacérkodjál, ölelj, tobzódjál e falak közt, mennyit tetszik! de ha valaha innen kilépsz, ha e fertőztetett alakot megláttatod egy tiszt emberrel, s így tudtára adod, hogy ugyanaz vagy, kit Petrononius Maximus egykor nejének hívott, én pedig anyámnak — akkor jaj neked! (*El akar menni.*)

JULIA. Palladius! csak egy percért esdeklek! Mics, mi nyakadon függ?

PALLADIUS. Millye.*

JULIA. Igen — igen, melyt végrendeletből, amaz eldőd tiszteletére, ki inkább irtózott büntül, az Anicianem minden ivadéka magánál hord — úgy-e? Add nekem! te szerezhetsz magadnak mást!

* Millye = kis doboz, szelence.

PALLADIUS. Neked, s mire?

JULIA. Teljesítsd ez utolsó kérelmem! Nem szíves búcsú, nem szeretet s részvét, miért rimánkodom: pusztá emlékjel! — Útálatod kijelentésit eltértem! a kint, gyalázatot, mit rám mértél, eltértem! Ezt, Palladius! ezt ne tagadd meg az elhagyottúl, kit egykor tiszteltél! Oh hidd! kétségbeeséses állapot az enyém! istentelenítő állapot! — hidd! szükségem ereklýére, melyt kínos órákban buzgóan szoríthassak mellemhez! — Ne félj! édes titkom leend ez, melyt megóvandok minden szem elúl! Ki tudná különben is, ki adta s mit jelent? *(Szünet, mely alatt Palladius kételkedni látszik.)* Gondold meg, Palladius, hogy talán még egyszer találkozunk, ahol irgalomra leend szükségé mindkettőnknek!

PALLADIUS *(megilletődve leveszi nyakáról a millyét a Juliának átadja)*. Vedd tehát! *(Sebesen el.)*

JULIA *(örült örömmel nézi a millyét)*. Méreg! — Meghallgatál végre, Istenem!

(A kárpit legördül.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

(Csarnok a caesari palotában.)

(Kívülről nagy zaj, népkialtozás hallatszik.)

(MAXIMUS, ORESTES, VIGILIUS középről lépnek be.)

MAXIMUS *(vígán)*. Jól, dicsón folynak dolgaink! Ti is, hű udvarnokok, emberek vagytok; mindenütt látom példás munkásságtok nyomát. Ellen s barát egyaránt szolgáltak. Nép, katonaság teljes lázadásban. Caesar a szemletérrül megfutamítva. Hát az örökkel miként állunk?

ORESTES. Az örökkel? Mintegy negyvenen csak, kikre számolhatunk, de elhatározott, próbát állott férfiak.

VIGILIUS. Kik patriciusunk régi hadaiban szolgáltak, s a dalia helyett egy gyámoltalan heréltet magok fölött nem könnyen túrnek.

MAXIMUS. Elég! A tömeg könnyen hajtható; ki teljes eltökéléssel legelőbb meri kikiáltani jelszavát, annak ott nyert ügye. Gyorsan tehát! Az őrség együtt? Heracles megjelenése köztük válandik eldöntő pillanattá. Csak szóhoz jutni ne hagyjátok! A másik bűnös enyim marad. — Ezeken kívül úgy is csak lélektelen eszközöket tudok. *(Ajtó felé fordulva.)* Lépteket hallok! — Caesar! *(Orestes, Vigilius el.)* Itt a rég óhajtott óra! *(Caesar, Heracles sebesen rohannak be.)*

CAESAR. Iszonyú, rémítő, képzelhetlen ily pórnéptől! — S a hitszegő legiók! — belőlem csúfot üzni! — ezért lakolnak! véres bosszút állok! De mit tegyünk? mit tegyünk? Már a csarnok kapui felé tódulnak, úgy-e?

HERACLES. Kapuinkat bezárattam. Elevenen nem jönnek ide!

MAXIMUS. Sajnálom, Caesar! a szemle rosszúl ütött ki.

HERACLES. Késő sajnálkozásod kevés hálát érdemel! Baltanácsid vittek ennyire!

MAXIMUS. Az én baltanácsim? mert nem akarám megmérgezni az atyákat, mint kívántad? Ez, úgy-e, népcsöndesítésre helyes, dicső mód volna?

HERACLES. Mindig józanabb az ellent megtörni, mint csak fölingerelni.

MAXIMUS. Fölingerelni? mit mondasz, fölingerleni? Tehát Caesar parancsi tették azt? nem tenmagad személye, kit, hogy őszintén kimondjam, egész Róma útál! kinek fejedelme körüli szolgálatit rettegi?

HERACLES *(indulatosan kardjához nyúl)*. Maximus! Maximus! nagy próbatétnek veted alá türelmem!

MAXIMUS *(kezit hasonlóan kardjára téve, csöndesen,*

de gúnyyal). Jól van, jól. Bizonyítsd be alattvalói buzgóságod s támadd meg fegyveres kézzel, Caesar jelenlétében, Caesar leghívebb szolgáját! — Én helyt állok!

CAESAR. Egekért! ne versengjetek tovább! Híveim vagytok mindketten! egész reményem, bizalmam bennetek! — Most, midőn jó tanács, rögtön elhatározás és tett szükséges: egyeseknek akarlak látni. — Béke! béke!

MAXIMUS. Uramért mindent! (*Kezit nyújtja Heraclesnek.*) Heves voltam — bocsáss meg!

HERACLES. Hidd, Caesar! irántadi hűségemnek nem kis jelit adom most! (*Maximus kezit megszorítja, komor tekintetet vetve rá.*)

CAESAR. Mihez fogunk? miként vessünk véget e növekedő zendületnek? Nagy a vesz!

HERACLES. A kapuk jó erős vasból vannak; rohanásnak, dőlésnek nem könnyen engednek. Itt bent kétezer őr fegyverben, ezekkel az első ostromot mindenestre kiálljuk; így tehát, mi legfontosb, pillanati veszély nem fenyeget; a többi körülmények határozandják el. — Sietek a palotánk védelmire szükséges készüléteket megtenni. (*El.*)

CAESAR (*Maximushoz fordul, ki ablak párkányához támaszkodva, mély gondolatokba látszik merülni*). Látom, állásunk igen aggódtat.

MAXIMUS. Bámulom e balga népet, mily tréfásan vesztegeti dühét? — Magas helyzetű, általa alig ösmert hadvezérért kiált bosszút, ki éltinek az ő sorsával oly kevés köze volt.

CAESAR. A pártütőért!

MAXIMUS. Tanácsnoki névsor, idegen fejedelmi vő, egybecsődíti, tűzbe hozza, mintha rá nézve, ki megfosztatott minden jogaitól s szolgaságra jutott, oly fontos dolog volna vizsgálni: mi néven hivatnak, kiknek fejet hajtani kénytelen, s kik mindnyájan, — bár kik legyenek is — úri önkénnyel zsarnokoskodnak fölötté; — vagy miféle nyelven beszélend az, ki majd egykor e pompás csarnok lakója lesz, melynek ajtai

előtte örökké zárvak. — Ez csak viszketegség, nem szellem!

CAESAR. Ily féktelenség rémítő büntetés nélkül nem maradhat!

MAXIMUS. Büntesd, Caesar, ha úgy tetszik — én e népet leginkább csak megvetésre látom érdemesnek! — Új terhek hírére fölháborúl, fegyverre kél, mintha ama néhány rongyba helyhezte volna kiki közüle minden üdvít, reményít, melyt most tőle adó fejibe elvesznek s melyt különben is csak remegve bírt; — mintha ez tenné őt igazán nyomorúvá, nem azon mély lealjasodás, mire a legfelső hatalom szélyi már régtől fogva juttaták!

CAESAR. Maximus! miként fejtsem meg ezt magának?

MAXIMUS. Bízzál bennem! nemsokára érteni fogsz. Caesar! úgy-e kellemetes időket töltél e jelenleg oly komor városban? — irigyletre méltó időket! — Haladék nélkül kielégítették naponként minden vágyaid, a nagyok s csekélyek egyaránt. Nők s leányok erényinek, a legszentebb háznépi köteleknek nem kegyelmezél! Ha, ha! természetes; hisz ez fényes állásodban így illett! — Csupán egyet csodálok; ím, egész Róma a téren s utcákon! s ezen népség közt — mely dalia, névsor, vend-kormány, új adó fölött zsibong, zajong s fenyegetőzik — egy szerencsétlen atyát sem látok, ki mérges kétségbeeséssel tépve szét ősz fürteit, benned egyszerű polgári tisztességben nevelt édes gyermeke becstelenítőjét átkozná! nem egy felbosszantott férjt, ki szétdúlt boldogságaért, háza elrabolt böcsületiért kívánna véres váltságot! — Valóban, mit itt szemlélünk, nemcsak egy ember megbukása, hanem egész nagy biralmunk közelgő semmivé létinek előjele.

CAESAR. Megfoghatatlan vagy! egészen megfoghatatlan! így nem ösmérlek! — Velem, ez órában, ily helytelen tréfát? —

MAXIMUS. Tréfát? — Ha, ha, ha, ha! ez azon különös helyzet következménye, melyben állunk egymás-

sal szemben mindketten. (*Ismét nevet.*) Ha, ha, ha, bocsáss meg, hogy ily tiszteletlenül merek előtted kacagni; de mily nevetséges helyzet ez! — ott künn a nép holmi semmiségért széttépne; s itt én — kinek érzeteivel oly gyöngéd játékot űzel, hogy e miatt szeretett nőm, ezelőtt a legerényesb, legimádottabb asszony Rómában, már most egész Róma ált megvetett ágyasoddá lett — én, a büszke férj! a te híved s védőd! ez úgy-e furcsa?

CAESAR. Rettegni kezdek tőled! Istenért, ne többet erről! — Vígsgod borzasztó!

MAXIMUS. Oly ellenkezéssel önmagával, nemében oly egyetlenség ez állás, hogy lehetőségén még te is kételkedel, ki benne vagy! Előtted is tüstént hihetlenné vált, hogy ennyi malasztot, bizalmat ruházhatál egy emberre, kin — mit említék — megtörtént! Mégis nem így van? S nem jártam-e el mindenkor hű igyekezettel körülöledi tisztemben, mint tanácsadó s mint cimbora? — Oh erről bizonyíthatna Heracles, ha most itt teremne! — mi soká késik!

CAESAR. Talán váratlan baj történt! siessünk hozzá. (*Ki akar szaladni.*)

MAXIMUS (*elibe áll s nem ereszti*). Majd ha tőled szolgálatimért illő méltánylást nyerek — nem előbb. (*Caesar néma ijedtséggel néz rá.*) Emlékezzél vissza, Caesar, mi volt állásod, mielőtt én lettem kegyenceddé! — Erőtlen, emelkedés, nyomaték nélküli, elhanyaglott lény valál akkor is, milyen most!

CAESAR. Petronius Maximus! élteddel enyelegsz! — Az a fő csak addig áll ott, míg én akarom!

MAXIMUS (*csöndesen*). Az valál akkor is, ki most! — de körülöled fényes nemesség, az egész főtanács, nevednek fejet hajtva! — lábaidnál a nagy biralom, mely urát hódolva tisztel! — melletted őrt állva egy magasztalt hős, ki vaskeziben tartá a kormányt, mély meggondolással rendelte el a világ dolgait, s míg tenmagad gyönyörvadászattal töltöd idődet, számodra roppant csatákat nyert, hogy kápráztató dicse visszfénytől te is ragyogál! — Azonban bujaságod-

nak, szeszélyidnek nyitva Róma; csupán az uralkodás bajosb, kellemetlenebb része kezeidből kivéve. — S most? — a dalia sírban: szenátus, nemesség tőled elirtózva s mi ketten elhagyottan, betömlöcözve e csarnokban, ostromolva a fölzendült néptől, mely véred után szomjazik! — Mindez a mi néhány napi országlatunk következménye!

CAESAR (*nagy indulattal.*) Irtózatoss ébredés! — De rettegj, álnok áruló! még nincs minden elveszve! (*Nevekedő zaj hallatszik kívülről: «Vesszenek a gyilkosok! Éljen az őrség!»*)

MAXIMUS (*ablakon kitekintve*). Ne félj semmit, Caesar! — Nézd! végre ményed valósúlt! — Heracles, a vitéz, kirohant a nép közé! — Ni, hogy veri őket szét! — az őrség is mily derekasan viseli magát! (*Caesart az ablakhoz taszítja.*)

CAESAR (*az ablakon kitekint s azonnal kiáltva visszagrik*). Oda vagyok! Heracles holt teste!

MAXIMUS. Ugy-e, Caesar! példás szolgálatokat tettem? — Csupán az utolsó van még hátra s ebből áll! (*Tőrit kiveszi.*)

CAESAR (*kardját kirántva s az ajtó felé szaladva*). Ide, hívek! ide! Segítség! segítség a fejedelem-gyilkos ellen! (*A középpajtok kinyílnak; Vigilius több őrökkel együtt berohan.*)

VIGILIUS (*Maximushoz*). Üdvözlégy, Caesar! (*Az örökhöz, Caesarra mutatva.*) Le véle! le véle! (*Caesar rémulten elejti kardját, s hátra fut; — az örök feléje rohannak.*)

MAXIMUS (*elükbe áll*). Vissza, vakmerők! ki mer jogomba vágni? — Ennek itt egyedül vélem van dolga! — Oh! ez embert lakoltatni oly becses tiszt, mely mellett az én szememben egész bíralmatok megvetendő kicsinység! Távozzatok, én parancsolom!

VIGILIUS. Ha úgy akarod? — De őrt állunk, hogy minden jelre készen lehessünk. (*El az örökkel együtt.*)

MAXIMUS. Caesar! nagylelkű vagyok! — nemde?

CAESAR. Vége mindennek! Légy irgalmas, Maximus! rejts el, rejts el a dühödtek elől!

MAXIMUS (*vad örömmel*). Régtől fogva élveztem én e pillanat reményit!

CAESAR. Légy nemes, Maximus! feledd inségem mellett bűnömet! — Isten tanúja megbánásomnak! — Lemondok mindenről — elég bűnhődés ez — csak éltemnek kegyelmezz! — csak rejts el! Mit árthat neked ily szegény meztelen élet?

MAXIMUS. Nem így, Valentinianus! mikor a cata-launi babérokat ünnepeltük együtt köbzéssel, akkor én, a szerény helyzetű polgár, csupán erszényem s gyűrűm merém kockázni az egyenetlen küzdésben. — Te valál a szerencsésb, nagy Caesar! s minden kérésimre sem tűrve haladékat, úgy-e mohón kaptál a becses nyereségen? — Az erszényt, gyűrűt követte egy édes csöndes üdv s a szeplőtlen polgári becsület — legfőbb birtokom! De maradt még valami itt nálam, mire nem gondolál — egy roppant gyűlölség! — Makacs játékosként, végelszánással tevém ki ezt a fejdelem s egész biralma ellen, s ama kicsiny közből óriási játék kerekedett, hol szerencsének halál s világhatalom közt kelle végezni — legszebb, hogy tudtod nélkül, ki magad folytatád! — S ládd, míg te gondatlan elhiittségedben csak enyelgél: addig én fejtörő számvetéseket tettem, szoros következetességgel mérsekéltem betétimet, a sors szeszélyire figyelve; végre kedveltje én levék — te a vesztő! Császárság s császár az enyim; ragaszkodom jogomhoz — neked halnod kell!

CAESAR. Halni kell? Tehát nincs menedék! végképen eltaszít magától e világ s változhatlanul kimondva rám a borzasztó végítélet, halni kell, halni! — Nem, Maximus, ennyi vadság nem néz ki szemeidből — lehetetlen ez! (*Könyörögve.*) Hallgass meg! gonosztevő áll előtted; úgy van, úgy; de irántadi bűne kisebb, mint gondolnád. Hidd! hidd! — nem részesültem nőd kegyeiben — ó hidd! mit szégyeltem volna megvallani ezelőtt — ama gyermekkoromi jóslat — rettegék attól s ügyekszém, hasztalan ügyekszém megnyerni szívét. — Erre, Maximus, látom kétkedel, erre esküszöm!

MAXIMUS. Hah! mi csodákat nem fejt ki a végveszély félelme egy ocsmány lélekből! melyik leg-hozzáférhetlenebb zugában az ábrándnak nem keres magának ily meztelen gyáva kétség rejteket? Bámul-lak, Valentinianus! miként ne? oly dicső magasan áll vad mérgem e rimánkodó lélektöredék fölött, hogy szintúgy szédülök belé! S te sejdíthetnéd, mennyire kérlelhetlen vagyok én? Mi neked egy Julia? szép nő, mint annyi más kedveltetőbb módú! — mi a boldog-ság, melyt egy szent kebel adhat? — éji kaland! — a gyalázat kínja? — szégyenlőség, melynek csak köntös kell! — Egyebet ilyesekről nem tudsz? Egyre mégis talán felelhetsz; ha miután mindened elrabol-tam, egy isteni erő kívájna sírodbúl s ismét fölélesztve engem biralmastúl kezdedbe adna, úgy, mint én tar-talak most — igen szánakozó volnál akkor, nem? Na, ha elég ügyes vagy cseppet összemérni tengerrel, úgy hasonlítsd amaz érzést ehhez itt! (*Keblire mutat. Szünet.*) Ne pazarold hát szavaidat! el van döntve, halnod kell! (*Ezalatt a zaj kívülről folyvást tart.*)

CAESAR. Néhány percet! csak néhány percet még a hosszú életből! néhány percet! (*Nevekedő kétségbe-eséssel.*) Ember vagyok! bűnös ember! — ki tudja! — (*Borzadozva.*) Zárj kolostorba! (*Maximusra néz, ki tagadólag rázza fejét, ijedten.*) Nem? — Börtönbe! egy sötét, sötét lyukba! — örökre! hogy ne lássak többé napvilágot! — Megérdemlem e bűnhődést — súlyosb halálnál. (*Maximusra néz, ki ismét rázza fejét; rémítő ijedtséggel.*) Nem? — nem? — nem? (*rekedten.*) Maximus! búcsúzni akarok. — Férj s apa vagyok! ne gúnyolj! férj s apa — rossz férj, rossz apa — de ők mégis — igen — ők mégis. — Hadd lássam őket! Jer vélem, jer! (*Meg akarja fogni kezét, melyt Maximus visszaránt.*) Élvezd fájdalmaikat! Szép látvány leend — előtted térden mindkettő! — ha ott nem könyörülsz! — Jer, jer, jer! — (*Künn kiáltás — Eudoxia hangja: «Gyilkolnak, gyilkolnak».*)

CAESAR. Hallod-e, hallod? — Szegény Eudoxia! — Szánandó árva leányom!

MAXIMUS. Jó, ha magától jó; különben én hoztam volna ide, mert e vigasztalástól nem akaralak megfosztani. (*Eudoxia ijedten berohan a bal ajtón.*)

CAESAR. Igen, Eudoxiám, férjednek veszni kell! — Ez itt — kérlelhetlen!

EUDOXIA. Valóban? — te szörnyeteg! (*Megtörődve.*) Maximus! az nem lehet! (*Maximusra tekintve s látva komoly arcát.*) Kegyelem! kegyelem! a nő könnyüiért — az ártatlan leányért — ki eszmélet nélkül fekszik ott, (*a bal ajtó felé mutat*) kegyelem!

MAXIMUS. Félre e szükségtelen álarccal, Eudoxiám! miért színlelnél tovább? — Jól tudom én, gyermeked is nem apja iránti részvét ajultatja: de hogyan — az iránt, ki őt kedvese karjai közül kiragadva, reménytelen fogolyi élet kínait szabta volt reája? — Placidia, az én kedves gyermekem, csupán háznépemben lelhet üdvet! általam minden, nélkülem nyomorú száműzött lény!

EUDOXIA. Szentségtörés ilyet mondani!

MAXIMUS. Szentségtörés? te megátalkodott ketszínű! Mondd ki már! — mit félsz tőle? én vagyok Caesar, ő semmi — mondd meg e szelídült ledér férjnek azt is — nekem talán nem hinné el — mily bájoslóan függél sokszor keblemen! szabadságért epedve s átkozva bonthatlan gyűlölt láncaidat; mondd, miként volt ő egyedüli akadály a boldogságunknak s mennyire szíved mélyiből utálod őt! — hisz nem vagyunk méltánytalanok iránta, csak forbátot gyakoroltunk mindketten: mert nőm is egyik szeretője volt, annyi százak közt! — No mondd! (*Súgva Eudoxiához.*) Irántami szerelmed jeléül kívánom! Ezáltal megmentheted szegény éltit! elhagyva mindentül, hadd cepelje, nem bánom! (*Fenhangon, tört emelve Valentinianusra, Eudoxiához.*) Hallgatsz? tehát engem csaltál meg?

EUDOXIA (*halk hangon*). Igen, Valentinianus! utálak. (*Caesar egy kiáltással a földre rogyik.*)

MAXIMUS. De ki is ne utálná őt? a zasnok apát! fajtalan férjt! — férj- s apafosztogatót! a nép kizsebe-

lőjét! — főtanács legyalázóját! ki bordélylá tévé egész Rómát s annak hatalmát, fényit önkezeivel ölte meg! (*Az ablakhoz fut.*) Kikiáltom még előre — ha kívánja — halálát, egész családjá, leghívebb cinkos hallatára! s ha ennyi népség közt csak egy sajnálkozóra akadandok, úgy megvallom — erősen csatlakoztam benne! — Mert látd, haláloed után is lesz még lakoma, Valentinianus! (*Szünet.*) Hagyj egyedül, Eudoxiám, a többit véle elintézendem.

EUDOXIA (*halkan Maximushoz*). De úgy lesz, mint mondad?

MAXIMUS (*helybenhagyólag int Eudoxiának*). Menj csak! (*Eudoxia akadozva el.*)

MAXIMUS. Valentinianus! kívánsz még kedveseidhez folyamodni?

CAESAR. Végezz! Nem, nem! — Oh lepj meg, halál! — (*Maximushoz*). Ne közelgj még! (*dühösen*) meg tudok halni nélküled is! Ördög, pokol! — Tigrisi körmeidre nincs szükség! (*Kívülről kiáltás: «Le Valentinianussal! Vesszenek a gyilkosok!» — Caesar fölugrik, kardjához fut s azt a földről fölveszi, Maximus csöndesen néz rá.*) Nézd, rabló, így csik el egy Caesar! (*Kardjába akar dőlni, darabig hasztalanul erőlködik.*) Hasztalan! — nem tudok! — (*Székbe rogyik, egyik kezével befogja szemeit, másikkal mellére mutat.*) Hamar, gyilkot ide, gyilkot! — nem, mérget! egekért mérget! — rögtön ölöt — neked mindegy. (*Maximus csöndesen nézi, mint előbb s vad meglepődés tündöklök szemeiben Caesar fölfelé tekint s kezét egybekulcsolja.*) Isten! szánj meg engem!

MAXIMUS (*ijedten magában*). Még utoljára megtanul imádkozni! — Tovább nem késhetem! (*Caesarra rohan s keresztüldöfi tőrivel.*) Szállj pokolba! (*Caesar hosszas fájdalomkiáltással földre rogyik s meghal.*)

(*Közép ajtókon betódul egy csoport őrség, kik közt: Julianus, Caustinus, Avenarius, Orestes és Vigilius.*)

MIND. Éljen Caesarunk!

JULIANUS. Lehetlen a népet tovább visszatartani —

el van az örömtől ragadtatva. Dicső fejedelmét látni kívánja!

EUDOXIA (*rémülten befut*). Mit jelentett e sikoltás?

MAXIMUS. Azt, kincsem, hogy Valentinianus Caesar nem él többé.

EUDOXIA (*meglátva a holttestet, borzadózva.*) Hah!

MAXIMUS. Eudoxia Caesarné pedig csak Petronius Maximus Caesar rimája! — Ezt tudatni fogjuk egész Rómával!

EUDOXIA (*dühösen*). Bakó! bízom Istenben — ezért lakolni fogsz! (*El.*)

CAUSTINUS. A szenát közelg, térdet hajtva üdvözleni!

MAXIMUS. Megyek! (*Valentinianus holttestire mutat.*) Vessétek ki e dögöt a nép közé, hogy éldeleje látását! (*Valentinianus holttestit kiviszik.*)

VIGILIUS (*Maximushoz közelg halkan*). Uram! alig merem megmondani! — egy asszony küldött ide: úgy gondolom, Valentinianus ágyasa. (*Suttogva folytatja beszédit, melyt a külső zajtól nem hallani.*)

MAXIMUS. Barátok! mint vélem, mi bájos Caesar-nénk már megérkezett Rómába. Sietek hozzá, véle együtt kívánom hű népeink hódolatát fogadni. (*El, meghajtva magát; az őrség utána.*)

MÁSODIK SZÍN.

(Julia szállása.)

JULIA (*oldalajtón jő be s leül, szemeit egy asztalon álló fővényórára függesztve*). Múlnak a becses percek s ő nem jó! — Én balga! mi hozná őt ide, hogy jőne a büszke kegyenc ily eltaszított, lealázott nőhöz? — Kit annyi gyönyörök csábjai környeznek, kinek hatalmában áll bűnét örökre feledni: mi okból sietne azon nyomorúság szemléje ált, melyet ő okozott, magát kínnani? (*Ablak felé néz.*) Ismét örömnünnep! — A nép megszelídült? (*Tört hangon.*) Nem, többé nem látom! (*Szünet, mely alatt fejit kezeire támasztja.*) Őt egy

egész hajdnai üdv emléke köti hozzám; szebb múlt kor tündére vagyok én neki, mely régi bilincsekkel többé nem fenyeget, csak búcsúzólag int felé! — s ő jéghidegen elfordúlna? tőlem, ki egykor mindene voltam, egy utósó részvétteljes tekintet nyugasztatát is elvonná, most — örök elválás előtt? — Az ég irgalmas! — így nem halhatok meg! — ő eljövend! (*Ijedten.*) Miként érzem magam? ez gyanús fájdalom volt! — Nem, még jól vagyok. (*Órára néz.*) Ismét egy negyed! (*Alant léptek hallatszanak, azután kulcscsörgés; a színpadon egy rejtett ajtó kinyílik s Maximus köpönyegbe burkolva lépcsőkön feljő.*)

MAXIMUS (*halkan*). Senki sem látott — (*Juliát meglátja.*) Juliám! kedves nő! császárném! (*Juliához fut s át akarja ölelni.*)

JULIA (*visszalép*). Maximus, Maximus!

MAXIMUS (*letérdel előtte*). Itt helyem! Bocsánat, Julia! — sejdítem, mit szenvedtél; de majd érteni fogsz!

JULIA. Kelj föl, Maximus! Hisz, légy nyugodt, nem vetek számot veled! más joga ez. — Kelj föl, mondom. — Mit jelent e gúny?

MAXIMUS (*fölkel*). Azt kedvesem, hogy útag csak kör volt, mely a fertőztetett nőt dicsőítve hozta ide vissza, (*keblihez szorítja Juliát*) honnan elszakaszták! — azt, hogy te voltál s vagy erkölcsöm, hitem, kincsem, üdvem, dicsőségem, mindenem! — hogy érted az egész nagy biralommal harcra mertem kelni — én, egyes gyarló ember — s azt legyőztem!

JULIA (*mintha álomból ébredne*). Hah!

MAXIMUS. Azt, hogy vér mosta le a gyalázatot s Valentinianus nem él többé — hogy az Anicia-nemzettség foglalja el a theodosiusi faj polcát s egy új caesari párt üdvözöl Róma — mely mi vagyunk!

JULIA. Hagyj eszmélnem! bódulok!

MAXIMUS. Oh ha tudnád, Julia! mennyit türtem én, míg azon poklon át, mely előttem megnyílt, e bosszú s váltság órájára vergődtem ki! De úgy kellett! — nem gerjesztheték egyébként bizalmat. Majd elregé-

lem neked az egész furcsán borzasztó kalandot. — Most jer vélem, Róma hódolatát fogadni! Caesarok csarnokában vár minket a főtanács.

JULIA (*örülten*). Szeretett nőd ismét? — nyughatom kebleden? (*megöleli.*) Trónon melletted — boldogan — s boldogítva? — Körülünk a világ népei, kik tömjéneznek szerelmünknek? Megyek, szívem kedveltje, megyek! (*igen fennhangon*) kikiáltva üdvömet mindenütt! ujjongva, tombolva, bacchusi dőzsölő papnóként! — Látom, nehéz álom volt minden eddigi. — Álom? (*Ijedten.*) Nem, nem! — valamit sejdíték! — Petronius, félek, rosszul számoltál — egy sír választ el bennünket, mely itt köztünk nyílt meg! — sötét — mély — hideg! — ni! — mily ijesztőn tátong itt! — A halál nem ereszti el martalékját!

MAXIMUS. Halál? — Ne káromold Istent! — Egy egész hosszú élet tartós boldogsága, a nagy világ központosult dicsfénye — alig ér föl azon kínokkal, miket eddig szenvedtünk! s most, miután tömérdék gyötrelmen túlestünk, miután — annyi küzdéssel — az elraboltat százszorosan nyertük vissza, — mindent egyszerre elveszteni az étellel! kijátszani egy gúnyos mennyei végzet ált — s meghalni! — e szó most még tréfának is iszonyú! — Nem, hála égnek! még élni fogunk, még éldelni! (*Juliára néz.*) Ébredj, kincsem! ne mereszd oly rémesen szemeid! — Való, való, mi annyira meglepett; szerető férjed szól véled. (*Kívülről népzajgás hallatszik.*) Hallod ott künn a zajt? minket magasztal a nép! — Jer vélem! Ha itt meglátnának! — ösmeretes e ház! (*A rejtett ajtó felé húzza Juliát.*) Erre, erre, ládd, én a kijárást nem feledtem ki tervemből. — Reszketsz? Ne félj semmitől, biztos időkben élünk már. (*Julia elhalaványult.*) Egek! mi bajod?

JULIA. Csekélység, Petronius! — fájdalom itt. (*Keblire mutat.*) Hagyj keveset nyugodnom. (*Bizonytalan léptekkel szék felé siet s abba leesik.*) Így, már jobban érzem magam!

MAXIMUS (*körültékit s az ablak felé*). Mint zajong

a nép! — ha ide bejönnének! (*Juliához fordulva.*)
Te igen rosszul vagy. — Enyhyszer kell?

JULIA. Enyhyszer! Adhatsz elszáradt törzsöknek ép gyököt — új életnedvet, hogy ismét hajtson, zöldeljen? — Ládd, a buzgó hit s arany remény már elköltöztek innen (*kezeit szívére teszi*) más honba; — utánuk sovárg lelke is! — miért kívánnád visszatartani? miért, így kopaszon, fáradtan, kiteszítani ismét a zajos életbe? — Mi az élet, ha szívemelő zenéje elnémult, s nincsesnek többé nyíló bimbói? — homokpuszta fölött üvöltő szélvész! s ki adja egy életnek vissza elvesztett bájait, eltűnt édes csalódási tarka varázsát? Senki! — Oh Petronius! sasröpülés mented, nekem elhulltak már szárnyaim! ne szánj honn hagyni. — Szép lehet pályád — de édes a nyugalom is annyi kín után.

MAXIMUS. Miért e gyászos szavak? Meglátod, mily boldogok leszünk! — Ne fordúlj el tőlem! Bocsánat! hisz érted tettem mindent, ugy-e megbocsátsz? — Jer, hadd ápoljanak honn! (*Szünet.*) Nini! akaratlanul rendes színdarabot játszunk. — Te halvány, szenvedő arccal, mintha végső órád ütne; én a kétségbeesett férj, egybekulcsolt kezekkel! — csupa siralom — egy euripidesi utolsó fölvonás. Ki így látna, gondolhatná, mi örömteljes hosszú élet vár reánk? — Nevetéses ez, úgy-e? (*Egy tekintettel Juliára, ijedten.*) Valóban Juliám, ily tekintet még engem is zavarba hoz, ki helyzetünket ösmérem! — Te nemcsak meglepett — te igazán beteg vagy! — Oh ez már csapás! ez számításom kívül esik! — Futok segítségért!

JULIA. Késő, Petronius! késő. — Az orvos is legfőlebb részvevő tanúja lehetne búcsúnknak — egyéb semmi!

MAXIMUS. Késő? — mi? — késő? — ördög pokol! hát ki mert volna így belékontárkodni az én mívembe, melyt oly jól elrendeztem? — Egy kinnal több — s még lehelletem is embert gyilkoland! — Hej, szolgák! — Te eszelős! miért késő?

JULIA. Ide, kedvesem! ide — s kezedet! de csön-

desen, Istenért! — Csodálatosak az úrnak utai — ne zúgjunk ellene! — Mint két bűnös, úgy állunk most egymással szemben — én megengesztelődtem — áldásom kísérend — reménylem, te is megbocsátandsz nekem.

MAXIMUS (*békétlenül*). Mit jelent mindez?!

JULIA. Mondd, Petronius, mit ítélsz ama nőről, ki, mint évkönyveink említik, királyi rabló ált legyalázza, tört döfött szentelenített keblibe? — Nemde csodálsz s magasztalod! pedig őt tisztelő rokonok környezék; pedig forrón szerető férj állott mellette, tárt karokkal — vigasztalni s ápolni; pedig keserve eláradt egész Rómába, panasza eltölte minden igaz polgárszívet s a sértés híre fegyverben állott már egy nemzet véresen bosszúlni! — Mit, ha férje ált taszítva ki csendes lakából, férje ált ítéltetve gyalázatra, eladva buja vágynak martalékul, egy szánó kebelre sem talál vala panaszolni vad kínját!? — s akkor — a kétség legmagasb fokán — tüstént — ösméretlen kéz — jótékony tört nyujt; — ha talán — én tettem volna ilyet? — oly terhesnek — bocsáthatlannak látnád-e vétkeket?

MAXIMUS. Nő, nő! — ilyet nem tettél! — nem tehetél! — nem, nem! úgy-e nem?

JULIA. Nézz ide! (*a Palladiustól kapott millyét mutatja*). De fontold meg helyzetem s légy méltányos.

MAXIMUS (*kiragadja Julia kezéből a millyét s megnézi*). Iszonyú! — megmérgezve! Oh mennyei gondviselés! öröklő gunyor? — Ki — ki — ki adta? — Csak én s fiam —

JULIA. Én vagyok egyedül a vétkes! Eloroztam — még mikor honn valék —

MAXIMUS. Ösmerem e mérget — ez ellen nincs menekvés! (*Dühös tekintettel az ég felé.*) Isten! Isten! imádság-e vagy káromlás, mit e kebel feléd intéz, nem tudom. Ki könyörgött léted számomra? — Mi jogon élek én tehát? mi jogon tettem, ily akaratlanul, hóhérrá? — Én szerettem, imádtam ez asszonyt! szívemen hordtam volna őt! s én gyilkoltam meg? — nem, eldöföm magamtól e vádat! — el, el, el vele! —

Labda az ember? hogy idegen szeszélytől hanyattas-sék ide s tova — csak amúgy tréfásan! — Békés, szerény polgár — rabló, orgyilkos! ennyiféle még nem elég egy életnek! — most ha! ha! ha! ördöggé gyöt-resz — sebhedt fenevaddá! s ugyanekkor koronát nyomsz fejemre, kezembe adod a világot, hogy szét-tépjem — marcangoljam dühömben! Ha, ha! Reá-untál hát emberfajodra?

JULIA. Ne tovább! — ne tovább! — szavaid vér-fagyasztók! (*Összerogyik.*)

MAXIMUS. Nem, határa van a fájdalomnak is — nekem jutott, mennyit csak ember elbír! — Országolsz még, örök bölcseség! — Én Caesar! s ő meg-hal? — merő képtelenség, lehetlen ez! (*Néhány percig meredten áll, aztán mintegy magához jöve, mély fájdalommal borul nejeére.*) Juliám! éltem élte! lelkem lelke! miért tevéd ezt? Hah! (*Juliát vizsgálja.*) Szemei meg-törték! — vége! — vége!

JULIA. Ne sirassa soha a küzdő barát a pihenőt! — Hisz nem az szánandó — kinek virágos halom bizto-sítja nyughelyit — hanem az — ki fölötte izzadtan — véresen üget el! — Petronius, nyugasztaltan válok meg tőled — rózsaszínben áll ismét előttem a haj-dan — te szerettél! — Boldog leszesz — gondolj fiadra! — Az ég — nem volt irgalmatlan irántad! (*Kívülről nagy moraj.*)

MAXIMUS. Miféle zaj ez?

EGY SZOLGA (*a közép ajtón beszalad s meglátva Maxi-must*). Caesar? — Siess el innen, Caesar! — ostromol-ják e házat!

MAXIMUS (*jeszüllen*). Ostromolják!

SZOLGA. Valentinianus kedvese ellen kiált bosszút a nép! — Caesar, menj!

MAXIMUS (*dühösen*). Minden összeesküdt-e elle-nem? — Mit akar e balga nép? — kiirtsam, felgyujt-sam-e jó kedvemben a világ városát, hogy lakóival együtt hamudombbá válják! — Menj! — rakasd be a kaput! kiáltasd ki — (*Ezalatt a zaj növekszik s e szavak hallatszanak: »Adjátok ki az ágyast! a szép rimát!»*) Ez már zendülés! (*az ablakhoz fut, egyszerű-*

smind kiáltva vissza a szolgálóhoz.) Menj! — halál annak fején, ki bejő! *(Szolga el, Maximus az ablakon kinéz.)* Ki lehet ama lovag, leeresztett sisakkal, ki oly merészen taszítja vissza a tolongó népet? — Kivonta kardját! — Talán Valentinianus híve? — Már a nép fegyverrel rohan neki! *(Kívülről tartós moraj; — egy szózat: «Nem — oda elevenen nem jöttök be! — Vissza, zendülők!»)* Istenem! — Palladius hangja! — igen, ő! ő! — Körülveszik! *(Kinyitja az ablakot s kikiált.)* Hagyjátok őt! — hagyjátok fiamat! — El innen, pór-nép! Caesar parancsolja! — Caesar, kinek kezében élet s halál! — Nem halljátok Caesartok szavát? — Hóhért küldjek? *(Kétségbeesve.)* Hiába! — e zajban hangom elvész — nem hallanak! — Így tehát — *(Kardját kirántja s a közép ajtón kifut; — de mindjárt visszajő, rettentő ijedtséggel nézve hátrafelé; — őt Palladius követi.)*

PALLADIUS *(sisak nélkül betántorodva s kezét fejire téve)*. Meg akarám őt szabadítani — elrejteni fajom szégyenét. Nem lehet — *(Lerogyik.)*

MAXIMUS. Fiam! fiam! — Julia! — kedvesim! — Segítség — szolgák — segítség! *(Szolgák jönnek be.)*

PALLADIUS. Hagyj békével, nagy Caesar! — ütött már óráim — azt érzem — Placidiám halva — kit tetted híre ölt meg — *(körül néz)* — s amaz asszony ott meredten! — Most jól értlek — te remek művész! — Szegény római nép! — Mit keresnek még itt? — Élj, mint tudsz, atyám! Jogos az ég — reménylem, — nem ad neked több hitvest — több gyermeket. — Élvezd — míg lehet — e földi élet gyönyörít! — majd egykor — az öröklét küszöbén — nagy csoport közt ismét megjelenendek én is előtted — így véresen, mint most — számoltatni annyi szédült lételről! — Addig — Isten véled! *(Meghal.)*

MAXIMUS *(egy kiáltással kulcsolja össze kezét)*. Oh! —

JULIA *(elhaló hangon)*. Szabadul lelkem — Isten véled! *(Meghal.)*

MAXIMUS *(kétségbeeséses sóhajjal)*. Egyedül! *(Kívülről tartós zaj: «Éljen Petronius Maximus Caesar.»)* Ne gúnyolj, Róma!

(A kárpit legördül.)

TARTALOM.

BÁNK BÁN, dráma öt szakaszban,	Lap
szerzette <i>Katona József</i> , 1819	1

KEGYENC, szomorújáték öt felvonásban,	
írta <i>gróf Teleki László</i> , 1841.....	103

PH
3132
K5
köt.8

Kisfaludy-Társaság
Elo könyvek

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

